

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Ένταξη των Ελληνοκυπρίων προσφύγων του 1974 στο σύγχρονο χώρο της ελεύθερης Κύπρου. Περίπτωση μελέτης Επαρχία Πάφου»

Παναγιώτα Μικέλλη
Α.Μ.: gs20441

Επιβλέπων: Γεώργιος Κρητικός

Αθήνα 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	9
ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 "ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ"

1.1 Εισαγωγή	18
1.2 Γεωγραφική θέση της Κύπρου και Επαρχίας Πάφου	19
1.3 Ιστορική αναδρομή – Η Κύπρος από την αρχαιότητα έως σήμερα	23
1.4 Η οικονομία της Κύπρου μέχρι το 1974	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 "ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ"

2.1 Εισαγωγή	28
2.2 Τα γεγονότα από την ανεξαρτησία της μεγαλονήσου έως και την εισβολή..	29
2.3 Ο ξεριζωμός και η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	32
2.4 Οι πρώτες μέρες της προσφυγιάς	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 "ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ ΕΔΑΦΗ: ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΩΣ ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ"

3.1 Εισαγωγή	43
3.2 Νέα τάξη πραγμάτων μετά την εισβολή	45
3.3 Ψυχοκοινωνική κατάσταση προσφύγων στην αμέσως μετα-πολεμική περίοδο στην προσπάθεια προσαρμογής στην νέα κοινωνία	50
3.4 Η απόφαση της Υπατης Αρμοστείας για τους Κύπριους πρόσφυγες του Βορρά και η σημερινή συμβολική ταυτότητα που τους διαφοροποιεί	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΎΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)΄΄

4.1 Εισαγωγή	61
4.2 Κοινωνική ανασυγκρότηση- Ξεκινώντας ένα καινούργιο μέλλον	63
4.3 Μετανάστευση	89
4.4 Αστικοποίηση	91
4.5 Διαχρονική κρατική μέριμνα για τους πρόσφυγες	102
4.6 Στεγαστική αποκατάσταση- Συν-οικισμοί προσφύγων	115
4.6.1 Διαχείριση Τουρκοκυπριακών περιουσιών στην ελεύθερη Κύπρο	125
4.7 Σχέσεις Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΄΄ΕΠΑΝΑΛΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΠΡΟΥ:ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ΄ ΄

5.1 Εισαγωγή	135
5.2 Ο ρόλος των προσφύγων στην ανόρθωση και την προοδευτική εξέλιξη της Κυπριακής Οικονομίας από το 1974	138
5.3 Απασχόληση προσφύγων- πριν και μετά τον πόλεμο	153

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΄΄ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ΄΄

6.1 Εισαγωγή	161
6.2 Καταστροφή πολιτιστικής ζωής και κληρονομιάς στην κατεχόμενη Κύπρο ..	163
6.3 Παρουσία και δράση των προσφύγων στην πολιτιστική εικόνα της σύγχρονης μη κατεχόμενης Κύπρου	172

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	179
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	183
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ/ΠΙΝΑΚΕΣ	1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	37
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΧΑΡΤΕΣ	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	69

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη έχει ως θέμα: «Ένταξη των Ελληνοκυπρίων προσφύγων του 1974 στον σύγχρονο χώρο της Ελεύθερης Κύπρου. Περίπτωση Μελέτης Επαρχία Πάφου». Η έμπνευση για το θέμα γεννήθηκε κατά την επίσκεψη μου στα κατεχόμενα εδάφη του Βορρά όταν πραγματοποιήθηκε η «διάνοιξη των συνόρων» το 2003 και οι κατοχικές αρχές επέτρεψαν για πρώτη φορά από την εισβολή του 1974 την πρόσβαση Ελληνοκυπρίων κατοίκων του ελεύθερου τμήματος του νησιού στο κατεχόμενο. Παρακολουθώντας με έκπληξη θα έλεγα το πάθος και την αγάπη που μπορεί να τρέφει ένα άτομο για τη γη του, όταν μάλιστα πρόκειται για περιπτώσεις όπως και αυτή που εξετάζεται δηλαδή της βίαιης εκκρίωσης από το οικείο περιβάλλον. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί πως παρατηρήθηκε ότι εξέταση του θέματος έχει γίνει από πολύ λίγους μελετητές όπως μερικοί αναγράφονται στην βιβλιογραφία και κυρίως στην αγγλική ενώ δύο αντίστοιχες μελέτες για τους πρόσφυγες πραγματοποιήθηκαν μόνο κατά τα πρώτα χρόνια του ξεριζωμού από τους Ευδοκά (1975) και Φατούρου (1986), σε αντίθεση με άλλα προσφυγικά ζητήματα όπως π.χ των Μικρασιατών του 1922. Η πρωτοτυπία και γνησιότητα της μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι εξετάζει το δείγμα στην συγκεκριμένη περιοχή: Επαρχία Πάφου όπου δεν έχει γίνει από κανένα άλλο μελετητή μέχρι τώρα.

Επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν στην βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, Πανεπιστημίου Λευκωσίας, του Intergollege στην Λεμεσό καθώς και στην Βιβλιοθήκη Χαροκοπείου Πανεπιστημίου. Επίσης πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στην Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών στην επαρχία που εξετάζεται αλλά και στο Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως στην Λευκωσία. Δυστυχώς δεν ήταν εφικτή η κάθε προσπάθεια για επικοινωνία με τον Έπαρχο Πάφου παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες. Ωστόσο δυσκολίες συνάντησα και από την Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου για εξεύρεση στοιχείων, με κύριο μέλημα την εντόπιση στοιχείων που αφορούν την κατανομή του προσφυγικού πληθυσμού κατά επαρχία σε όλες τις ελεύθερες πόλεις της Κύπρου, δημογραφικά στοιχεία αλλά και την συμβολή τους στο ΑΕΠ. Επίσης άρνηση υπήρξε και από το Αρχείο Πληθυσμού αλλά και από την Υπηρεσία Μερίμνης και Αποκατάστασης Εκτοπισθέντων.

Ωστόσο παρά την άρνηση των πιο πάνω υπηρεσιών θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την κ.Θ Βουρκίδου γραμματέα του Κυπριακού Ερυθρού Σταυρού για το πολύτιμο υλικό που μου αποστάλει, επίσης τον καθ. Πανεπιστημίου Λευκωσίας κ. Κ. Κωνσταντίνου, το κ. Πανάο υπεύθυνο του Τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως τον κ.Δημήτρη Χριστοδούλου και Θ. Χατζηβασιλείου από την Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών Πάφου.

Ενώ επίσης ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στην οικογένεια μου για την στήριξη της (Νίκο, Μαρία και Έμιλη) αλλά στον επιβλέπων καθηγητή μου κύριο Γεώργιο Κρητικό για το υλικό που μου παραχωρήθηκε, την πολύ καλή συνεργασία και καθοδήγηση του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα που παρουσιάζεται αφορά την «Ένταξη των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στο σύγχρονο χώρο της Ελεύθερης Κύπρου. Περίπτωση μελέτης η επαρχία Πάφου». Η εργασία αποτελείται συνολικά από έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην «Ιστορία της Κύπρου». Παρουσιάζονται εν συντομία, η γεωγραφική θέση του νησιού, ενώ παράλληλα γίνεται ιστορική αναδρομή από την αρχαιότητα έως και την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε. και τέλος γίνεται παρουσίαση της οικονομίας της χώρας από την ανεξαρτησία της το 1960 έως την τουρκική εισβολή το 1974 που διέκοψε την εξελικτική πορεία. Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Το χρονικό της εισβολής» (περιληπτικά) αποσκοπεί να φωτίσει ορισμένες σημαντικές πτυχές που συνέθεσαν το κυπριακό πρόβλημα και που οδήγησαν στην διαίρεση του νησιού σε δύο αποκομμένα τμήματα καθώς και στην ύπαρξη 200.000 προσφύγων. Περιγράφεται ο βάνανσος ξεριζωμός των Ελληνοκυπρίων από τον Βορρά που σχετίζεται άμεσα με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρουσιάζονται οι συνέπειες για τους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες μιλώντας για τις πρώτες μέρες της προσφυγιάς, ενώ για να κατανοηθεί το μέγεθος της καταστροφής γίνεται σύγκριση με άλλες χώρες.

Στη συνέχεια το τρίτο κεφάλαιο που έχει τίτλο «Κατεχόμενα εδάφη-πρόσφυγες ως νέα πραγματικότητα» ασχολείται με την νέα τάξη πραγμάτων και το νέο πεπρωμένο της χώρας δηλαδή την αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα του νησιού και κυρίως των κατεχόμενων εδαφών του Βορρά όταν εφαρμόστηκε η Συμφωνία της Γ' Βιέννης το 1975. Περιγράφεται η ψυχοκοινωνική κατάσταση των προσφύγων στην μεταπολεμική φάση και αναφέρεται η απόφαση της Ύπατης Αρμοστείας για τους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες του 1974 ενώ παράλληλα περιγράφεται ο τρόπος που ελληνοκύπριοι εκτοπισθέντες διαφοροποιούνται μέχρι και σήμερα στην επαρχία που εξετάζεται, προβάλλοντας έτσι την δική τους ταυτότητα και πως έμμεσα συμβάλλουν σε αυτό και οι γηγενείς.

Η πραγματική συζήτηση θα έλεγα ότι ξεκινάει στο τέταρτο κεφάλαιο, καθώς αναλύεται λεπτομερώς η προσπάθεια ένταξης των ελληνοκυπρίων προσφύγων στον κοινωνικό χώρο της μη κατεχόμενης Κύπρου. Δηλαδή παρουσιάζονται τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν στο ξεκίνημα μιας νέας αρχής, μακριά από τον οικείο χώρο. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται σύγκριση με τα αποτελέσματα των δύο παλαιότερων ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στο νησί. Παράλληλα η έρευνα αυτή παρουσιάζει τα δύο αντίθετα φαινόμενα που είχαν άμεση σχέση με τους πρόσφυγες, της μετανάστευσης και της αστικοποίησης με περισσότερη έμφαση να δίνεται στο δεύτερο φαινόμενο.

Επίσης αναλύεται ο ρόλος του κράτους στην προσπάθεια ένταξης των προσφύγων και η διαχρονική κρατική μέριμνα με παρουσίαση κονδυλίων που διατίθενται για αυτό τον σκοπό, θέλοντας να κατανοηθεί ο καθοριστικός ρόλος που μπορεί να έχει ένα κράτος για ομαλή ένταξη και αποφυγή περαιτέρω δυσάρεστων καταστάσεων όπως λ.χ της άναρχης δόμησης στον χώρο υποδοχής όταν πρόκειται για εγκατάσταση μεγάλων κυμάτων προσφύγων/μεταναστών. Παρουσιάζονται τα διάφορα σχέδια στέγασης των προσφύγων σε κυβερνητικούς οικισμούς και συνοικισμούς αυτοστέγασης ενώ παράλληλα αναφέρεται ο ολικός αριθμός οικιστικών μονάδων και οικοπέδων που έχουν παραδοθεί σε εκτοπισθέντα πρόσωπα σε κάθε επαρχία με εστίαση κυρίως στο μέγεθος των προσφυγικών οικισμών κατά επαρχία(βάση το μικρότερο και μεγαλύτερο). Επιπλέον περιγράφεται ο τρόπος διαχείρισης των τουρκοκυπριακών περιουσιών σε όλη την ελεύθερη Κύπρο. Ακόμη στο συγκεκριμένο κεφάλαιο επιχειρείται να κατανοηθεί η σχέση των δύο κοινοτήτων μετά το τέλος του πολέμου και οι προοπτικές που μπορεί να υπάρχουν για συμβίωση σε περίπτωση λύσεως του κυπριακού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, προσπαθεί να παρουσιαστεί και να τεκμηριωθεί η καθοριστική συμβολή που μπορεί να είχαν ως πρόσφυγες καθώς επίσης και την συμβολή τους στην πραγματοποίηση του «Οικονομικού Θαύματος». Όταν κυρίως οι πρόσφυγες χρησιμοποιούνται ως πόροι για ανάπτυξη και όχι αναγκαστικά ως επιβάρυνση στις χώρες υποδοχής κάτι που φαίνεται πως πραγματοποιήθηκε και στην Κύπρο. Ενώ ταυτόχρονα γίνεται αναφορά στις επαγγελματικές κατηγορίες που άνηκαν πριν και μετά τον πόλεμο.

Τέλος στο τελευταίο κεφάλαιο που αφορά το πολιτιστικό χώρο και που κλείνει και την παρούσα μελέτη γίνεται αναφορά στη καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς στο κατεχόμενο Βόρειο τμήμα ενώ παράλληλα επιδιώκεται να παρουσιαστεί πως επιδρά η βίαιη εγκατάλειψη του γνώριμου τόπου και γίνεται αιτία που μπορεί να επιφέρει αλλοίωση, εγκατάλειψη ή και εξαφάνιση πατροπαράδοτων εθίμων και συνηθειών μιας κοινωνικής ομάδας όταν μάλιστα σκεφτούμε πως ο κάθε τόπος είναι μοναδικός και με την παρουσία μιας κοινωνικής ομάδας χαρακτηρίζεται από διαφοροποιά στοιχεία. Επιπλέον αναλύεται η παρουσία και δράση των προσφύγων στο σύγχρονο πολιτιστικό χώρο της ελεύθερης Κύπρου και με ποίο τρόπο η εγκατάσταση τους έδωσε έναν διαφορετικό-νέο πολιτιστικό προσανατολισμό στις ελεύθερες πόλεις του νησιού.

ABSTRACT-ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ

The subject of the study is the "Integration of Greek Cypriot refugees in the new reality of the free area of Cyprus. The study –case of Pafos area". The study composes of six chapters. The first one refers to the history of Cyprus. The chapter presents briefly the geographical position of the island and at the same time a historical retro gradation from the ancient time until the introduction of the island in the European Union. Finally, a small presentation the economy of the country from the independence 1960 until the Turkish invasion in 1974.

The second chapter, with title "Chronicles of the invasion, aims at putting under light some very important aspects that composed the Cyprus problem and lead to the separation of the country in two segregated parts and the existence of 200.000 refugees. It describes the cruel uprooting of the Greek-Cypriots from the north of the island in connection with the violation of human rights. The consequence follows the Turkish invention for the Greek-Cypriots refugees describing the first days of refugees experience. To understand the size of the disaster, we make a comparison with similar situations in other countries.

In the third chapter with title "Occupied lands - Refugees as a new reality" is concerned with the new status and the new destiny of the country, the change of the demographical character of the island and especially the occupied north areas according to the agreement of "Third Vienne" in 1975. Also, it describes psychological and social situation of refugees occurring after the war and refers to the decision of the high Commissioner for the Greek-Cypriots refugees in 1974. At the same time describes the way that Greek-Cypriot refugees are differentiated until today, at the district under examination shows in this context their own identity and how the local people indirectly contribute to that.

The real discussion starts in the fourth chapter in which we analyze in detail the effort of Greek-Cypriots refugees to integrate them selves in the social space of the not occupied Cyprus. There are presented the problems and difficulties they had to face at the beginning of a new start away from their own island. In the same chapter there is also comparison between the results of two older researches that took place in the island.

This survey also presents the two opposite phenomena that they had direct relation with refugees, the immigration and moving in the big cities with more emphasis at the second phenomenon. Moreover it analyses the role of the government in the effort of integrating refugees and the long term consideration of the government with funds that were used for that purpose, to be understood the determinate roles that the state can have for the smooth placing and their avoiding unpleasant situations, such as without rule structure at the reception places of the establishment of big waves of refugees. It presents different plans of housing in government houses. Referring to the whole number of houses, buildings sites that were allocated to the refugees in every district, giving special reference basically on the size of refugees camping. (Beginning from the smaller to the bigger). It also describes the way of management of the Turkish-Cypriots' assets in all free Cyprus. In this chapter we try to understand the relation of the two communities after the ending of the war and the prospective of cohabitation in a case of a solution of the Cyprus problem.

It attempts to present and substantiate the determinant role that refugees might have as well as their contribution to the making of "The Economy Miracle" when these people were used as resources of development not necessarily aggravation in the countries of reception. Something it seems to happen in Cyprus. At the same time we refer to the professional categories before and after the war.

Finally the last chapter concerning the cultural space refers to the destruction of the cultural inheritance at the north occupied area. It will present how the violent abandonment of the familiar place becomes a cause that might become a reason of abandonment and disappearance of the local habits and manners, if you think that every place is unique with the presents of the social community characterised with different elements. Also we analyze the action of the refugees in the modern culture of free Cyprus and in which way their placing gave a new different cultural orientation on the free cities of the island.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η Κύπρος είναι μία χώρα με μεγάλη ιστορία, υπήρξε τόπος κατοικίας για πολλούς λαούς. Με το πέρασμα τους από το νησί θέλοντας να κυριαρχήσουν και να εξυπηρετήσουν τα γεωστρατηγικά τους συμφέροντα, τόσο στην Μεσόγειο όσο και στην Μέση Ανατολή, συνέβαλλαν στην δημιουργία ένας πανάρχαιου πολιτισμού. Θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς την γεωγραφική θέση της Κύπρου στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, "ευχή και κατάρα" μαζί, γιατί τις περισσότερες φορές ενώ έπρεπε να αποτελεί αιτία να ανοίγονται διάπλοτοι δρόμοι για το νησί και να χαράσσει χρυσές τομές σε όλα τα επίπεδα, πολλές φορές η γεωγραφική της θέση λειτούργησε αρνητικά και ήταν η αφορμή που ευνόησε την δημιουργία πολλών προβλημάτων.

Αφορμή των όσων λέγονται πιο πάνω στάθηκε η τελευταία επιδρομή των Τούρκων, όταν το καλοκαίρι του 1974 εισέβαλαν στο νησί αγνοώντας τις δραματικές συνέπειες που θα ακολουθούσαν, προκαλώντας έτσι το θάνατο σε 6,000 κυρίως άμαχο πληθυσμό και επιπλέον συνέβαλε στην δημιουργία έως και 200.000 προσφύγων. Η αλυσίδα συμφορών που έπληξαν την Κύπρο το 1974 (στην νεότερη ιστορία του νησιού) πραξικόπημα-εισβολή-κατοχή έθεσαν την οικονομία, πολιτεία και κοινωνία σε θανάσιμο κίνδυνο και έφεραν τον καταποντισμό πολύ κοντά. Ο επεκτατικός σκοπός των Τούρκων στη Κύπρο είχε προκαλέσει την βίαιη μετακίνηση του 40% των Ελληνοκυπρίων κατοίκων από το Βόρειο στο Νότιο τμήμα της χώρας, ενώ επίσης είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μιας νέας ιστορικής πραγματικότητας για το νησί. Αυτό σήμαινε ότι ο μισός σχεδόν πληθυσμός Ελληνοκυπρίων, έπρεπε να εγκαταλείψει την πατρογονική του εστία, εξαιτίας καταναγκαστικής μετανάστευσης που επέβαλε ο Αττίλας και να μεταβεί στις ελεγχόμενες από το κράτος περιοχές του Νότου.

Η παράνομη εισβολή του τούρκικου ζυγού προκάλεσε τραγικές συνέπειες για την Κύπρο -εκτός από παράλυση της οικονομίας και απώλεια ανθρωπινων ψυχών- την παράνομη κατοχή του 38% του κυπριακού εδάφους. Μετατρέποντας έτσι όλα τα όνειρα και τους πόθους των Ελληνοκυπρίων σε εφιάλτη, προκαλώντας φόβο, πόνο, οργή, εθνική ταπείνωση και αγανάκτηση. Όπως θα ένιωθε βέβαια ο καθένας αν σκεφτεί πως οι διαφωνίες, οι εντάσεις, οι προδοσίες και οι συμφωνίες μεταξύ κυβερνήσεων έχουν τελικά αντίκτυπο στο λαό.

ΎΜε την τουρκική εισβολή καταλαμβάνεται το μεγαλύτερο τμήμα της βόρειας πλευράς της Κύπρου. Σε αυτό περιλαμβάνεται ολόκληρη η οροσειρά Πενταδακτύλου, από το ακρωτήριο του Κορμακίτη ως και την Καρπασία, και ολόκληρη σχεδόν η μεγαλύτερη πεδιάδα του νησιού, η κεντρική πεδιάδα με τη Μεσαορία και οι περιοχές Κυθρέας και Μόρφου. Στο ζωτικότατο αυτό κομμάτι του νησιού βρίσκονται δύο από τις πέντε πόλεις(Αμμόχωστος-Κερύνεια), τμήμα της πρωτεύουσας με τα βόρεια προάστια και επτά από τις δέκα κωμοπόλεις.”¹ ΎΠαρά την διεθνή καταδίκη, τα στρατεύματα της Τουρκίας παραμένουν στο νησί και το 1983 ανακηρύσσεται η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου»(βλέπε χάρτη 7) η οποία έχει αναγνωριστεί μόνο από την Άγκυρα. Ύπό την επιτήρηση των κυανόκρανων, η πράσινη γραμμή(βλ.χάρτη 4) συνεχίζει να διχοτομεί την Κύπρο”² Μετά την τουρκική εισβολή του 1974 η κατάσταση στο νησί φαίνεται αδιέξοδη. Ο ρόλος της Τουρκίας στη γεωπολιτική περιφερειακή σκακιέρα την κάνει να αδιαφορεί για τις διεθνείς πιέσεις που στοχεύουν στην αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από την Βόρεια Κύπρο. Σήμερα η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου φαίνεται ικανή να συμβάλλει στην άρση του αδιεξόδου”, αναφέρεται στο βιβλίο «Άτλας διεθνών σχέσεων»³

Η παρούσα μελέτη αναφέρεται στην ένταξη των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στον σύγχρονο χώρο της μη κατεχόμενης Κύπρου, θέλοντας μεταξύ άλλων να ερευνηθεί πως επιδρά επάνω στο άνθρωπο η εγκατάλειψη του οικείου χώρου και πως βιώνεται ο ξεριζωμός με την αναγκαστική μετακίνηση σε ένα νέο περιβάλλον/τόπο που επιφέρει πολλές αλλαγές στην ζωή τους. **Δίνοντας τριπλή έμφαση:** α)στο χώρο, β)στον τόπο γ)στην τοποθεσία και τις σχέσεις τους με τον χρόνο, τη φύση και την κοινωνία. Οι τρεις αυτές έννοιες μοιάζουν συγγενικές, στην πραγματικότητα όμως έχουν σημαντικές διαφορές. Αρχίζοντας από την δεύτερη έννοια, ο τόπος έχει πάντα μια υλική υπόσταση (μια έκταση γης, μια γειτονία, μια πόλη, μια χώρα) περιέχει και περιέχεται από στοιχεία μετρήσιμα, πραγματικά, βιώσιμα, ανεξάρτητα αν οι αναφορές μας σε αυτόν γίνονται και σε μη υλικά χαρακτηριστικά π.χ σημειολογικές αναφορές ή μνήμες. Ο τόπος ορίζεται ιστορικά, έχει όνομα, μνημεία, πολιτισμό. (...)Ο τόπος είναι κατεξοχήν γεωγραφική αναφορά μιας κοινωνικής ομάδας όπως και το πεδίο γεωγραφικής έρευνας που αναφέρεται στο “ειδικό”, σαν τμήμα ενός γενικότερου συνόλου.

1. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Κατεχόμενη Γη μας* Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999, σελ.6

2. Ρ. Boniface *Άτλας Διεθνών Σχέσεων* [μτφρ.Έρικα Καλαντζή] στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτική Γεωγραφία β’ έκδοση Αθήνα Ελληνικά Γράμματα 2001 σελ.147 και 3 σελ.173

Η τοποθεσία ως έννοια έχει κοινά σημεία με τον τόπο, χρησιμοποιείται όμως για να περιγράψει περισσότερο συγκεκριμένα υλικά χαρακτηριστικά, με λίγα λόγια η τοποθεσία ορίζεται ως η θέση ενός ακινήτου, μιας μεγάλης περιοχής ή μιας μνήμης σε ένα τόπο. Και τέλος μιλώντας για τον χώρο θα πρέπει να πούμε πως μπορεί να είναι αόριστος ή/και συγκεκριμένος. Ο αόριστος χώρος είναι ομοιογενής και το ίδιο προσπελάσιμος προς όλες τις κατευθύνσεις, ενώ ο συγκεκριμένος χώρος αναφέρεται τόσο στον υλικό χώρο (σύνθεση και αλληλοσχέτιση μεταξύ των διαφόρων τόπων) ο οποίος έχει γεωμετρικές διαστάσεις όσο και στο μη υλικό χώρο ο οποίος προσδιορίζεται μέσω των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων που έχουν οι ανθρώπινες δραστηριότητες.⁴

Συνεχίζοντας θα πρέπει να πούμε πως επιχειρείται να απαντηθούν ερωτήματα που θα δημιουργούνταν στον καθένα στο άκουσμα αυτού του τίτλου. Μερικά από τα ερωτήματα που προκύπτουν και θα απαντηθούν είναι: Πως ένιωσαν τους πρώτους πιο δύσκολους μήνες μετά την εισβολή ως πρόσφυγες, που έμεναν, τι περίμεναν πως θα γίνει, πως κατάφεραν να ξανακτίσουν ένα καινούργιο μέλλον, ως πρόσφυγες στον τόπο τους; Κυρίως το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη ζωή τους στην προσφυγιά και αναλύεται η παρουσία και δράση τους στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό χώρο της σύγχρονης Κύπρου. Θα μπορούσαμε να λέγαμε ότι ο εκσυγχρονισμός του ελεύθερου Κυπριακού χώρου είχε ξεκινήσει μετά το τέλος της "στρατιωτικής επιχείρησης" της Τουρκίας στο νησί.

Ο πρύτανης και κοινωνιολόγος του Ευρωπαϊκού πανεπιστημίου Κύπρου Ν. Περιστιάνης, προτείνει να χωρίζουμε την εξελικτική πορεία του νησιού, βάση πριν και μετά το 1974. Ο εκσυγχρονισμός της Κύπρου ξεκινάει ουσιαστικά μετά το 1974 γιατί το μαζικό πλήθος προσφύγων στο Νότο (όπου πλέον ο Νότος χαρακτηρίζει την Ελληνική Κύπρο) επιτάσσει ριζικές αλλαγές για την κοινωνία του μέχρι πρότινος αγροτικού λαού.⁵ Ο βίαιος ξεριζωμός χιλιάδων Ελληνοκυπρίων από τις εστίες τους είχε καταλυτικά αποτελέσματα. Πέρα από την ανθρωπιστική και ιστορικό-πολιτική διάσταση του θέματος είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι η εξέλιξη αυτή αποτελεί καμπή στις ριζοσπαστικές αλλαγές που επήλθαν στην οικονομία. Ενώ οι δύο μεγάλες τάσεις που είχαν άμεσο συσχετισμό με τους πρόσφυγες είναι:

4. Κ.Χατζημιχάλης Σημειώσεις *Βασικές Έννοιες της Γεωγραφίας* στα πλαίσια του μαθήματος "Εισαγωγή στην γεωγραφική επιστήμη" Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2004 σελ.12-13

5.Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.15

α) η αστικοποίηση που αν και είχε ξεκινήσει από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας το 1960 με αγροτική έξοδο, παρόλα αυτά εντατικοποιήθηκε μετά το 1974, καθώς οι εκτοπισμένοι εκ των πραγμάτων επιτάχυναν ριζοσπαστικά την τάση αυτή, ενώ επίσης αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα που επέφερε πολλές κοινωνικό οικονομικές αλλαγές. Και β) από το 1974 και μετά όπως δείχνουν οι επίσημες στατιστικές της χώρας η σχετική σημασία της γεωργίας αρχίζει να μειώνεται ουσιαστικά για την οικονομία. Είναι αυτονόητο πως πέρα από την ήδη υφιστάμενη δυναμική του οικονομικού εκσυγχρονισμού η οποία είχε τεθεί σε κίνηση πριν το 1974, αυτό ήταν φυσικό επακόλουθο του ξεριζωμού και της απώλειας των πιο παραγωγικών γεωργικών εδαφών που χαρακτήριζαν το Βορρά. Καθώς "η κατεχόμενη περιοχή παρήγαγε τη μισή και πλέον γεωργική παραγωγή όλης της Κύπρου".⁶

Στην εξής μελέτη γίνεται προσπάθεια για πλήρη διαφωτισμό πτυχών που αφορούν άμεσα άτομα που έχουν υποστεί βίαιη εκδίωξη από τον τόπο τους και εντάσσονται σε ένα καινούργιο χώρο δηλαδή: πως κατάφεραν οι πρόσφυγες αυτοί να ορθοποδήσουν μετά την άγρια εκδίωξη τους από το Βόρειο τμήμα του νησιού, ξεκινώντας μια νέα αρχή κυριολεκτικά από το μηδέν. Υπήρξαν αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους γηγενείς και τους πρόσφυγες π.χ στην αγορά εργασίας, δημιουργήθηκαν καχυποψίες από ίσως διαφορετικές πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των προσφύγων. Η «ελληνικότητά» τους αμφισβητήθηκε παρά το γεγονός ότι ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι; Το πλήθος των μικρών ή μεγάλων ιδιοτελειών που περιείχε η κουλτούρα τους, από τη γλώσσα μέχρι τα έθιμα και τη νοοτροπία τους, ήταν αιτία να προβληθεί μια διαφορετικότητα που ίσως θα μπορούσε να θεωρηθεί από τους ντόπιους απειλή για την πολιτισμική τους «καθαρότητα»; Πως τους αντιμετώπισαν οι ντόπιοι Ελληνοκύπριοι, οι άνθρωποι αυτοί ένωσαν ρατσισμό, ένωσαν σαν να ήτανε ξένοι μέσα σε ξένη χώρα παρά το γεγονός ότι γεννήθηκαν μερικές εκατοντάδες χιλιόμετρα πιο μακριά, από εκεί που τελικά τους επέβαλλαν να ζουν;

Ή η εθνική συγγένεια της ευάλωτης ομάδας με τους εκάστοτε κατοίκους ήταν αιτία που οδήγησε στην εξομάλυνση των αρχικών προβλημάτων και αντιμετωπίστηκαν περισσότερο σαν "αδέλφια" από τους γηγενείς κάτοικους, δηλαδή ως θύματα πολέμου παρά σαν κάποιοι που ήρθαν για να τους "κλέψουν" αυτά που τους ανήκουν π.χ. εργασία, εδαφική ιδιοκτησία. Υπήρξε συμπάθεια, απάθεια ή αντιπάθεια; Συνέβαλαν με την παρουσία και δράση τους στην πολιτιστική ζωή της σύγχρονης Κύπρου; Επιπλέον απαντώνται ερωτήματα όπως: πού εγκαθίστανται σήμερα όλοι αυτοί οι πρόσφυγες;

6. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.12

Ποιες είναι οι συνθήκες διαβίωσης τους 35 χρόνια αργότερα, πως παρουσιάζουν αυτά που πέρασαν; Επίσης θα γίνει προσπάθεια κατανόησης του πλαισίου εντός του οποίου έγιναν οι προσπάθειες αποκατάστασης των εκτοπισμένων, ποιά μέτρα έλαβε και λαμβάνει έως και σήμερα το Κυπριακό κράτος για την ανακούφιση των προσφυγικών ομάδων, οι πρόσφυγες αυτοί είναι ευχαριστημένοι με όσες παροχές δέχτηκαν από το κράτος ή ακόμη περιμένουν πολύ περισσότερα; Ποια προβλήματα δημιουργήθηκαν μετά την μαζική άφιξη χιλιάδων προσφύγων στην ελεύθερη Κύπρο, επίσης γίνεται προσπάθεια να ερευνηθεί μέσω της έρευνας τι μπορεί να λείπει περισσότερο σε ένα ξεριζωμένο άτομο στο νέο χώρο εγκατάστασης. Η ένταξη των προσφύγων έχει επιτύχει ή ακόμη θεωρούνται μια διαφορετική-ξεχωριστή ομάδα ανθρώπων; Θα εξεταστεί η κοινωνική παρουσία και δράση τους, οι πρόσφυγες αυτοί καλλιέργησαν δική τους ξεχωριστή αίσθηση ταυτότητας και ιστορικής μνήμης; Ενώ επίσης θα αναλύετε αν τελικά υπήρξε κοινωνική αφομοίωση η κοινωνικός αποκλεισμός.

Τέλος το τελικό συμπέρασμα της παρούσας μελέτης θα αναλύει αν η σύγχρονη Κυπριακή πραγματικότητα είναι αποτέλεσμα μιας εξελικτικής πορείας με υποκείμενα δράσης και τους πρόσφυγες του Βορρά. Επιπλέον, θα μελετηθεί αν τελικά η ένταξη των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων έγινε με εύκολο ή δύσκολο τρόπο με βάση την στάση /συμπεριφορά των ντόπιων, ή αν μετά από 35 ολόκληρα χρόνια ακόμη αντιμετωπίζουν προβλήματα και περιμένουν την επιστροφή. Επίσης θα αναλυθεί κατά πόσο οι πρόσφυγες προερχόμενοι από το Βόρειο τμήμα της νήσου κατάφεραν να συμβάλουν στην μετέπειτα εξέλιξη της οικονομίας του νησιού. Στη μεταπολεμική περίοδο η οικονομία της χώρας φαίνεται να παίρνει τέτοια ανάπτυξη σε σημείο που αποκαλέστηκε από αναλυτές και συγγραφείς **“Οικονομικό Θαύμα”**⁷, καθώς η πρόοδος της οικονομίας γίνεται με υψηλούς ρυθμούς μέσα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό πλαίσιο μετά το τέλος του πολέμου· που να οφείλεται άραγε; Μήπως είχαν συμβάλει και οι πρόσφυγες σε αυτό, ή ακόμη μήπως ήταν αιτία οι πρόσφυγες; Οι άνθρωποι αυτοί ακόμα έχουν ελπίδες ή έχει εξασθενήσει ανάμεσα στο πέρασμα των χρόνων η κάθε ελπίδα επιστροφής ;Τι αισθήματα τρέφουν για τους τουρκοκύπριους συμπατριώτες τους σήμερα, θα δέχονταν να είχαν οποιαδήποτε σχέση μαζί τους;

7. Μερικές από τις πηγές που το αναφέρουν είναι στο βιβλίο: Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαρής, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.15, Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ. 483

Θα γίνει προσπάθεια για κατανόηση με λογική ανάλυση δεδομένων -με βάση ερωτηματολόγια που απεύθυνε η παρούσα μελέτη σε μερίδα προσφύγων, στατιστικά στοιχεία και ποιοτικής ανάλυσης που έχει γίνει σε άλλες πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές- με στόχο να επιτευχθεί μια βαθύτερη ανάλυση της προσπάθειας των προσφύγων για ένταξη κατά τραγική ειρωνεία στην ίδια τους την πατρίδα αλλά παράλληλα στη "νέα τους πατρίδα". Γιατί όπως και ο H.J.Fleure(1877-1969) υποστήριξε ότι: "δεν πρέπει να θεωρούμε τον άνθρωπο «ως δημιουργήμα των περιστάσεων» που απλώς «προσαρμόζει τον εαυτό του μέσα στο φυσικό περιβάλλον». Είναι αναγκαίο ισχυριζόταν να συνειδητοποιήσουμε «τη συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλοσύνδεση του ανθρώπου και περιβάλλοντος».⁸

και το Υπουργείο Εξωτερικών *Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ντόχα* 2006 – 2010

(http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassydoha.nsf/DMLcyqr/DMLcy_qr?Open Document)

8. Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζημιχάλης *σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτισμική γεωγραφία* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ.125

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κατά πρώτο θα πρέπει να πούμε πως εξαρχής είχε τεθεί ως προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της έρευνας εντοπισμός προσφύγων συγκεκριμένων ηλικιακών ομάδων στο δείγμα που επρόκειτο να εξεταστεί, δηλαδή έγινε προσδιορισμός του πληθυσμού που αφορούν τα αποτελέσματα της έρευνας. Εξετάστηκαν άτομα που είχαν γεννηθεί μέχρι την δεκαετία 1960. Ο σκοπός που το δείγμα επιλέχθηκε να είναι πρόσφυγες γεννημένοι μέχρι την δεκαετία 1960 ήταν γιατί σύμφωνα με τους υπολογισμούς ανήκουν στους πρόσφυγες πρώτης γενιάς. Με λίγα λόγια αποτελούν άτομα που είχαν ζήσει την προσφυγιά και τον ξεριζωμό. Τα ερωτηματολόγιο είχε διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να εξεταστούν μόνο τα άτομα που έχουν υποστεί προσφυγοποίηση, παρόλο που μπορούσαν να εξεταστούν και πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς δεν επιλέχθηκαν γιατί:

α) τα άτομα αυτά παρόλο που ανήκουν στην ίδια κατηγορία δεν έχουν ζήσει τα γεγονότα του πολέμου και απλά απολαμβάνουν τα δικαιώματα των προσφύγων (ως απόγονοι πρόσφυγες), β) και κυριότερο δεν έχουν γεννηθεί στο Βορρά και δεν έχουν υποστεί βίαιη εκρίζωση από το οικείο περιβάλλον, δηλαδή δεν χρειάστηκε να ενταχθούν σε ένα νέο χώρο αλλά ούτε να ξανακτίσουν μια καινούργια αρχή μακριά από τον τόπο τους.

Επίσης σημαντικό είναι να αναφερθεί πως το δείγμα εντοπίστηκε μέσω της μεθόδου ΧΙΟΝΟΣΤΙΒΑΔΑ. Στο πρώτο στάδιο επιλέχθηκαν άτομα με προκαθορισμένα χαρακτηριστικά δηλαδή πρόσφυγες που διαμένουν σε προσφυγικούς οικισμούς. Τα άτομα αυτά έδωσαν ονόματα άλλων προσφύγων οι οποίοι συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα στο επόμενο στάδιο και στην συνέχεια συστήνουν στο ερευνητή άλλους πρόσφυγες.¹ Στου κλειστού τύπου ερωτήσεις έγινε προσπάθεια Α) για προσεγμένη διατύπωση των ερωτήσεων και σωστής επιλογής των θεμάτων έτσι ώστε η συγκέντρωση πληροφοριών για το υπό έρευνα θέμα να δίνει όση μεγαλύτερη αξιοπιστία και εγκυρότητα των πληροφοριών αυτών. Β) Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε στη διατύπωση των ερωτήσεων να είναι απλό, συγκεκριμένο και κατανοητό. Γ) Οι ερωτήσεις να είναι μονοδιάστατες χωρίς να αναφέρονται σε περισσότερα του ενός θέματος. Και Δ) να μην προτρέπουν τον ερωτώμενο προς μια συγκεκριμένη απάντηση.

Όπως φαίνεται και στο δείγμα του ερωτηματολογίου που βρίσκεται στο παράρτημα Δ (σελ.72) απαρτίζεται από 17 ερωτήσεις.

1. Ν.Κυριάζη *“Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών”* στα πλαίσια του μαθήματος Ποιοτικές μέθοδοι για Γεωγράφους Αθήνα Ελληνικά Γράμματα 2006 σελ.119

Οι δεκαπέντε ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου και οι δύο ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Οι κλειστές ερωτήσεις συνοδεύονταν από προκαθορισμένες απαντήσεις από τις οποίες ο ερωτώμενος έπρεπε να επιλέξει εκείνη που τον αντιπροσωπεύει καλύτερα. Ενώ σε τρεις ερωτήσεις για εκείνους που δεν είχαν αποκρυσταλλωμένη άποψη για το υπό ερώτηση θέμα περιλήφθηκε η κατηγορία "δεν ξέρω". Ο σκοπός που στο ερωτηματολόγιο τέθηκαν και δύο ερωτήσεις ανοικτού τύπου ήταν γιατί όπως αναφέρεται και στο βιβλίο της Ν. Κυριαζή «Η κοινωνιολογική έρευνα»: *"Ένας συνδυασμός κλειστών και ανοικτών ερωτήσεων ανάλογα με το θέμα, με αντίστοιχη ποσοτική και ποιοτική επεξεργασία των στοιχείων, αποτελεί τον πιο αποτελεσματικό και ολοκληρωμένο τρόπο προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας"*.² Σκοπός τις μιας από τις δύο (ανοιχτής μορφής) ερωτήσεις ήταν να περιγράψουν οι ίδιοι τα προβλήματα που βίωσαν κατά την άφιξη τους στο Νότο χωρίς να υπάρχει/να επιβάλλεται συγκεκριμένο φάσμα απαντήσεων στους ερωτώμενους, όπως αναφέρεται και στην υποενότητα που αναλύεται η συγκεκριμένη ερώτηση.

Η δεύτερη ανοικτή ερώτηση ζητούσε να περιγράψουν ποιες αναμνήσεις έχουν "μεταφέρει" μαζί τους και θα θυμούνται για πάντα. Από αυτή την ερώτηση μαζί με τις προφορικές τους μαρτυρίες ήταν δυνατό να κατανοηθεί η δυνατή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον τόπο και τον άνθρωπο. Παρόλο που και οι δύο ερωτήσεις εξετάζονται πιο αναλυτικά στην μελέτη και ειδικότερα στο τέταρτο κεφάλαιο, θα πρέπει να πούμε επειδή πως επειδή πάντα υπάρχει "κίνδυνος" να μην απαντηθούν οι ανοικτές ερωτήσεις σε ποσοτική έρευνα γι' αυτό το λόγο παρόμοιες είχαν τεθεί και σε κλειστές. Επιλέχθηκε οι ερωτήσεις ανοιχτής μορφής να είναι μόνο δύο γιατί οι ανοιχτές ερωτήσεις μπορεί να δυσκολέψουν όσους ερωτώμενους δεν έχουν ευφράδεια και δεν μπορούν να μεταφέρουν με σαφήνεια τις απόψεις τους στους άλλους. Ωστόσο για να γίνει πιο πλούσια και σε βάθος διερεύνηση της σχέσης του εκτοπισμένου ατόμου με τον τόπο μιλώντας για αυτά που άφησαν πίσω στο Βορρά και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν ως πρόσφυγες σε ένα νέο χώρο θεωρήθηκε αναγκαίο να υπάρχουν και δύο ερωτήσεις ανοιχτής μορφής. Η αναλογία του πληθυσμού που εξετάστηκε ήταν πενήντα γυναίκες και πενήντα άνδρες με τόπο καταγωγής χωριά/κωμοπόλεις των κατεχομένων επαρχιών Κερύνειας και Αμμοχώστου όπως Αγ.Νικόλαο Λευκωνίκου, Μόρφου, Βαρώσι, Λάπηθο Ζώδια, κτλ.

2.Οπ.π σελ.130

Πιο αναλυτικά στην έρευνα πήραν μέρος πρόσφυγες που εγκαθίστανται στους προσφυγικούς οικισμούς Λέμπας και Μουτάλλου. Δηλαδή 40 άτομα (20 γυναίκες - 20 άνδρες) από τον τ/κ συνοικισμό Μουταλλου και 40 (20 γυναίκες- 20 άνδρες) άτομα από τον οικισμό αυτοστέγασης Λέμπας με ολικό σύνολο 80 πρόσωπα. Ενώ στις δύο αυτές περιοχές ήταν δυνατό να εντοπιστεί και μέρος προσφύγων που κατοικούν σε άλλες επαρχίες αλλά και κάτοικοι της Πάφου. Οι πρόσφυγες κάτοικοι Πάφου ήταν 7 άτομα ενώ από τις δύο άλλες επαρχίες(Λάρνακα-10- και Λεμεσό-3-) το δείγμα που εξετάστηκε έφτανε τα 13 άτομα.

Κατανομή εξεταζόμενου προσφυγικού πληθυσμού κατά φύλο

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Οικισμός Αυτό/γασης Λέμπας	20	20	40
Τ/κ οικισμός Μούταλλος	20	20	40
Πάφος	4	3	7
Λάρνακα	4	6	10
Λεμεσός	2	1	3

Ηλικιακές ομάδες εξεταζόμενου πληθυσμού

Δεκαετίας 1930	12%
Δεκαετίας 1940	32%
Δεκαετίας 1950	29%
Δεκαετίας 1960	27%

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια του πρώτου κεφαλαίου εντάσσονται γενικές αναφορές σε χαρακτηριστικά και στοιχεία του νησιού που θα πρέπει κανείς να έχει υπόψη του για να γνωρίσει και να κατανοήσει καλύτερα το σημερινό πρόβλημα της χώρας. Γίνεται αρχικά μια προσπάθεια να κατανοηθεί η στρατηγικής σημασίας θέση του νησιού στην Ανατολική Μεσόγειο, τους λόγους που την καθιστά υπέρμετρα προνομιούχα αλλά παράλληλα και τους λόγους που η θέση της γίνεται αιτία των όποιων προβλημάτων κατά καιρούς δημιουργούνταν στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική της χώρας. Ακόμη αναφέρονται τα φυσικογεωγραφικά της όρια, πως συνδέεται και πως επηρεάζεται άμεσα από εξελίξεις γειτονικών χωρών.

Αναφέρονται οι σχέσεις της Κύπρου με την Ευρώπη και οι λόγοι που συμβάλλουν ώστε να είναι μια χριστιανική και συνάμα ευρωπαϊκή χώρα, με ελληνοευρωπαϊκό χαρακτήρα και πολιτισμό, παρά το γεγονός ότι περιβάλλεται κυρίως από μη χριστιανικές και μη ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον σκιαγραφείται η ιστορική εξέλιξη του νησιού από την αρχαιότητα έως και την σύγχρονη εποχή και τους -κατά εποχές- λαούς που διεκδίκησαν το νησί. Τέλος γίνεται αναφορά στην οικονομία της χώρας από την ανεξαρτησία της το 1960 έως την τούρκικη εισβολή του 1974 που διέκοψε την εξελικτική πορεία που διέγραφε.

1.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Αν κοιτάξουμε τον παγκόσμιο χάρτη κάπου στην Ανατολική Μεσόγειο βρίσκεται ένα μικροσκοπικό έως αδιόρατο νησάκι, η Κύπρος(βλ.χάρτη 1 σελ.54). Θα μπορούσε μάλιστα κάποιος να ισχυριστεί ότι είναι ένας ασημαντος βόλος γης παρατημένος ανάμεσα σε τρεις ηπείρους. Το όνομα του νησιού "Κύπρος", που χρησιμοποιείτο ήδη από την εποχή του Ομήρου, την συνδέει με το σημαντικότερο κατά την αρχαιότητα προϊόν της, το χαλκό (cuprum). Η Κύπρος είναι ένα μικρό νησί όπου ο πληθυσμός του στις περιοχές που ελέγχονται από το κράτος υπολογίστηκε σε 796.900 κάτοικους κατά το τέλος του 2008,¹ και παρά το αρκετά μικρό πληθυσμιακό μέγεθος, η γεωγραφική της θέση ενώνει πέντε θάλασσες και τρεις ηπείρους.

Ἡ Κύπρος υπήρξε πάντα αυτό που είναι και σήμερα γράφει χαρακτηριστικά ο συγγραφέας Σ.Παντελής, *ὁ πύργος ελέγχου και το προωθημένο φυλάκιο τριῶν ηπείρων. Η στρατηγική θέση του νησιού προκάλεσε το φθόνο των γειτόνων του, που από την αρχαιότητα, εφάρμοσαν επεκτατική πολιτική σε βάρος του*.²

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Γ. Καρουζή στο βιβλίο του «Γεωγραφία της Κύπρου» ἡ γεωγραφική θέση του νησιού, δίνει το δικαίωμα να μπορεί να ελέγχει και Δύση και Ανατολή, και να έχει το χαρακτήρα μεσάζοντα στις σχέσεις Ανατολής –Δύσης, ένα ρόλο που διαδραμάτιζε συχνά έως και τα χρόνια μας. Βρίσκεται στη Βορειοανατολική γωνία της Μεσογείου μεταξύ των παραλλήλων 34°33' και 35°41' Β, και των μεσημβρινών 32°17' και 34°35' Α. Η Κύπρος είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί της Μεσογείου με έκταση 9.251 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το μεγαλύτερο μήκος της Κύπρου από το δυτικότερο έως στο ανατολικότερο άκρο είναι 218 χιλιόμετρα και το μεγαλύτερο πλάτος από το βορειότερο έως το νοτιότερο άκρο είναι 93 χιλιόμετρα. Ακόμη οι πλησιέστερες γειτονικές χώρες είναι η Τουρκία 72 χιλιόμετρα στα βόρεια, και η Συρία 104 χιλιόμετρα στα ανατολικά. Το ανατολικότερο μέρος της Ελλάδας, το Καστελόριζο απέχει από την Κύπρο 266 χιλιόμετρα δηλαδή κάτι περισσότερο από την απόσταση μεταξύ Πάφου-Αποστόλου Ανδρέα. Από γεωγραφική άποψη, η Κύπρος κατέχει δεσπόζουσα θέση στην ανατολική Μεσόγειο, πράγμα που επέδρασε σε μεγάλο βαθμό στην ιστορική της πορεία και γενικά στον πολιτισμό της. Τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου είναι τα εξής:

1. Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (<http://www.pio.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/All/8FAB138A3A20E5AAC2257643002A4D70?OpenDocument&sub=1&e>)

2. Σ. Παντελής *Η Νέα Ιστορία της Κύπρου* [μτφρ. Ελένη.Ταμβάκη], Αθήνα Ι.Φλώρος 1986 Σελ.19

Η Κύπρος βρίσκεται στο μέσο του αρχαίου κόσμου (Συρίας, Αιγύπτου, Μεσοποταμίας, Μικράς Ασίας, Ελλάδας και Κρήτης), γι' αυτό και δέχτηκε για αιώνες την επίδραση των πολιτιστικών ρευμάτων των χωρών αυτών, ενώ παράλληλα αποτελεί το Νότιο-ανατολικότερο τμήμα της Ευρώπης. Δεν είναι λοιπόν εκπληκτικό που η Κύπρος γνώρισε ένα πανάρχαιο πολιτισμό. Η γεωγραφική θέση της Κύπρου ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, Ευρώπη-Ασία – Αφρική, της επιτρέπει από τη μια να αναπτύξει εμπορικές και τουριστικές σχέσεις με χώρες των ηπείρων αυτών και από την άλλη να παρακολουθεί και να δέχεται την επίδραση των διαφόρων πολιτιστικών ρευμάτων, ιδιαίτερα από χώρες της Ευρώπης.

Ακόμη η διώρυγα του Σουέζ βρίσκεται σε μικρή σχετικά απόσταση από τις νότιες ακτές της Κύπρου (απόσταση Κύπρου-Πορτ Σάιντ περί τα 370 χιλιόμετρα). Η λειτουργία της διώρυγας από το 1869 συνέβαλε στην επικοινωνία της Μεσογείου με την Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό και την ανάπτυξη διεθνούς εμπορίου. Η γειτνίαση της Κύπρου με τη νευραλγική αυτή θαλάσσια αρτηρία, Μεσογείου-Ερυθράς θάλασσας-Ινδικού Ωκεανού, της προσδίδει ιδιαίτερη στρατηγική σημασία. Επίσης οι πετρελαιοπαραγωγικές χώρες της Μέσης Ανατολής βρίσκονται πολύ κοντά στην Κύπρο. Η διακίνηση του πετρελαίου, της πολύτιμης αυτής μορφής ενέργειας, προς την Ευρώπη γίνεται είτε μέσω της διώρυγας του Σουέζ είτε μέσω πετρελαιοαγωγών που καταλήγουν σε παράκτιες πόλεις του Λιβάνου, της Συρίας και της Τουρκίας, οι οποίες βρίσκονται σε μικρή απόσταση στα ανατολικά της Κύπρου (πόλεις Τρίπολη και Σιδών του Λιβάνου, Ταρτούς και Μπανίγιας της Συρίας, και Ντορτιόλ της Τουρκίας). Η σημασία των πετρελαιοαγωγών αυτών φάνηκε με το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ κατά την περίοδο 1967-1974 σαν αποτέλεσμα του πολέμου μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ. Η θαλάσσια αρτηρία Μαύρης θάλασσας - Βοσπόρου- Προποντίδας- Δαρδανελίων- Αιγαίου πελάγους- Μεσογείου βρίσκεται σε μικρή απόσταση βορειοδυτικά της Κύπρου. Η αρτηρία αυτή συνέβαλε τα αρχαία χρόνια στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού και στην ανάπτυξη του ελληνικού εμπορίου.³ Από πολλών ετών το ενδιαφέρον των υπερδυνάμεων ήταν κορυφωμένο στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερος μεταξύ των μεσημβρινών 25°Α και 40°Α. Η Κύπρος βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο της περιοχής αυτής δηλαδή στο κέντρο των αλληλοσυγκρουόμενων στρατιωτικών-πολιτικών-οικονομικών και εμπορικών συμφερόντων της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπρόσθετα εύκολο είναι η Κύπρος σαν νησί να χρησιμοποιηθεί ως βάση μιας υπερδύναμης χώρας και να ελέγχει τον γεωγραφικό χώρο αλλά και το νησί για διάφορες αερομεταφορές.

3.Γ. Καρουζή *Γεωγραφία της Κύπρου*, 2η έκδοση, Χ.Ο. Λευκωσία 1981 Σελ.9-12

Επιπλέον στην Κύπρο βρίσκονται μερικά από τα καλύτερα ραντάρ του κόσμου. Δηλαδή είναι εύκολο να χρησιμοποιηθούν από την Κύπρο και να επιτηρούνται αλλά και να ελέγχονται οι γύρω περιοχές και αυτό οφείλεται στη δεσπίζουσα στρατηγική της θέσης στην Ανατολική Μεσόγειο. Σύμφωνα με όλους τους παραπάνω λόγους είναι κατανοητό ότι η Κύπρος κατέχει μια εξαιρετική θέση στην Ανατολική Μεσόγειο. Η στρατηγική της θέσης θα μπορούσε να πει κανείς ότι "αυξομειώνεται" σε στρατηγικής σημασίας ανάλογα με τις κατά καιρούς πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή. Σαν παράδειγμα αναφέρεται η Βρετανία που κατάφερε να διατηρεί μέχρι και σήμερα δύο βάσεις στο νησί και με αυτό φαίνεται ότι το νησί χρησιμοποιείται σαν στρατηγικό κέντρο.⁴ Είναι γενικά παραδεκτό πως η πλεονεκτική θέση της Κύπρου υπήρξε ο κύριος λόγος που κατακτήθηκε αλληλοδιαδοχικά το νησί από πληθώρα κατακτητών οι οποίοι άφησαν ανεξίτηλα τα σημάδια της προέλευσης τους πάνω στο κυπριακό τοπίο, επηρεάζοντας έτσι τις εσωτερικές εξελίξεις και τις διεθνείς σχέσεις της χώρας.

Γεωγραφική Θέση Επαρχίας Πάφου

Η **Επαρχία Πάφου** (βλέπε χάρτες 8.α σελ.61, 9 σελ.62 και 10 σελ.63) είναι μια από τις έξι επαρχίες της χώρας και βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Κύπρου. Όλη η περιοχή ελέγχεται από τη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση της Κύπρου. Υπάρχουν τέσσερις δήμοι στην Επαρχία Πάφου: Πάφου, Γεροσκήπου, Πέγειας και Πόλης Χρυσοχούς(βλ. χάρτη 8.β σελ.61 για Πάφο και τους δήμους όλης της χώρας). Η έκταση της περιοχής είναι 1.393 τετραγωνικά χιλιόμετρα, και αποτελεί το 15,1% της συνολικής έκτασης του νησιού. Ο πληθυσμός το 2007 υπολογίστηκε στις 76.100 κάτοικους.⁵ Συγκρίνοντας με τις άλλες πόλεις η Πάφος είναι σχετικά μικρή. Η πόλη χωρίζεται σε δύο τμήματα: το «Κτήμα(Νέα Πάφος)» δηλαδή το τμήμα της πόλης που βρίσκεται στο λόφο και αντικρίζει προς τη θάλασσα και την «Κάτω Πάφο» όπου είναι η περιοχή που στεγάζει την τουριστική βιομηχανία. Πριν την τουρκική εισβολή η «Κάτω Πάφος» ήταν ένα μικρό ψαροχώρι, χωριστό από το Κτήμα. Μετά την κατάκτηση των δυο κυριότερων τουριστικών θέρετρων της Αμμόχωστου και Κερύνειας η Πάφος αποκτά μεγάλη ανάπτυξη και ο τουρισμός έγινε η κύρια τοπική βιομηχανία.

4.Γ. Καρουζή *Η κυπριακή τραγωδία: μια γεωγραφική προσέγγιση*, 2η έκδ. επαυξημένη Λευκωσία, Κάλβος, 1975 σελ. 15-17

5.Paphos district http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Paphos_District

Επίσης σημαντικό είναι να ειπωθεί πως ολόκληρη η πόλη της Πάφου βρίσκεται στον 'κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς' της Unesco, καθώς στην περιοχή βρίσκονται πολλοί αρχαιολογικοί χώροι (π.χ Ψηφιδωτά Κάτω Πάφου, Τάφοι των Βασιλέων κτλ.). Ο τουρισμός άλλαξε το 'πρόσωπο' της Πάφου και την ζωή πολλών κατοίκων καθώς κατάφεραν να πλουτίσουν μέσω της τουριστικής βιομηχανίας.⁶

Στην επαρχία Πάφου σύμφωνα με τον κ. Δ.Χριστοδούλου διαμένουν συνολικά 12 χιλιάδες πρόσφυγες (βλέπε χάρτη 16 σελ.68). Όσο αφορά τους δύο οικισμούς που εξετάζονται ήταν δυνατόν να γνωρίζουμε πως στην Λέμπα (οικισμό αυτοστέγασης) κατοικούν σήμερα 800 πρόσφυγες(2010), ενώ στον οικισμό Μουτάλλου διαμένουν περίπου 6000 ε/κ πρόσφυγες.⁷ Οι δύο οικισμοί μεταξύ τους είναι σε πολύ κοντινή απόσταση όπως φαίνεται και στο χάρτη 11 σελ 64. Η κοινότητα Λέμπα που λειτουργεί με κοινοτικό συμβούλιο γειτονεύει με τις κοινότητες: Έμπα, Χλώρακα, Κισσόνεργα (βλέπε χάρτη 14). Ενώ η περιοχή Μούταλλος παρόλο που το τμήμα πολεοδομίας και οικήσεως τοποθετεί την περιοχή στην κατηγορία «κυβερνητικός οικισμός», αντιπροσωπεύει περισσότερο συνοικία (τ/κ συνοικία πριν το 1974) και εντάσσεται στα όρια του Δήμου Πάφου.

6. V. Argyrou *Tradition and modernity in the Mediterranean: the wedding as symbolic struggle* Cambridge, Cambridge University Press 1996 σελ.23

7. Κ. Δ. Χριστοδούλου από Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών (επαρχία Πάφου)

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ – Η ΚΥΠΡΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Οι Κύπριοι εμφανίζονται για πρώτη φορά στο στίβο του πολιτισμού την έβδομη χιλιετηρίδα, σε καλά οργανωμένες αγροτικές κοινότητες, όπως συνεχίζει άλλωστε μέχρι και σήμερα το νησί να διατηρεί κοινότητες αγροτικές και ο πληθυσμός αυτών των κοινοτήτων να είναι παραδοσιακά αγρότες. Την τρίτη χιλιετηρίδα αρχίζουν να εκμεταλλεύονται το χαλκό που βρίσκεται άφθονος στο υπέδαφος του νησιού. Με αυτό τον τρόπο η Κύπρος γίνεται γνωστή στις χώρες της Μέσης Ανατολής και αρχίζουν έτσι οι διεθνείς της σχέσεις. Βγαίνει πια από την πολύχρονη νησιώτικη απομόνωση των Νεολιθικών χρόνων και μπαίνει στην κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα της χαλκοκρατίας με εμπορικές και άλλες επικοινωνίες, με τις γύρω χώρες όπως Παλαιστίνη, Συρία, Μ. Ασία και Αίγυπτο. Ακόμη αναπτύσσει δικό της κυπριακό πολιτισμό, παρόλες τις επιδράσεις από τους γείτονες της.⁸

Στον πολιτικό στίβο η μοίρα δεν ευλόγησε τους Κυπρίους γιατί σε όλη τους σχεδόν την ιστορική ζωή ήταν θύματα των επεκτατικών διαθέσεων των "μεγάλων" του Μεσανατολικού χώρου. Πρώτοι ανάμεσα σε αυτούς ήταν οι Φοίνικες που από τον 19^ο αιώνα π.χ. αρχίζουν να επεκτείνονται στην Μεσόγειο. Ο ρόλος των **Φοινίκων** στο νησί είχε θετική επίδραση, καθώς δίνει στην Κύπρο το χαρακτήρα του μεσάζοντα στις σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Επιπλέον οι Έλληνες της Ηπειρωτικής Ελλάδας δανείστηκαν από τους Φοίνικες πιθανότατα σε κυπριακό έδαφος το **αλφάβητο** που θα γινόταν μέσο μόνιμης γραπτής εκφράσεως του ελληνικού πνεύματος. Εκτός αυτών από την Κύπρο διοχετεύτηκαν στον ελληνικό χώρο **οι ρυθμοί της Ανατολικής τέχνης** που δημιούργησαν τον ανατολίζοντα ρυθμό στην ελληνική τέχνη. Αναφέροντας σε αυτή την ενότητα την ιστορική εξέλιξη της χώρας κατά το πέρασμα των αιώνων και τους διάφορους κατακτητές που πέρασαν σημαντικό είναι να ειπωθεί πως ο **εξελληνισμός της Κύπρου** έγινε από τους Αχαιούς γύρω στα 1100 π.χ. Έτσι ο 11^{ος} αιώνας βρίσκει την Κύπρο εξελληνισμένη και διαδίδεται η ελληνική γλώσσα. Οι μεγάλες πόλεις στις οποίες εγκαταστάθηκαν οι **Αχαιοί** εξελίσσονται σε **βασίλεια** που άκμασαν για επτά περίπου αιώνες. Ένα γεγονός που είχε τεράστια σημασία στην ιστορική εξέλιξη του νησιού, στον πολιτικό και πολιτιστικό τομέα. Ο εξελληνισμός αυτός δεν ήταν αποτέλεσμα βίαιης εγκατάστασης γιατί αλλιώς δεν θα είχε βαθιές ρίζες.⁹ Ήταν μια σταθερή αλλαγή που άνοιξε για το νησί νέους ορίζοντες και έδωσε νέες προοπτικές στην εξέλιξη του ιστορικού βίου.

8. Γ.Τενεκίδης - Γ.Κρανιδιώτης *Κύπρος: Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της* (Β' έκδοση), Αθήνα Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας' Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε, 2000 σελ.17, 9.σελ.20-21

Το φαινόμενο του αποικισμού των Αχαιών αλλάζει ριζικά τη μοίρα της Κύπρου και την φέρνει στο Αιγαίο σαν το νοτιότατο άκρο του Ελληνισμού. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια μπορεί να εξηγηθεί το "παράδοξο" φαινόμενο να βρίσκεται δηλαδή στην Ανατολική Μεσόγειο ένας τόπος ελληνικός. Ακολουθεί στην συνέχεια κατάληψη της Κύπρου από τους **Ασσύριους** το 709 π.χ. όπου δίνονται νέες κατευθύνσεις στην ανάπτυξη των κυπριακών πόλεων. Αργότερα μεταξύ 560-545 π.χ. υπάρχει μια σύντομη κυριαρχία των **Αιγυπτίων** στην Κύπρο. Οι Κύπριοι μέσα από αγώνες για εθνική ανεξαρτησία δεν κατάφεραν να ελευθερωθούν και να λειτουργούν ως ένα ανεξάρτητο κράτος, και έτσι οι ελληνιστικοί χρόνοι βρίσκουν το νησί αποκομμένο στο πολιτικό τομέα, ύστερα από τόσες ταπεινώσεις στα χέρια Περσών και Φοινίκων.

Αυτός που καταφέρνει να απαλλάξει την Κύπρο από τον περσικό ζυγό ήταν ο **Μέγας Αλέξανδρος**, ενώ το 58π.χ. η χώρα καταλαμβάνεται από τους **Ρωμαίους**. Παρατηρώντας την "Μετά Χριστό" εποχή χαρακτηριστικοί είναι οι δύο αλληπάλληλοι τρομεροί σεισμοί το 332 και 342 μ.χ. που κατέστρεψαν τις αρχαίες πόλεις της Κύπρου, οι σεισμοί αυτοί σημειώνουν το τέλος της αρχαίας Κύπρου. Με αυτό τον τρόπο άρχιζε μια νέα περίοδος, η Χριστιανική, όπου η Κύπρος διαδραματίζει πάλι σπουδαίο ρόλο σαν κομμάτι της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.¹⁰ Συνεχίζοντας με την μεσαιωνική-νεότερη ιστορία της Κύπρου η κατάταξη θα μπορούσε ιστορικά και χρονολογικά (εν συντομία) να γίνει ως εξής: Φραγκοκρατία 1192-1489, Βενετοκρατία 1489-1571, Τουρκοκρατία 1571-1878, Αγγλοκρατία 1878-1960, Ανεξάρτητη Δημοκρατία 1960-1974.¹¹ Επίσης θα πρέπει να πούμε μιλώντας για τις σχέσεις Κύπρου-Ε.Ε πως ουσιαστικά η Ευρώπη δέχθηκε την Κύπρο μετά την ανεξαρτητοποίηση της που τυπικά έγινε την 16^η Αυγούστου το 1960. Το 1961 στις 24 Μαΐου η Κύπρος έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επίσης στις 22 Δεκεμβρίου 1972 υπογράφηκε η συμφωνία σύνδεσης της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, με απώτερο σκοπό την τελωνειακή ένωση της Κύπρου με την ΕΟΚ (κύριος σκοπός της ΕΟΚ ήταν η στενότερη ένωση των ευρωπαϊκών λαών).¹² Εν κατακλείδι αναφέρεται πως το 2004 η Κύπρος γίνεται μέλος και εντάσσεται έτσι στην οικογένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

10. Οπ.π σελ. 23-29

11. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, *Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική Νεότερη Ιστορία*, Λευκωσία, Thekona ltd 2003 Σελ.2-4

12. Γ. Καρουζή *Γεωγραφία της Κύπρου*, 2η έκδοση, Χ.Ο Λευκωσία 1981, Σελ.12-14

1.4 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΟ 1974

Ξεκινώντας την ενότητα αυτή θα ήταν ενδιαφέρον να αναφερθούμε στο βιβλίο του Κ.Κυριάκου «Κύπρος:Γεωγραφία-Οικονομία»(1996) καθώς αναγράφονται τα εξής: Ή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που έχει επιτύχει η Κύπρος από το 1960 που πήρε την ανεξαρτησία της είναι τέτοιου βαθμού που σήμερα παρουσιάζεται σαν μια από τις πιο επιτυχημένες χώρες από πλευράς επίτευξης αξιόλογης οικονομικής και κοινωνικής προόδου (...). Μέχρι το 1974 η Κυπριακή Δημοκρατία γνώρισε μεγάλη οικονομική πρόοδο και ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Η γεωργία, η βιομηχανία, το εμπόριο, ο τουρισμός και οι υπηρεσίες, χάρη στην εργατικότητα του λαού και την καλή διοικητική οργάνωση του κράτους, άρχισαν να αναπτύσσονται με γρήγορους ρυθμούς, ενώ παράλληλα η πλειοψηφία του λαού ευημερούσε και προόδευε.”¹³

Η κυπριακή οικονομία είχε επιδείξει δυναμισμό και ευελιξία σε όλη τη χρονική περίοδο από την ανεξαρτησία του νησιού. Στο βιβλίο «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» επισημαίνεται ότι: “(...)μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας της το 1960, η Κύπρος μπήκε σε ρυθμό γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης. Με κατάλληλο προγραμματισμό δόθηκε έμφαση στην κατασκευή έργων υποδομής και την αύξηση της γεωργίας και βιομηχανικής παραγωγής. Στον τομέα των υπηρεσιών έγινε επίσης σημαντική πρόοδος και ο τουρισμός εξελίχθηκε στην μεγαλύτερη πηγή εισροής ξένου συναλλάγματος. Κατά την περίοδο 1960-1973 ο μέσος ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος ήταν 6%. Η σταθερή οικονομική πρόοδος που παρατηρήθηκε κατά την περίοδο 1960-1973 ανακόπηκε από την τουρκική εισβολή το 1974.”¹⁴ Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία του «Τμήματος Στατιστικής και ερευνών» το 1960 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νησιού έφτανε τα 235.3 άτομα, ενώ μέχρι το 1974 που έγινε η εισβολή βρισκόταν σε πολύ υψηλότερα επίπεδα καθώς άγγιζε τις 270.000 (συμπεριλαμβάνοντας και τον τ/κ πληθυσμό). Ενώ με τον χωρισμό των δύο κοινοτήτων σε εντελώς ανεξάρτητα τμήματα στις ελεύθερες περιοχές ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νησιού μειώνεται και αριθμεί 198,2 Ε/Κ (1975).”¹⁵

13.Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία* , (Τόμος Ζ), Λευκωσία, Κυριάκου Ο.Ε, 1996, σελ.9

14 Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ.486-487

15. Τμήμα Στατιστικής και ερευνών (Υπουργείο Οικονομικών) *Εργατικές Στατιστικές* 1994 σειρά II αρ.έκθεσης 13 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1994 σελ.39 και 16. Σελ.42

Ακόμη η ίδια πηγή αναφέρει πως το 1960 ο πρωτογενής τομέας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του συνολικού επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού, (46,8%) ενώ στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα ο επικερδώς απασχολούμενος πληθυσμός είναι 23,1% και 30,1% αντίστοιχα. Μέχρι το 1974 υπάρχει ήδη μια αυξητική τάση στην απασχόληση στον τριτογενή τομέα καθώς φτάνει το 38,0%, ενώ αντίθετα ο επικερδώς απασχολούμενος πληθυσμός μειώνεται στο πρωτογενή τομέα και από 46,8% είναι μόλις 37,3% και η μείωση αυτή συνεχίζεται κατά τα επόμενα έτη.¹⁶

Ο Κυριακού επισημαίνει επίσης ότι "(...)στην περίοδο 1960-1973 το επίπεδο ευημερίας είχε φτάσει σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε με ρυθμό που ξεπέρασε το 7% το χρόνο και το κατά κεφαλή ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σχεδόν στο 6%(...) η ανεργία είχε μειωθεί στο ελάχιστο και επικρατούσαν συνθήκες πλήρους απασχόλησης (...).Ο αριθμός επενδύσεως έφτασε σε ψηλό επίπεδο, έγιναν επενδύσεις σε έργα υποδομής σε ολόκληρη την Κύπρο, όπως τον ηλεκτρισμό, τους δρόμους, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, ύδρευση/άρδευση.(...). Ο τουρισμός μετατράπηκε σε σημαντική πηγή εισροής ξένου συναλλάγματος και η Κύπρος έγινε διεθνές τουριστικό κέντρο καθώς το 1973 την επισκέφθηκαν 264.000 τουρίστες για πολυήμερη παραμονή σε σύγκριση με μόνο 40.000 το 1961.¹⁷

Η οικονομία της Κύπρου εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το κατεχόμενο Βόρειο τμήμα. Καθώς 'το 70% των πλουτοπαραγωγικών πόρων, το 46% της βιομηχανικής παραγωγής, το 48% των αγροτικών εξαγωγών, το 41% των κτηνοτροφικών μονάδων, επίσης το 56% της εξόρυξης μεταλλευμάτων, το 65% των τουριστικών μονάδων, το 87% των υπό ανέγερση ξενοδοχειακών μονάδων, καταλήφθηκαν από τα τουρκικά στρατεύματα."¹⁸ Ενώ σημαντική αποτελεί η πληροφορία του φιλόλογου και δημοτικού συμβούλου Αμμοχώστου Α.Καλλή καθώς ισχυρίζεται πως "στην Αμμόχωστο βρισκόταν το 80% των τουριστικών κλινών όλης της Κύπρου", ¹⁹ επιπλέον και ο Μ.Θ. Στυλιανού αναφέρει πως: "η κατεχόμενη γη μέχρι το 1974 προσέλκυε το 75% του τουρισμού".²⁰ Επίσης από το κυριότερο λιμάνι που ήταν στην Αμμόχωστο διακινείτο το 83% του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου. Παρά τις καταστροφικές συνέπειες της τουρκικής εισβολής, η Κυπριακή οικονομία κατάφερε να επιβιώσει.

17. Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία*, Τόμος Ζ, Λευκωσία Κυριάκου Ο.Ε, 1996, σελ. 132

18. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ.487

Η ανασυγκρότηση έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα, ξεπέρασε τις επιδόσεις που είχε πριν το 1974 με αποτέλεσμα να γίνει λόγος διεθνώς για **"κυπριακό οικονομικό θαύμα"**, που αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο.²¹

19.Α.Καλλή 'Αμμόχωστος Κύπρου: 36 αιώνες ιστορίας και πολιτισμού 2007"

http://www.anorthosisfc.com/article.php?Pag_eID=3

20.Μ.Θ Στυλιανού *Κατεχόμενα: Μια Περιδιάβαση στα Κατεχόμενα χωριά και τις πόλεις μας*, Λευκωσία Sermario Puplishing Co.ltd 2001 σελ.130

21. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ.487

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δεύτερο κεφάλαιο αποσκοπεί να φωτίσει ορισμένες σημαντικές πτυχές των διαδικασιών που οδήγησαν το νησί στην “αφύσικη” κατάσταση δηλαδή στην διαίρεση και ύπαρξη δύο ανεξάρτητων τμημάτων και κυρίως στην παρουσία προσφύγων σε όλη την μη κατεχόμενη Κύπρο. Παρουσιάζονται τα γεγονότα και οι εξελίξεις που διαδραματίστηκαν από την ανεξαρτησία της χώρας με τις συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου, έως και τις ημέρες του πολέμου που εξελίχθηκε σε δυο φάσεις, το καλοκαίρι του '74. Επίσης γίνεται σύντομη περιγραφή των πρώτων διακοινοτικών συγκρούσεων μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων κατοίκων και τα αποτελέσματα που τελικά επωμίστηκε ο Κυπριακός λαός.

Γίνεται αναφορά στον βάναυσο ξεριζωμό των κατοίκων του Βορρά, την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και τις συνέπειες που ακολούθησαν για τους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες. Περιγράφονται οι πρώτες μέρες της προσφυγιάς στο Νότο, οι πρώτες ανθρωπιστικές προσπάθειες που έγιναν από τον Κυπριακό Ερυθρό Σταυρό για την περίθαλψη των χιλιάδων εκτοπισμένων από τις εστίες τους, και τέλος παρουσιάζονται οι αναμνήσεις των προσφύγων που έζησαν τα τραγικά γεγονότα.

2.2 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΟΥ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ

Πολλά βιβλία έχουν γραφτεί για το Κυπριακό ζήτημα, ο Ε.Χατζηβασιλείου που ειδικά αναφέρεται στο ζήτημα αυτό περιγράφει με τα εξής: «(...)αυτό που ονομάζουμε «Κυπριακό»(...)δεν ήταν ποτέ ένα απλό πρόβλημα· έχει πολλές διαστάσεις. Εμφανίζεται ως «αποικιακό» ζήτημα μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Βρετανών, ως «τοπικό» ζήτημα μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων,(...) ως ένα ζήτημα παγκόσμιας διπλωματίας στον ΟΗΕ(...), ως ένα εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα, ιδιαίτερα επώδυνο(...)».¹

Το 1959, ύστερα από συμφωνημένη γνώμη της κυπριακής ηγεσίας και ελληνικής κυβέρνησης, υπογράφηκαν **οι Συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου**, με τις οποίες η Κύπρος ανακηρυσσόταν σε ανεξάρτητο κράτος και συνδεόταν με την Ελλάδα και την Τουρκία με δύο ιδιότυπες συνθήκες, την ‘Συνθήκη Συμμαχίας’ και την ‘Συνθήκη Εγγύησης’ αντίστοιχα.² Παράλληλα στα πλαίσια των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου οι Τουρκοκύπριοι κάτοικοι του νησιού ήταν σχετικά ευχαριστημένοι με τα επιτευχθέντα στη Ζυρίχη και στο Λονδίνο, αντίθετα μεγάλο μέρος της ελληνοκυπριακής πλευράς ένιωθε δυσαρέσκεια, πιστεύοντας πως ο διακανονισμός για το Κυπριακό καθιστούσε την τουρκική μειονότητα υπέρμετρα προνομιούχα, και φοβόταν ότι στο τέλος το σύστημα αυτό θα οδηγούσε στην πραγμάτωση του *taksim*(διαίρεσης).³ Με τις ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις στη Ζυρίχη με συνταγματική πρόβλεψη (η Κύπρος) δεν θα είχε το δικαίωμα να επιλέξει την Ένωση ή τη διχοτόμηση. Ενώ δινόταν το δικαίωμα στις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις Αγγλία, Ελλάδα και Τουρκία να αναλαμβάνουν δράση στην Κύπρο ακόμα και χωριστά σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων της Συνθήκης.⁴

1. Ε. Χατζηβασιλείου *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950* Αθήνα Πατάκη 2004 σελ.405 -406

2.Ν. Κρανιδιώτης *Οι Διεθνείς Διαστάσεις του Κυπριακού* Αθήνα, Θεμέλιο , 1983 σελ.17

3. Π. Τζερεμίας *Η Κύπρος από την αρχαιότητα ως την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: "Γλυκείας χώρας" ιστορία* Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2004 σελ.398

4.Σύμφωνα με τον Ε. Χατζηβασιλείου: ‘Σε περίπτωση παραβίασης του καθεστώτος ή της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου οι τρεις εγγυήτριες δυνάμεις θα διαβουλευόνταν με σκοπό την αποκατάσταση του status quo, σε περίπτωση διαφωνίας. Κατά τη εισβολή η Τουρκία επικαλέσθηκε αυτή την πρόβλεψη, η οποία όμως σύμφωνα με τον ΟΗΕ δεν έδινε το δικαίωμα ένοπλης επέμβασης στην Κύπρο, εφόσον ο Χάρτης του ΟΗΕ απαγορεύει την χρήση βίας έστω και προληπτικά. Ε. Χατζηβασιλείου *Το Κυπριακό ζήτημα 1878-1960: η συνταγματική πτυχή* Αθήνα Ελληνικά Γράμματα 1998 σελ.118-119

Το 1960 βρίσκει το νησί ανεξάρτητο-κυρίαρχο κράτος και εγκαθιδρύεται η Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό αρχικά σήμαινε τέλος στη Αγγλοκρατία και ταυτόχρονα μια νέα πορεία διανοιγόταν για τον Κυπριακό λαό, με πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Επιπλέον η κατανομή του πληθυσμού αυτή την περίοδο(1960) καταγραφόταν με την πλειοψηφία των κατοίκων να είναι Έλληνες με ποσοστό 77,0% (441,656), αλλά και ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό τούρκικου πληθυσμού που έφτανε το 18,0% (104.942), ενώ οι υπόλοιπες εθνικότητες που κατοικούσαν στο νησί αφορούσαν πολύ μικρότερα ποσοστά.⁵ Ο Γ.Καρουζής, στο βιβλίο "Σχέδιον λύσεως του κυπριακού προβλήματος" στην σελ.14 επισημαίνει πως από το 1921 έως 1973 ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός παρέμενε μάλλον σταθερός: καθώς κυμαινόταν από 18.0% έως 18.4% ⁶(βλέπε διάγραμμα 1 σελ.1 και χάρτη 2 σελ.55), ενώ επίσης υπογραμμίζει ότι οι περισσότεροι τ/κ κάτοικοι ήταν συγκεντρωμένοι κυρίως σε αστικά κέντρα παρά ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός.⁷

Πέρα από αυτά θα πρέπει να πούμε πως όλα ξεκίνησαν όταν οι τουρκοκύπριοι διεκδικούσαν ανάλογα δικαιώματα με τους ελληνοκυπρίους παρά την μειοψηφία τους. Το Σύνταγμα της Κύπρου, που εκπονήθηκε τότε από την μεικτή συνταγματική επιτροπή, παρόλο που διασφάλιζε τις βασικές ελευθερίες και δικαιώματα των πολιτών εμπεριείχε τέτοια διαιρετικά στοιχεία, τα οποία κάθε άλλο παρά αποτελούσαν εγγύηση για την ομαλή πορεία και εξέλιξη του νέου κράτους. Συγκεκριμένα, το σύνταγμα αντιμετώπιζε τους κατοίκους του νησιού ως μέλη δύο κοινοτήτων ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής, παρέχοντας στους τουρκοκύπριους αυξημένα δικαιώματα σε σχέση με την πληθυσμιακή τους αναλογία.⁸ Τα πρώτα συμπτώματα δυσλειτουργίας του κράτους και οι δυσκολίες στις λήψεις αποφάσεων δεν άργησαν να φανούν. Όλα τα δεδομένα φανέρωναν ότι οι τούρκοι επιδίωκαν τη διχοτόμηση της Κύπρου, θεωρώντας την Ζυρίχη ως ενδιάμεσο σταθμό που θα υποβοηθούσε στις παραπέρα διεκδικήσεις τους. Το 1963 ξεκινάνε οι πρώτες συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο κοινότητες που έμειναν γνωστές ως **"διακοινοτικές ταραχές του 1963"** ή **"η τουρκοκυπριακή ανταρσία"** και την ίδια εποχή χαράσσεται η **"Πράσινη Γραμμή"**, από τους Βρετανούς ανάμεσα στις αντιμαχόμενες δυνάμεις, με σκοπό την επίτευξη ειρήνης.

5.Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική Νεότερη Ιστορία* Λευκωσία, Thekona ltd 2003 σελ. 274-5

6. Γ. Καρουζή *Σχέδιον λύσεως του κυπριακού* Λευκωσία, Στράβων, 1975 σελ.14 και 7.σελ.18

8. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, *Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική Νεότερη Ιστορία*, Λευκωσία, Thekona ltd 2003 σελ.272

Τα αιματηρά επεισόδια ανάμεσα στις δύο κοινότητες συνεχίζονται και το 1964 και η Κύπρος (περιοχή Τυλληρίας) βομβαρδίζεται από τουρκικά αεροπλάνα, προκαλώντας μεγάλο αριθμό θυμάτων και τεράστιες καταστροφές.⁹ Οι διακοινοτικές συγκρούσεις κλιμακώθηκαν στην Κύπρο, με πολλές ανθρώπινες απώλειες. Αποκορύφωμα αποτέλεσαν τα επεισόδια της Κοφίνου (επαρχία Λάρνακας) το 1967, και οι δύο κοινότητες -παρόλα τα χρόνια της συμβίωσης τους καίτοι περισσότερο κοντά στην περίοδο του πολέμου- ήταν έτοιμες ανά πάσα στιγμή να ανοίξουν πυρά στην αντίπαλη κοινότητα. Ή Χούντα και η ΕΟΚΑ Β (που επρόκειτο για μυστική παράνομη οργάνωση και είχε ως μοναδικό στόχο την πραγματοποίηση της Ένωσης Κύπρου-Ελλάδας) με την συνεχή αντιδραστική και επιθετική στάση τους απέναντι στην κυπριακή κυβέρνηση και τον κυπριακό λαό επιδείνωναν την κατάσταση και είχαν "προετοιμάσει" το έδαφος για την πραγματοποίηση του πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου 1974."¹⁰ "Βέβαια στο στόχαστρο των άτακτων της ΕΟΚΑ Β' υπήρξαν και οι τουρκοκύπριοι κάτοικοι του νησιού, καθώς κατά την εισβολή διέπραξαν εναντίων τους πολλούς φόνους"¹¹

9. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική Νεότερη Ιστορία, Λευκωσία, Thekona ltd 2003 σελ.280 -283

10. Ν. Κρανιδιώτης Οι Διεθνείς Διαστάσεις Του Κυπριακού Αθήνα, Θεμέλιο, 1983 σελ. 58

11.Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαρής, Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.174

2.3 ΞΕΡΙΖΩΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η στρατιωτική επιχείρηση της Τουρκίας έγινε σε **δύο φάσεις**: Α' φάση: πραγματοποιείται στις **20-22 Ιουλίου**, όταν οι Τούρκοι βρίσκουν την Κύπρο εντελώς απροστάτευτη και πλήρως αποδιοργανωμένη εξαιτίας του πραξικοπήματος. Β' φάση: **14-16 Αυγούστου** ολοκληρώθηκε το τουρκικό σχέδιο, το οποίο πέρασε στην ιστορία με το όνομα «Αττίλας»(...).

Πραγματοποιεί αεροπορική εισβολή βομβαρδίζοντας μεγάλες πόλεις (Λευκωσία, Αμμόχωστο, Κερύνεια). Με την τουρκική εισβολή και την έκτοτε κατοχή εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε συνδυασμό με την παράνομη μονομερή ανακήρυξη «ανεξαρτησίας» προκαλείται η πλήρης διάσπαση. Ο στρατός εισβολής είχε στην κατοχή του σχεδόν 37% του κυπριακού εδάφους και δη από οικονομική άποψη το σημαντικότερο τμήμα της μεγαλονήσου. Η Άγκυρα πραγματοποίησε το μακροχρόνιο σχέδιο της de facto διαίρεσης της Μεγαλονήσου, περίπου 200.000 Ελληνοκύπριοι έχασαν τις πατρογονικές τους εστίες. Όλοι οι Ελληνοκύπριοι που διέμεναν στο Βορρά, εξαναγκάστηκαν να προσφυγοποιηθούν μέσα στην ίδια τους την πατρίδα. **Οι κάτοικοι του Βορρά συνιστούσαν περίπου το ένα τρίτο (1/3) του συνολικού πληθυσμού του νησιού.** Ακόμη οι 1619 αγνοούμενοι και οι (αρχικά) 20.000 εγκλωβισμένοι υπογράμμιζαν την έκταση της κυπριακής τραγωδίας. Η Άγκυρα και η τουρκοκυπριακή ηγεσία αρχίζουν να μεταβάλλουν τον δημογραφικό χαρακτήρα του νησιού με συστηματικό αποικισμό από την Τουρκία. Το κύριο θύμα του πολέμου υπήρξε ο ελληνισμός της Κύπρου, ο οποίος αποτελούσε τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού. Ο Αττίλας χώρισε βίαια δύο κοινότητες που στο παρελθόν είχαν γνωρίσει παρά τις όσες εθνοθρησκευτικές αντιθέσεις και εποχές ειρηνικής συμβίωσης.¹² Χαρακτηριστικά είναι επίσης και τα όσα αναφέρονται στο βιβλίο του W. Mallinson «*Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική ανάμεσα στο Νάτο και την Ευρώπη*»: «Η Τουρκία σταμάτησε την προέλαση της στις 16 Αυγούστου έχοντας επιτύχει τους στόχους της. Η εισβολή ήταν μια κτηνωδία. Διαπράχθηκαν αγριότητες και από τις δυο πλευρές περισσότερες όμως από τους Τούρκους. Διακόσιες χιλιάδες Ελληνοκύπριοι υπήρξαν θύματα “εθνοκάθαρσης” καταφεύγοντας στο ελεύθερο τμήμα της Κύπρου(...)ο τελικός απολογισμός είναι 4.000 Ελληνοκύπριοι νεκροί και 1000 Τουρκοκύπριοι νεκροί ή αγνοούμενοι.¹³

12. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ.481-482

Παρατηρώντας την κατάσταση που διαμορφωνόταν και βλέποντας την “παρέλαση” Τούρκων στρατιωτών, σε κάθε σημείο οι ε/κ κάτοικοι των βορείων περιοχών άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να φύγουν όσο το δυνατό γρηγορότερα, αφού οι περιοχές όπου έμεναν έπαψαν –προσωρινά όπως αρχικά νόμιζαν- να είναι υπό τον έλεγχο της Κυπριακής κυβέρνησης αλλά ελέγχονταν πλέον από τον τουρκικό ζυγό. Άλλοι πρόλαβαν να φύγουν μόνοι τους φοβούμενοι για τους ζωή τους, και άλλους τους έβγαζαν από τα σπίτια τους με την βία. Είναι μακρύς ο κατάλογος με τις βαρβαρότητες των Τούρκων, όπως δολοφονίες, βιασμοί ανήλικών κοριτσιών, απειλές, ληστείες, απόπειρες εμπρησμών, ξυλοδαρμοί, σφαγές, εκβιασμοί, εκφοβισμοί, βεβηλώσεις ιερών χώρων, κλοπές και αρπαγές εικόνων. Αυτοί που αποφάσισαν αρχικά να μείνουν σε κάποια χωριά, αρνούμενοι να εγκαταλείψουν την μητρώα πατρίδα ή παρέμειναν ως εγκλωβισμένοι προσφυγοποιήθηκαν σταδιακά λόγω της καταπιεστικής κατάστασης που δημιουργήθηκε από τους Τούρκους και των δύσκολων συνθηκών.¹⁴

Το «Time magazine» στις 12 Αύγουστου 1974 έγραφε: “Η Κερύνεια που βρίσκεται στην Βόρεια ακτή της Κύπρου ήταν ένα από τα πιο ειδυλλιακά λιμάνια στην Ανατολική Μεσόγειο. Την περασμένη βδομάδα όμως έμοιαζε με νεκροταφείο. Φουσκωμένα πτώματα κείτονταν στους δρόμους (...) οι οβίδες και οι πυροβολισμοί διέκοψαν το ηλεκτρικό ρεύμα. Από ένα χαρούμενο λιμάνι η Κερύνεια μεταμορφώθηκε σε ένα τόπο όπου 700 τρομοκρατημένοι Έλληνες Κύπριοι πρόσφυγες φυλακίστηκαν σε ένα ξενοδοχείο(...) ενώ οι Τούρκοι στρατιώτες πανευτυχείς λεηλατούσαν τα μαγαζιά και τα σπίτια τους.”¹⁵ Αυτοί οι άνθρωποι υπέστησαν ένα βάνουσο ξεριζωμό, ένα πραγματικό ξεριζωμά του ανθρώπου από το οικείο περιβάλλον του. Ένα περιβάλλον που το αποτελούν η φύση, η ανθρώπινη κοινωνία, τα μνημεία και η εκκλησία, οι αξίες και οι παραδόσεις του τόπου. Στο βιβλίο “Κατεχόμενη γη μας” για να αποδοθούν όσο πιο πραγματικά γίνεται οι τραγικές επιπτώσεις επάνω στον άνθρωπο που επιφέρει ο ξεριζωμός γράφτηκαν εξής λόγια: “Σύννηθες είναι να λένε πως ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του ανθρώπου είναι συνυφασμένα με τον τόπο· το βουνό ο κάμπος και η θάλασσα διαμορφώνουν ανάλογα τους ανθρώπους(...)”. Η βίαιη μετακίνηση τους σε ένα ξένο για αυτούς περιβάλλον επιδρά αρνητικά.

13. W. Mallinson *Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική ανάμεσα στο Νάτο και την Ευρώπη: Πόλεμος ή Ειρήνη*, {μτφρ Κολαΐτη Ρίτα} Αθήνα Παπαζήσης 2005 σελ. 241-242 ..

14. M. Kakogiannis “Attilas 1974” (οπτικοακουστικό υλικό) 1974-’75

15. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Της Πατρίδας Χώματα* Λευκωσία Σογек 1993 σελ. 20

(...)ο ψαράς ξέρει κάθε μυστικό της θάλασσάς του, πως θα τον μεταφέρει σε άλλες θάλασσες; Ο γεωργός ξέρει τα μυστικά της γης του, πως και πότε θα την καλλιεργήσει, τι θα φυτέψει ανάλογα με την εποχή· πως θα τον βάλεις να καλλιεργεί μια άλλη γη με διαφορετικές απαιτήσεις και άλλα μυστικά; Και επιπλέον πως θα λειτουργήσει αυτός ο μυστικός δεσμός του καλλιεργητή με τη γη;(...). Οι Ελληνοκύπριοι με τη καταναγκαστική μετανάστευση αλλοτριώνονται. Δημιουργήθηκε η αίσθηση που μπορεί να έχει ο άνθρωπος ότι είναι ξένος τόσο προς τον ίδιο τον εαυτό, όσο και προς τον κόσμο που τον περιβάλλει. Όταν νιώθεις αλλοτριωμένος είναι σαν να έχεις χάσει ένα μέρος του εαυτού σου, ενώ αυτό που σου απομένει δεν το αναγνωρίζεις σαν εντελώς δικό σου, ο αλλοτριωμένος είναι απλώς ένας «χαμένος άνθρωπος», που ψάχνει να βρει τον εαυτό του. Αυτοί οι άνθρωποι έχασαν τον τόπο που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν, κόπηκε η ίδια τους η ζωή, οι ρίζες τους.

Ο τόπος που έζησαν και δημιούργησαν οι πατέρες και οι παππούδες τους, δίνει την αίσθηση της συνέχειας στον ίδιο χώρο. Σπάει η συνέχεια της παράδοσης. Ο θρήνος και η οδύνη είναι εκφρασμένα στα πρόσωπα τους, οι αξίες, έθιμα και παραδόσεις που συναποτελούσαν την κλειστή κοινωνία του τόπου δεν είναι εύκολο να συνεχιστούν κάπου αλλού με τον ίδιο τρόπο. Η Κύπρος είναι μια χώρα όπου οι άνθρωποι έχουν ισχυρούς δεσμούς σύνδεσης μεταξύ τους, ζώντας σε μικρές κλειστές κοινωνίες, διατηρώντας άρρηκτους δεσμούς με τον τόπο τους.¹⁶ Οι συνέπειες του ξεριζωμού ακολουθεί αλληλένδετα η μια μετά την άλλη, ο ξεριζωμός αυτός σήμαινε αποξένωση-αποχωρισμός από οικεία πρόσωπα όπως φίλους, γείτονες, συγγενείς. Οι ελληνοκυπριακές οικογένειες σκορπίζονται όπου βρει ο καθένας αρχικά καταφύγιο, και έπειτα στέγη και εργασία. Έτσι με αυτό τον τρόπο ότι είχε σχέση με την πατρώα γη πρέπει να γίνει πλέον ανάμνηση, ο ξεριζωμός τους ανάγκασε να χάσουν οτιδήποτε απέκτησαν με αγώνα και κόπο, οτιδήποτε διατηρήθηκε από γενιά σε γενιά. Ο οδοστρωτήρας της εισβολής πέρασε κυριολεκτικά πάνω από τους ανθρώπους ισοπεδώνοντας τα πάντα. Αλλά παράλληλα με την εκδίωξη των ελληνοκυπρίων από το βόρειο τμήμα μεταβάλλεται δραματικά η κατάσταση, πραγματοποιείται ο χωρισμός της Κύπρου σε ελεύθερο και κατεχόμενο από την Τουρκία τμήμα. Ο ξεριζωμός ενός ανθρώπου από την πατρογονική τους εστία σημαίνει αυτομάτως **παραβίαση της ελευθερίας των ανθρώπων να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους σε ένα ανεξάρτητο κράτος.**

16. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων " Κατεχόμενη Γη μας" Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999, Σελ 9-12

Επίσης στο βιβλίο *Ύδεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* με τίτλο «Τότε και Τώρα» μιλώντας για τον ξεριζωμό αναγράφονται τα εξής: Ήταν τα χρόνια πριν το 1974 χρόνια χαράς και ευτυχίας για τον τόπο μας. Ήσυχια και νοικοκυρεμένα περνούσαν οι μέρες. Ο κόσμος όριζε το σπίτι και το βίος του. Χίλια όνειρα χρυσά κάνανε τα παιδιά για το μέλλον τους. Μελετούσαν τα γράμματα στα σχολεία τους, πήγαιναν στην εκκλησία του τόπου τους. Έπαιζαν ξέγνοιαστα στα στενά, (...)Μεγάλωσαν χωρίς έγνοιες,(...) είχανε το σπιτικό τους, (...)». Όλα όσα αναφέρθηκαν αφορούσαν τα χρόνια πριν την προσφυγιά ενώ για τα χρόνια που ακολούθησαν μετά το 1974 το ίδιο βιβλίο αναφέρει πως: Έίναι τα χρόνια μετά την εισβολή χρόνια μαύρα και σκληρά για τον τόπο μας και τους ανθρώπους. Δεν αντηχεί πια στις γειτονίες το αθώο παιδικό γέλιο. Οι συγγενείς οι φίλοι οι γείτονες σκορπίστηκαν σαν το κοπάδι που το κυνηγάνε οι λύκοι. (...)Πάνε σε άγνωστο τόπο, ξένα σχολεία, συνοικισμούς. Μάνες μαυροφορεμένες. (...)Η δύναμη των όπλων μας ξερίζωσε από τον τόπο μας. Η δύναμη των όπλων δεν μπορεί να ξεριζώσει μέσα από την καρδιά μας την ελπίδα και την πίστη για τον γυρισμό.”¹⁷

Σε ερώτηση που έγινε στο δείγμα του ερωτηθέντος κόσμου, να αριθμήσουν (βάζοντας στην σωστή σειρά, ξεκινώντας από το 1 για αυτό που τους αντιπροσωπεύει περισσότερο έως το 4 για το λιγότερο), «Πως θα μπορούσαν να παρουσιάσουν αυτά που συνέβησαν/πέρασαν κατά την διάρκεια του πολέμου» ανάμεσα σε τέσσερις επιλογές “καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων”, “ο δυνατότερος πάντα κερδίζει”, “θέλημα Θεού” και “θλιβερή ανάμνηση που θα κουβαλάω για πάντα μαζί μου” σχεδόν το 80% επιλέγει και αριθμεί ως πρώτη επιλογή, θεωρεί δηλαδή, ως σημαντικότερο την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, η επιλογή αντιπροσωπεύει όλες τις ηλικιακές ομάδες που εξετάζονται (γεννηθέν από 1960 έως 1930). Με λίγα λόγια κατανοείται ότι οι πρόσφυγες θεωρούν πως παραβιάστηκαν τα δικαιώματα της ελεύθερης διακίνησης-εγκατάστασης και το δικαίωμα περιουσίας. Σίγουρο είναι και αναμφισβήτητο πως αυτοί οι άνθρωποι έχασαν τα πάντα και έφυγαν από τον τόπο τους κυριολεκτικά τρέχοντας στους δρόμους για να σώσουν τις ζωές τους από το θάνατο, τα ταπεινωτικά βασανιστήρια που πέρασαν/θα περνούσαν αν έμεναν στις εστίες τους κάτω υπό τον τουρκικό ζυγό. Παράλληλα ένα ποσοστό της τάξης του 15% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι αυτά που πέρασαν είναι μια θλιβερή ανάμνηση που θα κουβαλάνε για πάντα μαζί τους(κυρίως πρόσφυγες γεννημένοι 1960-1950).

17. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.55

Ενώ αντίθετα το 5% που ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 79 και άνω (δεκαετίας 1930+ και μάλιστα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου) πιστεύει ότι αυτά που έζησαν κατά την διάρκεια του πολέμου ήταν θέλημα Θεού. Αυτό ίσως συμβαίνει επειδή πρόκειται για άτομα τρίτης ηλικίας, (και ίσως και να μην γνωρίζουν και ακριβώς την σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), που είναι και πιο θρησκόληπτοι. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιακών ομάδων από 49 έως 70 χρόνων (γεννηθέν τις δεκαετίες 1940-50 και 1960) κατατάσσουν την επιλογή "Θέλημα Θεού" στην τελευταία θέση, με αυτό τον τρόπο μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι οι πρόσφυγες δεν αποδίδουν τον πόλεμο κυρίως στην μοίρα, αλλά στην απόφαση του Αττίλα (βλέπε διάγραμμα 3 σελ.4)

Αυτό σημαίνει πως οι περισσότεροι πρόσφυγες πιστεύουν πως παραβιάστηκαν τα δικαιώματά τους να ζουν ελεύθεροι στο τόπο τους, δεν δέχονται/δικαιολογούν το γεγονός ότι επειδή κάποια άλλη χώρα και στην προκειμένη περίπτωση η Τουρκία είναι δυνατότερη (στρατιωτικά και πληθυσμιακά) έχει το δικαίωμα να εισβάλλει στην κάποτε φιλήσυχη ζωή τους αναγκάζοντας τους να ζήσουν την προσφυγιά, τον ξεριζωμό, τον πόνο και την απώλεια οικείων προσώπων. Η παραπάνω άποψη συμπεραίνεται από το γεγονός πως περίπου το 60% του ερωτηθέντος προσφυγικού κόσμου επιλέγει να τοποθετήσει την επιλογή "ο δυνατότερος πάντα κερδίζει" στην προτελευταία θέση (θέση 3).¹⁸ Όλες τις παραβιάσεις εις βάρος των Ε/κ προσφύγων έρχεται να επισφραγίσει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην έκθεσή της, την 10^η Ιουλίου 1976 όπου επιρρίπτει ευθύνες στην Τουρκία για την εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων από το Βορρά, για την άρνηση της να επιτρέψει την επιστροφή τους στα σπίτια τους και για την καταστροφή των περιουσιών τους. Επίσης το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με απόφαση του στις 20.5.2001 (με 16 ψήφους και μια κατά) αναφορικά με την τέταρτη διακρατική προσφυγή της Κύπρου εναντίον της Τουρκίας **βρίσκει ένοχη την Τουρκία για δεκατέσσερις συνολικά παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.** Ας μην ξεχνάμε τέλος πως **η Τουρκία αρνείται να συμμορφωθεί έως σήμερα** με αυτά τα ψηφίσματα, εξακολουθώντας να παραβιάζει κατάφωρα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των Ελληνοκυπρίων.¹⁹

18. Ερώτηση: "Πως θα μπορούσατε να παρουσιάσετε αυτά που συνέβησαν/περάσατε κατά την διάρκεια του πολέμου;" 19. Κυβερνητική πύλη διαδικτύου (Υπ.Οικονομικών 2006): *Κυπριακό Πρόβλημα - Οι Πρόσφυγες*

(<http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/All/703335151F4F9476C225702900250014?OpenDocument>)

2.4 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ

Οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες από την μια μεριά μεν βιώνουν την προσφυγιά, αφού βίαια απομακρύνθηκαν από τις εστίες τους και τον γνώριμο τόπο τους εξαιτίας της κατοχής και από την άλλη δε μεριά ακολουθεί ένας άλλος γολγοθάς γι αυτούς που ονομάζεται ΕΠΙΒΙΩΣΗ. Η επιβίωση δεν αφορούσε μόνο την σωτηρία από την τουρκική απειλή αλλά σήμαινε επίσης εξασφάλιση των στοιχειωδών για να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες καταστάσεις που αντιμετώπιζαν μακριά από το οικείο τους περιβάλλον και αφορούσε την τροφή, την στέγαση και τον απαραίτητο ρουχισμό.

“Οι δύο από τις μεγαλύτερες επαρχίες της Βόρειας Κύπρου, η Κερύνεια και σχεδόν όλη η Αμμόχωστος αφού κατακτήθηκαν από τους τούρκους, εγκαταλείφθηκαν εντελώς από το Κυπριακό Ελληνισμό, επιπλέον καταλήφθηκε σημαντικό τμήμα της πρωτεύουσας αλλά και διάφορα χωριά της επαρχίας Λάρνακας, ενώ συνολικά κατελήφθησαν περισσότερα από 205 χωριά” αναφέρει ο Θ.Στυλιανού.²⁰ Επίσης μαρτυρία αποτελεί και η προσωπική εμπειρία του συγγραφέα καθώς στον πρόλογο του βιβλίου αναφέρει τα εξής: “Ο λόγος που με ώθησε να συγγράψω το βιβλίο αυτό είναι η υπέρμετρη αγάπη για την ιδιαίτερη μου πόλη, τη σκλαβωμένη Αμμόχωστο(...), η τουρκική εισβολή με εξανάγκασε να εγκαταλείψω την πόλη μου σε ηλικία μόλις 8 χρονών, τότε που είχα πρωταρχίσει να γνωρίζω τον τόπο μου. Αν και τότε δεν αντιλαμβανόμουν την ένταση του προβλήματος χαραχτήκαν βαθιά στην μνήμη και στην καρδιά μου οι ώρες αγωνίες μέχρι να καταφύγουμε στις ελεύθερες περιοχές, για να γλιτώσουμε από τον βάρβαρο κατακτητή.”²¹ “Μια πρώτη ανακούφιση τις πρώτες πιο δύσκολες μέρες για τους εκτοπισμένους αποτελεί ο **Κυπριακός Ερυθρός Σταυρός**. “Ο Κ.Ε.Σ είναι ένας σύνδεσμος εθελοντικής βοήθειας, ο σύνδεσμος αυτός ουσιαστικά είναι βοηθητικός των δημοσίων αρχών για ανθρωπιστικές δραστηριότητες. Εκτός των άλλων δραστηριοτήτων του, έχει σαν ένα από τους κύριους σκοπούς του, την ετοιμότητα άμεσης προσφοράς βοήθειας σε θύματα εκτάκτων συμφορών, φυσικών καταστροφών είτε συρράξεων ή πολέμων. Για το σκοπό αυτό ο Κ.Ε.Σ είχε υιοθετήσει **“Σχέδιο Ανακούφισης” σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης(...).**”²²

20. Μ.Θ Στυλιανού *Κατεχόμενα: Μια Περιδιάβαση στα Κατεχόμενα χωριά και τις πόλεις μας*, Λευκωσία Sermario Publishing Co.ltd 2001 σελ 369 και 21 σελ.23

Σύμφωνα με το ΣΧΕΔΙΟ ΑΜΕΣΗΣ ΔΡΑΣΗΣ, διατηρούνται αποθήκες καλά εξοπλισμένες με απαραίτητα είδη πρώτης ανάγκης όπως ρουχισμό, κουβέρτες, τρόφιμα σε κονσέρβες, κρεβάτια εκστρατείας, αντίσκηνα, θερμάστρες κ.α. Όταν τον Ιούλιο/Αύγουστο, κτύπησε την Κύπρο η λαίλαπα του πολέμου ο Κ.Ε.Σ αντιμετώπισε την μεγαλύτερη δοκιμασία των 24 χρόνων ύπαρξης του, μέσα σε 24 ώρες αναδιοργανώθηκε για να αντιμετωπίσει τις συνθήκες έκτακτης ανάγκης.

(...)Από την μια μέρα στην άλλη οι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι του Βορρά εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους με τα ρούχα που φορούσαν. Στην αρχή χιλιάδες άστεγοι πρόσφυγες, περνώντας στις ελεγχόμενες -από το κυπριακό κράτος- περιοχές ζούσαν στην ύπαιθρο περίπου γύρω στις 100.000 πρόσωπα, εκ των οποίων οι 40.000 έμεναν κάτω από δέντρα για μήνες, ενώ άλλοι βρήκαν καταφύγιο σε σπίτια συγγενών και φίλων, ή ακόμη και σε γκαράζ, ημιτελή κτήρια, σχολεία αλλά και σε πολλά δημόσια υποστατικά. Όλοι οι πρόσφυγες εξαρτιόνταν από ανθρωπιστική βοήθεια για την επιβίωση τους,. Ο απολογισμός των επιπτώσεων διαμορφώθηκε ως εξής: Εξήντα χιλιάδες εκτοπισμένοι ήταν παιδιά κάτω των 14 χρόνων. Ακόμη οι εικοσιοκτώ χιλιάδες ξεριζωμένοι ήταν ηλικιωμένοι πέραν των 60 χρόνων. Ένα στα εκατόν είκοσι πέντε παιδιά έμεινε ορφανό και πέντε χιλιάδες οικογένειες έχασαν τον άνθρωπο που κέρδιζε τα προς το ζειν της οικογένειας.²³ Ακόμη πολλές γυναίκες και κορίτσια υπέστησαν βιασμό από τούρκους στρατιώτες, παρόλο που δεν ήταν δυνατό να γνωρίζουμε το συνολικό αριθμό, οι μαρτυρίες γυναικών που έζησαν τη φρίκη της βαρβαρότητας αποκαλύπτουν σε τηλεοπτική εκπομπή πως τις βίαζαν ακόμη και μπροστά στις οικογένειες τους, βίαζαν γριές, νέες και κοριτσάκια από 13-14 χρόνων. "Εμπαιναν τσούρμο οι στρατιώτες μέσα στα σπίτια τους και αφού τις γρονθοκοπούσαν μετά τις βίαζαν και έπειτα τις σκότωναν" αποκαλύπτει τούρκος στρατιώτης.²⁴ Σε τηλεφωνική επικοινωνία με την κ. Θάλεια Βουρκίδου (γραμματέα των κεντρικών γραφείων του Κ.Ε.Σ. Λευκωσία) μας αναφέρει πως: "Επιπλέον μερικοί από αυτούς που δεν κατάφεραν να περάσουν στα ελεγχόμενα εδάφη ήταν 1619 πρόσωπα που αγνοούνται μέχρι και σήμερα αλλά και οι 2.500 που έγιναν αιχμάλωτοι πολέμου. Όσο αφορά τις 20.000 Ελληνοκυπρίους που αρχικά έμειναν πίσω στην τουρκοκρατούμενη περιοχή έπρεπε να εφοδιάζονται καθημερινά από τον Κ.Ε.Σ με τα στοιχειώδη για την επιβίωση τους.

22. Αρχείο:Cyprus Red Cross Society:50 years of service σελ.18 και 23 σελ.22-24

24.Αθέατος Κόσμος(τηλεοπτική εκπομπή): *Κύπρος 1974:Ντοκουμέντο οι τούρκοι βίαζαν κύπριες* 19.2.2009

Οι Τούρκοι τους ανάγκασαν να μένουν μέσα στα σπίτια και δεν επιτρεπόταν η έξοδος τους για οποιοδήποτε λόγο. Οι περισσότεροι από αυτούς εκδιώχθηκαν λίγο αργότερα και σήμερα οι εγκλωβισμένοι στις τουρκοκρατούμενες περιοχές ανέρχονται μόλις σε μερικές εκατοντάδες, και συνεχίζουν μέχρι σήμερα να δέχονται βοήθεια από το Κ.Ε.Σ. Τα τουρκικά αεροπλάνα δεν δίστασαν να βομβαρδίσουν και τα πλησιέστερα νοσοκομεία και τα πράγματα ήταν ακόμη δυσκολότερα στην προσπάθεια περίθαλψης των τραυματιών προσφύγων. Πολλοί πρόσφυγες στράφηκαν ακόμη και στα βουνά φοβούμενοι για την ζωή τους, η ανάγκη τροφίμων, ρουχισμού, φάρμακων στους κατά τόπους καταφύγια ήταν τα πρώτα απαραίτητα εφόδια για τους ανθρώπους αυτούς. Για την βοήθεια των προσφύγων αυτών είχε φτάσει στην Κύπρο και κλιμάκιο της Διεθνούς Επιτροπής του Ερ. Σταυρού αλλά και οι εκπρόσωποι της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες.”²⁵.

Κανείς δεν ξεχνάει αυτούς τους δύσκολους μήνες που πέρασαν στους προσωρινούς καταυλισμούς έως ότου η Κυπριακή κυβέρνηση τους ενημερώσει για την μετέπειτα εξέλιξη της κάθε ξεριζωμένης οικογένειας. Έστω και αν έχουν περάσει 35 χρόνια κανένας πρόσφυγας δεν ξεχνά τις άσχημες καταστάσεις που έζησε. Όλοι κουβαλάνε μαζί τους αυτές τις δύσκολες στιγμές, όλοι ακόμα θυμούνται πως ξαφνικά από την μια μέρα στην άλλη εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους και καταστράφηκε η ζωή τους. Οι ερωτώμενοι πρόσφυγες μας διαβεβαιώνουν πως αναλλοίωτες είναι οι μνήμες της κάποτε φιλήσυχη, ειρηνική ζωή που ζούσανε και ένα καλοκαίρι ήταν αρκετό για να καταστραφούν τα πάντα, τα όνειρα μιας ολόκληρης ζωής. “Καταστροφική τραγωδία”, αποκαλούν οι πρόσφυγες αυτό που έγινε το 1974 στο νησί, ήταν ότι πιο σκληρό λένε να βλέπουν παντού την κόκκινη σημαία των Τούρκων. Όλοι οι πρόσφυγες θυμούνται με νοσταλγία όλα τα χρόνια που ζούσαν στις κοινότητες τους. Μπορούμε να παραθέσουμε τα εξής λόγια συμβολικά για να κατανοηθεί το αίσθημα αγάπης και το δέσιμο των ανθρώπων αυτών με τον τόπο τους: “(...) έτσι τραγουδούσαν οι άνθρωποι αυτοί μικροί και μεγάλοι τις ευτυχισμένες εκείνες μέρες πριν ο Αττίλας πατήσει το πόδι του στο νησί μας. Φιλόπονοι, εργατικοί οι κάτοικοι αυτοί αγαπούσαν με πάθος την γη τους που την πότιζαν με τον ιδρώτα τους. Εκείνη με την σειρά της(γη) τους έδινε όλα τα καλά απλόχερα(...).

25. Θ. Βουρκίδου-τηλεφωνική συνέντευξη με γραμματεία Κ.Ε.Σ 18.5.2009

Η φυσική ομορφιά, η πλούσια ιστορική παράδοση, η εργατικότητα και το συνταιριασμένο με την πατροπαράδοτη φιλοξενία των κατοίκων του Βορρά έκαναν τον τόπο αυτό τόπο χαράς και ευτυχίας(...), δεν θα άλλαζαν το τόπο τους με κανένα άλλο κομμάτι της γης. Όμως με δάκρυα και πόνο αναγκάστηκαν να πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς για να γλιτώσουν από την μανία του Αττίλα. Σκόρπισαν σε όλη την ελεύθερη Κύπρο. Όμως δεν θα ξεχάσουν ποτέ την όμορφη γη τους, τα περιβόλια τους (...) που τα ανάστησαν με τον ιδρώτα τους κι έγιναν ένα με την ζωή τους(...).²⁶

Θύμα του βίαιου ξεριζωμού υπήρξε και ο κύπριος ποιητής Άντης Κανάκης, και στην ποιητική του συλλογή βιώνοντας την προσφυγιά γράφει: “τα χέρια τρέμουν μπροστά στο ψωμί, η γραμμή μεγαλώνει μα το ψωμί τελειώνει(...). Τούτοι άνθρωποι έχασαν όλο τους το έχει, τον τόπο τους, έμειναν γυμνοί, ζουν με μια μπουκιά ψωμί, κάτω από τα διψασμένα πεύκα και περιμένουν με την ψυχή στο στόμα, να ξαναγυρίζουν εκεί που ανήκουν(...)”.²⁷ Ερωτηματικά όπως ποια θα ήταν η μετέπειτα εξέλιξη μακριά από τον χώρο που είχαν μάθει να ορίζουν τους εαυτούς τους, πως θα μπορούσαν να συνεχίσουν την ζωή τους κάπου αλλού εφόσον και ότι τους άνηκε βρισκόταν στις τουρκοκρατούμενες περιοχές, καθώς έχασαν τις εργασίες τους, πως θα ζούσανε τις οικογένειες τους, ήταν οι κύριες ανησυχίες του προσφυγικού κόσμου.²⁸ Ο J. Lacarriere στο βιβλίο που έχει γράψει για την Κύπρο και τους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες περιγράφει με τα εξής λόγια: “Όλος ο κόσμος το ξέρει: οι ακτές της Μεσογείου είναι τώρα γεμάτες συνοικισμούς από πανί! Υπάρχουν όμως δύο είδη από τους συνοικισμούς αυτούς: οι κατασκηνώσεις των τουριστών(...) και οι συνοικισμοί, όπου στοιβάζονται εδώ και χρόνια στην Παλαιστίνη και την Κύπρο, οι πρόσφυγες, οι λεηλατημένοι, οι ξεριζωμένοι, αιώνια θύματα των επιθέσεων, των κατόχων, των εισβολών. (...)Σκέπτομαι προπάντων τις 200.000 Ελληνοκύπριους που διώχθηκαν από τα σπίτια τους το 1974 και τις δεκάδες χιλιάδες από αυτούς που μένουν ακόμη σε σκηνές. (...) ένα μεγάλο μέρος από αυτούς παραμένουν ακόμη χωρίς στέγη, χωρίς γη και ζουν κάτω από σκηνές “σε συνοικισμούς από πανί”. (...)στους συνοικισμούς αυτούς δεν χορταίνουν από αστακούς, ούτε χορεύουν τα βράδια στις πλατείες ή την ακρογιαλιά(...)”.

26. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.210

27. Α.Κανάκης Ποιήματα:Στην *Ματωμένη Κύπρο* Λάρνακα Ζαφείρης Δημητρίου 1975 σελ.14-15

28. Ερώτηση (ανοικτού τύπου) “Ποιες αναμνήσεις (βιώματα) έχετε μεταφέρει μαζί σας κα αν θα έχετε για πάντα να θυμάστε;”

Περιμένουν μόνο απλά να ξαναβρούν αν όχι τα λεηλατημένα από τους Τούρκους σπίτια τους, τουλάχιστον τον τόπο που έζησαν και μεγάλωσαν και όπου δικαιούνται να ζήσουν. (...) Πρέπει να μάθουν όλοι ότι ο τουρκικός στρατός που βρίσκεται αυτή τη στιγμή στην τουρκική ζώνη της Κύπρου δεν είναι διόλου –όπως ισχυρίζονται- μια απλή αστυνομία για να προστατεύσει δήθεν τη ασφάλεια των Τούρκων κατοίκων, αλλά ένας πραγματικός στρατός κατοχής(....).”²⁹ Οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες μετά από τόσα χρόνια παρόλο που δεν ξεχνούν τα πάνδεινα του πολέμου, τις μέρες που έζησαν στα τσαντίρια, τις ώρες που περίμεναν στις ουρές για ελάχιστη πενιχρή τροφή, τον πόνο και το κλάμα των συνανθρώπων τους. Ωστόσο από εκείνη την εποχή δεν θέλουν να ξεχνούν και τις καλές στιγμές που βίωσαν στο τόπο τους. Επίσης οι ερωτώμενοι πρόσφυγες χαρακτηρίζουν την ζωή πριν την εισβολή ως τα “καλύτερα χρόνια της ζωής τους”, όπου έχουν χαραχτεί για πάντα στο μυαλό και την ψυχή τους οι πιο καλές αναμνήσεις που είχαν ζήσει στο κατεχόμενο πλέον Βορρά, δηλαδή παρατηρείται πως υπάρχει ανάμνηση των καθημερινών συνηθειών και χαρακτηριστικών του βιωμένου χώρου.⁽²⁸⁾

Επίσης και στο βιβλίο “Της Πατρίδας Χώματα” με τίτλο κεφαλαίου “Καρπασία” δίνεται σαφής εικόνα της αγάπης και της σύνδεσης του ανθρώπου με την γη με τα εξής λόγια: “Τούτοι οι αγνοί σε θρησκευτικότητα και πατριωτισμό άνθρωποι φιλήσυχοι και εργατικοί κέρδιζαν τη ζήση τους με ότι τους έδινε η γη και η θάλασσα. Κάθε οικογένεια οργανωνόταν σε αυτόνομη οικονομική μονάδα. Με την γεωργία, την κτηνοτροφία, το ψάρεμα, στις πιο πολλές περιπτώσεις λίγο από όλα. Χωρίς παράπονα, χωρίς μεμψιμοιρίες. Αντίθετα με την παθιασμένη εκείνη αγάπη των ανθρώπων της γης, που όσο τους βασανίζει τόσο δέρονται μαζί της. (...) Η γη της Καρπασίας αποτελεί σημείο αναφοράς για την επιμονή, υπομονή, τιμή και εγκαρτέρηση του Κυπριακού Ελληνισμού(...), ο κατακτητής δεν κατάφερε να εξαλείψει τους Καρπασιάτες από τη γη τους,(...)”³⁰ Θέλοντας να κατανοηθούν πλήρως οι τεράστιες συνέπειες του πολέμου από όποιον μελετά την Κυπριακή τραγωδία ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεν δίστασε να συγκρίνει -την κατάσταση που βρισκόταν η Κύπρος το 1974- με τις αντίστοιχες συνέπειες που θα επωμιζόταν μια μεγάλη πληθυσμιακά χώρα της Ευρώπης, ενώ επίσης συγκρίνει και με την Σοβιετική Ένωση και Αμερική.

29. J. Lacarriere *Λευκωσία : Η νεκρή ζώνη* [μτφρ. Βούλα Λούβρου], Αθήνα: Ολκός 2003 σελ.87-88

30. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Της Πατρίδας Χώματα* Λευκωσία Σογκεκ 1993(επανέκδοση) σελ.152-153

ΎΑν αυτό συνέβαινε στις ΗΠΑ 2.800.000 θα ήταν ο απολογισμός των θυμάτων. Για την Γαλλία και Αγγλία 700.000 και πλέον θα ήταν τα θύματα, για την Σοβιετική Ένωση θα πλήγονταν 3.000.000 κάτοικοι και τέλος για την Ελλάδα ο απολογισμός θα έφτανε τις 120.000 θύματα”.³¹

Ενώ παράλληλα σύγκριση κάνει και ο Τύρβανος και συγκεκριμένα με την Αμερική. Αν αυτό συνέβαινε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής τότε ο απολογισμός θα ήταν ως εξής:

- Οι σχεδόν 200.000 Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες θα **αντιστοιχούσαν για τις ΗΠΑ 120,000,000 πρόσφυγες**
- Επίσης ο ένα στους τριακόσιους αγνοούμενους της Κύπρου στις ΗΠΑ θα ήτανε 1.000.000 αγνοούμενοι.
- Ο ένας στους ογδοντατέσσερις νεκρούς θα ήτανε 3.600.000 νεκροί στις ΗΠΑ
- Και τέλος το 37% αμερικανικού εδάφους θα ήτανε υπό τουρκική κατοχή και η Ουάσιγκτον μοιρασμένη στα δυο.³²

31. Μ. Kakogiannis 'Attilas 1974' (οπτικοακουστικό υλικό) 1974-'75

32. Οδυσσεάς Τύρναβος, 34 Χρόνια η Σιωπή της Ανοχής Πρέπει Να Παύσει, 21 Ιουλίου 2008

(<http://blackjack.pblogs.gr/2008/07/kypros-1974-34-hronia-h-siwph-ths-anohhs-prepei-na-paysh.html>)

ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ ΕΔΑΦΗ – ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΩΣ ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Η εισβολή αυτή των Τούρκων στην Κύπρο κατάφερε το τρίτο μεγάλο πλήγμα εναντίον του Ελληνισμού, ύστερα από την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 και την μικρασιατική καταστροφή το 1922”, αναφέρει ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε συνέντευξη του στο Μ.Κακογιάννη το 1974.¹ “Οι συνέπειες για την Κύπρο είναι τρομακτικά καταστροφικές. Ο πραγματικός σκοπός προέλασης των Τούρκων, με πρόσχημα την προστασία της μειονότητας το 1974 στο νησί, ήταν να κατακτήσει και να τουρκοποιήσει την Κύπρο”, γράφτηκε χαρακτηριστικά στο βιβλίο *“Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι”*. Επίσης στην σελίδα 10 του ίδιου βιβλίου αναγράφεται το εξής: “Με την κατάκτηση καταφέρνουν να καταλάβουν μεγάλα τμήματα των παραγωγικότερων εδαφών του νησιού. (....). Σημαντικά οικονομικά κέντρα τότε, αποτελούσαν κυρίως η Κυρήνεια και η Αμμόχωστος, επίσης σε μικρότερο βαθμό το Λευκώνικο, η Καρπασία, ο Καραβάς, η Λάπηθος, η Μόρφου, η Μεσσαορία(το παραγωγικότερο μέρος της Κύπρου)”.²

Η εκδίωξη χιλιάδων οικογενειών από τις πατρογονικές τους εστίες και το τεράστιο προσφυγικό ζήτημα που δημιουργήθηκε ήταν ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η Κυπριακή Κυβέρνηση, όμως τελικά φάνηκε πως οι συνέπειες του πολέμου δεν τελείωναν σε αυτά. Εκείνη την εποχή μεγάλο μέρος του ελληνοκυπριακού πληθυσμού παρέμενε ακόμη στη κατεχόμενη γη και αποτελούν αρχικά εγκλωβισμένους του τουρκικού ζυγού σε διαφορές περιοχές. Η αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα του νησιού και κυρίως των κατεχόμενων εδαφών του Βορρά αποτέλεσε μέρος των πλάνων της Τουρκίας, όπου εφάρμοσε με την ανταλλαγή των πληθυσμών με την «Συμφωνία της Βιέννης» το καλοκαίρι του 1975. Η συμφωνία αυτή δεν προέβλεπε την εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων που διαβιούσαν στην Καρπασία, όπως και τελικά έγινε. Παρά μόνο την μεταφορά των Τουρκοκυπρίων του Νότου στο Βορρά

1.Μ. Kakogiannis *“Attilas 1974”* (οπτικοακουστικό υλικό) 1974-’75

2. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.10-12

Η Τουρκία ήθελε να εφαρμόσει από ότι φάνηκε κάτι παρόμοιο με την Συνθήκη της Λοζάνης 1923 με την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, βάση της ελληνοτουρκικής σύμβασης. Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται επίσης αναφορά στην ψυχοκοινωνική κατάσταση των προσφύγων σε μια από τις πιο κρίσιμες για αυτούς στιγμές στην μεταπολεμική περίοδο, όπου αποτελεί ενδεικτικό στάδιο για το αν τελικά η προσαρμογή/ένταξη τους στην νέα κοινωνία θα είναι εύκολη και γρήγορη ή θα είναι χρόνιο μη αντιμετωπίσιμο πρόβλημα καθώς οι τάσεις και τις διαθέσεις των προσφύγων είναι ενδεικτικά κατά πόσο τα άτομα αυτά (από την πλευρά τους) έχουν προοπτικές να αφομοιωθούν με τους υπόλοιπους γηγενείς, ενώ μέσω της έρευνα αναλύεται τι μπορεί να έλειπε περισσότερο στους εκτοπισθέντες στον νέο χώρο εγκατάστασης τους. Τέλος παρουσιάζεται η ταύτιση που έχουν μέχρι και σήμερα οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες με τον τόπο καταγωγής τους και τον τρόπο που οι ίδιοι δημιουργούν την δική τους “συμβολική ταυτότητα”, την ταυτότητα του πρόσφυγα, -πέρα από την γραφειοκρατική προσφυγική ταυτότητα- που τους δίνει με αυτό τον τρόπο το δικαίωμα να διαφοροποιούνται και να ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους γηγενείς, επίσης αναλύεται με ποιο τρόπο συμβάλλουν σε αυτό και οι ντόπιοι κάτοικοι της επαρχίας που εξετάζεται.

3.2 ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ

Οι εφημερίδες εποχής της τοπικής και ξένης ειδησιογραφίας κάνουν ιδιαίτερες αναφορές σε ό,τι αφορά το κυπριακό ζήτημα, τις βαρβαρότητες που έγιναν στο νησί αλλά και οτιδήποτε αφορά τους Ελληνοκύπριους εκτοπισθέντες του Βορρά. Συγκεκριμένα σε σχετικό δημοσίευμα του βρετανού δημοσιογράφου J. Fielding μετά από επίσκεψη του στην Κύπρο το 1976 για να περιγράψει όσο πιο πειστικά αυτά που αντίκρισε διαπίστωνε στην εφημερίδα "The Guardian" 6.5.1976 σε άρθρο του με τίτλο "Ο βιασμός της βόρειας Κύπρου", τα εξής: "(...)οι βεβηλώσεις και οι βανδαλισμοί από τους Τούρκους είναι τόσο μεθοδικοί και εκτεταμένοι που ισοδυναμούν με θεσμοθετημένο αφανισμό καθετί ιερού για τους Έλληνες".¹

Οι πρόσφυγες από το 1974 έως και τις μέρες μας αποτελούν την **νέα πραγματικότητα**, το πραγματικό πλήγμα του νησιού, που έπρεπε να αντιμετωπιστεί αμέσως μετά την εισβολή, από την Κυπριακή κυβέρνηση. Αλλά παράλληλα οι εκτοπισμένοι του Βορρά μαζί με τον υπόλοιπο πληθυσμό των ελεύθερων περιοχών, είναι αδιαμφισβήτητο το αποτέλεσμα της σύγχρονης ελληνοκυπριακής κοινωνίας (όπως θα φανεί στην συνέχεια). Εκείνη την εποχή οι εκτοπισμένοι κατακλύζονταν κυρίως από αβεβαιότητα για το μέλλον από όλη την χαοτική κατάσταση που επικρατούσε στην χώρα. Ωστόσο η κύρια αιτία που προκαλούσε ανησυχία ήταν η συνεχιζόμενη παραμονή τους στην ύπαιθρο σε προσωρινούς καταυλισμούς, σκηνές ή άλλα προσωρινά καταφύγια. Η άμεση ανησυχία τους πρώτους μήνες ήταν το κρύο, και οι δυσκολίες που προέκυπταν όπως π.χ να ζουν σε συνθήκες συνωστισμού. Παρόλη την οικονομική ενίσχυση που είχαν δεχθεί από διάφορους εσωτερικούς φορείς του κράτους, από Ελλάδα - Γερμανία (20 χιλιάδες τόνοι εφόδια) αλλά και από την ομοιογένεια της Αμερικής όπως αναφέρει η εφημερίδα "Χαραυγή" στις 26.11.1974 για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις διάφορες περιοχές που είχαν δημιουργηθεί προσφυγικοί καταυλισμοί, παρόλα αυτά η κύρια μέριμνα των εκτοπισθέντων ήταν η στεγαστική τους αποκατάσταση.² Περίμεναν το 1975 με πολλές ελπίδες και προσδοκίες. Είχαν την ελπίδα πως θα πρυτανεύσει η λογική και δεν θα ξανά ταλαιπωρηθούν με νέες περιπέτειες. Οι ελπίδες γυρισμού άρχισαν να απορρέουν από ένα περιστατικό και συγχρόνως και μοναδικό γεγονός που συνέβηκε και δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα Ασύρματος.

1. Republic of Cyprus, Ministry of Finance 2006: *Cyprus Problem – Destruction of Cultural Heritage*
<http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/0/0d2add6bcd714facc22570290037d1d1?OpenDocument&ExpandSection=1>

Η εφημερίδα ανέφερε ότι επιτράπη σε πρόσφυγες του χωριού Αθένου (επαρχίας Λευκωσίας) από τους Τούρκους να επιστρέψουν στις πατρογονικές τους εστίες για μόνιμη επανεγκατάσταση (‘‘Ασύρματος’’ 29.12.1974), και αυτό ήταν μια αρχή στις προσδοκίες όλων των προσφύγων πως θα αποχωρίσουν τα τουρκικά στρατεύματα από την Κύπρο και θα τελειώσει αυτός ο πολύμηνος εφιάλτης. Οι βοήθειες που αρχίζουν δέχονται όλες αυτές οι χιλιάδες άνθρωποι έρχονται από παντού, ακόμη και από τους Ελληνοκύπριους συμπατριώτες τους που είχαν την τύχη να μην προσφυγοποιηθούν καθώς προθυμοποιήθηκαν αυτοβούλως να προσφέρουν και να βοηθήσουν με οποιοδήποτε τρόπο, αυτό ήταν κάτι που συγκίνησε αφάνταστα τον προσφυγικό κόσμο, όμως ο πόνος και η ανάγκη της επιστροφής στους οικισμούς τους, στο βόρειο τμήμα τείνει πρώτης προτεραιότητας για τους ίδιους και τις οικογένειες τους.³

Ωστόσο τίποτα από αυτά δεν επρόκειτο να πραγματοποιηθεί. Όλες τις προσδοκίες και ελπίδες των προσφύγων ερχόταν να αποδυναμώσει και να αποκλείσει σε δημοσίευση της η εφημερίδα ‘‘Δημοκρατική’’, στις 13 Ιανουαρίου 1975 καθώς σε πρωτοσέλιδο της ανέφερε: *‘‘Οι Τούρκοι παίζουν μαζί μας, αυτή είναι η πραγματικότητα όσο αφορά πληροφορίες που θέλουν τα τουρκικά στρατεύματα να αποχωρούν από ορισμένες περιοχές όπως η Αμμόχωστος.’’* Ενώ στο ίδιο άρθρο δημοσιεύετε ακόμη το εξής: *‘‘το προσφυγικό μπορεί να συνεχιστεί για πολύ ακόμη, λέγει η Άγκυρα’’. Αυτό όμως που συντάραξε πιο πολύ την ελληνοκυπριακή πλευρά ήταν το γεγονός ότι η ίδια εφημερίδα και σε αποκλειστικότητα έφερνε στο φως μια πικρή αλήθεια που θα άλλαζε άρδην όλη την κυπριακή πραγματικότητα αλλά παράλληλα και το δημογραφικό χαρακτήρα του νησιού. Δημοσίευε με βάση πληροφορίες από έγκυρη γερμανική εφημερίδα την ‘‘Σπήγκελ’’ ότι **η Τουρκία είχε ξεκινήσει πρόγραμμα μεταφοράς 200.000 εποίκων στην Κύπρο.**’’⁴ ‘‘Πέρα από αυτά σημαντικό είναι πως μέχρι το 1975, διαβιούσαν στα κατεχόμενα εδάφη ακόμη 20.000 ελληνοκύπριοι. Οι άνθρωποι αυτοί παρέμειναν πίσω εξαιτίας της ορμής των κατακτητών και της δίψα που έδειξαν για άμεση κατάληψη εδαφών, με άμεσο επακόλουθο τον εγκλωβισμό ενός μέρους ελληνοκυπρίων κατοίκων. Αυτό έγινε επειδή οι Τούρκοι φοβούνταν επίθεση από Ε/κ στρατιώτες, έτσι χιλιάδες μεταξύ παιδιών και ηλικιωμένων δεν πρόλαβαν να περάσουν στις ελεύθερες περιοχές.*

2. Αρχείο Κέντρου Ιστορικής Τεκμηρίωσης-Εφημερίδα ‘‘ΠΟΛΙΤΗΣ’’: ‘‘Χαραυγή’’26.11.1974 <http://www.atollsoftware.com/www.politis.gr/data/CIMG0969.JPG> και <http://www.atollsoftware.com/www.politis.gr/data/CIMG0971.JPG>, 3.Ασύρματος’’ 29.12.1974 <http://www.atollsoftware.com/www.politis.gr/data/CIMG0905.JPG>

4. ‘‘Η Δημοκρατική’’ 13.1.1975 <http://www.atollsoftware.com/www.politis.gr/data/CIMG0918.JPG>

Μαζί και με κάποιες άλλες περιοχές, η πλειοψηφία διαβιούσε στην περιοχή Καρπασίας, εκεί υπήρχαν περίπου 12 χιλιάδες Ε/κ εγκλωβισμένοι. Εκτός αυτών που δεν πρόλαβαν να φύγουν θα ήταν παράλειψη βέβαια να μην αναφερθεί πως μερικοί από αυτούς παρέμειναν οικιοθελώς στους οικισμούς τους αρνούμενοι να εγκαταλείψουν την πατρογονική τους εστία” αναφέρει ο Κ.Ε.Σ,⁵ ενώ ταυτόχρονα αυτή η άρνηση για ακόμη μια φορά μας διαβεβαιώνει για την ισχυρή σύνδεση μεταξύ ανθρώπου και τόπου. Η απάντηση ενός εγκλωβισμένου ηλικιωμένου γιατί δεν περνάει στις ελεύθερες περιοχές ήταν σαφής και άμεση: *“Μόνο αν με κάνουν κομμάτια, με βάλουν μέσα σε ένα σακούλι και με πάνε απέναντι, θα εγκαταλείψω για πάντα το σπίτι μου. Δεν είναι εύκολο για μένα, να μπω μια μέρα μέσα στο αυτοκίνητο, να ξεκινήσω για τις ελεύθερες περιοχές, να γυρίσω πίσω το κεφάλι μου, να δω το σπίτι μου και μετά να ξέρω γυρίζοντας μπροστά μου ότι είναι η τελευταία φορά που το βλέπω. Ε... όχι, χίλιες φορές όχι.”*⁶

Ο Μ.Θ. Στυλιανού στο βιβλίο του αναλύοντας την συμφωνία που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στις δύο κοινότητες στη Βιέννη αναφέρει: “Γεγονός είναι πως εξαιτίας της διεθνούς κατακραυγής για τις αναρίθμητες και κάθε είδους ειδικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των υπό αιχμαλωσία Ελληνοκυπρίων-εγκλωβισμένων, από τον τουρκικό κατοχικό στρατό και τους φανατικούς τουρκοκυπρίους, η τουρκική πλευρά υπογράφει μια συμφωνία για την ασφαλή παραμονή και προστασία των δέκα και πλέον χιλιάδων κατοίκων της Καρπασίας που παραμένουν σε αυτές τις περιοχές. Στις 2 Αυγούστου 1975 προτάθηκε και συμφωνήθηκε από τις δύο πλευρές -ούτε λίγο ούτε πολύ- η **ανταλλαγή πληθυσμών** (όπως ισχυρίζεται η τουρκοκυπριακή πλευρά,), γνωστή και ως “Συμφωνία 3^{ης} Βιέννης”. Η συμφωνία αφορούσε τους Ελληνοκύπριους, που ζούσαν στην Καρπασία, και τους Τουρκοκύπριους που ζούσαν στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου. Ωστόσο η συμφωνία μεταξύ άλλων προέβλεπε τα εξής: Οι Τουρκοκύπριοι που ζούσαν στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου να μεταφερθούν στο κατεχόμενο τμήμα μετά υπάρχοντα τους. Έτσι 40.000 Τουρκοκύπριοι μεταφέρθηκαν ανενόχλητοι στα κατεχόμενα και βρήκαν στέγη σε ελληνοκυπριακά σπίτια. Ακόμη οι Ελληνοκύπριοι (όπως προέβλεπε η συμφωνία) θα είχαν το δικαίωμα να παραμείνουν στις εστίες τους. Όσοι θα παρέμειναν θα είχαν κάθε βοήθεια και συμπαράσταση για μια ομαλή και αξιοπρεπή ζωή.

5. Αρχείο: Cyprus Red Cross Society:50 years of service σελ. 6⁴

6.Βουλή Των Εφήβων (2006), *Το Δράμα των Εγκλωβισμένων* http://www.kypros.org/Occupied_Cyprus/Rizokarpaso/eglovismenoi.html

(...) Στην πραγματικότητα ουδέποτε η Τουρκία και ο εγκαθέτος της στην Κύπρο, που την υπέγραψε, είχαν πρόθεση να την τηρήσουν”, υποστηρίζει ο συγγραφέας. “Στόχος της τουρκικής πλευράς, ήταν ανέκαθεν **«η εθνική εκκαθάριση»** στις περιοχές που κατέλαβε, ακολουθώντας κεμαλικό πρόγραμμα. Με την εισαγωγή εποίκων από την Ανατολία και την αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού των κατεχόμενων περιοχών, η Τουρκία πέτυχε τις επιδιώξεις της(...). Οι Τουρκοκύπριοι μαζί τους έποικους κατάφεραν να εδραιώσουν την παρουσία τους στο βόρειο τμήμα. (...)Μάλιστα, τα μέτρα που έλαβε από την αρχή η Τουρκία όχι μόνο δεν ευθυγραμμίζονταν, με την υλοποίηση της συμφωνίας, αλλά αντιθέτως, αποτελούσαν μια βάνουση, ωμή και απροκάλυπτη παραβίασή της, που αποκάλυπτε απλώς τα τουρκικά σχέδια(βλέπε χάρτη 5 σελ.58).

Όλες αυτές οι ενέργειες, υποχρέωσαν του εγκλωβισμένους να πάρουν τον δρόμο της προσφυγιάς(...), ο αριθμός των Ελληνοκυπρίων στο βόρειο τμήμα σταδιακά μειώθηκε με αποτέλεσμα έως το 1981 σύμφωνα με τις επίσημες καταγραφές να υπάρχουν μόνο 1.000 Ε/κ κάτοικοι(...).οι πιο ηλικιωμένοι παραμένουν στο Βορρά κάτω από απαράδεχτες συνθήκες(...)δεν εγκατέλειψαν τα σπίτια τους, η αγάπη που τους δένει με τη γη τους δίνει δύναμη και θέληση να αντιμετωπίσουν τις ταπεινώσεις που τους υποβάλλει ο κατακτητής(...) πιστοί στο χρέος τους(...)στόχος της ζωής τους είναι η παράδοση της πατρίδας στις νέες γενεές ελεύθερη” επισημαίνει ο Στυλιανού.⁷ Θα πρέπει να πούμε ακόμη πως η λεγόμενη «Τουρκική δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» ερμηνεύει και δικαιολογεί την εκδίωξη των Καρπασιατών, ως “πλήρως εθελοντική”, ενώ μέχρι το 2001 παράμεναν ΜΟΝΟ 410 κάτοικοι(βλ. διάγραμμα 4 σελ.4).Καθώς και ότι η εσωτερική εκτόπιση έληξε το 1975 μετά τη συμφωνία. Όταν οι κάτοικοι είχαν τη δυνατότητα να προχωρήσουν με δική τους απόφασή προς τις ελεύθερες περιοχές ή να παραμείνουν με εγγυήσεις προστασίας, ενώ ταυτόχρονα δήλωσε ότι “(...)Οι ελληνοκύπριοι που ζούσαν στη Βόρεια Κύπρο δεν είχαν διωχθεί από τα σπίτια τους με την πρόκληση βίας, αλλά ήταν αποτέλεσμα που προκάλεσε η ίδια η ελληνική κυπριακή πλευρά σύμφωνα με την ανταλλαγή των πληθυσμών συμφωνία.⁸ Η μετακίνηση των νέων προσφύγων δημιούργησε μεγαλύτερο πρόβλημα για την κυπριακή κυβέρνηση.

7. Μ.Θ Στυλιανού *Κατεχόμενα: Μια Περιδιάβαση στα Κατεχόμενα χωριά και τις πόλεις μας*, Λευκωσία Sermario Puplishing Co.ltd 2001 σελ 130-133

8.Internal Displacement Monitoring Centre: “*Displaced Persons-Turkish Republic of Northern Cyprus*, 18 October 2007” [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/908C2B32CF953FDBC12573A4002_A62](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/908C2B32CF953FDBC12573A4002_A62)

Εκτός των αρχικών εκτοπισμένων εκλυθεί τώρα να περιθάλψει και να στεγάσει χιλιάδες νέους εκτοπισμένους. Βλέπουμε ότι οι έποικοι αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος, για τον εξαναγκασμό των χιλιάδων εγκλωβισμένων να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, αλλά και την επιβεβαίωση πως δεν θα υπάρξει επιστροφή για τους πρόσφυγες που έχουν ήδη φύγει. Εν κατακλείδι όλα αυτά προμήνυαν τον ένα και μοναδικό σκοπό που είχαν οι Τούρκοι και δεν ήταν άλλως από την μετατροπή του Βορρά άκρος Τουρκοκυπριακού ή καλύτερα θα μπορούσε να πει κανείς έγινε μια “προσπάθεια” για αντιστροφή της αναλογίας του πληθυσμού από μειονότητα, η τουρκοκυπριακή πλευρά μαζί με τους εποίκους να αποτελεί κοινότητα με όλα τα επακόλουθα(βλέπε χάρτη 6 σελ.59).“Οι ήδη εκτοπισθέντες όσο αφορά την παρούσα συμφωνία εκφράζουν το παράπονο τους αναφέροντας ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους εστίες με ελάχιστη προειδοποίηση, το συντονισμό ή κάποια υποστήριξη, ενώ η μεταφορά των Τουρκοκυπρίων ήταν πιο οργανωμένη και σταδιακή, καθώς τους δόθηκε ο χρόνος να διευθετήσουν τις υποθέσεις τους, αλλά και να πάρουν μαζί τους όλα τα υπάρχοντα τους και ήταν σε θέση να λάβουν εξοπλισμένα σπίτια.”⁹

Χαρακτηριστικά είναι όσα αναγράφονται στο βιβλίο “Της Πατρίδας Χώματα” όταν ακόμη υπήρχαν έξι εγκλωβισμένοι στην Κερύνεια, προσπαθώντας να κρατήσουν με την παρουσία τους την ελληνικότητα της πόλης καθώς οι Τούρκοι είχαν ήδη ξεκινήσει την αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα της πόλης: “Έξι άνθρωποι παραμένουν ακόμη στην Κερύνεια εγκλωβισμένοι και γύρω τους οι Τούρκοι. (...)η Κερύνεια σήμερα κινδυνεύει όσο ποτέ άλλοτε. Πέρασαν από την Κερύνεια Φράγκοι, Βενετοί, Τούρκοι, Άγγλοι. Κυριάρχησαν πολέμησαν (...)και έφυγαν. Η Κερύνεια όμως πάντα άνηκε στους ανθρώπους της. Αυτοί ήταν πάντα αφέντες του τόπου τους ως σήμερα οι κατακτητές ήταν περαστικοί. Οι εγκλωβισμένοι της Κερύνειας, της Καρπασίας ζουν εκεί γιατί έτσι πρέπει έτσι είναι το σωστό. Ζουν ακόμα στο τόπο τους τι πιο απλό, τι πιο λογικό. Περνούν δύσκολες μέρες και νύχτες. Γύρω όλα έχουν αλλάξει. Έζησαν την εισβολή, κρύφτηκαν, διακινδύνεψαν τρόμαξαν. Έμειναν όμως. Σήμερα η Κερύνεια κινδυνεύει (...)για να κρατήσουμε τη ζωή στο τόπο μας πρέπει να μείνουμε στον τόπο μας, έστω και αν οι σειρήνες του ευδαιμονισμού μας έχουν ξεκουφάνει. Άλλωστε ποιος είπε πως η ελευθερία προσφέρεται; Η ελευθερία κερδίζεται με θυσίες, με αγώνες. Τότε μόνο έχει σημασία και νόημα(...)”.¹⁰

9. Internal Displacement Monitoring Centre: *“Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs”* [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?Op_enDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?Op_enDocument&count=10000)

10. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Της Πατρίδας Χώματα* Λευκωσία Σογκ 1993(επανεκδοση) σελ.45

3.3 ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΗΝ ΑΜΕΣΩΣ ΜΕΤΑ-ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σε έρευνα που έγινε στο νησί το 1975 -από επιστημονική ομάδα με επικεφαλής τον ψυχίατρο Ι. Ευδοκά- με στόχο να κατανοηθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες από άποψη ψυχολογική, κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο διαπίστωσε ότι υπάρχουν κυρίως πέντε κρίσιμα στάδια. Τα στάδια αυτά τα βιώνει από ψυχολογικής πλευράς ο κάθε άνθρωπος ο οποίος έχει υποστεί ξεριζωμό. Αυτό συμβαίνει στην προσπάθεια να συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα που υφίστανται, βάση της καινούργιας πραγματικότητας που διακατέχονται, όταν είναι αναγκασμένοι να ζουν σε ένα διαφορετικό χώρο, μακριά από το οικείο περιβάλλον και εν συντομία είναι τα εξής:

Ή στην αρχή μετά το πρώτο ψυχολογικό σοκ, οι πρόσφυγες δυσκολεύονται να συλλάβουν ή να πιστέψουν την πραγματικότητα της κατάστασης τους. Ακολουθεί οργή για ένα διάστημα, δηλαδή οι πρόσφυγες ζουν σε κατάσταση οργής και ψυχικής απόγνωσης. Το αμέσως επόμενο στάδιο είναι όταν αρχίζουν να συνειδητοποιούν την κατάσταση την οποία βρίσκονται και παθαίνουν ένα είδος "ψυχικής παράλυσης" με αποτέλεσμα να γίνονται παθητικοί. Στην συνέχεια ακολουθεί η κατάσταση αποδοχής, που είναι ζήτημα χρόνου. Κατανοούν πως τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον δεν θα επιστρέψουν στις εστίες τους αλλά θα παραμείνουν στον Νότο, σε ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον είτε αυτό πρόκειται να είναι φιλικό είτε εχθρικό. Στο τέλος, συνειδητοποιώντας την έκταση της καταστροφής, αρχίζουν να παίρνουν θέση αγωνιστική και εγκαταλείπουν τη μοιρολατρία και την παθητικότητα". Ο ψυχίατρος στην ανάλυση του τόνιζε ότι αν δεν αξιοποιηθεί η διάθεση αυτή της αγωνιστικότητας μπορεί να οδηγήσει σε ολέθρια αποτελέσματα.¹¹ Δηλαδή από την πλευρά της η Κυπριακή κυβέρνηση μετά τον ξεριζωμό θα έπρεπε να αποκαταστήσει στεγαστικά χιλιάδες οικογένειες προσφύγων, θα έπρεπε να προνοήσει ώστε με κατάλληλη μέθοδο και συντονισμένη πολιτική να ανασυγκροτήσει αλλά και να επανορθώσει την κατεστραμμένη οικονομία ενώ επίσης θα έπρεπε να επανεντάξει τα άτομα αυτά σε μια καινούργια κοινωνία με τρόπο έτσι ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία προβλημάτων και οποιοσδήποτε τύπος ρατσισμού από τους γηγενείς.

11. Τ. Ευδοκάς, *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου*, Λευκωσία Θέοπρες 1976 Σελ. 11- 13

Ωστόσο σύμφωνα με τη Φατούρου στην δική της έρευνα υποστηρίζει πως με τις τάσεις που είχαν διαμορφωθεί και επικρατούσαν στο νησί από την πλευρά των προσφύγων, αποδεικνυόταν πως οι περισσότεροι από αυτούς ήταν **αποφασιστικοί**, και **έτοιμοι** να αντιμετωπίσουν την καινούργια πραγματικότητα παρόλο που αρκετές χιλιάδες παρέμεναν ακόμη σε προσωρινούς καταυλισμούς. Με βάση τις συνθήκες διαβίωσης / τις προσαρμοστικές ικανότητες / τις επιθυμίες / τις προοπτικές και τα κίνητρα των προσφύγων στα δεδομένα της χρονικής περιόδου 1975 συνάγονται τα εξής συμπεράσματα: 'Η επιθυμία της επιστροφής των προσφύγων στα σπίτια τους είναι καθολική, από την άλλη οι περισσότεροι πρόσφυγες είναι διευθετημένοι να αγωνιστούν για να αποτρέψουν μια λύση που δεν θα προνοεί επιστροφή στα σπίτια τους. Ακόμη σε περίπτωση που θα χρειαζόταν ένας μακροχρόνιος αγώνας θα τον υποστήριζε το 80% των προσφύγων. Οι πρόσφυγες βρίσκουν ότι εκείνο που λείπει περισσότερο από τον αγώνα τους είναι πρώτα η ενότητα, η ομόνοια, η συμφιλίωση, η αγάπη, η αλληλεγγύη και κατόπιν τα όπλα και η σχετική στρατιωτική προετοιμασία. Οι μορφωμένοι είναι το πιο αναξιοποίητο δυναμικό του τόπου. Σε όλα τα θέματα και τις μορφές του αγώνα ξεχωρίζουν, είναι πιο συγκεκριμένοι και θετικοί, αλλά αποτελούν και το δυναμικό εκείνο που αν δεν αξιοποιηθεί σε εύλογο χρονικό διάστημα θα 'διαρρεύσει' στο εξωτερικό. Γενικά η σκέψη για μετανάστευση είναι διάχυτη ανάμεσα στους μορφωμένους" τέλος αναφέρει.

Επίσης κατά την διεξαγωγή της ερευνάς της διαπιστώνει πως: 'Η αγάπη για την Κύπρο όπως φαίνεται πρόκειται για πραγματικό πάθος. Το ανησυχητικό σημάδι ήταν ότι παρουσιάζονταν τάσεις ψυχοκοινωνικού διαχωρισμού ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους ντόπιους. Στο νέο χώρο εγκατάστασης τους, οπουδήποτε κι αν γινόταν επιθυμούσαν να έχουν μεταξύ τους φίλους, συγγενείς ή συντοπίτες. Εμφανιζόταν αύξηση του θρησκευτικού συναισθήματος, κυρίως ανάμεσα σε γυναίκες και άτομα χαμηλής μόρφωσης. Ένα ποσοστό γύρω στο 60% των προσφύγων, εκείνη την περίοδο υπέφεραν από ένα ή περισσότερα ψυχικά συμπτώματα.¹² Η ψυχοκοινωνική κατάσταση των ελληνοκυπρίων προσφύγων (στο αμέσως επόμενο διάστημα μετά τον πόλεμο και πριν την τελική τους εκκόλαψη/ενταξη στον Νότο) στην παρούσα εργασία μας ενδιαφέρει για να κατανοηθούν οι τάσεις και οι επιδιωκόμενες προσδοκίες των εκτοπισμένων.

12. Μ.Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε 1981 σελ 12-16

Ο τρόπος σκέψης τους και τα μελλοντικά τους βήματα που είναι οι καθοριστικοί παράγοντες όπου θα επιδρούσαν αλλά και θα καθόριζαν την μετέπειτα εξέλιξη τους, και στην συγκεκριμένη περίπτωση στο χώρο της ελεύθερης Κύπρου. Είναι πολύ σημαντικό να υφίστανται πληροφορίες που να αναδεικνύουν την γενική τάση που επικρατεί στο σύνολο του προσφυγικού κόσμου, δεδομένου ότι με αυτό τον τρόπο γίνονται εμφανή στοιχεία που μπορούν κάλλιστα οι αρχές οποιουδήποτε κράτους να αξιοποιήσουν και να εκμεταλλευθούν ώστε να μπορούν να ανταπεξέρχονται καταλλήλως σε τέτοιου είδους έκτακτες ανάγκες.

Στην σημερινή έρευνα (2009-2010) θεωρήθηκε απαραίτητο οι ερωτώμενοι να ερωτηθούν τι μπορεί να απουσίαζε από την ζωή τους την πρώτη περίοδο της προσφυγιάς και του ξεριζωμού στο νέο χώρο εγκατάστασης; Για αυτό το λόγο στο ερωτηματολόγιο τέθηκε η εξής ερώτηση: *“Τι σας έλειπε περισσότερο όταν φτάσατε στον νέο χώρο εγκατάστασης”* με σκοπό να παρατηρήσουμε τι μπορεί να έχει περισσότερο ανάγκη ένας εκτοπισμένος άνθρωπος σε ένα νέο περιβάλλον, σε μια εποχή όπου γίνεται προσπάθεια προσαρμογής και σε μια ανισόρροπη ψυχροσυναισθηματική κατάσταση θα μπορούσαμε να λέγαμε. Για απαντήσεις τέθηκαν τέσσερις επιλογές *“σχολείο, σπίτι, εκκλησία, σταθερό εισόδημα”*, οι περισσότεροι ερωτώμενοι φαίνεται να εστιάζουν περισσότερο σε τρεις επιλογές δηλαδή υποστηρίζουν πως είχαν κυρίως ανάγκη ένα σταθερό εισόδημα, που σαφώς θα τους προσέφερε και την ικανότητα να αποκτήσουν τα στοιχειωδώς όπως τροφή στέγαση, ένδυση κτλ. Οι περισσότεροι πρόσφυγες (39%) που επιλέγουν την επιλογή αυτή είναι άνδρες -και κυρίως από τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες- οπότε μπορούμε να κατανοήσουμε και την αίτια της επιλογής αυτής, καθώς είχαν μάθει να είναι άτομα οικονομικά ανεξάρτητα ενώ στον νέο χώρο εγκατάστασης ήταν εξαρτημένοι αρχικά από κρατικές χορηγίες. Ενώ αντίθετα μεγάλο μέρος του γυναικείου πληθυσμού επιλέγει να απαντήσει *“σπίτι”* και *“εκκλησία”* (28% και 23% αντίστοιχα) την δεύτερη επιλογή επιλέγουν πιο πολλές ηλικιωμένες προσφυγοπούλες. Τέλος μικρότερο ποσοστό (10%) επιλέγει να απαντήσει πως αυτό που τους έλειπε περισσότερο ήταν ένα σχολείο, κυρίως πρόσφυγες της μικρότερης ηλικιακής ομάδας (βλεπε διάγραμμα 5 σελ.5).¹³ Κλείνοντας, αναφέρονται τα συμπεράσματα του H. David (1969) σε έρευνα του για την διεθνή κατάσταση των προσφύγων(βλέπε και χάρτες 15 Α, Β σελ.67-68 για πρόσφυγες παγκοσμίως).

13. Ερώτηση: *“Μετά τον ξεριζωμό τι σας έλειπε περισσότερο όταν φτάσατε στον νέο χώρο εγκατάστασης;”*

Για την δυναμική της ανεπιθύμητης μετανάστευσης, της προσπάθειας προσαρμογής των προσφύγων σε ένα διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον και τις πιθανότητες τις οποίες μπορεί να έχει ένα άτομο να ενταχθεί σε μια νέα πατρίδα και συμπέρανε τα πιο κάτω:

“Η ικανότητα για ενσωμάτωση υφίσταται ιδιαίτερη δοκιμασία, όταν αρχίζουν τα άτομα που κρίνονται πρόσφυγες να ζουν μακριά από το οικείο περιβάλλον τους, ένα περιβάλλον που τους παρείχε προστασία. Ένα υγιές ψυχικά άτομο θα αναπτύξει τέτοιες συνθήκες ώστε να διατηρήσει την ασφάλεια του ικανοποιώντας την ανάγκη να ανήκει κάπου και να έχει την εκτίμηση των άλλων. Τα άτομα με κλονισμένη ψυχική υγεία χρειάζονται συνήθως ιδιαίτερη προσοχή. Ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την καλή ή κακή προσαρμογή στο νέο περιβάλλον είναι η δυνατότητα ή όχι που έχει κανείς να γυρίσει στο τόπο καταγωγής του, ή την πιθανότητα να μεταναστεύσει σε μια άλλη, νέα χώρα. Όταν ένας ξεριζωμένος ξέρει ή πιστεύει ότι θα γυρίσει στον τόπο καταγωγής του, στο παλιό του περιβάλλον, μπορεί να είναι διστακτικός στην αλλαγή”. Το συμπέρασμα είναι πως άτομα που φεύγουν χωρίς την θέληση τους μπορεί να “σαμποτάρουν” υποσυνείδητα τον εαυτό τους, αρνούμενοι να επιτύχουν σε ένα καινούργιο περιβάλλον-χώρο που τους προσφέρεται σαν άσυλο. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να δημιουργηθεί μεγαλύτερη δυσκολία στην ένταξη τους σε ένα νέο τόπο.¹⁴ Ενώ συμπληρώνοντας θα μπορούσαμε να λέγαμε πως το ίδιο μπορεί να συμβεί και σε εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα έστω και αν η τελική μετακίνηση γίνεται στην ίδια τους την πατρίδα. Στα συμπεράσματα θα αναλυθεί και θα τεκμηριωθεί αν τελικά οι πρόσφυγες κατάφεραν να ενταχθούν στην νέο τόπο εγκατάστασης με εύκολο ή δύσκολο τρόπο και ποιοι ήταν οι παράγοντες που άμβλυναν ή μεγέθυναν τα διάφορα προβλήματα και δυσκολίες που προέκυψαν.

14. Μ.Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε , 1981 σελ16,

3.4 Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΄ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ΄ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΕΙ

Ώς πρόσφυγας ορίζεται σύμφωνα με την σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το status των προσφύγων αυτός που από δικαιολογημένο φόβο ότι θα εκδιωχθεί για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς ή εθνικότητας γιατί ανήκει σε μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτική ομάδα βρίσκεται έξω από την χώρα της εθνικότητας του και δεν έχει την προστασία αυτής της χώρας. Ακόμη ως πρόσφυγας ορίζεται αυτός που δεν έχει εθνικότητα γιατί βρίσκεται έξω από την χώρα του εξαιτίας γεγονότων σαν τα παραπάνω, δεν είναι σε θέση ή από φόβο δεν θέλει να γυρίσει στην χώρα του. Επιπλέον ο όρος ΄διεθνής πρόσφυγας΄ δεν περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα που μετακινήθηκαν στην ίδια τους την χώρα και ζήτησαν ή ζητούν καταφύγιο αλλού μέσα στα παραδοσιακά πλαίσια΄, -όπως οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες- αλλά παρατηρώντας και παγκόσμια παραδείγματα, χαρακτηριστικά αναφέρει και τα πρόσωπα από έθνη που χωρίστηκαν όπως η Κορέα, το Βιετνάμ και η Νιγηρία.¹⁵

Τελικά πως αποκαλούνται οι εκδιωγμένοι ελληνοκύπριοι του Βορρά; Τα γεγονότα δείχνουν πως εκτός των πιο πάνω ορισμών, που αφορούν τους πρόσφυγες παγκοσμίως (όπου η δημιουργία τους οφείλετε πάντα στην αναγκαστική μετανάστευση), στο Διεθνές Δίκαιο και μετά τη Σύμβαση της Γενεύης της ΄Υπατης Αρμοστείας για τους Ελληνοκύπριους 1974 αποφασίστηκε πως δεν είναι πρόσφυγες. Κρίθηκε πως θα πρέπει (όπως επίσης και για όποια άτομα εκτοπίζονται στο εσωτερικό της χώρας τους) να νοούνται ως **εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα** (Ε.Ε.Α). Παρά το όλο λογοπαίγνιο που δημιουργείται ανάμεσα στους διάφορους όρους θα ήταν σκόπιμο σε αυτό το σημείο να υπογραμμιστεί όπως άλλωστε αναφέρει και καθηγητής του Κέντρου Μελετών για τους πρόσφυγες R.ZETTER, ότι: ΄Τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα αντιμετωπίζουν (ή ΄πλήγονται΄ με) διαρκή κοινωνικά και φυσικά προβλήματα/τραύματα, ίσα με των ατόμων που προσφυγοποιούνται εκτός χώρας ιθαγένειας, και ας μην έχουν επισημανθεί επίσημα ως πρόσφυγες΄΄.¹⁶ Σημασία στην ουσία δεν έχει ο τίτλος που δίνετε σε τέτοια πρόσωπα αλλά τα δεδομένα που επικρατούν. Δηλαδή είτε αποκαλείται κάποιος πρόσφυγας είτε εκτοπισμένο άτομο ένα είναι αυτό που δεν αλλάζει.

15. οπ.π σελ.17-18 16.R. Zetter, «Labelling Refugees: Forming and Transforming a Bureaucratic Identity» *Journal of refugees studies* Vol 4. No.1 1991 page 40 <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/reprint/4/1/39>

Ότι υποφέρουν από βάνανσο ξεριζωμό από το οικείο τους περιβάλλον, και αυτό ταυτόχρονα επιφέρει αλληπάλληλα διαδοχικά προβλήματα και περιέργες καταστάσεις, τις περισσότερες φορές καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους, και τα πράγματα γίνονται πολύ πιο δύσκολα για αυτούς αν δεν πραγματοποιηθεί εύκολη κοινωνική ένταξη, δηλαδή η κοινωνία που πρόκειται να εγκατασταθούν τους περιθωριοποιεί και δεν τους αποδέχεται, ή τους θεωρεί κατώτερους και τους αποκλείει. Επίσης θα πρέπει να τονιστεί πως μετά την βίαιη μετακίνηση που συνέβηκε στην Κύπρο, τον εκτοπισμό και ξεριζωμό περίπου του 1/3 του ελληνοκυπριακού πληθυσμού από τον τόπο καταγωγής του, τουλάχιστον στις δυο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες χρησιμοποιούνταν για τους εκτοπισμένους αποκλειστικά ο όρος πρόσφυγες.

Ο S. Ege σε ομιλία του για τους Ε/Κ πρόσφυγες σε ετήσια διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο νησί το 2008 υπογράμμιζε ότι: "Πριν από μερικά χρόνια οι ελληνικές κυπριακές αρχές άρχισαν να χρησιμοποιούν τον όρο "εκτοπισμένοι", ιδίως στη νομοθεσία τους, τα έγγραφα και τις πολιτικές. Ενώ ο όρος πρόσφυγας συνδέθηκε αποκλειστικά με τους πρόσφυγες που μεταναστεύουν στο νησί από Τρίτες χώρες. Η έκφραση "Εκτοπισθέντα πρόσωπα" δεν χρησιμοποιείται στην καθημερινή ομιλία και τις τοπικές εφημερίδες της χώρας, καθώς επίσης και κυβερνητικοί αξιωματούχοι, πολιτικοί μιλούν σχεδόν αποκλειστικά με τον όρο «πρόσφυγες». Η επιλεκτική αυτή διάθεση μεταξύ των εννοιών ίσως να αποδίδεται και στην βαρύτητα των εκφράσεων, δεδομένου ότι η χρήση του όρου "πρόσφυγας" αντικατοπτρίζει τόσο τη συζήτηση στο νησί αλλά και δεδομένου της συμβολικής δύναμης που φέρει η ετικέτα του πρόσφυγα".¹⁷ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το 68% των προσφύγων(και άνδρες και γυναίκες, κυρίως κάτοικοι τουρκοκυπριακού συνοικισμού) που αποτέλεσαν μέρος της έρευνας νιώθουν ότι τους έχει "κολληθεί" η ταμπέλα του πρόσφυγα, είτε σε μικρότερο είτε σε μεγαλύτερο βαθμό. Αυτό σημαίνει πως οι ίδιοι μέχρι και σήμερα πιστεύουν ότι ένα ποσοστό γηγενών τους βλέπουν ακόμη ως πρόσφυγες, σαν κάποιους "διαφορετικούς" χωρίς να σημαίνει πάντα πως το διαφορετικό είναι και το μη αποδεκτό, δηλαδή (σύμφωνα με τις άποψη τους) τους αποδίδουν αυτή την χαρακτηριστικό όρο για να ξεχωρίζουν, θα μπορούσαμε να λέγαμε κάτι σαν "συμβολική ταυτότητα", δηλαδή νόημα που εκφράζει την προσφυγιά και τον ξεριζωμό.

17. Stefan Ege, *Re/producing Refugees in the Republic of Cyprus: The Case of Refugee Mothers*, for the PRIO Conference (Nov. 28 – 29, 2008) σελ.1-3. [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/\\$file/EGEreproducingRefugeesPRIO.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/$file/EGEreproducingRefugeesPRIO.pdf)

Με λίγα λόγια παρατηρήθηκε πως δεν πιστεύουν πως οι ντόπιοι χρησιμοποιούν την έννοια του όρου “πρόσφυγας” με σκοπό να αποδώσουν τον τίτλο σε αυτά τα άτομα με την κακή χρήση του όρου, δηλαδή κακόβουλα ή ότι πρόκειται για κάποιο είδος ρατσιστικής συμπεριφοράς ή απαξίωσης. (Σε συζήτηση με αρκετούς πρόσφυγες φάνηκε να μην τους ενοχλεί ο χαρακτηρισμός αυτός (του πρόσφυγα), ο αρχικός σκοπός της ερώτησης ήταν να διαπιστωθεί εάν οι πρόσφυγες συναντούν ή συνάντησαν διακρίσεις-προβλήματα ή διαφορετική αντιμετώπιση από τους ντόπιους ή ένιωσαν κάποιο αίσθημα κατωτερότητας, και κατά πόσο νιώθουν ενοχλημένοι).

Ίσως η Κύπρος να αποτελεί και μια από τις ελάχιστες χώρες όπου οι πρόσφυγες δεν ενοχλούνται ή δεν επηρεάζονται από την ταύτιση ετικετών και σε καμία περίπτωση η ταύτιση τους με την έννοια του “πρόσφυγα” τους κάνει να νιώθουν άτομα υποδυέστερα. Αντίθετα θα τολμούσα να πω ότι νιώθουν υπερήφανοι, που είναι πρόσφυγες, νοουμένου ότι ταυτίζονται με τον (κάποτε ελληνικό) Βορρά. Τα άτομα του δείγματος φαίνεται πως έχουν την τάση να αναφέρονται στον Βορρά με πολύ θετικούς όρους δηλαδή περιγράφουν τη ζωή μέχρι και το 1974 ως τις καλύτερες περιόδους, με λίγα λόγια αναφέρονται στο τόπο καταγωγής, σε οικεία πρόσωπα (π.χ συγχωριανούς, φίλους), περιγράφουν την περιοχή καταγωγής τους (κοινότητα), τις συνήθειες και παραδόσεις, σχολιάζουν τον διαφορετικό τρόπο ζωής τους σε σχέση με την ζωή στο Νότο, ενώ επίσης δεν κρύβουν και τον πόνο της προσφυγιάς, του ξεριζωμού, που επέφερε δηλαδή την αναγκαστική απομάκρυνση από τον τόπο τους (βλέπε διάγραμμα 6 σελ.6).¹⁸ Μπορούμε επίσης να παραθέσουμε λόγια/στίχους προσφύγων που επιβεβαιώνουν την απελπισία και το αίσθημα της πίκρας να εγκαταλείπει κανείς τον τόπο του: “Η καρδιά του πρόσφυγα είναι πάντα λυπημένη(...), μας πήρανε τα σπίτια και τα νοικοκυριά μας, μας πήραν ότι είχαμε(...). Οι βρύσες στερέψανε και τα πουλιά δίψασαν και ήπιανε από τα μάτια μας δάκρυα και χόρτασαν. Και σεις πουλιά που πέτεστε δώστε μου τα φτερά σας να πάω στους τόπους μου(...),παλάτια και αν μου τάζουνε το σπίτι και τον τόπο μου δεν θα τον λησμονήσω.”¹⁹ Τα πιο πάνω με παρόμοιο τρόπο υποστηρίζουν και οι R. Ζέττερ, Τ.Χατζηγιάννη καθώς και ο Π.Λοιζου καθώς ο τελευταίος αναφέρει τα εξής: “Οι Έλληνες πρόσφυγες στην Κύπρο έχουν μια καλά τεκμηριωμένη τάση να περιγράφουν τις “χαμένες” κοινότητές τους με πολύ θετικούς όρους.

18.Ερώτηση:Νιώθετε πως σας έχει “κολληθεί” η ταμπέλα του πρόσφυγα”;

19. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων “Κατεχόμενη Γη μας” Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999, σελ. 63

Και συχνά αναφέρονται στο τρόπο ζωής τους πριν από τη σύρραξη (**προ-σύγκρουση**) ως “παραδεισένιο”. Αυτή η χριστιανική βιβλική διαμόρφωση της εμπειρίας τείνει να τους κάνει να δουν την ζωή τους μετά 1974 όπου η απομάκρυνση από τον «παράδεισο», χαρακτηρίζεται ως “παρατεταμένη εξορία” (ηχηρή φράση Zetter). Επίσης παρατηρείται, ότι υπάρχει μια τάση για τη χαρτογράφηση όλων των δυσάρεστων γεγονότων εξαιτίας της εξορίας(στον όρο του εξόριστου), όπως π.χ και του πρόωρου θανάτου που είναι συνήθως το πιο δυσάρεστο από όλα τα γεγονότα της ζωής. Οι ζωές για αυτούς υπό κάποια έννοια διαιρείται σε πριν και μετά. Πριν τα πράγματα ήταν καλά ενώ μετά δεν είναι τόσο καλά.”²⁰

Η ταυτότητα του πρόσφυγα για τους ίδιους σημαίνει όλα τα παραπάνω και καμία σχέση δεν έχει με το αίσθημα κατωτερότητας ή πολιτών δεύτερης κατηγορίας, όπως υποστηρίζουν. Δηλαδή πιστεύουν πως είναι κάτι σαν “ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ”, ή θα μπορούσαμε ακόμη να πούμε μια ιδιαιτερότητα που τους χαρακτηρίζει για να ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους γηγενείς. Δηλαδή οι γηγενείς αν πρέπει να αποδώσουν σε ένα κάτοικο που έχει υποστεί προσφυγοποίηση ένα ιδιαίτερο γνώρισμα, εξαιτίας της διαφορετικής καταγωγής από αυτούς και ζει ανάμεσα τους, συναναστρέφονται μαζί του με οποιοδήποτε τρόπο είτε επαγγελματικά είτε φιλικά κτλ, για να διαφοροποιηθεί/ αναγνωριστεί ο ίδιος και ο τόπος καταγωγής του, θα ξεχωρίσει αποκαλούμενος (μαζί με το όνομα του προσώπου-) “ο πρόσφυγας”, ή ακόμη θα παρουσιαστεί με ψευδώνυμο, το οποίο έχει πάρει από τον τόπο καταγωγής του λ.χ ο Λαπηθιώτης, για αυτόν που κατάγεται από την Λάπηθο ή Κερυνιώτης για αυτό που κατάγεται από την Κερύνεια, ενώ παράλληλα παρατηρείται πως και οι ίδιοι έχουν την τάση να το επιδιώκουν, να χαρακτηρίζονται/ταυτίζονται δηλαδή με το τόπο καταγωγής τους, τρανταχτή απόδειξη αποτελούν οι φωτογραφίες(Z.2-3 σελ.42,Η.α-β σελ.43-44,Ξ.2 σελ.51) όπου απεικονίζονται τα διάφορα καταστήματα τους με το ψευδώνυμο τους ή τον τόπο καταγωγής τους. Ακόμη διαπιστώνεται ότι αυτό δεν βιώνεται και δεν αντικατοπτρίζεται σε τόσο έντονο βαθμό κάποιους ερωτώμενους κατοίκους του οικισμού αυτοστέγασης. Καθώς κάποιοι από τους ερωτώμενους δηλώνουν πως βιώνουν σε πολύ μικρότερο μέγεθος το αίσθημα της διαφορετικότητας δηλαδή πως “ξεχωρίζουν” κατά κάποιο τρόπο, από τον ντόπιο πληθυσμό. Αυτό συμπεραίνεται και από το γεγονός πως δηλώνουν κάποιες φορές (19%) νιώθουν ότι έως και σήμερα οι ντόπιοι μπορεί να τους προσδιορίζουν και τους ταυτίζουν με τον συγκεκριμένο όρο.

20. P. Loizos Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus, New York-Oxford : Berghahn Books, 2008 σελ.103

Αλλά και πάλι πολύ λίγοι είναι αυτοί που δηλώνουν πως δεν έχουν την αίσθηση έστω και κάποιες στιγμές στη ζωή τους ότι οι ντόπιοι τους χαρακτηρίζουν ακόμη με αυτόν τον όρο (ένα ποσοστό της τάξης του 13%, και αφορά πρόσφυγες που κατοικούν στις άλλες πόλεις). Προφανώς πρόκειται για άτομα που έχουν αφομοιωθεί πλήρως ή δεν βιώνουν σε έντονο βαθμό το αίσθημα της διαφορετικότητας.²¹ Ας μην ξεχνάμε βέβαια πως και η Κύπρος παραδοσιακά αποτελούσε αγροτική χώρα έως και την τούρκικη εισβολή, και η σχέση του λαού με την γη χαρακτηριζόταν ανέκαθεν από άρρηκτους κρίκους σύνδεσης. Οι άνθρωποι δεν τοποθετούν απλά τους εαυτούς τους αλλά ορίζουν τους εαυτούς τους μέσα από την έννοια του τόπου. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός πως και οι ίδιοι οι πρόσφυγες δεν "αφήνουν" κανένα να ξεχάσει την ταυτότητα τους, ποιοι είναι και από πού προέρχονται. Όταν ερωτηθεί ένας εκτοπισμένος από πού κατάγεται η πρώτη απάντηση που θα δώσει είναι "είμαι πρόσφυγας" και τις περισσότερες φορές θα δώσει είτε ερωτηθεί είτε όχι περισσότερα στοιχεία για τον ακριβή τόπο καταγωγής στα κατεχόμενα στον συνομιλητή του, και έπειτα θα κάνει αναφορά για το σημερινό χώρο διαμονής του.

Το συναισθηματικό δέσιμο που έχουν με το τόπο μπορεί να το παρατηρήσει αμέσως όποιος έχει την ευκαιρία να συζητά με πρόσφυγες. "Εξάλλου ο τόπος λέει κάτι όχι μόνο για το που μένεις ή από πού κατάγεσαι αλλά και για το ποιος είσαι. Μελέτες έχουν δείξει πως οι τόποι παρέχουν ένα αγκυροβόλι κοινών εμπειριών μεταξύ των ανθρώπων και της κοινότητας κατά την πάροδο του χρόνου, έχουν ένα παρελθόν και ένα μέλλον που δένουν τους ανθρώπους γύρω τους."²² Χαρακτηριστικά παρατίθεται από το βιβλίο "Δεν ξεχνώ και αγωνίζομαι" με τίτλο κεφαλαίου "Η κώμα του Γιαλού" όσα αναφέρονται για τους κατοίκους της περιοχής με στόχο να παρουσιαστούν οι σχέσεις άνθρωπου-γης και άνθρωπου με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. "Οι 800 περίπου κάτοικοι της περιοχής ζούσαν ειρηνικά παλεύοντας με τη γη και τη θάλασσα. Αγαπούσαν τη γη τους, την δούλευαν με όρεξη και μεράκι, την πότιζαν καθημερινά με τον ιδρώτα τους(...), παιδιά της γης και της θάλασσας(...), έτσι ήταν οι μέρες εκείνες(...), τα σαββατοκύριακα μαζεύονταν στις πλατείες για διασκέδαση και ξεγνοιασιά, ποτό και φαγητό μέχρι το πρωί (...)."²³ Σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσαμε να πούμε ότι το παρελθόν ταυτίζεται με τις μνήμες που κουβαλάνε μαζί τους, τις καλές στιγμές που είχαν ζήσει στον τόπο τους και η σύνδεση με το μέλλον αποτελείται από την ελπίδα επιστροφής.

21.Ερώτηση:Νιώθετε πως σας έχει "κολληθεί" η ταμπέλα του πρόσφυγα"; 22. Α.Παπαδόπουλος, Κ.Χατζημιχάλης στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτισμική γεωγραφία Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/06 σελ.4

Αλλά και την απελευθέρωση του νησιού από τον κατοχικό ζυγό, ώστε να καταφέρουν να επιστρέψουν στις πατρογονικές τους εστίες. ‘Η απώλεια της οριοθετημένης ελεγχόμενης περιοχής κλονίζει ακόμη περισσότερο την αίσθηση των ανθρώπων αυτών περί ταυτότητας, αφού τα άτομα κανονικά συνήθιζαν να την ελέγχουν μέσα από τις σχέσεις του «εγώ», του «εμείς» και των «άλλων».”²⁴ Εδώ σύμφωνα με όλα τα δεδομένα θα ισχυριζόταν κανείς πως αν πρέπει να παρουσιαστούν οι πιο πάνω σχέσεις με παραδείγματα θα επρόκειτο μάλλον για τα εξής:

εγώ = η οικογένεια = η κοινότητα δηλαδή το οικείο περιβάλλον

εμείς = οι κάτοικοι όλων των περιοχών του Βορρά

οι άλλοι= οι “απέναντί” οι κάτοικοι του Νότου, οι υπόλοιποι κάτοικοι της Νήσου, ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση αυτοί οι “άλλοι”, αυτοί που αποτελούν οτιδήποτε δεν είμαστε “εμείς” (οι Ελληνοκύπριοι) αφορά τους Τουρκοκύπριους, που αποτελούν τους ξένους τους διαφορετικούς.

Επίσης θα λέγαμε όπως αναγράφεται και στο βιβλίο “Ανατομία μιας Μεταμόρφωσης” πως: “είναι ξεκάθαρο ότι η κατηγορία του “εμείς” μεταβάλλεται ανάλογα με το περιεχόμενο. Σε ορισμένες περιπτώσεις το “εμείς” μπορεί να περιέχει τόσο τους Ελληνοκύπριους όσο και τους Τουρκοκύπριους, ενάντια σε εξωτερικούς παράγοντες, κυρίως την Τουρκία όπως όταν οι άνθρωποι λένουν “περνούσαμε καλά πριν την κατάσταση(...)”.”²⁵ Εάν η διαμεσολάβηση των τοπίων χαθεί (όπως συνέβηκε και με τους Ελληνοκύπριους του Βορρά) τότε οι ταυτότητες των ανθρώπων μπορεί να γίνουν λιγότερο σταθερές. Στην νέα κοινωνία που αρχικά υποχρεώθηκε όλος ο προσφυγικός κόσμος να ζήσει κυρίως τα πρώτα χρόνια ίσως παρατηρήθηκε και μια σταθερή τάση μείωσης του ανήκειν, πιθανό είναι να παρουσιάστηκε και μια αυξανόμενη εξατομίκευση των ανθρώπων που δημιουργεί την «απειλητική γνώση ότι είμαστε μόνοι σε ένα κόσμο που είναι κυρίως αδιάφορος». Αδιάφορος γιατί ένιωσαν να έχουν λιγότερους ανθρώπους αλληλένδετους, συνδεδεμένους με τους ίδιους (Tuan).²⁶ Παρόλα αυτά φαίνεται ότι Ελληνοκύπριοι εκτοπισμένοι ανάμεσα στο πέρασμα του χρόνου καταφέρνουν με διάφορους τρόπους να καταπολεμήσουν τα πάθη, τους φόβους και τους ενδοιασμούς τους και κατορθώνουν να ενταχθούν πλήρως στον Νότο.

23. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.118

24. Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζμηχάλης στα πλαίσια του μαθήματος ‘ Πολιτισμική γεωγραφία Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ. 15

25. Ν. Περιστιανής, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ. 173

Όσο αφορά τον τόπο τους δεν τον ξεχνούν αφού σε κάθε ευκαιρία επαναφέρουν στο επίκεντρο πάντα την "συμβολική ταυτότητα" που τους καθορίζει και τους ταυτίζει με τον Βορρά(εθνικό ανήκειν) ενώ ταυτόχρονα αποκαλύπτεται η σχέση που μπορεί να έχει ο άνθρωπος με τον τόπο, επισημαίνουν την διαφορετικότητα τους παρουσιάζοντας ξανά και ξανά τον τόπο τους ως μια όχι και τόσο μακρινή ανάμνηση παρόλο που έχουν περάσει περισσότερο από τρεις δεκαετίες.

26. Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζιμηγάλης στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτισμική γεωγραφία Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ. 16

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κεφάλαιο αυτό φιλοδοξεί να απαντήσει σε ερωτήματα όπως π.χ ποία ήταν η άμεση απάντηση της Κυπριακής κυβερνήσεως αμέσως μετά την τραγική εξέλιξη που προξένησε η Τουρκία στο νησί που ουσιαστικά –εκτός τις υλικές καταστροφές– είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την εδαφική συρρίκνωση της χώρας(για την ε/κ πλευρά), καθώς και την εκτόπιση 200,000 Ελληνοκυπρίων από το Βόρειο στο Νότιο τμήμα του νησιού; Γίνετε ανάλυση του ρόλου και του τρόπου πολιτικής δράσης του κράτους, όσο αφορά το προσφυγικό πρόβλημα και την στεγαστική αποκατάσταση των απροστάτευτων και άστεγων Ελληνοκυπρίων πολιτών, που όπως θα αποδεικνύεται στην ενότητα αυτή φάνηκε σωτήριο.

Αναλύονται τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες (σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι ίδιοι) καθώς κάποιοι κάνουν λόγο για διακρίσεις και περιθωριοποίηση σε βάρος τους από μέρος του ντόπιου πληθυσμού κατά την προσπάθεια της κοινωνικής προσαρμογής στο “δικό τους” χώρο. Παράλληλα γίνεται σύγκριση με δύο παλαιότερες έρευνες που έγιναν στο νησί και σχολιάζονται οι διαφορές στις απόψεις τους μετά το πέρας τριών και πλέον δεκαετιών, ενώ επίσης γίνεται προσπάθεια επεξήγησης της αιτίας που υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση των απαντήσεων ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν. Ακόμη παρατίθενται οι απόψεις τους για το πως βίωσαν την “φιλοξενία” των ντόπιων συμπολιτών τους.

Πέρα από αυτά στην ενότητα αυτή εντάσσονται και τα δυο αντίθετα φαινόμενα που δημιουργήθηκαν μετά την εισβολή και την άφιξη τους στην ελεύθερη Κύπρο, της μετανάστευσης και της αστικοποίησης. Στην έξαρση των δύο αυτών αντίθετων φαινομένων θα δούμε κατά πόσο επηρεάζουν και επηρεάζονται οι πρόσφυγες, αλλά και πως αισθάνονται που πλέον μερικοί από αυτούς ουσιαστικά “απομακρύνονται”(γεωγραφικά) από οικεία τους πρόσωπα.

Περιγράφεται η διαχρονική κρατική μέριμνα και η δημιουργία ή η αναδιαμόρφωση κρατικών υπηρεσιών για τις ανάγκες και την μέγιστη δυνατή βοήθεια σε όλες τις προσφυγικές οικογένειες, δίνονται ως παραδείγματα κονδύλια που μέχρι σήμερα διατίθενται για καλύτερη διαβίωση και των προσφύγων του 1974 αλλά και των απογόνων τους, ακόμη και αν δεν έχουν γεννηθεί ή έχουν ζήσει την διάρκεια της καταστροφής του πολέμου. Μελετάται επίσης η γνώμη τους στο ζήτημα αυτό και δίνονται απαντήσεις για το αν είναι ευχαριστημένοι από αυτά που τους εξασφάλισε μέχρι τώρα το κράτος ή αν ακόμη περιμένουν πολύ περισσότερα.

Αναφέρονται οι τοποθεσίες που είναι χωροθετημένοι οι κυβερνητικοί οικισμοί με περισσότερη ανάλυση κυρίως των μεγαλύτερων και των μικρότερων προσφυγικών οικισμών(βάση τις οικιστικές μονάδες / οικόπεδα που έχουν παραδοθεί μέχρι το 2004 σε πρόσφυγες). Τέλος σχολιάζεται η στέγαση εκτοπισμένων σε τουρκοκυπριακούς οικισμούς αλλά και ο τρόπος διαχείρισης τέτοιου είδους οικισμών από την ε/κ πλευρά, ενώ επιπρόσθετα παρατίθενται στοιχεία για την σημερινή άποψη μέρους των εκτοπισμένων για τους τουρκοκυπρίους συμπατριώτες τους, καθώς απότι φαίνεται ένα μεγάλο μέρος του προσφυγικού κόσμου μετά το τέλος του πολέμου δεν επιθυμεί πρόσμειξη του "εαυτού" με τους "άλλους".

4.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ – Ξεκινώντας ένα καινούργιο μέλλον

Κανείς δεν αμφισβητεί τις τραγικές συνέπειες που επιφέρει πάντα ένας πόλεμος, έστω και αν μιλάμε για ένα πληθυσμιακά και γεωγραφικά μικρό νησί, όπως η Κύπρος. Η λέξη πόλεμος τις περισσότερες φορές στο μυαλό ενός απλού ανθρώπου, ταυτίζεται με τον πόνο, τις αιματοχυσίες, το φόβο και την απώλεια ανθρώπινων ψυχών. Ήτο νησί της Κύπρου εκείνη την εποχή μετά τη λήξη του πολέμου (δεκαετία '70), και την απώλεια του 38% του κυπριακού εδάφους από τον τούρκο κατακτητή, βρισκόταν σε πλήρης αποδιάρθρωση, επικρατούσε μια χαοτική κατάσταση, με ένα καταστραμμένο εκπαιδευτικό σύστημα, μια διαλυμένη οικονομία, καθώς και συνθήκες μαζικής ένδειας. Υπολογίστηκε πως χάθηκε περίπου το 70% της αξίας της ολικής παραγωγής της χώρας που προερχόταν από τις περιοχές που καταλήφθηκαν ή που συνόρευαν με αυτές” αναφέρει ο συγγραφέας Α.Κυριάκου.¹ Αδιαμφισβήτητα όμως το χειρότερο από όλα αφορούσε το μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί στην χώρα, εξαιτίας των χιλιάδων άστεγων προσφύγων.

Στα πλαίσια της προσπάθειας να επανέρθει τάξη μετά το τέλος του πολέμου, οι κυπριακές αρχές είχαν ως κύριο μέλημα τους την στεγαστική αποκατάσταση των προσφυγικών οικογενειών. Δεν υλοποιήθηκε ενός σύντομου τύπου μοντέλο στεγαστικής πολιτικής με προσωρινά μέτρα ανακούφισης, αλλά αντιθέτως το κράτος εφάρμοσε στεγαστικά προγράμματα που δεν σταμάτησαν έως ότου όλοι οι πρόσφυγες να έχουν στεγαστεί πλήρως. Έτσι με το πέρασμα του χρόνου το στεγαστικό πρόβλημα αντιμετωπίζεται, όπως αναφέρει η κυβέρνηση της Κύπρου.² Μεταξύ άλλων σημειώνει “(...) η κυβέρνηση έθεσε ως μακροπρόθεσμο στόχο να αυξήσει ποσοτικά και ποιοτικά το οικιστικό δυναμικό του νησιού με σκοπό να φτάσει τα επίπεδα που επικρατούσαν πριν από την τουρκική εισβολή του 1974. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η μεσοπρόθεσμη πολιτική της κυβέρνησης ήταν η παροχή καλύτερης προσωρινής στέγασης σε όσο το δυνατό περισσότερες οικογένειες προσφύγων(...).³

1. Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία*, Τόμος Ζ, Λευκωσία Κυριάκου Ο.Ε, 1996, σελ.132-133

2. Κυβερνητική Πύλη Διαδικτύου(Υπουργείο Οικονομικών 2006), “*Κυπριακό Πρόβλημα-Ανθρώπινη Τραγωδία*” http://www.cyprus.gov.cy/portal/porta_l.nsf/All/8451_53C7E18FC7_24C2257029_00240719?Open_Document&highlight=1975

3.Κυβερνητική Πύλη Διαδικτύου, (Υπουργείο Οικονομικών 2006) “*Κοινωνική Πολιτική-Στέγαση*” <http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/4D9ED3C3F152B32FC2257036003B72A1?OpenDocument>

Η κοινωνική επανένταξη των Ελληνοκυπρίων του Βορρά αποτελούσε καίρια ανάγκη για την Κυπριακή Δημοκρατία, θεωρήθηκε απαραίτητο για την ορθολογική ανασυγκρότηση της τοπικής κοινωνίας αλλά και της οικονομίας, καθώς χιλιάδες πρόσφυγες αποτελούσαν τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας. Επομένως, κατανοητέ πως η αρχική μεριμνά του κράτους όσο αφορά το προσφυγικό ζήτημα ήταν σε **πρώτο στάδιο η πλήρης ένταξη** των εκδιωγμένων του Βορρά στη κοινωνία του νότιου τμήματος που ελεγχόταν από τις Ελληνοκυπριακές αρχές και η κάλυψη των στεγαστικών αναγκών. Δηλαδή ανάμεσα σε άλλα το κράτος μερίμνησε ώστε σε κάθε προσφυγική οικογένεια να παρέχεται μια οικιστική μονάδα (δωρεάν), με σειρά διαδοχικών οικονομικών βοηθειών ώστε να διαβιούν κάτω από αξιοπρεπείς και αποδεκτές συνθήκες.⁴ Ενώ ταυτόχρονα ακολουθήθηκαν/εφαρμόστηκαν σχέδια και πολιτικές για την ανόρθωση της οικονομίας και των διαφόρων συναφών τομέων, όπου θα βοηθούσε το κράτος να έχει πάλι σύντομα ένα αυτόνομο, κυρίαρχο και οικονομικά ανεξάρτητο χαρακτήρα χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις.

Οι Ελληνοκυπριακές αρχές όμως πίστευαν πως για να επιτευχθεί ανασυγκρότηση μιας κλονισμένης χώρας και να ισχύουν τα πιο πάνω, έπρεπε πρώτα να κλίσει μια ανοιχτή πληγή που ονομαζόταν “προσφυγικό”. Πίστευε πως εάν δεν επιτύγχανε την ομαλή ένταξη (στεγαστικά, επαγγελματικά, κτλ) όλων των προσφύγων και των οικογενειών τους, και τους άφηνε ή καλύτερα τους “ξεχνούσε” στο περιθώριο θα διακινδυνευόταν η μετέπειτα εξέλιξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής του τόπου, για προφανείς λόγους. Μπορεί να βρίσκονταν στην ίδια τους την χώρα ωστόσο δεν έπαυαν να αντιμετωπίζονται ως μαζικό κύμα πληγέντων και μάλιστα σε μια χώρα όπου εδαφικά είχε “συρρικνωθεί”, καθώς υπήρχαν αυξημένες ανάγκες που έπρεπε να καλυφθούν. Πολλοί είναι οι παράγοντες που θα ευνοούσαν την αρνητική πορεία και θα ακύρωναν όλες τις προσπάθειες που άρχισαν να καταβάλλουν για οργάνωση και υγιή πλέον εξέλιξη της χώρας. Τα αρνητικά σημάδια δεν θα αργούσαν να φανούν, αν δεν είχαν παρθεί τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος των πληγέντων πολιτών. Μερικοί από τους κινδύνους που θα ήταν ανεξέλεγκτοι και θα είχαν καταστροφικό αποτέλεσμα για την κυπριακή κοινωνία παρατίθενται παρακάτω:

4. Κυβερνητική Πύλη διαδικτύου (Υπουργείο Οικονομικών 2006): “Κοινωνική Πολιτική-Σχέδια και μέτρα πολιτικής για τους πρόσφυγες” <http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/0F6D3362AA6BF021C2257036003B90FB?>

1. Η υψηλή ανεργία που εκείνη την εποχή έφτανε σχεδόν το 30% και η υποαπασχόληση θα κρατούσαν ίσως επ' αόριστον και δεν θα μειώνονταν
2. Η φτώχεια και η κακή ποιότητα ζωής θα χαρακτήριζε ίσως μέχρι και σήμερα κυρίως ομάδες προσφύγων
3. Η στεγαστική αποκατάσταση δεν θα ολοκληρωνόταν με επιτυχία και πολλοί από τους πρόσφυγες θα έμεναν σε προάστια-παραγκουπόλεις γύρω από τα τους μεγάλους αστικούς χώρους της ελεύθερης Κύπρου.
4. Η απομόνωση και η γκετοποίηση θα παραιτείτο σε πολλές περιοχές
5. Θα υπήρχε σύγκρουση και διαχωρισμός κοινωνικών στρωμάτων, " πρόσφυγες" και ντόπιοι, ο ρατσισμός στην Κύπρο θα έφτανε σε πάρα πολύ υψηλά επίπεδα
6. Θα εμφανιζόταν ένας κοινωνικός αποκλεισμός της ευάλωτης ομάδας, ενώ κάλλιστα θα μπορούσε να δημιουργηθεί και μεγάλη εκμετάλλευση τους από γηγενείς εφόσον θα αποτελούσαν μια εύκολη λύση σαν φθινό εργατικό δυναμικό.
7. Η επιτυχία της χώρας στον οικονομικό χώρο (που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο) δεν επιτυγχανόταν ποτέ
8. Η μετανάστευση δεν θα ήταν συγκρατημένη (όπως χαρακτηρίστηκε), και το νησί θα πληγόταν ακόμη περισσότερο χάνοντας μεγάλο μέρος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του.
9. Το βιοτικό επίπεδο της χώρας θα αυξανόταν με πολύ χαμηλότερους ρυθμούς

Τα πιο πάνω, είναι ουσιαστικά τα πιο κύρια προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσει και να εξαλείψει κάθε χώρα/περιοχή υποδοχής μαζικού (κυρίως) πληθυσμού πληγέντων ατόμων. Η Κύπρος κατάφερε με μακροχρόνιες προσπάθειες να ξεπεράσει όλα τα πιο πάνω προβλήματα. Και αυτό γιατί έθεσε ως στόχο την λύση του προσφυγικού ζητήματος. Στο βιβλίο *‘Ανατομία μιας μεταμόρφωσης’* αναγράφονται τα εξής: "(...) η παρέμβαση του κράτους ως «καθοδηγητή» της αναπτυξιακής πορείας και επιδιαιτητή του σχετικού άτυπου κοινωνικού συμβολαίου (της ανοικοδόμησης που ακολούθησε την καταστροφή του 1974 για μια τουλάχιστον δεκαετία), προσδιορίζεται από ένα δίδυμο μακρό-κοινωνικών στόχων:

Κατά πρώτο ενσωμάτωση των δυνάμει περιθωριακών προσφυγικών μαζών και κατά δεύτερο μια κατ' επέκτασιν σχεδόν αναπόφευκτη τάση κοινωνικής εξομάλυνσης της κατοχικής πραγματικότητας(...)"⁵ Προβλήματα που αν δεν αντιμετωπίζονταν έγκυρα και με σωστή πολιτική θα δημιουργούνταν πιθανότητες να καταδικάσουν το κράτος να παραμείνει στο περιθώριο αλλά και στην υπανάπτυξη, μετά την καταστροφική επίδραση του πολέμου. Κάθε πρόσφυγας ή μετανάστης που αναγκάζεται να μεταβεί σε μια νέα γη, προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις καινούργιες συνθήκες που περιβάλλεται, η απόκτηση στέγης είναι το αρχικό μέλημα και η κύρια ανησυχία στην περιοχή εγκατάστασης όπως επίσης η ανεύρεση εργασίας, η κοινωνική αποδοχή και η αποφυγή κοινωνικής περιθωριοποίησης που ωστόσο το τελευταίο δεν έγκειται μόνο στην "διάθεση" του πρόσφυγα ή μετανάστη αλλά και του ήδη εγκατεστημένου πληθυσμού της περιοχής /χωράς. Ο Ρ. Ζέττερ στην μελέτη του με τίτλο "Μελέτες για έκτακτης ανάγκης καταστάσεις και ανακούφιση από καταστροφές" το 1995 στην σελίδα 30 επισημαίνει πως "(...)με περισσότερους από 50 εκατ. βιαίως εκτοπισμένους ανθρώπους, καθένας εκ των οποίων έχει ανάγκες στέγασης, ανάγκη καταφυγίου και στρατηγικών επίλυσης(...). Η κατάσταση αυτή παρουσιάζει προβλήματα και μεγάλες προκλήσεις για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους οργανισμούς που ασχολούνται με την βοήθεια των προσφύγων(...)"⁶

Ωστόσο και οι ίδιοι οι πρόσφυγες που αποτέλεσαν μέρος του δείγματος αναφέρουν ότι τα κύρια προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν στη νέα κοινωνία κατά την διάρκεια ένταξη τους ήταν κυρίως **οικονομικά, στεγαστικά, δυσκολίες στην εύρεση απασχόλησης** λόγω της (αρχικής) υψηλής ανεργίας, ενώ επίσης κάποιοι πρόσφυγες κυρίως γυναίκες (13%) κάνουν λόγο για **ψυχική ταλαιπωρία** εξαιτίας των συνεχών μετακινήσεων σε διάφορες περιοχές έως την τελική τους εγκατάσταση σε κάποιο οικισμό είτε στον αστικό είτε στο επαρχιακό χώρο. Τα πιο πάνω προβλήματα εντοπίζονται από όλες τις ηλικιακές ομάδες και των δύο φύλων. Η ερώτηση "Ποια προβλήματα είχατε να αντιμετωπίσετε κατά την διάρκεια ένταξης σας στις ελεύθερες περιοχές μετά τον ξεριζωμό; ήταν ανοικτού τύπου και σκοπός ήταν οι ερωτώμενοι να απαντήσουν ελεύθερα χωρίς υποδεικτήρια κατεύθυνση (π.χ απάντηση από έτοιμες επιλογές).

5. Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαρής, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.74

Με λίγα λόγια να υποδείξουν ανεπηρέαστα και με ελεύθερη βούληση τη δική τους επιλογή και με αυτό τον τρόπο να αναδειχθούν τα πραγματικά προβλήματα που βίωσαν. Παρόλα αυτά οι απαντήσεις στην συγκεκριμένη ερώτηση ήταν πανομοιότυπες, και γίνεται εστίαση ως κυριότερων προβλημάτων στα πιο πάνω (πρώτα τρία). Ενώ παράλληλα ένα μικρό μέρος του πληθυσμού που εξετάζεται υποδεικνύει ως πρόβλημα κατά την διάρκεια ένταξη τους, τις συνεχείς μετακινήσεις σε διαφορετικές τοποθεσίες έως ότου καταστούν μόνιμα σε κάποια επαρχία. Ακόμη παρατηρείται πως οι απαντήσεις είναι μονολεκτικές και χωρίς περαιτέρω ανάπτυξη.⁷

Ενώ αντίθετα στην δεύτερη ερώτηση από τις δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου “Ποιες αναμνήσεις/βιώματα έχετε μεταφέρει μαζί σας και θα έχετε για πάντα να θυμάστε”; (που αναπτύχθηκε σε προηγούμενη ενότητα) οι περισσότεροι ερωτώμενοι είχαν την διάθεση να αναπτύξουν περισσότερο και μάλιστα εστιάζοντας σε θετικά στοιχεία. Σε ατομικά και συλλογικά (θετικά) βιώματα που τους έχουν ταυτίσει με το Βορρά. Βαθιές και άμεσες εμπειρίες που απέκτησαν και στιγματίστηκαν με αυτές ζώντας προσωπικά γεγονότα στην κατεχόμενη πλέον Β.Κύπρο και αυτό δείχνει πως δεν θέλουν να ξεχνάνε αλλά αντιθέτως θέλουν αυτά να δίνουν νόημα στη ζωή τους κάπου αλλού. Αυτό αποδεικνύει για άλλη μια φορά το δέσιμο ανθρώπου – τόπου, τις βαθιές ρίζες που ο κάθε άνθρωπος αποκτά σε ένα οικείο περιβάλλον. Συγκλονίζουν τα αποσπάσματα από στοίχους Ελληνοκυπρίων όπου εμφανίζεται να αναβιώνουν καθημερινά μνήμες από τον τόπο τους και πάντα νοσταλγούν. Η λαχτάρα του γυρισμού φαίνεται και στους στίχους του Ν. Κρανιδιώτη “(...)δέκα καλοκαίρια έχουν περάσει Κεράνεια μου μακριά σου, οι σαύρες έχουν αλλάξει δέκα φορές το δέρμα τους, τα κυπαρίσσια πύκνωσαν τριγύρω σου(...).Θα έρθω να σε βρω μια μέρα να ξεχωρίζεις από στεριές και θάλασσες (...)να γεμίζεις με τα οράματα της ελεύθερης νιότης σου τα κουρασμένα από την τραγική σου μοίρα χρόνια μου.”(Γενέθλια Γη). Ενώ επίσης χαρακτηριστικά είναι και όσα γράφει ο Ά. Παυλίδης “(...)και αργά το απόγευμα στο καλοκαιρινό μακρύ ταξίδι, ανάμεσα στο πλήθος πεζοπόρων συνάντησα τον φίλο μου, ένα ψαρά και άκουσα να ψιθυρίζει:“Φεύγω τώρα, μα θα ζήσω, χίλια χρόνια και αν χρειαστεί θα ζήσω για να ξαναέρθω Κεράνεια μου’ και πήρα πάλι αργά την στράτα της εξορίας”.⁸

6. R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ.30 http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electronic_library/disaster_planning/zettershelter.pdf

7. Ερώτηση (ανοικτού τύπου): Ποια προβλήματα είχατε να αντιμετωπίσετε κατά την διάρκεια ένταξης σας στις ελεύθερες περιοχές μετά τον ξεριζωμό σας;

8.Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων “ Κατεχόμενη Γη μας” Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999 σελ 54-55

Συνεχίζοντας λοιπόν, στην συγκεκριμένη (ανοικτή) ερώτηση παρατηρείται ότι οι πρόσφυγες είναι περισσότερο διστακτικοί, το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από την μη πρόθεση να δώσουν περισσότερες πληροφορίες για τα προβλήματα που τους απασχολούσαν ως νεοαφιχθέντες στο Νότο, κατά την διάρκεια εκείνης της περιόδου. Αυτό ίσως οφείλετε και σε άλλη μια αιτία, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δεν θέλει να θυμάται τέτοιου είδους περιστατικά, αναμνήσεις που πληγώνουν και θυμίζουν δυσάρεστες καταστάσεις του παρελθόντος. Ή ακόμη ίσως η διστακτικότητα τους να αναφέρουν λεπτομερή προβλήματα που τους απασχολούσαν εμπίπτει και στο γεγονός πως τα όποια προβλήματα αντιμετώπισαν θεωρούν πως ήταν αρνητικές συνέπειες που ήταν αναπόφευκτες εξαιτίας του καταναγκαστικού αποχωρισμού των πατρογονικών εστιών. Ακόμη ίσως στη συγκεκριμένη ερώτηση να θεωρούν άσκοπο να δώσουν περαιτέρω λεπτομέρειες, εφόσον ήταν προβλήματα πρόσκαιρα και όχι μακροχρόνια. Επιπλέον ίσως θεωρούν ότι τα πραγματικά προβλήματα που είχαν προτεραιότητα και έπρεπε άμεσα να επιλυθούν κατά την άφιξη τους στο Νότο να ήταν όντως αυτά που αναφέρουν δηλαδή η εξεύρεση στέγασης και απασχόλησης και κατά συνέπεια οικονομικής αποκατάστασης.

Σε αυτό σημείο θα δούμε γιατί οι Ελληνοκύπριοι εκτοπισμένοι αναφέρουν ως κυριότερα προβλήματα κυρίως την ανεργία (εύρεση απασχόλησης) και την στέγαση. Στο βιβλίο "Ανατομία μιας Μεταμόρφωσης" στην σελ.61 αναφέρονται τα εξής: «(...)από οικονομικής απόψεως ο πρόσφυγας έχασε τα πάντα, μια οικονομική ευμάρεια η οποία επιτρέπει τη διατήρηση ενός στοιχειώδους νοικοκυριού και την αποκατάσταση των παιδιών της οικογένειας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ηθική καταξίωση του Ελληνοκύπριου. Η επανάκτηση αυτής της ευμάρειας επομένως αντιμετωπίστηκε ως θέμα άμεσης ηθικής προτεραιότητας. Παρά την καταστροφή του 1974, ο πρόσφυγας και ο Ελληνοκύπριος γενικότερα έπρεπε να προνοήσει και πάλι, τόσο για το στήσιμο νοικοκυριού όσο και για την αποκατάσταση των παιδιών του. Διαφορετικά, αν για παράδειγμα επέλεγαν να μην δημιουργήσουν μόνιμα σπίτια και δουλειές στις ελεύθερες περιοχές εξαιτίας της αναμονής για την επιστροφή στα σπίτια τους (...) οι βασικές ελληνοκυπριακές αξίες κινδύνευαν να εξαλειφθούν(...)»⁹ Άρα μπορεί να γίνει κατανοητό πως ήταν θέμα τιμής για τους Ελληνοκύπριους να ξανακτίσουν από την αρχή το μέλλον τους, ένα νέο μέλλον που θα προνοούσε να εξασφαλίσουν για τις οικογένειες τους μια αξιοπρεπή ζωή.

9. Ν. Περισιάνης, Γ.Τσαγγαρς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ. 61 και 10. σελ.37

“(…)οι πιο πολλοί πρόσφυγες ήταν ευκατάστατες οικογένειες που τα έχασαν όλα – στέγη, περιουσίες, εργασία- είχαν ανάγκη άμεση όλων των χρειωδών και φυσικά καταπράυνση των ψυχολογικών πληγμάτων που υπόφεραν(…).¹⁰ Μπορεί οι πρόσφυγες να κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες συνθήκες και “(…) μέχρι σήμερα τα εκατομμύρια επισκέπτες τουρίστες του νησιού να αγνοούν την ύπαρξη προσφύγων και το γεγονός πως περισσότερο από το ένα τρίτο των Ελλήνων Κυπρίων που αντιμετωπίζουν είναι πρόσφυγες ή απόγονοι προσφύγων (…)” όπως γράφει σε άρθρο του και ο καθηγητής Shiomu Avineri τον Αύγουστο του 2004.¹¹

Ωστόσο μήπως η μη περαιτέρω ανάλυση των προβλημάτων που βίωσαν εκείνη την εποχή στο νέο τόπο εγκατάστασης δεν αναλύεται σήμερα από τους ίδιους καλύπτει και μια άλλη πτυχή του θέματος της προσφυγιάς και του ξεριζωμού; Μήπως επειδή τα προβλήματα αυτά κατά πρώτον δεν συνάδουν πλέον με τη σημερινή πραγματικότητα και κατά δεύτερο μήπως κατανόησαν πως τα προβλήματα εκείνης της περιόδου σηματοδοτούσαν και το ξεκίνημα μιας νέας αρχής; Ενός αγώνα για επιβίωση και «(…)ελευθερία μακριά από τον βάρβαρο Αττίλα και τα αλληλοεξαρτώμενα διεθνή εγκλήματα της Τουρκίας σε βάρος τους, του εκτοπισμού και του εποικισμού(…)» όπως σημειώνει και ο δημοσιογράφος Κόκκινου, στο περιοδικό «Σύγχρονη Άποψη». ¹² Μιας προσπάθειας για υπεράσπιση των ανθρωπίνων τους δικαιωμάτων κάτω από την προστασία της Ελληνοκυπριακής κρατικής σκέπης και όχι της καταπίεσης, της βίας και ανυπαρξίας προστασίας της ιδιωτικής ζωής, χαρακτηριστικά που σχετιζόταν πλέον με τον Βορρά; Ο δημοσιογράφος Α. Κ. Αιμιλιανίδης σε άρθρο του στο ίδιο περιοδικό επισημαίνει με τα εξής λόγια: “(…)Ο αγώνας επιβίωσης ενός λαού και ακόμα περισσότερο ο αγώνας για κατάκτηση της συλλογικής ελευθερίας αποτελεί, το θεμελιώδες συστατικό και ηθικά νομιμοποιητικό στοιχείο της παγκόσμιας τάξης (…).”¹³ Ο εκτοπισμένος λαός της Κύπρου και όλοι οι Ελληνοκύπριοι που χάθηκαν στον πόλεμο το 1974 πλήρωσαν με το δικό τους τίμημα την διεκδίκηση συλλογικών ανθρωπίνων-δημοκρατικών αξιών. Ίσως γι’ αυτό προτιμούν να μην αναλύουν προβλήματα που αποτέλεσαν μέρος της όλης προσπάθειας, για ελευθερία και ένταξη μέσα σε μια κοινωνία που θα σεβόταν τα ανθρώπινα δικαιώματα τους και ας μην ξεχνάμε επιπλέον πως τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι ανθρωπίνες αξίες είναι αδιαπραγμάτευτες και διεκδικήσιμες απ όλους.

11.S. Avineri «*The Refugee Dilemma*»Project Syndicate, August 2004 http://www.project-syndicate.org/commentary/avineri_24 12. Σ. Κόκκινου, «*Εκτοπισμός και εποικισμός στην Κύπρο. Η ένοχη σιωπή*» Περιοδικό Σύγχρονη Άποψη Τεύχος Ιουλίου 2008, <http://www.apopsi.com.cy/2008/07/318/>

Παρόλο που οι ερωτώμενοι δεν αναλύουν ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα -όπως π.χ αν υπήρχαν διακρίσεις σε βάρος τους ή κάποιο είδος κοινωνικού αποκλεισμού- που ίσως αντιμετώπισαν κατά την ένταξη τους σε ανοικτή ερώτηση, θεωρήθηκε πως ορθό/αναγκαίο είναι, παρόμοια ερώτηση να τεθεί και σε κλειστή. Γιατί είναι γνωστό πως σε πολλές περιπτώσεις σε ποσοτική έρευνα ερωτήσεις ανοιχτού τύπου κινδυνεύουν να μην απαντηθούν και καθόλου από το δείγμα, παραμένοντας έτσι κενές.

Ωστόσο όπως προαναφέρθηκε ο σκοπός που τέθηκε και η ανοικτή ερώτηση ήταν για να επισημανθούν και να αναδειχθούν προβλήματα από τους ίδιους που εκείνη τη χρονική στιγμή θεωρήθηκαν ως κυριότερα και σοβαρότερα δηλαδή από την σκοπιά του παρατηρούμενου και όχι (μόνο) του παρατηρητή. Παρόλα αυτά αν και στην κλειστή ερώτηση διακρίνονται και κάποια πιο ουσιαστικά προβλήματα εκτός αυτών που απάντησαν στην ανοικτή ερώτηση και δεν είχαν επισημανθεί από τους ίδιους, ωστόσο όμως η πλειοψηφία βρίσκει πως τα σημαντικότερα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν ήταν το στεγαστικό, το οικονομικό και η εξεύρεση απασχόλησης. Η κλειστή ερώτηση είχε τεθεί ως εξής *“Έχετε βιώσει διακρίσεις/περιθωριοποίηση ή κάποιο είδος κοινωνικού αποκλεισμού”¹⁴ στον σημερινό τόπο διαμονής σας, από την τοπική κοινωνία;* (Εδώ τους ζητήθηκε να απαντήσουν με ναι ή όχι και αν η απάντηση ήταν θετική τους τότε ζητείτο να επιλέξουν βάση προκαθορισμένων επιλογών αυτό που θεωρούσαν πως τους αντιπροσώπευε περισσότερο). Παρατηρήθηκε λοιπόν πως περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες του δείγματος με ποσοστό 65% απαντά πως δεν συνάντησε κανένα πρόβλημα από τους γηγενείς και την τοπική κοινωνία, ενώ αντίθετα ένα ποσοστό της τάξης του 35% (κυρίως από πρόσφυγες των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων του δείγματος) δηλώνει πως βίωσε μερικές φορές διακρίσεις από τον κοινωνικό περίγυρο, κατά την άφιξη του στον νέο τόπο εγκατάστασης(βλέπε διάγραμμα 7 και 8 σελ.7).¹⁵

13. Α. Κ. Αιμιλιανίδης, *«Η δική μου η πατρίδα δεν έχει μοιραστεί στα δυο»* Περιοδικό Σύγχρονη Άποψη Τεύχος Νοεμβρίου 2008, <http://www.apopsi.com.cy/2008/11/495/>

14. “Ο όρος υπαινίσσεται δυσκολίες στις κοινωνικές σχέσεις και ένα ευρύτερο αποκλεισμό από την κοινωνία, ο οποίος ενδέχεται να σημαίνει την κοινωνική απομόνωση, την περιθωριοποίηση, τα αισθήματα αλλοτρίωσης και αποδυνάμωσης” Α.Γ. Παπαδόπουλος(επιμ.) *Η ανάπτυξη σε μια πολυλειτουργική ύπαιθρο* στα πλαίσια του μαθήματος Γεωγραφία της Υπαιθρου Αθήνα, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής- Gutenberg 2004 σελ.85 15.Ερώτηση: *“Έχετε βιώσει διακρίσεις/περιθωριοποίηση ή κάποιο είδος κοινωνικού αποκλεισμού στο σημερινό τόπο διαμονής σας;”*

Σύμφωνα με τον Etienne Balibar «ο ρατσισμός αρθρώνεται γύρω από το στίγμα της ετερότητας όπως: το χρώμα του δέρματος, την εθνική προέλευση, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, το σωματικό ελάττωμα και γενικά γύρω από την διαφορετικότητα του "Άλλου" και εγγράφεται σε πρακτικές περιφρόνησης, αδιαλλαξίας ευτελισμού, εκμετάλλευσης και βίας καθώς και συμπεριφορές και πράξεις που αποσκοπούν στην κάθαρση του κοινωνικού σώματος από ξένα στοιχεία, προκειμένου να διαφυλαχθεί η ταυτότητα του "Εμείς" από κάθε πρόσμειξη». Επίσης ο ρατσισμός με την έννοια της κοινωνικής διάκρισης αποτελεί διαχρονικό φαινόμενο και τον συναντούμε σε όλες τις ιστορικές κοινωνίες. Σε ότι αφορά τη συμπεριφορά των μαζών, ο ρατσισμός (όπως άλλωστε και ο εθνικισμός) είναι μορφή λαϊκισμού που θέλει να μπερδεύει τα αίτια της κρίσης με τις συνέπειες της όπως συμβαίνει σήμερα στις χώρες της Ε.Ε. Όπου οι ντόπιοι θεωρούν υπαίτιους τους μετανάστες για την ανεργία με αποτέλεσμα να ζητούν την απομάκρυνση τους επειδή πιστεύουν ότι θα λυθεί και το πρόβλημα.¹⁶

Ίσως μέρος του πληθυσμού των Ελληνοκυπρίων γηγενών αμέσως μετά τον πόλεμο, κατά την συνάντησή τους με ομάδες προσφύγων του Βορρά να είχαν νιώσει αρχικά απειλή. Απειλή όπως π.χ για την διεκδίκηση γαίων, ή ότι θα αποτελούσαν φθηνό εργατικό δυναμικό εκτοπίζοντας τους από τις εργασίες τους, ή ακόμη πως θα ήταν αιτία να χάσουν τις οικίες τους όπως πιο κάτω αναφέρει ένας ντόπιος Ε/κ. Αναλύοντας τα στοιχεία της έρευνας, το μεγαλύτερο ποσοστό του ερωτηθέντος προσφυγικού κόσμου παρόλο που απαντά πως δεν έχει βιώσει ρατσιστική συμπεριφορά, δηλαδή ότι δεν συνάντησε κατώτερη ή υποβαθμισμένη συμπεριφορά από τους μη πρόσφυγες, εντοπίζεται και από τα δύο φύλα από όλες τις ηλικιακές ομάδες από 49 έως 79 (γεννηθέν 1960/1950/1940 και 1930), χαμηλής και μέσης εκπαίδευσης (απόφοιτοι δημοτικού, γυμνασίου, λυκείου ή και ιδιωτικών σχολών), δημόσιους, ιδιωτικούς υπάλληλους, αλλά και εργάτες κτλ, και από τους δύο οικισμούς που εξετάζονται. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να αγνοηθεί το ποσοστό των προσφύγων που δηλώνουν πως βίωσαν ρατσιστική συμπεριφορά από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο των μη προσφύγων κατά την συνάντησή τους. Αφορά ως επί το πλείστον άνδρες γεννημένους τη δεκαετία του 1950-40, κυρίως από αγροτικές περιοχές του Βορρά, χαμηλής εκπαίδευσης.

16.Ζ.Δ.Παπαδημητρίου *"Ευρωπαϊκός ρατσισμός :Εισαγωγή στο φυλετικό μίσος"*, Αθήνα Ελληνικά Γράμματα 2000,σελ 40-43

Ενώ αντίθετα το 9% (μέρος του 35%) που απαντά πως δεν αντιμετωπίστηκε με την ανάλογη συμπάθεια από πρόσωπα που είχαν την τύχη να μην προσφυγοποιηθούν είναι γυναίκες συνταξιούχες (κυρίως της δεκαετίας του 1940), επίσης χαμηλού μορφωτικού επιπέδου με τις πλείστες να είναι κάτοικοι του συνοικισμού αυτοστέγασης. Ακόμη οι άνδρες που αποτελούσαν το 26% δηλώνουν πως δέχτηκαν άσχημη μεταχείριση από την κρατική διοίκηση (14%), και στο τόπο εργασίας τους (12%). Ακόμη οι γυναίκες (9%) κάνουν λόγο για κοινωνική περιθωριοποίηση κυρίως από την γειτονία που έμεναν. Επιπλέον αποσπάσματα από συνεντεύξεις προσφύγων που θίγουν το ζήτημα αντιμετώπισης τους από ντόπιους το 1975 αναγράφονται και στο βιβλίο του Λοίζου όπου γίνεται κατανοητό πως μερίδα γηγενών ένιωθαν μάλλον ανασφάλεια μετά την άφιξη μαζικών κυμάτων προσφύγων που κατέφθασαν στα μη τουρκοκρατούμενα εδάφη της νότιας Κύπρου. Πρόσφυγας αφηγείται συζήτηση που είχε ειπωθεί μεταξύ του ιδίου και γηγενή κάτοικου κατά το πρώτο διάστημα άφιξης του: "(...)εσείς θα μας βγάλετε έξω από τα σπίτια μας, (...)κανείς εδώ που δεν έζησε την προσφυγιά δεν μπορεί να καταλάβει τι είναι αυτό(...)".¹⁷ Στη συνέχεια, αυτό που κάνει εντύπωση είναι πως παρόλο που υπήρχαν ακόμη δύο επιλογές που μπορούσαν να επιλέξουν όπως: "από την αστυνομία", "το σχολείο που γράφτηκαν τα παιδιά σας", ή ακόμη τους δινόταν η ευκαιρία να γράψουν και δική τους επιλογή ("άλλο") ωστόσο επιλέγουν μόνο τις τρεις πιο πάνω επιλογές. Αυτό ίσως αποδεικνύει πως αποτελούν περισσότερο μεμονωμένα περιστατικά διακρίσεων από την ευρύτερη κοινωνία των μη προσφύγων απέναντι στην ευάλωτη ομάδα (βάση το συγκεκριμένο δείγμα).

Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει αφενός από το γεγονός πως το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος δηλώνει ότι δεν είχε αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα από τους ντόπιους, και αφετέρου εξαιτίας της μη αρίθμησης όλων των κατηγοριών από τις προκαθορισμένες επιλογές. Εάν οι διακρίσεις και η περιθωριοποίηση σε βάρος τους προερχόταν από το μεγαλύτερο μέρος των γηγενών κατοίκων ίσως υπήρχε αρίθμηση όλων των προκαθορισμένων απαντήσεων, αλλά και το ποσοστό που απάντησε πως δεν είχε κανένα πρόβλημα με τους γηγενείς ίσως ήταν μικρότερο. (Η ερώτηση αρχικά είχε τεθεί με σκοπό την αρίθμηση σε περίπτωση θετικής απάντησης αλλά κατά την διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας διαπιστώθηκε πως το δείγμα δεν αριθμούσε.

17.P.Loizos, *The heart grown bitter :A chronicle of Cypriot war refugees*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981 σελ. 121

Διότι όπως χαρακτηριστικά μερικοί πρόσφυγες ανέφεραν δεν τους αντιπροσώπευαν καθόλου όλες οι υπόλοιπες επιλογές εκτός της συγκεκριμένης απάντησης που επέλεγαν, έτσι θεωρήθηκε σκόπιμο στην ερώτηση να μην υπάρξει αρίθμηση). Επίσης και ο Λοίζου αναφέρει ότι: "στην Κύπρο τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα είχαν παραληφθεί ευνοϊκά από ομοεθνείς τους, και φαίνεται να έχουν δικαίωμα σημαντικής κοινωνικής στήριξης.¹⁸ Ωστόσο το ποσοστό του 35% που απαντά πως είχε δεχθεί άσχημη ή κατώτερη συμπεριφορά, μας υποδεικνύει πως είχε διαμορφωθεί κάποια αρνητική προοπτική στην μελλοντική σχέση ανάμεσα στους πρόσφυγες και μη πρόσφυγες. Ενώ ταυτόχρονα βλέπουμε όμως πως περίπου το 1/3 του δείγματος υποστηρίζει πως η ένταξη τους, έγινε με περισσότερη δυσκολία, δηλ. υπήρχαν προκαταλήψεις από κάποιους γηγενείς ως προς την μειονότητα των προσφύγων. Επιπλέον θα ήταν σκόπιμο να πούμε πως ανάμεσα σε δύο παλαιότερες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για τους πρόσφυγες της Κύπρου (1976 και 1981 Ευδοκά και Χ.Φατούρου αντίστοιχα) σε ερώτηση στην έρευνα του Τ. Ευδοκά σε δείγμα 1028 ατόμων "Συναντάτε προβλήματα με γείτονες, συγγενείς ή άλλους και ποία;" ¹⁹ Ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του 75,7% απαντά "κανένα", ωστόσο όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα τα αποτελέσματα ήταν "υποκειμενικά" γράφει ο ερευνητής Ευδοκάς καθώς το 63% (από παρόμοιες άλλες ερωτήσεις) ουσιαστικά υποστήριζε πως αντιμετώπιζε προβλήματα.¹⁹ Αυτό έρχεται βέβαια σε αντίθεση με την σημερινή έρευνα (2009) όπου το 65% του δείγματος (κάτοικων των συγκεκριμένων περιοχών) δηλώνει πως δεν είχαν αντιμετωπίσει κοινωνικά προβλήματα εκείνη την εποχή.

Το πιο πάνω συμπέρασμα στην έρευνα του Ευδοκά προέκυπτε από παρόμοιες άλλες ρωτήσεις, καθώς απαντούσαν πως βίωναν διάφορα προβλήματα (όπως π.χ.σε ερώτηση "πως πιστεύετε πως έπρεπε να σας αντιμετωπίζουν οι γηγενείς;"), μεγάλη πλειονότητα (63%) θεωρούσαν τον εαυτό τους ως ανεπιθύμητο και περιφρονημένο από τους "άλλους" (τους μη πρόσφυγες), θεωρούσαν ακόμη πως κατηγορούνταν για την καταστροφή. Πίστευαν πως η κοινωνία των μη προσφύγων δεν τους θεωρούσαν "ανθρώπους", ενώ επίσης δήλωναν πως δεν τους αντιμετώπιζαν όπως θα έπρεπε.²⁰ Συνεχίζοντας θα πρέπει να αναρωτηθούμε ποία είναι η αιτία που υπάρχει τόσο μεγάλη διακύμανση στις απαντήσεις του 1976 και 2009 ανάμεσα στις απόψεις των εκτοπισμένων.

18. P. Loizos *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford, Berghahn Books, 2008 σελ.98

19. Τ. Ευδοκάς, *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου*, Λευκωσία Θέοπρες 1976 Σελ.84,

Θα πρέπει να τονιστεί πως στην έρευνα του 1976 οι ερευνητές με επικεφαλή τον Τάκη Ευδοκά επισημαίνουν πως τα αποτελέσματα στην έρευνα μεταβάλλονται ανάλογα με την επαρχία και τους κατοίκους της, και τα αποτελέσματα αυτά αφορούν κυρίως άτομα πιο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Επίσης παρόλο που το 63% (Ευδοκά) του προσφυγικού πληθυσμού θεωρούσε πως αντιμετώπιζε διάφορα κοινωνικά προβλήματα μακριά από το οικείο περιβάλλον, στην ίδια έρευνα (1976, δηλ. ενάμιση χρόνο μετά το ξεριζωμό), επισημαίνεται πως περιείχε και ένα ποσοστό προσφύγων που διέμεναν ακόμη σε αντίσκηνα και προφανώς τα άτομα αυτά αντιμετώπιζαν και πιο συναισθηματικά το όλο θέμα. Εφόσον έμεναν στην ύπαιθρο, δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και δεν είχε επιτευχθεί ακόμη για αυτούς στεγαστική και οικονομική αποκατάσταση. Επιπλέον σε ανάλυση της προσφυγικής συνείδησης (στην έρευνα Ευδοκά) συμπεράθηκε πως τα προβλήματα που ισχυρίζονταν πως αντιμετώπιζαν ίσως να ήταν και κατά κάποιο βαθμό προέκταση των δικών τους αμφιβολιών.

Ωστόσο θα ήταν εύλογο να δούμε χαρακτηριστικό απόσπασμα του κείμενου από τις παρατηρήσεις των ερευνητών για να κατανοηθεί πλήρως το πιο πάνω συμπέρασμα "(...)προερχόμενος από μικρές αστικές και αγροτικές κοινότητες με μεγάλο βαθμό ταύτισης του ανθρώπου με το περιβάλλον του, έχασε σε πολύ μεγάλο βαθμό τον εαυτό του. Χωρίς δουλειά, χωρίς σπίτι, περιουσία νιώθει χαμένος,(...)μήπως υπάρχει ιδιαίτερη ευαισθησία λόγω των δικών του συναισθημάτων ανασφάλειας, που πηγάζουν από το ξεριζωμα, από εκεί που "ανήκει" και που καθόριζε την υπόσταση του εγώ, την ταυτότητα του; Μήπως δηλαδή, ο ίδιος ο πρόσφυγας νιώθει έτσι γιατί έχασε αυτά τα οποία είχε ταυτιστεί και ο τρόπος που ερμηνεύει την αντιμετώπιση των άλλων είναι σε κάποιο βαθμό προέκταση των δικών του ανασφαλειών;"²¹ Παρά τα όποια συμπεράσματα όμως οι ερευνητές όπως αναγράφεται στην έρευνα είχαν εκφράσει επίσης και ανησυχία, «σήμα κινδύνου» (όπως χαρακτηριστικά γράφτηκε) καθώς πλειοψηφία προσφύγων ένιωθε απομονωμένη. Επίσης και στην έρευνα της Μ. Χαρίτου-Φατούρου (1981), υποστηρίζεται πως τέλη του 1977 ακόμη παρατηρούνταν προβλήματα σε κάποιες μεμονωμένες περιοχές κυρίως σε νέους προσφυγικούς συνοικισμούς και μάλιστα σε αυτούς που άνηκαν στο πρώτο προγραμματισμό, μόνιμων συνοικισμών. Το 70% των προσφύγων ένιωθε απομονωμένο.

20.Ευδοκάς, *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου*, Λευκωσία Θέοπρες 1976 Σελ.71-83 και 21. σελ.85

Συγκεκριμένα «είχαν αρχίσει να παρουσιάζουν προβλήματα γκετοποίησης, δυσκολίες συμβίωσης ή γειτνίασης, άνια, αδιαφορία, επιθετικότητα, και υπήρχε αρνητική διάθεση των κατοίκων προς τον συνοικισμό».²² Επιπλέον σε ερώτηση που τέθηκε, ποία είναι η άποψη τους όσο αφορά την στάση συμπεριφορά των γηγενών απέναντι τους (σε δείγμα 190 ατόμων), 25% των προσφύγων θεωρούσε πως άλλοι τους ήθελαν και άλλοι όχι, 25% δεν είχαν κανένα παράπονο από τον τρόπο αντιμετώπισης των γηγενών, θεωρούσαν πως τους υποτιμούσαν το 14% ενώ το 9% απαντά πως δεν έχει καμία σχέση με τους γηγενείς κατοίκους. Όπως προανέφερα το δείγμα της Φατούρου προέκυπτε από την επιλογή ενός συγκεκριμένου προσφυγικού οικισμού στην Λάρνακα που είχε αρχίσει να παρουσιάζει προβλήματα γκετοποίησης).²³ Αν και το 1976 (Ευδοκά) δείγμα προσφύγων που αποτελούσε το 63% του συνολικού πληθυσμού, δήλωνε πως αντιμετώπιζε προβλήματα στην τοπική κοινωνία κατά την άφιξη του σε ερώτηση του ερωτηματολογίου (2009): *“Όταν πρωτοήρθατε στην ελεύθερη Κύπρο για μόνιμη εγκατάσταση πως νιώσατε την φιλοξενία από τους ντόπιους κατοίκους;”*.

Το 75% του προσφυγικού πληθυσμού και από τις δύο κοινότητες (ανάμεσα σε τέσσερεις επιλογές “ένιωσα απαξίωση/περιφρόνηση”, “είμαι ευχαριστημένος/μας βοήθησαν”, “μας κατηγόρησαν για όσα συνέβησαν”, και “καλή”), υποστηρίζει πως δεν είχαν νιώσει κανένα ίχνος καχυποψία από τους κάτοικους του Νότου. Δηλαδή 44% των ερωτηθέντων προσφύγων απαντάει πως δεν είχε αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα με την στάση/συμπεριφορά των γηγενών απέναντι τους από την εποχή της εισβολής έως και την σημερινές μέρες, αντιθέτως νιώθουν ευχαριστημένοι, ενώ παράλληλα αποδέχονται πως είχαν δεχτεί σημαντική βοήθεια από τους γηγενείς,(καθώς η επιλογή είχε τεθεί ως εξής: “Μας βοήθησαν/ Είμαι ευχαριστημένος/η”). Οι απαντήσεις προκύπτουν από όλες τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος, δηλώνοντας πως είναι ευχαριστημένοι (44%, περισσότεροι κάτοικοι τουρκοκυπριακής γης) με τον τρόπο που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα τους οι γηγενείς, ενώ παράλληλα 31% χαρακτηρίζουν τη στάση των μη προσφύγων “καλή”, δηλαδή ικανοποιητική, δεν νιώθουν πως υπήρξε δυσαρέσκεια από τους γηγενείς στην προσπάθεια ένταξης της ευάλωτης ομάδας των συμπατριωτών τους. Ίσως επιλέγοντας την επιλογή “καλή” πιστεύουν πως υπήρξε μερικώς απάθεια εκ μέρους τους αλλά όχι αντιπάθεια.

22. Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε 1981 σελ..26 και 23. Σελ 65.

Παρόλο που στην προηγούμενη ερώτηση του ερωτηματολογίου το 35% του προσφυγικού πληθυσμού δήλωνε πως είχε δεχθεί ρατσιστική αντιμετώπιση από μέρος των γηγενών, διακρίσεις από την κρατική διοίκηση και περιθωριοποίηση από την γειτονία και τον τόπο εργασίας τους κυρίως τα πρώτα χρόνια, ωστόσο τα δεδομένα σε αυτή την ερώτηση φαίνεται να αλλάζουν και το ποσοστό των προσφύγων που απαντά πως είχε δεχθεί κοινωνικό αποκλεισμό μειώνεται. Παρόλα αυτά δεν παύει να υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος και αυτή αφορά τους δυσारेστημένους πρόσφυγες που ανέρχονται στο 20% που εμμένουν στις αρχικές τους απόψεις. Δηλαδή ότι η φιλοξενία των κατοίκων του Νότου δεν ήταν όπως αρχικά την περίμεναν. Υποστηρίζουν πως δεν τους δέχθηκαν αρκετά φιλικά, καθώς απαντούν πως κατηγορήθηκαν για τα όσα συνέβησαν όπως για τον πόλεμο ή ότι θα αποτελούσαν φθηνό εργατικό δυναμικό στην αγορά εργασίας, αισθάνθηκαν δηλαδή πως γηγενείς τους θεωρούσαν ως απειλή. Επιπλέον 5%(μόνο άνδρες) πιστεύει/νιώθει ότι το διάστημα εκείνης της εποχής περιφρονήθηκε και ένιωσε απαξίωση από τον τρόπο αντιμετώπισης των γηγενών (σε αντίθεση με το ποσοστό που έφτανε το 14% στην έρευνα Φατούρου που δήλωνε πως ένιωθαν πως υποτιμούνταν από τους ντόπιους). Τα πρόσωπα που αποτελούν το 20% και 5% είναι μέρος του 35% του δείγματος που απάντησαν πως βίωσαν προβλήματα στον τόπο εργασίας τους, από τους γηγενείς γείτονες και από την τοπική αυτοδιοίκηση (βλέπε διάγραμμα 9 σελ.8).²⁴

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι, αν και οι τρεις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι κατά κάποιο τρόπο παρόμοιες οι απαντήσεις φαίνεται να μεταβάλλονται κάθε φορά, ανάλογα με τον τρόπο που έχει η ειπωθεί η ερώτηση. Στην ανοικτή ερώτηση δεν δηλώνουν πως υπάρχει κανένα άλλο πρόβλημα εκτός από το στεγαστικό και το οικονομικό. Σε επόμενη ερώτηση κλειστού τύπου που καλούνται να επιλέξουν ποια προβλήματα είχαν βιώσει, 35% των προσφύγων υποστηρίζουν πως υπήρχαν προβλήματα ανάμεσα στους ίδιους και τους κατοίκους του Νότου. Αντιθέτως στην ερώτηση που ουσιαστικά ρωτούσε πως πιστεύουν πως τους αντιμετωπίζουν οι ντόπιοι κάτοικοι όλα αυτά τα χρόνια, το ποσοστό των προσφύγων που απαντά πως δεν είναι ευχαριστημένο εμφανίζεται να μειώνεται περισσότερο από 35%, στο 25%. Θα ήταν σκόπιμο να προστεθεί ότι τα αποτελέσματα ανάμεσα στις δύο παλαιότερες έρευνες ίσως μεταβάλλονται σε σχέση με τα σημερινά αποτελέσματα, γιατί οι έρευνες αφορούσαν εκείνη την εποχή.

24. Ερώτηση: *“Όταν πρωτοήρθατε στην ελεύθερη Κύπρο για μόνιμη εγκατάσταση πως νιώσατε την φιλοξενία από τους ντόπιους κατοίκους;”*

Δηλαδή υπάρχει μια διαφορά περισσότερων των τριάντα χρόνων. Επίσης η έρευνα του Ευδοκά έγινε σε χρονική περίοδο όπου για ένα ποσοστό προσφύγων δεν είχαν ξεπεραστεί ακόμη τα πιο ουσιαστικά προβλήματα όπως της στεγαστικής αποκατάστασης, ενώ στην έρευνα της Φατούρου ο συνοικισμός είχε αρχίσει να παρουσιάζει προβλήματα γκετοποίησης: προβλήματα που δεν συναντούνται σε καμία περίπτωση στο σημερινό σύγχρονο χώρο της ελεύθερης Κύπρου. Αναμφισβήτητα όμως η διαφορά στις απαντήσεις ίσως προκύπτει και από το γεγονός πως επιλέχθηκε προφανώς διαφορετικό δείγμα και ίσως έτυχε να μη αποτελούν μέρος των εκτοπισμένων που είχαν βιώσει πολύ περισσότερα προβλήματα εκείνη την εποχή.

Ή ίσως να θεωρείται ως σημαντικός παράγοντας (όπως αναφέρθηκε και πιο πριν) ο χρόνος, το γεγονός πως έχουν περάσει περισσότερες από τρεις δεκαετίες και προβλήματα που υπήρχαν ή πίστευαν πως υπήρχαν, τώρα αναθεωρώντας δεν τα αναφέρουν, ή προφανώς δεν θεωρούνται πλέον σημαντικά γιατί ξεπεράστηκαν ή επειδή σήμερα οι σχέσεις προσφύγων και μη προσφύγων είναι πλήρως αποκατεστημένες. Σε αυτό (μάλλον) συμβάλει ακόμη το γεγονός πως τα στοιχεία δείχνουν ότι ήδη μετά την συνεύρεση τους αυξήθηκαν και οι γάμοι (ίσως και μεταξύ τους) καθώς το 1973 το ποσοστό γάμων σε όλη την Κύπρο αναφερόταν στο 8.8% ανά 1000 κατοίκους, το 1974 υπάρχει μείωση στο 5.5% (σαφέστατα η πτώση αυτή οφειλόταν στο πόλεμο) ενώ μετά την άφιξη τους στο Νότο ήδη από το 1975 υπάρχει μια αύξηση στους γάμους στην ελεύθερη Κύπρο. Η αύξηση φτάνει στο 10.6%, ενώ η τάση αυτή συνεχίζεται και για τα επόμενα χρόνια ώστε το 1979 οι γάμοι ανά χίλιους κατοίκους να ανέρχεται στο 12%.²⁵ Στο ερωτηματολόγιο περισσότεροι κυρίως από τις νεαρότερες ηλικιακές ομάδες του δείγματος δηλώνουν πως είναι παντρεμένοι με γηγενείς. (Στα προσωπικά στοιχεία των ερωτώμενων προσφύγων ζητείτο να απαντηθεί εάν είναι παντρεμένοι με ντόπιους ή πρόσφυγες). Οι μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες δηλώνουν πως είναι παντρεμένοι με πρόσφυγες/προσφυγοπούλες σε αντίθεση με τις νεότερες ηλικιακές ομάδες κυρίως των 49 και 59 χρόνων (1960, 1950) όπου αρκετοί από αυτούς δηλώνουν παντρεμένοι με ντόπιους/ες (26% δηλαδή 15 πρόσφυγες από τον συνοικισμό αυτοστέγασης και 9 από τον τουρκοκυπριακό συνοικισμό και 2 κάτοικοι Πάφου). Επίσης σε αυτό το σημείο θα πρέπει να πούμε πως σχεδόν όλο το δείγμα που εξετάζεται είναι άτομα με οικογένειες και με περισσότερα του ενός παιδιού.

25. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus 1979-1980 σελ 45

Ωστόσο ως επί το πλείστο οι περισσότεροι πρόσφυγες είναι νυμφευμένοι με συντοπίτες τους. Είτε επειδή αυτό προέκυψε πριν από την εισβολή είτε ίσως επειδή προτιμούν να κρατούν πιο ισχυρούς τους δεσμούς μεταξύ τους. Όμως σαφέστατα αυτό από την άλλη μεριά μας αυτό υποδεικνύει πως μάλλον δεν υπήρχαν διαχωριστικές γραμμές μεταξύ τους. Συνεχίζοντας θα πρέπει να πούμε πως οι απαντήσεις των δύο ερευνών Ευδοκά-Φατούρου (πού ήταν σχεδόν παρόμοιες στα αποτελέσματα, αν και στην Φατούρου τα αποτελέσματα ήταν λίγο μικρότερα σε σχέση με του Ευδοκά), έγιναν το 1976-80, ενώ οι απαντήσεις του ερωτηματολογίου δόθηκαν βάση των σημερινών δεδομένων. Αν και δείχνουν εντελώς αντίθετες θα μπορούσε να κατανοηθεί αν σκεφτούμε πως οι έρευνες που έγιναν στην Κύπρο εκείνη την εποχή βρίσκει το νησί ακόμη σε στάδιο ύφεσης, και όχι μόνο την Κύπρο σαν χώρα, αλλά και τους εκτοπισμένους στα αρχικά πιο δύσκολα χρόνια που ακόμη προσπαθούν να συμβιβαστούν με την καινούργια πραγματικότητα. Ίσως επειδή συναισθηματικά είναι ακόμη προσκολλημένοι στο Βορρά έβλεπαν και πιο αρνητικά το πρόβλημα που βίωναν. Όμως σήμερα οι πρόσφυγες όντας αποκαταστημένοι οικονομικά, στεγαστικά και κοινωνικά, βλέπουν τα προβλήματα των πρώτων χρόνων ίσως πιο αντικειμενικά.

Για διαπίστωση των πιο πάνω θα επικαλεστώ όσα αναφέρονται στο βιβλίο του Ν. Περισιτιάνη και του Γ. Τσαγγαρά στην σελίδα 118 "(...)τι έχει επιτύχει η Ελληνική πλευρά από το 1974 έως σήμερα; Θα δούμε ότι ο κατάλογος είναι σημαντικός. Πρώτον οι διακόσιες χιλιάδες πρόσφυγες έχουν ενσωματωθεί στην Νότια Κύπρο σαν ολοκληρωμένοι πολίτες. Δεν τους έχουν αφήσει εγκαταλειμμένους στα στρατόπεδα προσφύγων. Έχουν βοηθηθεί από το κράτος και τους συμπολίτες τους ώστε να ζουν με αξιοπρέπεια και να εργάζονται. Αυτό το κατόρθωμα έχει ενισχυθεί από εξαιρετικές προσπάθειες όλων των πλευρών με στόχο την αναστήλωση της οικονομίας(...), η νότια πλευρά του νησιού έλαβε ειδών βοήθεια και έκανε εντυπωσιακή χρήση των ανθρώπων και άλλων πηγών της(...), είκοσι χρόνια μετά το 1974 έχει ένα δυναμικό, υψηλά μορφωμένο και γεμάτο αυτοπεποίθηση λαό (...) πραγματικά η γη που χάθηκε το 1974 παραμένει εκτός ελέγχου αλλά οι Έλληνες Κύπριοι έχουν αξιοποιήσει κάθε χρήσιμη σταγόνα γης στο νότο και δεν έχουν επιτρέψει στις πολιτικές ταπεινώσεις του 1974 να τους οδηγήσουν στον παραλογισμό(...)"²⁶

26.Ν. Περισιτιάνη, Γ.Τσαγγαράς, *Άνατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.118

Η διαφορά στις απόψεις των προσφύγων μετά από περίπου 35 χρόνια ίσως να οφείλεται και στο γεγονός πως πλέον έχουν οικειοποιηθεί με τον σημερινό χώρο διαμονής τους, έχουν αφομοιωθεί και έχουν γίνει μέλη της κοινωνίας του νότιου τμήματος. Κάτι όπου εκείνα τα χρόνια -θα μπορούσαμε να λέγαμε- ακόμη ήταν σχεδόν άγνωστο. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια δύο γυναικών όπου θεωρούσαν κυριολεκτικά δράμα το γεγονός πως μετά την άφιξη της στο νότο εγκαταλείποντας το γνώριμο περιβάλλον τους, είναι αναγκασμένες να πηγαίνουν στην αγορά για οπωροκηπευτικά ενώ είχαν συνηθίσει στο τόπο τους να διατηρούν τους δικούς τους κήπους και να καλλιεργούν τα δική τους γη. "(...)Στο χωριό μου, είχα την δικιά μου ιδιοκτησία γης, είχα χωράφια με ελιές και δέντρα στον κήπο μου, εμείς καλλιεργούσαμε τα φρούτα και δεν χρειαζόταν να αγοράσουμε οτιδήποτε(...), ενώ μια άλλη ερωτώμενη είπε χαρακτηριστικά «(...)Όταν έγινα πρόσφυγας και πήγα στην αγορά για να αγοράσω φρούτα άρχισα να κλαίω. Να αγοράσω φρούτα; ήταν κάτι που δεν μπορούσα να αποδεχθώ(...)». Οι γυναίκες αυτές μεγαλύτερες σε ηλικία αφιέρωναν μεγάλο μέρος του χρόνου τους να οργώνουν και να καλλιεργούν τη γη, έτσι ώστε να παρέχουν τρόφιμα και χρήματα για τις οικογένειες τους. Η σχέση μεταξύ αυτών και της γης ήταν άμεση, δεν βρισκόταν μόνο σε φυσικά όρια αλλά και σε συναισθηματικό επίπεδο, (...)είχαν ισχυρά αισθήματα οι άνθρωποι αυτοί προς τη γη" υπογραμμίζει ο καθ. κοινωνιολογίας του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Λευκωσίας Κ. Κωνσταντίνου.²⁷ Το πώς αντιμετώπιζε την εκτόπιση από τον τόπο τους, μέρος των Ε/κ προσφύγων είναι κατανοητό από την αντίδραση τους με τα λόγια αυτά.

Για κατανόηση των διαφορετικών αποτελεσμάτων ανάμεσα στις έρευνες Φατούρου / Ευδοκά και της σημερινής(2009) θα μπορούσαμε να λέγαμε όπως και ο γάλλος φιλόσοφος Merleau-Ponty αναφέρει ότι:"(...)η στοιχειώδης προϋπόθεση για την αντίληψη και βίωση του χώρου είναι η οικειότητα με την συχνότητα χρήσης του. Η αντίληψη του χώρου εξαρτάται λοιπόν άμεσα από την πρόσβαση και την ουσιαστική προσέγγιση του ατόμου σ' αυτόν(...)η ευρύτητα και τα μεγέθη του βιωμένου χώρου αποτελούν συνάρτηση της συμμετοχής του ατόμου σε μια κοινωνική ομάδα, (...)η σχετικότητα του χώρου περνά από το τεχνικό επίπεδο στο κοινωνιολογικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο".²⁸

27. C. Constantinou «*The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees*», The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues, volume 17 no.2. University of Nicosia (2005) σελ.82

28.Κ.Χατζημιχάλης,σημειώσεις *Βασικές Έννοιες της Γεωγραφίας*", στα πλαίσια του μαθήματος Εισαγωγή στην Γεωγραφική επιστήμη Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2004 σελ.23

Ενώ επίσης, ίσως συμβάλλει και το γεγονός πως το 97% των προσφύγων του δείγματος δηλώνει πως οι συνθήκες διαβίωσης σήμερα είναι ικανοποιητικές, κάτι που φυσικά, αρχικά δεν αντιπροσώπευε όλες τις ομάδες των προσφύγων.²⁹ Θα πρέπει ακόμη να ληφθεί υπόψη πως ΄η Κυπριακή κοινωνία ουδέποτε είχε δική της τάξη ευγενών. ΄Ευγενείς΄ ήταν οι ξένοι, μερικοί μάλιστα τυχοδιώκτες εγκαθεται της κρατούσας αποικιακής αρχής. Οι Κύπριοι ήταν συμπιεσμένοι σε μια σχετικά ομοιόμορφη κοινωνία, στο κάτω μέρος της κοινωνικής πυραμίδας. Η αστική τάξη ήταν ελάχιστη και σκόρπια, αποζούσε από το εμπόριο και βρισκόταν κυρίως στην διασπορά΄.³⁰ ΄Ισως αυτό συνέβαλε στην αποφυγή μακροχρόνιων προβλημάτων συμβίωσης ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους ντόπιους. Το γεγονός πως όλοι οι Ελληνοκύπριοι ήταν συμπιεσμένοι σε μια ομοιόμορφη κοινωνική διαστρωμάτωση να έπαιξε και καθοριστικό ρόλο.

Τα λόγια προσφύγων είναι ίσως αποτελούν μια τρανταχτή απόδειξη για το συμπέρασμα όλων των πιο πάνω αποτελεσμάτων και του τρόπου σημερινής σκέψης των προσφύγων. Καθώς σε έρευνα της Τ. Χατζηγιάννη (2002) έχουν ειπωθεί από πρόσφυγες τα εξής: ΄΄(...)μπορεί να μου πήρε αρκετό καιρό να το συνηθίσω ότι αυτός είναι (ο καινούργιος) τόπος μου, αλλά κάνοντας οικογένεια, μεγαλώνοντας τα παιδιά μου, κάνοντας νέους φίλους άρχισα να νιώθω ότι είναι σαν να είμαι στο τόπο μου, αλλά μου πήρε περισσότερο χρόνο από το κανονικό(...)΄΄, ενώ ένας άλλος πρόσφυγας πατέρας λέει τα εξής ΄΄(...)δεν σκέφτομαι πλέον και τόσο συχνά τον τόπο μου όσο παλαιότερα. Είναι τόσα πολλά, αυτά για τα οποία πρέπει να ανησυχώ, τόσα πολλά αυτά που να έχω στο μυαλό μου, δεν μπορείς επί καθημερινή βάση να σκέφτεσαι πλέον τα κατεχόμενα΄΄³¹ Επιπλέον μια άλλη προσφυγοπούλα δήλωνε στην έρευνα του καθ. Κώστα Κωσταντίνου (για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού πανεπ. Λευκωσίας) πως μάλλον θα την λυπούσε αν σε περίπτωση λύσης, έπρεπε να μετακινηθεί πίσω στο Βορρά καθώς πιστεύει πως δεν υπάρχει νόημα γυρισμού γι΄ αυτήν αν και η οικογένεια της δεν αποφάσιζε κάτι τέτοιο.³² Η διαφοροποίηση στις απαντήσεις των προσφύγων (σε σχέση του τότε με το τώρα) και ο τρόπο σκέψης τους θα μπορούσε ακόμη να κατανοηθεί αν δούμε τους δημογραφικούς δείκτες για το σύνολο του πληθυσμού(καθώς δεν εκδίδονται στοιχεία ξεχωριστά για τους πρόσφυγες).

29. Ερώτηση: *Οι συνθήκες διαβίωσης σας τα τελευταία χρόνια πως πιστεύετε πως είναι ;*

30. Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ 46.

31. Τ. Hadjiyanni, *΄The making of a refugee : children adopting refugee identity in Cyprus΄΄* Westport, Praeger publishers, 2002 σελ. 155

Όπου δείχνει πως ο πληθυσμός της Κύπρου άρχισε να ευημερεί μερικά χρόνια μετά την καταστροφική τραγωδία του νησιού, κυρίως από αρχές της δεκαετίας του '80 (πίνακας 12.1 12.2, σελ.11 13 σελ.12 26 σελ.25 και 28 σελ.26) Το "Κέντρο παρακολούθησης εσωτερικών μετατοπίσεων" αναφέρει για την Κύπρο πως δεν υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στα άτομα που εκτοπίστηκαν και τους Ελληνοκύπριους του Νότου που δεν εκτοπίστηκαν. Συγκεκριμένα αναφέρει πως "οι εκτοπισμένοι φαίνεται να συμμερίζονται τις ίδιες συνθήκες διαβίωσης με τον μη εκτοπισμένο πληθυσμό, με ένα αρκετά υψηλό επίπεδο συνθηκών διαβίωσης".³³

Επίσης σημαντικά είναι και όσα αναφέρει ο καθηγητής ανθρωπολογίας Π.Λοίζου σε άρθρο του με τίτλο "Σοκ μετατόπισης και αποκατάσταση στην Κύπρο" γράφει τα εξής: «(...)Από μακροχρόνια μελέτη σε εκτοπισμένους Ελληνοκυπρίους προκύπτει ότι οι περισσότεροι έχουν υπερβεί το σοκ της μετατόπισης(...) μετά από σχεδόν είκοσι χρόνια της διαλείπουσας βίας μεταξύ ελληνικών και τουρκικών εθνικιστικών παραστρατιωτικών ομάδων στη Κύπρο,(..)όταν η Τουρκία εισέβαλε στην Κύπρο και κατέλαβε το βόρειο τμήμα του νησιού(...)και οι δύο κοινότητες μετακινούνται επειδή φοβούνται περαιτέρω βία. Τα γεγονότα του 1974 ήταν ένα σημαντικό κοινωνικό και ψυχολογικό σοκ για τους Ελληνοκύπριους εκτοπισμένους, οι εκτοπισμένοι μεταφέρονται στις ελληνοκυπριακές περιοχές που ελέγχονται από το κράτος, ήταν προσωρινά αποπροσανατολισμένοι και άποροι, αλλά χάριν της πολιτικής σταθερότητας, και του αποτελεσματικού κρατικού σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης, η ταχεία οικονομική ανάπτυξη και οι ευέλικτες δικές τους καινοτόμες προσπάθειες ανάκτησης, τους επέτρεψε να ξεπεράσουμε αυτό το σοκ. Τριάντα χρόνια αργότερα, εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από αυτό, αλλά οι περισσότεροι από αυτούς πιστεύουν ότι έχουν πραγματικά ξεπεράσει τα σοβαρά γεγονότα της μετατόπισης».³⁴ Ωστόσο παρά την ευημερία, την αύξηση του βιοτικού τους επιπέδου δεν παύουν αισθάνονται πικραμένοι που ζουν μακριά από την ιδιαίτερη πατρίδα.

32. C. Constantinou «*The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees*», The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues, volume 17 no.2. University of Nicosia (2005) σελ. 87

33. Internal displacement monitoring center: *A Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs*.[http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000#top](http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000#top).

34.P. Loizos «*Displacement shock and recovery in Cyprus*» Forced migration review , FMR 33, <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR33/40-41.pdf>

Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει καθώς το 43% από όλες τις ηλικιακές ομάδες (σε ερώτηση: "Μετά την εισβολή και την εκδίωξη σας από το Βόρειο τμήμα νιώθετε") ανάμεσα σε τρεις επιλογές "Ακόμη πικραμένος/η", "το έχω συνηθίσει/έχω εξοικειωθεί με την ιδέα μιας διαφορετικής ζωής", και "ότι μια μέρα θα ξαναγυρίσω στο πραγματικό μου σπίτι"³⁵, απαντά πως ακόμη νιώθει πικραμένος που δεν μπορεί να διεκδικεί τα δικαιώματά του να ζει, να εργάζεται και να απολαμβάνει την περιουσία του στον τόπο καταγωγής του. Γνωρίζοντας πως οι "άλλοι" εκμεταλλεύονται την δική τους γη καθημερινά, και όλα αυτά που κατείχαν από γενιά σε γενιά πλέον ανήκουν πλέον στο παρελθόν, ενώ τώρα απλά διηγούνται το βίο τους στο Βορρά σαν όνειρο που ανήκει στο μακρινό παρελθόν.

Γιατί "35 χρόνια είναι πολλά για τους πρόσφυγες" όπως αναφέρει και τίτλος άρθρου της εφημερίδας "Ο Φιλελεύθερος" το καλοκαίρι του 2009, καθώς συμπληρώνονταν 35 χρόνια από την ημέρα εισβολής και την κατοχής. Στο κείμενο της εφημερίδας ο δημοσιογράφος (και α' αντιπρόεδρος του κόμματος ΔΥ.ΣΗ) Λ. Χριστοφόρου, μεταξύ άλλων γράφει "(...) ο πρόσφυγας παρακολουθεί με αγανάκτηση και οργή να λεηλατείται η περιουσία του στα κατεχόμενα και δεν μπορεί να αξιοποιήσει τις τεράστιες εκτάσεις γης (...) κάποιοι άλλοι πλουτίζουν στις πλάτες του χειμαζόμενου προσφυγικού κόσμου".³⁶ Στην πιο πάνω ερώτηση το 30%(σχεδόν όλοι που απαντούν είναι πρόσφυγες κάτοικοι τουρκοκυπριακών οικισμών) πιστεύει πως η λύση θα βρεθεί και θα ξαναδοθεί το δικαίωμα μια μέρα να επιστρέψουν πάλι στο τόπο καταγωγής τους, στα πραγματικά τους σπίτια, φαίνεται πως η παραμονή τους σε τουρκοκυπριακές περιουσίες στο Νότο τους ενισχύει το αίσθημα της ανάγκης για επιστροφή. Οι απόψεις αυτές εκφράζουν άνδρες/γυναίκες από 59 έως 79 χρόνων. Πρόσφυγας αναφέρει στο βιβλίο της Χατζηγιάννη "(...)για μένα η επιστροφή στο κατεχόμενο χωρίο μου είναι στόχος, είναι όνειρο ζωής, θα είναι ένα από τα ωραιότερα πράγματα που θα μου έχουν συμβεί(...)"³⁷ τις ίδιες απόψεις επιλέγοντας αυτή την απάντηση ίσως ενστερνίζονται και οι πρόσφυγες ερωτώμενοι τους δείγματος. Την απογοήτευση και την πίκρα τους οι πρόσφυγες δεν παραλείπουν να την εκφράζουν μέχρι και σήμερα για τον βάνουσο ξεριζωμό, από ένα τόπο που είχαν γεννηθεί, που όριζαν τον εαυτό τους, την κοινωνική τους υπόσταση, τις ρίζες τους.

35.Ερώτηση: "Μετά την εισβολή και την εκδίωξη σας από το Βόρειο τμήμα νιώθετε:"

36. Λ. Χριστοφόρου, "35 Χρόνια είναι πολλά για τους πρόσφυγες" Εφημερίδα Φιλελεύθερος 29.7.2009

37. Τ. Hadjiyanni, "The making of a refugee : children adopting refugee identity in Cyprus" Westport, Praeger publishers, 2002 σελ. 143-144 και 38. σελ. 155

Τα λόγια ενός γέροντα πρόσφυγα είναι χαρακτηριστικά για το πώς νιώθει ακόμη και σήμερα όντας ακόμη προσκολλημένος στα τουρκοκρατούμενα εδάφη. “(...)το χωρίο που γεννήθηκες και πέρασες περισσότερο από το μισό της ζωής σου δεν μπορείς να το ξεχάσεις ακόμη και αν πεθάνεις, και εγώ όταν πεθάνω θα φωνάζω πάλι “θέλω να πάω στο χωρίο μου θέλω να γυρίσω πίσω στο χωρίο μου”³⁸ Ενώ παράλληλα δεν έλλειπαν και οι εκτοπισμένοι που δηλώνουν (27%) πως το έχουν συνηθίσει έχουν εξοικειωθεί με την ιδέα μιας διαφορετικής ζωής και ως επί το πλείστον αφορά τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες προσφύγων δηλ. 49 χρόνων(δεκαετίας 1960-50) του δείγματος και από τα δύο φύλα και κυρίως κάτοικους οικισμού αυτοστέγασης. Προφανώς δεν τους απασχολεί πλέον σε έντονο βαθμό η ιδέα του γυρισμού, και ο επαναπατρισμός στο Βορρά. Ενώ επίσης ίσως συμβάλλει και το γεγονός ότι μέχρι και την εισβολή ήταν ακόμη σε μικρή ηλικία και δεν πρόλαβαν να ζήσουν σε τόσο έντονο βαθμό όσα είχαν ζήσει πολύ μεγαλύτερα άτομα(ηλικιακά), όπως π.χ οι γονείς τους, και ήταν ίσως για αυτούς πιο εύκολο να αποδεχτούν, να οικειοποιηθούν/προσαρμοστούν ή κοινωνικοποιηθούν εξαρχής σε μεγαλύτερο βαθμό “στο καινούργιο” περιβάλλον(βλέπε διάγραμμα 10 σελ.9).³⁹

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια μιας μητέρας προσφυγοπούλας που αναφέρονται στο βιβλίο της Τασούλας Χατζηγιάννη (2002) όπου εξηγεί την αιτία που την προωθεί να δεχτεί τη προσφυγιά και να συνεχίσει την ζωή της, καθώς δεν μπορεί να μένει προσκολλημένη στις παλαιότερες θέσεις της “(...)δεν μπορώ να συγκρίνω αυτό το μέρος (Νότο) με εκείνο το μέρος(Βορρά), όσο καιρό ζω εδώ δεν μπορώ να είμαι προσκολλημένη στο να σκέφτομαι τι θα κάνω χωρίς τα κατεχόμενα μέρη, μόνο η οικογένεια μου, το σπίτι μου και τα παιδιά μου είναι όλα αυτά για τα οποία ζω, τίποτε άλλο δεν με ικανοποιεί εκτός από την οικογένειά μου”.⁴⁰ Η ένταξη των προσφύγων και εξομάλυνση των προβλημάτων δεν οφείλεται μόνο στην στήριξη του κράτους, που δεν πρέπει να παραλείπεται, καθώς αποτελεί τον κύριο παράγοντα στήριξης των εκτοπισμένων (καθώς και οι περισσότεροι πρόσφυγες αναγνωρίζουν), αλλά προκύπτει επίσης και από τη θέληση τους, την δύναμη και την πίστη που έδειξαν θέλοντας να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να μπορέσουν ορθοποδήσουν και να συνεχίσουν την ζωή τους, για αυτό το λόγο χαρακτηρίστηκαν “δυνατές ψυχές” υπογραμμίζει ο Λοίζου, καθώς και ότι «Οι περισσότεροι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν, επιβιώνουν και ενεργούν αποφασιστικά και αποτελεσματικά».

39.Ερώτηση “Μετά την εισβολή και την εκδίωξη σας από το Βόρειο τμήμα νιώθετε:” 40. T. Hadjiyanni, “The making of a refugee : children adopting refugee identity in Cyprus”Westport, Praegers, 2002 σελ. 156

Ενώ επίσης συμπληρώνει με τα εξής: "(...)Στην Κύπρο μετά το 1974, η πολιτιστική άποψη, ότι οι γονείς πρέπει να εργαστούν σκληρά για την εκπαίδευση των παιδιών τους θεωρήθηκε ως ένας κοινός, συναινετικός και εσωτερικός κανόνας. Ήταν κατά κύριο λόγο στο χέρι τους να επιτύχουν, ήταν άνθρωποι υπερήφανοι και όπως φαίνεται αυτό ήθελαν όπως και στο Βορρά να συνεχίσει να ισχύει και στο Νότο. Η προ-πολέμου στόχοι ζωής των προσφύγων όπως η ανατροφή και η αποκατάσταση των παιδιών τους – να δουν τα παιδιά τους να παντρεύονται- παρέμειναν ουσιαστικοί και εφικτοί, οι στόχοι αυτοί παραμένουν ακόμη στο πρακτικό επίτευξης όλων των Ελληνοκυπρίων προσφύγων και μη της κλάσης 1950-1960(...)".⁴¹ Τις πιο πάνω απόψεις των Ελληνοκυπρίων διαπίστωσαν και οι ερευνητές στην έρευνα τους το 1981 "Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο" όπου σε ερώτηση "ποίο θεωρείτε το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου;" απαντούν με ποσοστό 54% "να είναι καλός οικογενιάρχης".⁴²

Μέρος των εκτοπισμένων δηλώνουν πως αν και έχασαν τις ιδιοκτησίες τους και το ευρύτερο κοινωνικό τους δίκτυο στο βόρειο τμήμα, παρόλα αυτά όμως διατήρησαν την εργασία τους καθώς και μεγάλο μέρος των κοινωνικών τους δικτύων στο νότο. Παρόλο που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στο άλλο άκρο του νησιού και σκορπίστηκαν σε διάφορες περιοχές, δεν έχασαν τις επαφές με τα οικεία τους πρόσωπα από το Βορρά, είτε το επάγγελμα που συχνά να κάνουν⁴³ (όπως μερικοί πρόσφυγες δηλώνουν και στην συνέχεια σε σχετική ερώτηση του ερωτηματολογίου). Αν και αρχικά, οι περισσότεροι πρόσφυγες τους πρώτους μήνες της προσφυγιάς δεν έχαναν την πίστη τους πως ό ξεριζωμός ήταν ένας προσωρινός κακός εφιάλτης και θα τελείωνε σύντομα, πιστεύοντας πως οι τούρκοι θα τους επέτρεπαν να ξαναγυρίσουν στα σπίτια τους, όμως συνειδητοποίησαν πως η "ευλογημένη μέρα" τελικά θα αργούσε, καθώς όλοι π.χ πολιτικοί, ΜΜΕ, γηγενείς έβλεπαν πως άρχισαν να τους αποκαλούν "πρόσφυγες" αναφέρει ο Λοίζου.⁴⁴

41. P.Loizos, *Iron in the soul: displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford Berghahn Books, 2008 σελ. 112-113.

42. Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε 1981 σελ.68.

43. C. Constantinou «*The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees*», *The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues*, volume 17 no.2. University of Nicosia 2005, σελ. 89

44. P. Loizos, *The heart grown bitter: a chronicle of Cypriot war refugees*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981 σελ.120

Η Κύπρος είχε επιτύχει μέσα σε διάστημα λίγων χρόνων, από το τέλος του πολέμου, ανάκαμψη της οικονομίας, αύξηση του βιοτικού επιπέδου, μείωση της ανεργίας και παράλληλα τον συνεχή εκσυγχρονισμό του νησιού. Μετά την εισβολή και την μαζική μετακίνηση των προσφύγων προς το Νότο άρχισαν να θεμελιώνονται οι αστικό-βιομηχανικές βάσεις. Πολλές χώρες σε παγκόσμιο επίπεδο αποτυγχάνουν να επιτύχουν με ένα αποτελεσματικό τρόπο προσφυγικά ζητήματα ή μαζικές μεταναστεύσεις, αντίθετα θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε πολλές τέτοιες περιπτώσεις (και στη σημερινή εποχή) προκαλεί "πονοκέφαλο" στις αρμόδιες αρχές πολλών κρατών. «(...)Οι Ελληνοκύπριοι εκτοπισμένοι βοηθήθηκαν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από το κράτος τους από ότι σε κοινές άλλες περιπτώσεις που έχουν προκύψει τα τελευταία πενήντα χρόνια όπως στην Αφρική, Ασία, Βαλκάνια και άλλες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος χώρες(...) υπογραμμίζει ο Π. Λοίζος.⁴⁵ Τα γεγονότα δείχνουν πως το προσφυγικό θέμα για την Κυπριακή κυβέρνηση όχι μόνο δεν αποτέλεσε ένα τεράστιο, άλυτο και μακροχρόνιο πρόβλημα, αλλά ήταν πολλές φορές το κίνητρο για την μετεξέλιξη του νησιού σε διάφορες κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές είτε επρόκειτο για θετικές είτε για αρνητικές.

Τα πιο πάνω επιβεβαιώνει και ο καθηγητής Roger Zetter το 1991 όπου σε εκτεταμένη βιβλιογραφία υποστηρίζει πως: «το πρόγραμμα στέγασης των προσφύγων συνδέεται στενά με τα προγράμματα τα οποία έχουν φθάσει σήμερα στην ανοικοδόμηση και την αναδιάρθρωση της οικονομίας, το κράτος περνάει από την γεωργική στην αστική-βιομηχανική βάση και την επίτευξη σχεδόν πλήρους απασχόλησης. Καταστροφή όπως ανάπτυξη, η απάντηση στην σοβαρή οικονομική ανισορροπία που δημιουργήθηκε το 1974, που ήταν εξαιρετικά επιτυχής. Με πολλά αξιόλογα μέτρα, φαίνεται επομένως, να είναι εξαιρετικά επιτυχημένο πρόγραμμα(...). Η ταχύτητα, η ποιότητα και ο όγκος της παραγωγής στέγασης, ο αριθμός των οικογενειών που μεταστεγάστηκε, η οργανωτική ικανότητα του κοινού τομέα, το μετοχικό κεφάλαιο με βάση τους μηχανισμούς διάθεσης των πόρων, η ταχεία απορρόφηση των προσφύγων στην παραγωγική οικονομία, η εμφανής επίτευξη πολλών προγραμματιζόμενων στόχων(...) αυτά και πολλά άλλα κριτήρια υπογραμμίζω αυτό που απ πολλές άποψη είναι ένα **"καταπληκτικό επίτευγμα"** γράφει.

45. P. Loizos *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford Berghahn Books, 2008 σελ.99-100

Επιπλέον ο καθηγητής Ζέττερ σημειώνει πως «Πολλές συνθήκες που επικράτησαν στην Κύπρο επιτρέπουν κάτι που δεν συμβαίνει στις περισσότερες πληγείσες χώρες προσφύγων - κεφαλαίο και υλικοί πόροι, τεχνολογικές/διοικητικές και επαγγελματικές ικανότητες. Υπάρχει εθνοτική, θρησκευτική και γλωσσική αλληλεγγύη, μονοπωλιακός έλεγχος της ανασυγκρότησης από την κυβέρνηση. Έτσι, η στέγαση των προσφύγων της Κύπρου είναι σε αντίθεση με τη στερεότυπη εικόνα με άλλες ομοίως χώρες όπου αγωνίζονται να ανταποκριθούν στην εισροή προσφύγων.”⁴⁶

Το κράτος φαίνεται να «χρησιμοποιεί» και να αντιμετωπίζει τους πρόσφυγες και τις παραγωγικές ικανότητες τους ως «πόρους» για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του νησιού στην μεταπολεμική φάση, και αντικαθιστά έτσι την ανεργία με απασχόληση και κατά συνέπεια εξασφαλίζει τόσο την επαγγελματική αποκατάσταση των εκτοπισθέντων όσο και την στέγαση τους ως εθνικό έργο. Σε αυτά περιλαμβάνονται: “ανακατασκευή των υποδομών, δημιουργία επιχειρήσεων, δάνεια, εξαγωγικές πιστώσεις, επιλεκτικές διαγραφές χρεών (για τους αγρότες) και την ασφάλεια της απασχόλησης εκτοπισμένων δημοσίων υπαλλήλων. Με αυτά και άλλες προ-μεθόδους πρόνοιας, το κράτος μαζί με τους πρόσφυγες αργά και οδυνηρά μετατρέπουν την πολιτική και οικονομική καταστροφή σε μια διαδικασία ανασυγκρότησης”.⁴⁷ Με αυτόν τρόπο γίνεται και η πρόσβαση τους στην τοπική αγορά ενισχύοντας την περιφερειακή και τη τοπική οικονομία. Επίσης η παρουσία των εκτοπισμένων στο Νότο βοηθά και τονώνει την αστική ανάπτυξη όλων των πόλεων της ελεύθερης Κύπρου, που μέχρι τότε αυτό χαρακτήριζε κυρίως το Βορρά. Ενώ παράλληλα ως άμεσο επακόλουθο της μετακίνησης όλου του Ελληνισμού στο νότιο τμήμα ήταν το κράτος μετά το 1974 να αρχίσει να εκσυγχρονίζεται, αλλάζει κατά κάποιο τρόπο η κοινωνική δομή και έπαυε με αυτό τον τρόπο να είναι μια αγροτική χώρα, αφού η σχετική σημασία της γεωργίας για την οικονομία άρχισε να μειώνεται ουσιαστικά. Στην Κύπρο μέχρι και το 1973 πριν από την τουρκική εισβολή ο πληθυσμός της χώρας απασχολείτο κυρίως στον πρωτογενή τομέα, η γεωργία αποτελούσε το σημαντικότερο οικονομικό τομέα απασχόλησης.

46. R. ZETTER, «*Labelling Refugees: Forming and Transforming a Bureaucratic Identity* » *Journal of refugee studies* Vol. 4. No.1 1991 σελ. 42 <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/reprint/4/1/39>

47. P.Loizos, C. Constantinou , D. Hanton «*Hearts, as well as Minds: Wellbeing and Illness among Greek Cypriot Refugees*» *Journal of Refugee Studies* Vol. 20, No. 1, Oxford University Press, 2007 σελ.89

Περισσότερο από το 1/3 του εργατικού δυναμικού της χώρας ήταν αγρότες. Περισσότερο από τα 2/3 των εξαγωγών αποτελούνταν από αγροτικά προϊόντα. Ακόμη τα 3/5 του πληθυσμού ζούσε σε αγροτικές περιοχές που ασχολούνται ως επί το πλείστον σε γεωργικές δραστηριότητες. Ενώ έως το 1979 η μείωση της απασχόληση στο πρωτογενή τομέα είναι ήδη αισθητά εμφανής, μόνο το 22% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον αγροτικό τομέα. Το 1988 σύμφωνα με τα στοιχεία της κυβέρνησης εκτιμάται πως μόνο 13,9% του εργατικού δυναμικού κέρδιζε τα προς το ζει από τη γεωργία με πλήρη απασχόληση. Σε αντίθεση με αυτό, ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας είχαν μια συνεχή αυξητική τάση.⁴⁸

Είναι αυτονόητο ότι πέρα από την υφιστάμενη δυναμική του οικονομικού εκσυγχρονισμού η οποία είχε τεθεί σε κίνηση πριν από το 1974, αυτό ήταν φυσικό επακόλουθο του ξεριζωμού και της απώλειας των πιο πλουτοπαραγωγικών γεωργικών εδαφών. Αντίθετα κάποιες από τις αρνητικές επιπτώσεις που διαπιστώνονται μετά την άφιξη τους φαίνεται να είναι τα δύο αντίθετα φαινόμενα που ξεκίνησαν να χαρακτηρίζουν τον πληθυσμό της Κύπρου α) η αστικοποίηση που άρχισε να δημιουργείται στα μεγάλα αστικά κέντρα της ελεύθερης Κύπρου. "Η αστικοποίηση εμπεριέχει το στοιχείο της μεταβολής. Είναι μια σύνθετη έννοια που θα πρέπει συνεχώς να συσχετίζεται με οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά στοιχεία. Επίσης ο όρος υπό μια ευρύτερη οπτική υπονοεί την διαδικασία της αστικής ανάπτυξης(...)" ⁴⁹. Ενώ επίσης στα κατληκτικά σχόλια του ο καθηγητής Π.Μ Δελαδέτσιμας βρίσκει ότι "(...)υπάρχει ανάγκη εντοπισμού και ενδυνάμωσης των θετικών στοιχείων που προκύπτουν από την δυναμική της αστικοποίησης."⁵⁰ Η αστικοποίηση ήταν προφανώς αναμενόμενη, καθώς μεγάλο μέρος του προσφυγικού πληθυσμού που ήταν αγροτικής προέλευσης έγινε αστικό ή ημιαστικό καθώς μεταφέρθηκε στις πόλεις, και β) η μετανάστευση, ένα μαζικό μεταναστευτικό ρεύμα Ελληνοκυπρίων φαίνεται να εγκαταλείπει την χώρα για ένα καλύτερο μέλλον με προορισμό υπερπόντιες χώρες όπως Αυστραλία, Β. Αμερική αλλά και την Ευρώπη.

48. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus 1979-1980 σελ.30

49.Π.Μ Δελαδέτσιμας Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Αστική και κοινωνική Γεωγραφία* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2005-06 σελ.32 και 50. σελ.54

Ένας από τους κύριους λόγους που οι κυπριακές αρχές πήραν δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση του προσφυγικού προβλήματος, ήταν ο φόβος για αυξανόμενη μεταναστευτική εκροή μεγάλου τμήματος του οικονομικά ενεργού δυναμικού σε ξένες χώρες και κυρίως εκτοπισμένων.⁵¹ Τα δυο πιο πάνω φαινόμενα αποτελούσαν ουσιαστικά αναπόφευκτο αποτέλεσμα της βίαιης εκτόπισης, παρόλο που το δεύτερο φαινόμενο σταμάτησε ενώ η αστικοποίηση ωστόσο συνεχίζει να υφίσταται, όπως αναλύεται και στη συνέχεια.

51. Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.15-16

4.3 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Κατά την διάρκεια της περιόδου 1974-79, 51.500 άτομα ορίστηκαν ως μετανάστες, ενώ μια άλλη μερίδα ανθρώπων από το 1976-1978 (περίπου) 25.300 κατέστη προσωρινά απασχολούμενο εκτός Κύπρου.⁵² Η συγκεκριμένη χρονική περίοδος ορίστηκε ως μια από μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες μεταναστευτικές χρονιές για το νησί. Ενώ για πρώτη φορά υπήρχαν περισσότερες γυναίκες απ' ότι άνδρες μετανάστες, κάτι που μέχρι τότε δεν χαρακτήριζε την κυπριακή "κλειστή" κοινωνία. Ο κύριος προορισμός των Ελληνοκυπρίων ήταν η Αυστραλία (το 35% των μεταναστών επιλέγει την συγκεκριμένη χώρα). Ενώ παράλληλα ως δεύτερος κύριος προορισμός ορίζονται οι χώρες Ελλάδα, Μ. Βρετανία και Βόρεια Αμερική. Οι Ελληνοκύπριοι οικονομικοί μετανάστες ήταν κυρίως εργάτες και τεχνίτες εργαζόμενοι. Η αιτία που δημιουργήθηκε αυτό το κύμα μεταναστών ήταν κυρίως η πολιτική αστάθεια, η ανασφάλεια και ο φόβος για νέες εχθροπραξίες εξαιτίας των απειλών της Τουρκίας ενώ επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε η υψηλή ανεργία που επικρατούσε στο νησί. Μετά τις καταστροφικές συνέπειες του πολέμου, οι κοινωνικοοικονομικές προοπτικές για το μέλλον εμφανίζονταν ζοφερές για κάποιους, πίστευαν πως υπήρχαν λιγότερες πιθανότητες επιτυχίας.⁵³

Αν και δεν υπάρχουν επίσημες στατιστικές καταγραφές κατά πόσο τα άτομα που ορίστηκαν μετανάστες ήταν πρόσφυγες ή όχι, παρόλα αυτά θα πρέπει να πούμε πως το 1976 στην αντιπροσωπευτική έρευνα που έγινε ανάμεσα στις 200.000 για επισκόπηση των προθέσεων των προσφύγων για το μέλλον, το ζήτημα της μετανάστευσης θίγει το 34,8% των προσφύγων όπου δήλωναν πως είχαν στα άμεσα σχέδια τους το ενδεχόμενο να μεταναστεύσουν, κάτι που αποδεικνύει πως ίσως ένα μεγάλο μέρος του μαζικού κύματος μεταναστών αποτελούνταν από πρόσφυγες. Η επιλογή αυτή φαίνεται να αντιπροσωπεύει περισσότερο τεχνίτες/εργάτες, αλλά και ένα υψηλό ποσοστό ατόμων με ανώτερη μόρφωση (πανεπιστημιακή).⁵⁴ Παρόλο που η μετανάστευση έφτανε εκείνη την εποχή στα υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με κάθε άλλη φορά ωστόσο χαρακτηρίστηκε "συγκρατημένη" προφανώς επειδή βάση των πολιτικόοικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν στο νησί περίμεναν πως θα ήτανε πολύ πιο αυξημένη.⁵⁵

52.Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία*, Τόμος Ζ, Λευκωσία Κυριάκου Ο.Ε, 1996, σελ.137

53.The Library of Congress, "Cyprus Emigration" 1991 [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DO CID+cy0038\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DO CID+cy0038))

Κατανοητέ λοιπόν πως αν το Κυπριακό κράτος δεν εφάρμοζε διάφορες στρατηγικές για να μετριάσει την κατάσταση αυτή, και τα ποσοστά των μεταναστευτικών εκροών συνέχιζαν να αυξάνουν τότε σύμφωνα με όλα τα παραπάνω μακροπρόθεσμα τα αρνητικά αποτελέσματα θα ήταν καταστροφικά για την κυπριακή κοινωνία και την οικονομία της. Άρα κατά συνέπεια θα υπήρχε μια αρνητική δημογραφική εξέλιξη στο νησί που ήδη είχε ξεκινήσει να υφίσταται, καθώς ο ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού ιδίως το 1976 έδειχνε να παρουσιάζει μια αρνητική πορεία -0,9%, ενώ επίσης καταγράφονταν χαμηλότερα ποσοστά γεννήσεων - από 24,5% υπήρχε μείωση στο 8,5%- από ότι θανάτων.⁵⁶ Ίσως μελλοντικά να εμφανιζόταν και έλλειψη ανθρωπίνου δυναμικού. Ακόμη αν τα ποσοστά των εκροών συνέχιζαν να αυξάνουν ίσως και τα μέτρα των κυπριακών αρχών για το προσφυγικό ζήτημα να μην ήταν τόσο δραστικά και επιτυχημένα. Είναι σαφές λοιπόν πως το προσφυγικό ζήτημα επηρέαζε έμμεσα την ευρύτερη πορεία του τρόπου εξέλιξης της κυπριακής κοινωνίας, μετά τον πόλεμο.

54.Τ. Ευδοκός *Πρόσφυγες της Κύπρου: Αντιπροσωπευτική Έρευνα ανάμεσα στις 200.000*, Λευκωσία, Θεοπρες, 1976 σελ. 49-56

55.Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974 : κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ. 33

56 . Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus σελ.33

4.4 ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

«Μια κοινωνία με αιώνες αγροτικής παράδοσης βλέπει ξαφνικά την αγροτική της υποδομή να καταστρέφεται(...). Οι Κύπριοι αγρότες μεταφυτεύονται εν μια νυκτί στις πόλεις, σε συνοικισμούς από μπετόν, και σταδιακά αλλάζουν όχι μόνο επάγγελμα αλλά και τρόπο ζωής. Μετά το 1974 ο προσανατολισμός της οικονομίας αλλάζει και την πρωτοκαθεδρία παίρνουν ο τουρισμός και οι υπηρεσίες, ενώ η γεωργική παραγωγή μειώνεται δραματικά. Η αστικοποίηση, που σε άλλες χώρες είναι μια διαδικασία που κρατάει δεκαετίες, στην Κύπρο συμπυκνώθηκε μέσα στη διάρκεια των λίγων μηνών που ακολούθησαν την εισβολή του '74» γράφει σε άρθρο της εφημερίδας "Καθημερινή" η δημοσιογράφος Φλωρεντία Κυθραιώτου τον Απρίλιο του 2004".¹

Όπως και σε άλλες κοινωνίες, η Ελληνική κυπριακή κοινωνία στις ελεύθερες περιοχές στη μεταπολεμική περίοδο έγινε πιο αστικοποιημένη. Παρόλα αυτά όμως αποφεύχθηκαν οι αρνητικές συνέπειες από υπερβολικά ταχεία μετάβαση στη ζωή της πόλης, οι δεσμοί με την ύπαιθρο παρέμειναν ισχυροί.² Εφόσον η κίνηση του προσφυγικού πληθυσμού στο νότο και η στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων σήμαινε προσφυγική πολιτική (κρατικό σχεδιασμό) και δημιουργία πολλών νέων κατοικιών, παρόλο που υπήρχε και η ήδη διαθέσιμη τουρκοκυπριακή γη από την μετατόπιση μεγάλου μέρους τουρκοκυπρίων προς το Βορρά, ωστόσο η αύξηση στις πόλεις την πρώτη δεκαετία μετά τον πόλεμο ήταν αναπόφευκτη. Η αστικοποίηση είχε ξεκινήσει να υφίσταται κατά κάποιο τρόπο (βέβαια με χαμηλότερους ρυθμούς) από την ανεξαρτησία του νησιού ωστόσο φαίνεται να καθιστά πλέον αναγκαιότητα μετά την προσφυγοποίηση όλου του Ελληνισμού του Βορρά.³ Πιο αναλυτικά, η αναλογία του αστικού / αγροτικού πληθυσμού το 1881 ήταν 18,7% / 81,3%. Το 1960 η αναλογία αλλοιώθηκε σε 35,9% / 64,1% και μέχρι και το 1973 σε 42,2% / 57,8%,(αυτό δείχνει μια σαφή τάση για αστικοποίηση που εντάθηκε μετά το 1960).⁴

1.Φ. Κυθραιώτου "Κύπρος η «ευέλαιος»" Καθημερινή"28.3.2004 http://www.kathimerini.gr/4dcgi/warticles_kathglobal_1_28/03/2004_1282697

2.The Library of Congress "Republic of Cyprus"1991 [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy_00_28\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy_00_28))

3. Ν.Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ. 15.

4. Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: *Κύπρος/Δημογραφία-πληθυσμός* http://www.livepedia.gr/index_php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%5C%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1

Το 1960 κατά την ανεξαρτησία της Κύπρου η πυκνότητα του πληθυσμού σε όλη την επικράτεια ήταν 161 άτομα ανά τετραγωνικό μίλι ενώ το 1973 η αύξηση έφτανε τους 177 κάτοικους ανά τετραγωνικό μίλι, όμως μετά την κατοχή του 38% του κυπριακού εδάφους στο Βορρά στις ελεύθερες περιοχές το 1976 ανά τετραγωνικό μίλι κατοικούσαν 172 άτομα, όπως αναφέρει η στατιστική υπηρεσία της χώρας. Δεν πρέπει όμως να παραλείπεται και το γεγονός πως η μετατόπιση του ενός τρίτου του Ε/κ πληθυσμού το 1974 προς το Νότο, είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την αστική τόνωση, την περαιτέρω ανάπτυξη των ελεύθερων πόλεων και των ευρύτερων ημιαστικών περιοχών της ελεύθερης Κύπρου. Αυτό επισημαίνεται καθώς η φυσική αύξηση του πληθυσμού στην ελεύθερη Κύπρο ήταν αρνητική -0.9 (1976) όπως προανέφερα, και η φυσική αύξηση σε αριθμούς όπως διαπιστώνεται από τις επίσημες καταγραφές του βιβλίου της Στατιστικής Υπηρεσίας καταγραφόταν ως -18.927 κάτοικους(τον Σεπτέμβριο του 1976).⁵ Η τάση αυτή (της αρνητικής εξέλιξης) αντισταθμίζεται (κατά) τα επόμενα έτη και ήδη από το 1977 η αρνητική φυσική εξέλιξη του πληθυσμού σταματάει (0%), ο πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται (0.5% 1978) ενώ μέχρι το 1980 φτάνει έως 1.3%, και μέχρι και το 1993 η φυσική εξέλιξη του πληθυσμού έφτανε σχεδόν μέχρι και το 3%⁶.

Παρά τις περιβαλλοντικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η μαζική μετακίνηση του πληθυσμού στις πόλεις και κατά συνέπεια η εμφάνιση πιο πυκνής οικιστικής δόμησης στον αστικό χώρο με αποτέλεσμα να υπάρχει αύξηση της ατμοσφαιρική ρύπανση, οχλαγωγία, καταστροφή φυσικού περιβάλλοντος,⁷ θα πρέπει να τονιστεί όπως και η **Α. Τζόσι-Γκάνι**, διευθύντρια του Τομέα Αστικής Ανάπτυξης της Παγκόσμιας Τράπεζας κατά τη διάρκεια συμποσίου που διοργανώθηκε στη Μασσαλία τον Ιούνιο 2008 υποστήριξε:

5. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus 1979-1980 σελ.33 και 6.σελ.42

7. "Κάθε πρόσθετη ουσία πάνων από μια ορισμένη περιεκτικότητα στον αέρα στο νερό στο έδαφος ή στα τρόφιμα που απειλεί την υγεία των ανθρώπων ονομάζεται ρυπαντής και η διαδικασία ρύπανση(...).Το μεγαλύτερο μέρος της ρύπανσης από τις ανθρώπινες δραστηριότητες σημειώνεται μέσω μέσα ή κοντά σε αστικές και βιομηχανικές περιοχές όπου συγκεντρώνονται οι ρυπαντές". G.T.Miller *Βιώνοντας στο περιβάλλον II: Προβλήματα περιβαλλοντικών συστημάτων* [μτφρ. Μ.Ταλαντοπούλου] στα πλαίσια του μαθήματος Περιβάλλον και άνθρωπος Αθήνα ΙΩΝ 1998 σελ.15

Επίσης ένα από τα κυριότερα προβλήματα στην Κύπρο είναι το υδατικό (έλλειψη νερού εξαιτίας ανομβριών που επικρατούν στην χώρα).

«Η αστικοποίηση αποτελεί έναν από τους πυλώνες της οικονομικής επιτυχίας μιας χώρας». (...)Επίσης τα τελευταία πια χρόνια οι διεθνείς οργανισμοί θεωρούν την αύξουσα τάση μετακίνησης προς τα αστικά κέντρα μοχλό ανάπτυξης(...). *Θέλουμε να πείσουμε όλες τις κυβερνήσεις ότι, αν δεν αντιληφθούν τη δυναμική της αστικής ανάπτυξης, τότε οι χώρες τους δεν θα μπορέσουν να αποκομίσουν τα αντίστοιχα οφέλη*» υπογραμμίζει η κ. Τζόσι-Γκάνι, όπως δημοσιεύτηκε στο 'Βήμα On line'⁸ Ίσως αυτό να είχε συνέβη και στην Κύπρο, γιατί κατά την επιτάχυνση της αστικοποίησης που ενέτειναν με την άφιξη τους οι πρόσφυγες, το ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές κόστους συντελεστών παραγωγής της χώρας σημειώνει σημαντική αύξηση και από 307.0 εκατομμύρια λίρες που ήταν πριν την εισβολή (1973) μετά την μείωση που υπήρξε κατά το 1974 (280.9 εκατομ.) κατά την προσπάθεια αναδόμησης της κυπριακής οικονομίας όχι μόνο καταφέρνει να φτάσει τα προ πολέμου υφιστάμενα επίπεδα αλλά δύο χρόνια μετά το τέλος του πολέμου το 1976, το ΑΕΠ της χώρας ήταν ήδη και ένα εκατομμύριο λίρες πιο υψηλό δηλ. 308.0 εκ.λίρες. Ενώ με πάρα πολύ σημαντική βελτίωση μέχρι και το 1980 το ΑΕΠ της χώρας φτάνει στα 680.3 εκ. λίρες με τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα να παίρνουν πρωταγωνιστικό ρόλο (η μεταποίηση, κατασκευές, υπηρεσίες, χονδρικό και λιανικό εμπόριο να έχουν τις υψηλότερες επιδόσεις)βλέπεπίνακα 11 σελ.10⁹

“Η ταχεία ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας αντικατοπτρίζεται και στην ραγδαία αύξηση του κατά κεφαλή ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος που σημείωσε στην περίοδο αυτή (1976-81) αύξηση κατά 21,3% ετησίως, εξέλιξη που υποδηλώνει σημαντική βελτίωση στο βιοτικό επίπεδο του λαού και καλύτερης ποιότητας ζωής. Σε απόλυτους αριθμούς το κατά κεφαλή ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σε (τρέχουσες τιμές) ανήλθε στις 1.706 λίρες το 1981 σε σύγκριση με 537 λίρες το 1973.

⁸“Μετά από το εθνικό, το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Κύπρος είναι το υδατικό”, υποστηρίζει ο Επίτροπος Περιβάλλοντος Χ. Θεοπέμπτου σε συνέντευξη του στο terra-cypria στις 15 Μάρτιου 2007 http://theopemptou.com/prtal/index.php?option=com_content&view=article&id=286:terra-cypria-&catid=136:2009-04-04-15-28-14&Itemid=164) (Οι λάθος χειρισμοί των υδατικών πόρων, η εξάντληση υπόγειων πόρων και η ανάγκη για διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης υδατικής πολιτικής, με τα σημερινά υδατικά δεδομένα, κρίνεται σαν εθνική προτεραιότητα, υπογραμμίζει ο Αδωνης Γεωργίου, Σύμβουλος Υδρογεωλόγος στην εφημερίδα “Χαραυγή” το 2008 <http://www.haravqi.com.cy/site-article-12720-gr.php>

⁸. ‘*Αστικοποίηση και ανάπτυξη*’ Εφημερίδα ‘Το Βήμα on line 24.7.2009’ <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=6&artid=280076&dt=24/07/2009> ⁹. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus 1979-1980 σελ.131.

Παρόμοια εξέλιξη σημειώθηκε και στις απολαβές των εργοδοτούμενων που αυξήθηκαν κατά 20,6% και 10,7% ετησίως σε τρέχουσες και σταθερές τιμές αντίστοιχα, γεγονός που συνέβαλε στην σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργοδοτούμενων.”¹⁰ Πιο αναλυτικά φαίνεται και στο πίνακα 12.1 σελ.11 η σημαντική βελτίωση που σημειώθηκε στις ετήσιες αυξήσεις των απολαβών των εργοδοτούμενων (σε τρέχουσες τιμές) από το 1976 έως το 1980 (με συνεχή αύξηση από 10,7% έφτασαν έως και 25,5% μέχρι το 1980). Συνεχίζοντας θα πρέπει να πούμε πως το 1976 δύο χρόνια μετά την λήξη του πολέμου, ο πληθυσμός στις ελεύθερες πόλεις της Κύπρου Λευκωσία, Λεμεσό, Πάφο, Λάρνακα αυξήθηκε κατά 52%(1978) και 63,5% έως το 1983. Η μετακίνηση προς τις πόλεις δεν υποχώρησε κατά τα επόμενα έτη, καθώς το 1986 το 64,5% του πληθυσμού ζούσε σε αστικές περιοχές. Σύμφωνα με την κρατική Δημογραφική Έκθεση το 1988 στις περιοχές που ελέγχονται από την κυβέρνηση, 363.000 άτομα ζούσαν σε αστικές περιοχές και 199.300 στις αγροτικές περιοχές.¹¹ Παρόλα αυτά όμως φαίνεται πως ένα αρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού παραμένει ακόμη αγροτικό ή ημιαστικό, όμως μια τέτοια εντυπωσιακή αλλαγή στη δημογραφική σύνθεση του νησιού δεν μπορεί παρά να έχει σημαντικές αλλαγές για όλους τους Ε/κ σε όλους τους τομείς της ζωής .

Περιγράφοντας μια από τις αλλαγές που επέρχονται στην κοινωνική ζωή των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στο μη κατεχόμενο τμήμα της χώρας ήταν η μεγαλύτερη αποξένωση. Θα μπορούσαμε να πούμε όπως αναφέρεται και στην Πολιτισμική Γεωγραφία (Παπαδόπουλου/Χατζημιχάλη) με θέμα “Γράφοντας για την σύγχρονη αστική εμπειρία” ότι: “(...)Η επέκταση των πόλεων σήμαινε πως είναι πολύ μεγάλες για να τις γνωρίσει κανείς. Για να καταλάβουμε τι σημαίνει αυτό μπορούμε να αντιπαραβάλλουμε την ιδέα του χωριού σε αυτή της πόλης. Οι θεωρητικοί των πόλεων στις αρχές του αιώνα όπως ο Tonnies και ο Simmel, αντιπαρέβαλαν την αστική διαβίωση με την έννοια της κοινότητας του χωριού όπου όλοι γνωρίζουν όλους τους άλλους- το επάγγελμά τους, την ιστορία τους και το χαρακτήρα τους- και ο κόσμος τους είναι σχετικά προβλέψιμος. Μια τέτοια κατάσταση γίνεται προβληματική λόγω των ξένων, εκείνων για τους οποίους τίποτε δεν είναι γνωστό και για τους οποίους οι άλλοι δεν έχουν προϋδεαστεί, χωρίς υλικό για να κρίνουν τις ενδεχόμενες πράξεις τους.”

10.Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία* , Τόμος Ζ, Λευκωσία Κυριάκου Ο.Ε, 1996, σελ. 136

11.The Library of congress “Cyprus-Internal Migration”1991[http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0039\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0039))

Αναφέρεται επίσης πως: "Στις σύγχρονες πόλεις, θεωρούν ότι και για τους περισσότερους ανθρώπους η ζωή παύει να κυριαρχείται από κοινότητες και έχουν γίνει ένας κόσμος ξένων. Η πόλη είναι μια συνεχής αλληλουχία επαφών με ανθρώπους για τους οποίους πολύ λίγα είναι γνωστά και που γνωρίζουν λίγα για εμάς. Αυτή είναι η μια αλλαγή προς την αστική κοινωνία. Αυτή η πυρετώδης κινητικότητα, όπως υποστήριξε ο Simmel (1990) οδήγησε το πλήθος τόσο στον ενθουσιασμό όσο και στην μοναξιά.»¹²

Ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής του 1974 και του βίαιου εκτοπισμού των Ελληνοκυπρίων του Βορρά η κατανομή του πληθυσμού κατά επαρχία, και κατά αστική και αγροτική περιοχή, αλλοιώθηκε σημαντικά. Οι εκτοπισμένοι Ελληνοκύπριοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, εγκαταστάθηκαν γύρω και μέσα στα μεγάλα αστικά κέντρα της ελεύθερης Κύπρου αυξάνοντας έτσι σημαντικά τον πληθυσμό τους.¹³ Θα μπορούσε κανείς να πει πως, ως άλλη μια αρνητική επίπτωση που επιφέρει η άφιξη των προσφύγων στο νότο και η αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις ίσως να είναι κάποιο τρόπο και η προώθηση μεγαλύτερης αποξένωσης ανάμεσα στον πληθυσμό της Ελληνοκυπριακής κοινωνίας στις ελεύθερες περιοχές του Νότου (ίσως και των ντόπιων κατοίκων αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις).

Ωστόσο από την άλλη μεριά θετική εξέλιξη συνίσταται στο ότι κατοικώντας σε αστικές ή ημι-αστικές περιοχές επιταχύνεται η διαδικασία μεγαλύτερης πρόσβασης στις παροχές των πόλεων, όπως π.χ ευκολότερη πρόσβαση στην εκπαίδευση, περισσότερες ευκαιρίες στην απασχόληση από μια ευρεία αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα την αύξηση του βιοτικού επιπέδου, αλλά και του ΑΕΠ (όπως αναφέρθηκε πιο πάνω). Η πρόσβαση στη εκπαίδευση αυξάνεται, με αποτέλεσμα να αυξάνει και το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του νησιού και αυτό γίνεται εμφανές καθώς κατά την ανεξαρτησία του νησιού το 1960 μόνο το 80.8% γνώριζε ανάγνωση και γραφή ενώ λίγα χρόνια αργότερα με το τέλος της τραγωδίας το ποσοστό του πληθυσμού που γνωρίζει ανάγνωση και γραφή αυξάνεται στο 92.3%(1980). Ακόμη τα παιδιά που παρακολουθούσαν στοιχειώδη εκπαίδευση το 1960 ήταν το 88% ενώ μέχρι και το 1980 και το 100% του πληθυσμού παρακολουθούσε στοιχειώδη εκπαίδευση.

12. Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζημιχάλης σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος "Πολιτισμική γεωγραφία" Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ.15

13.Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: *Κύπρος/Δημογραφία-πληθυσμός* http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%5C%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1

Ο αριθμός του πληθυσμού ανά γιατρό το 1960 ήταν ένας γιατρός προς 1,467 κατοίκους ενώ το 1980 μια εικοσαετία αργότερα υπήρχε ένας γιατρός ανά 912 άτομα.(βλέπε πίνακα 12.2 σελ.11)¹⁴ Μπορούμε επίσης να κατανοήσουμε την σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των Ε/κ (προσφύγων και μη) στις ελεύθερες περιοχές - καθώς είναι εμφανές- και από το προσδόκιμο ζωής των κατοίκων -κατά την γέννηση- όπου αυξάνει. Κατά τα τέλη του πολέμου ο μέσος όρος ζωής ήτανε 71.9 χρόνων για τους άντρες και 74,9 για τις γυναίκες (1976/77) μια εικοσαετία αργότερα (1996/97) το προσδόκιμο ζωής φτάνει 75.0 ετών για τους άντρες και μέχρι και 80 έτη για τις γυναίκες. Μέχρι 75 ετών το 1976/77 ζούσε μόνο 7,2% των ανδρών και ποσοστό της τάξης του 7,6% των γυναικών ενώ έως το 1996/97 το ποσοστό του πληθυσμού που φτάνει μέχρι 75 ετών είναι 9.4% για τους άντρες και για τον γυναικείο πληθυσμό αυξάνει στο 10.9%(βλέπε πίνακα 13 σελ.12).¹⁵

Ενώ επίσης και το συνολικό (ακαθάριστο) ποσοστό θνησιμότητα δείχνει σταδιακή μείωση από 10.8% το 1974 μειώνεται στο 8.2% το 1998. Παράλληλα για τους άντρες που ήταν ακόμη υψηλότερο (ποσοστό θνησιμότητας) την ίδια χρονική περίοδο 12,4%(1974) μειώνεται στο 8.8% μέχρι το 1998. Επιπλέον και η βρεφική θνησιμότητα δείχνει σημαντική βελτίωση καθώς από 17% το 1974 σημειώνει μείωση έως και 10% έτσι ώστε μέχρι και το 1998 να φτάνει μόνο μέχρι το 7% (βλέπε πίνακας 14 σελ.13).¹⁶ Τα πιο πάνω στοιχεία μας επιτρέπουν να σκεφτόμαστε πως με την αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις βελτιώνεται κοινωνική και οικονομική ζωή των κατοίκων. Πέρα από αυτά θα πρέπει να παρατηρήσουμε και τις απόψεις των προσφύγων τελικά μαζί με τον ξεριζωμό και την επιτάχυνση της αστικοποίησης που οι ίδιοι επιφέρουν επέρχεται ένα ακόμη πλήγμα για τους πρόσφυγες όπως για παράδειγμα η αποξένωση και η μοναξιά, για αυτούς που δεν ζουν πλέον σε δήμους/κοινότητες μαζί με οικεία προσφυγικά πρόσωπα αλλά με πλήθος αγνώστων; καθώς προηγουμένως οι περισσότεροι πρόσφυγες κατοικούσαν σε καλά οργανωμένους αγροτικούς οικισμούς, και διατηρούσαν στενές σχέσεις μεταξύ τους. Το 20% (κυρίως πρόσφυγες των δεκαετιών 1960-1950-1940) του δείγματος δηλώνει –σε ερώτηση “Μένετε σε περιοχές που υπάρχουν και άλλοι πρόσφυγες;”- πως δεν διαμένει σε περιοχές όπου υπάρχουν άλλοι πρόσφυγες. Το δείγμα του πληθυσμού που απαντάει αρνητικά προέρχεται κυρίως από προσφυγικό πληθυσμό που διαμένει σε αστικές περιοχές(Λάρνακα, Πάφο Λεμεσό).

14. Α. Κυριάκου, *Κύπρος: Γεωγραφία -Οικονομία*, Τόμος Ζ, Λευκωσία Κυριάκου Ο.Ε, 1996 σελ.130

15. Στατιστική Υπηρεσία: *κοινωνικοί δείκτες* σειρά II, αριθ.έκθεσης 2, Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1998 σελ. 68 και 16. σελ. 75

Κατά την συνάντησή μου με τους πρόσφυγες κάτοικους των δύο οικισμών Λέμπας και Μούταλλου ήταν δυνατόν να εντοπιστεί και δείγμα προσφύγων από άλλες επαρχίες της Κύπρου, συγκεκριμένα αφορά κάτοικους Λάρνακας(10) και Λεμεσού(3), ενώ παράλληλα και υπήρχαν και 7 κάτοικοι Πάφου. Ενώ οι υπόλοιποι πρόσφυγες απάντησαν πως διαμένουν σε περιοχές όπου υπάρχουν και άλλοι πρόσφυγες και το ποσοστό είναι της τάξης του 80%. Τα πιο πάνω αποτελέσματα προκύπτουν με αυτόν τον τρόπο εξαιτίας της επιλογής του δείγματος, καθώς εμπεριείχε μεγάλο ποσοστό προσφύγων που διαμένει σε κυβερνητικούς οικισμούς (αυτοστέγασης /τ/κ συνοικισμό) και τείνουν αυτές οι περιοχές να συγκεντρώνουν μεγάλη πλειοψηφία προσφύγων παρά ντόπιων, ενώ επίσης οι περισσότεροι τέτοιου είδους οικισμοί βρίσκονται κυρίως πολύ κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα. Η ερώτηση συμπεριλάμβανε ακόμη ένα σκέλος σε περίπτωση που μέρος του δείγματος απαντούσε την δεύτερη επιλογή "όχι".

Στο δεύτερο σκέλος προτεινόταν να απαντηθεί η ερώτηση αν θα προτιμούσαν να μένουν σε περιοχές όπου υπάρχουν και άλλοι πρόσφυγες (συγγενείς, φίλοι, συντοπίτες), μεγάλο μέρος των αστών προσφύγων (11%) απαντά πως θα προτιμούσε να έμενε σε περιοχές όπου υπάρχουν περισσότεροι πρόσφυγες και κυρίως κοντά σε οικεία τους πρόσωπα,(οι περισσότερες απαντήσεις προέρχονται από τους πρόσφυγες που διαμένουν στις άλλες δύο επαρχίες). Ίσως ένας από τους λόγους που θα προτιμούσαν να κατοικούν κοντά σε άλλους πρόσφυγες είναι και αυτός που υποστηρίζει ο Κ. Κώσταντίνου: "κατοικώντας στο Νότο ομαδικά μεταξύ τους π.χ σε προσφυγικούς συνοικισμούς (όπως τον συνοικισμό Ταχτακαλλάς που εξετάζει στην έρευνα του), έχουν την δυνατότητα να συγκρίνουν την σημερινή κατάσταση με μνήμες του παρελθόντος (στα Βόρεια), όπου ο ένας ήξερε πολύ καλά τον άλλο και αποδέχονται ο ένας τον άλλο σαν αδέρφια. Αυτό που αποκαλεί ο Cohen(1985) "ισονομία" δηλαδή "μία ισχυρή συμβολική διαδικασία στην κοινότητα" και τέλος ο Κωσταντίνου υποστηρίζει πως αυτό είναι που κρατά τους ανθρώπους ολοκληρωμένους. Στοιχεία όπως η κοινή γνώση (π.χ ποιος παντρεύτηκε ποίον) και η ανταλλαγή αυτών των γνώσεων είναι η διαδικασία που κρατά τους ανθρώπους πιο κοντά (συνύπαρξη των κοινών και της ατομικότητας).¹⁷

17.C. Constantinou «The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees», The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues, volume 17 no.2. University of Nicosia 2005, σελ. 83 και 18. Σελ.87

Προφανώς αυτά που υποστηρίζει ο Κωνσταντίνου να είναι και κάποιοι από τους κύριους λόγους που ωθούν μέρος των προσφύγων να επιθυμούν να κατοικήσουν σε τέτοιους οικισμούς. Αντιθέτως ένα ποσοστό της τάξης του 9% δεν ενοχλείτε που δεν διαμένει σε περιοχές/οικισμούς που δεν υφίσταται άλλος προσφυγικός πληθυσμός, ή επειδή δεν περιβάλλεται από άλλους πρόσφυγες (κυρίως Παφίτες). Αυτό το 9% ίσως μας υποδεικνύει πως οι άνθρωποι αυτοί δεν διαχωρίζουν και δεν νιώθουν να διαχωρίζονται ως μέλη μιας ξεχωριστή ομάδα από τους γηγενείς. Εξάλλου και ο Κωνσταντίνου επισημαίνει πως "φαίνεται πως οι πρόσφυγες ζώντας στις πόλεις (...)έχει συμβάλει στην καλύτερη προσαρμογή στο Νότο.¹⁸ Αλλά από την άλλη όψη του νομίσματος, αυτή η μερίδα ανθρώπων μας επιβεβαιώνει πως οι περισσότεροι πρόσφυγες (που αποτέλεσαν μέρος του δείγματος) επιθυμούν να είχαν την ευκαιρία να διαμένουν κοντά σε άλλες ομάδες προσφύγων(βλέπε διαγράμματα 15α-β σελ.14).¹⁹ Αναφέρεται επίσης πως και στην έρευνα του Ευδοκά το 1976 που ουσιαστικά υπήρχαν ακόμη πρόσφυγες δεν ήταν σε μόνιμη κατοικία στα τελικά συμπεράσματα προέτρεπε/υποστήριζε ότι: "στην κατοίκηση των νέων οικισμών είναι καλό να λαμβάνεται υπόψη για όσους πάνε να υπάρχουν και συντοπίτες/φίλοι/συγγενείς. Συμβάλλει στην ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας και της έννοιας της ψυχικής ταυτότητας."²⁰

Συνεχίζοντας θα πρέπει να τονιστεί ότι η αυξανόμενη συγκέντρωση προσφυγικού πληθυσμού φαίνεται να κυριαρχεί και να επηρεάζει περισσότερο την πρωτεύουσα. "(...)Σε κάθε περίπτωση ο ρόλος της πρωτεύουσας συνοδεύεται από την συγκέντρωση των κέντρων της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας και των σχετικών υπηρεσιών, των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των οργανισμών Μ.Μ.Ε, των διπλωματικών αντιπροσωπιών και γενικά των διεθνών διασυνδέσεων."²¹ Η μέχρι σήμερα διχοτομημένη πρωτεύουσα Λευκωσία, ιστορικά η μεγαλύτερη πόλη από τις έξι πόλεις του νησιού, παρόλο που το βόρειο τμήμα της βρίσκεται υπό συνεχή τουρκική κατοχή από το 1974 συνέχισε και μετά τον πόλεμο να αναπτύσσεται με ταχύτερο ρυθμό από ότι οι υπόλοιπες πόλεις. Η Λευκωσία ως έδρα της κυβέρνησης με ένα αυξανόμενο αριθμό γραφείων, προσέλκυσε μεγάλες εταιρείες και επειδή η οικονομία του νησιού βασιζόταν στις εισαγωγές, αυτό συνέβαλε να καταστεί η πόλη το μεγαλύτερο κέντρο εμπορίου.

19.Ερώτηση: "Μένετε σε περιοχές που υπάρχουν και άλλοι πρόσφυγες;"

20. Τ. Ευδοκάς, *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου*, Λευκωσία Θεοπρες, 1976 Σελ.155 21.Κ.Χατζημιχάλης, Γ. Μελισουργός σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Γεωγραφία της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης: Συλλογή Κειμένων* Αθήνα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2006-07 σελ.85

Τα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης που λειτουργούσαν στην πρωτεύουσα αποτελούσαν επίσης άλλο ένα κίνητρο για τον κόσμο, για να ζει μέσα ή κοντά στη πόλη. Ο πληθυσμός των αγροτικών περιοχών ο οποίος δεν μπορούσε πλέον να δουλέψει τη γη σε ικανοποιητικό βαθμό, προσπαθώντας να βελτιώσει το βιοτικό του επίπεδο, εγκαταστάθηκε στην πρωτεύουσα. Η Λευκωσία δεν υπέστη σοβαρές κοινωνικές αλλαγές λόγω της αστυφιλίας(...) μεταξύ άλλων, αναφέρει η επίσημη ιστοσελίδα της τοπικής αυτοδιοίκησης.²²

Η αύξηση του πληθυσμού των αστικών και περί αστικών περιοχών που προέκυψε μπορεί να γίνει εμφανής και από το γεγονός πως με την αναγκαστική μετανάστευση από το Βόριο στο Νότιο τμήμα, «ένας στους τέσσερεις κάτοικους του Νότου μετά την εισβολή ήταν πρόσφυγας». Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως μεγάλο μέρος του πληθυσμού των προσφύγων που ήταν αγροτικής προέλευσης έγινε αστικό ή ημιαστικό και ακολουθούσε συνεπώς την ιεραρχία αξιών του πληθυσμού με τον οποίο προσπαθούσε να αφομοιωθεί», όπως αναφέρει ο Π. Λοίζος.²³ Παράλληλα όπως θα δούμε και αναλυτικότερα στην συνέχεια οι πρόσφυγες είναι εξαπλωμένοι σε όλη την επικράτεια της ελεύθερης Κύπρου, ενώ ο Ζέτερ μιλάει για «προσαρμοστικότητα» των προσφύγων (μιλώντας και για την περίπτωση της Κύπρου).²⁴ Τέλος θα μπορούσαμε να πούμε πως αδιαμφισβήτητα στην Κύπρο οι υφιστάμενες συγκυρίες όπως π.χ η ύπαρξη κτηματολογίου από το 1858, αλλά και των ήδη εγκαταλειμμένων χιλιάδων τουρκοκυπριακών οικιών, ή ακόμη και η μετέπειτα ίδρυση του Κυπριακού Οργανισμού Αναπτύξεως Γης (1980) στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του κράτους, για να βοηθήσει τις μέτρια και χαμηλά αμειβόμενες τάξεις να αποκτήσουν τη δική τους στέγη,²⁵ δημιούργησαν τις πιο κατάλληλες προϋποθέσεις για καλύτερη προσαρμοστικότητα/ένταξη των προσφύγων. Στην καλύτερη συνύπαρξη με τους ήδη υφιστάμενους κατοίκους αλλά και στην αποφυγή των περισσότερων προβλημάτων που δημιουργεί η αστικοποίηση (όπως π.χ στην περίπτωση της Κύπρου που εξαιτίας πολέμου υπήρξε πιο έντονη αστικοποίηση -εσωτερικές- μαζικές μετακινήσεις).

22. Λευκωσία: Αστική Ανάπτυξη <http://www.Nicosia.org.cy/lefkosiaistoriadimouastikianaptyksi.sht>

23. P. Loizos, «Displacement shock and recovery in Cyprus» *Forced migration review*, FMR 33, <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR33/40-41.pdf>

24. R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ. 10 http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electronic_library/disaster_planning/zettershelter.pdf

Επιπλέον η ύπαρξη τμήματος Πολεοδομίας (όπου από το 1979 ο νόμος αναθεωρείται ώστε γίνεται επιτρεπτή η εκπόνηση/τροποποίηση των Τοπικών Σχεδίων στο Πολεοδομικό Συμβούλιο για έκδοση πολεοδομικών αδειών), της οποίας στόχος ήταν και είναι η ύπαρξη οργανωμένων, αποδοτικών και λειτουργικών πόλεων, αρμονικά συνυπάρχουσες με την πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό περιβάλλον, αλλά και η ορθολογιστική εφαρμογή μιας καλά μελετημένης πολεοδομικής ανάπτυξης,²⁶ μπορεί να θεωρεί ένα ακόμη επιπλέον θετικό στοιχείο για την μετέπειτα εξέλιξη Κυπριακού –οικιστικού-περιβάλλοντος.

Η ύπαρξη όλων των πιο πάνω τμημάτων είχαν καθοριστική και καθοδηγητική συνδρομή στην ομαλή ένταξη των προσφύγων, αλλά και στην αποφυγή άναρχης δόμησης όπως συνέβηκε στην Ελλάδα όπου η άφιξη των Μικρασιατών οδήγησε στην υπέρ-συγκέντρωση πληθυσμού στην πρωτεύουσα, αλλά και την άναρχη δόμηση και επέκταση των αστικών κέντρων, με ένα από τους κύριους λόγους να οφείλεται στην έλλειψη κτηματολογίου.²⁷ Ενώ επίσης γίνεται αναφορά και σε άλλη ενότητα ο κάθε προσφυγικός οικισμός που δημιουργήθηκε στην ελεύθερη Κύπρο μετά το 1974 έγινε βάση χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού με όλες τις απαραίτητες προδιαγραφές και παροχές όπως σχολεία, κέντρα υγείας, γηροκομεία, πάρκα, πλατείες κτλ, καθώς και ότι οι προσφυγικές οικιστικές μονάδες δημιουργήθηκαν με πρότυπο τις υπάρχουσες. Το γεγονός (όπως επανειλημμένα παρουσιάζεται στη μελέτη) πως το κράτος εξ αρχής είχε θέσει ένα από τους βασικότερους και κυριότερους στόχους του μαζί με την ανόρθωση της οικονομίας την “προστασία” αλλά και την στήριξη του προσφυγικού πληθυσμού ίσως να οφείλεται και η αποφυγή πολύ χειρότερων καταστάσεων στην μετέπειτα ανάπτυξη/εξέλιξη/οργάνωση του οικιστικού χώρου. Αλλά αντιθέτως θα μπορούσαμε να λέγαμε πως ίσως έπαιξε καθοριστικό ρόλο για σωστή οικιστική ανάπτυξη σε όλο το ελεύθερο τμήμα της Κύπρου.

25. Κυπριακός Οργανισμός Αναπτύξεως Γης: “*Σκοπός Ίδρυσης*”: Έντονη είναι επίσης η προσπάθεια του Οργανισμού να προσφέρει στέγη σε ακριτικές περιοχές τόσο της Λευκωσίας όσο και της υπαίθρου. Οι δραστηριότητες αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο της Κυβερνητικής προσπάθειας για αναζωογόνηση των περιοχών που γειτνιάζουν με την γραμμή αντιπαράταξης. Και οι επιδιώξεις σε επιμέρους τομείς: Τέτοιες δραστηριότητες αφορούν την επέκταση του Οργανισμού στην ύπαιθρο με διαχωρισμούς οικοπέδων ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την Κυβερνητική προσπάθεια για διατήρηση πληθυσμού στα χωριά του νησιού http://www.cldc.org.cy/gr_cldc.shtml?gr_foundationaim

26. Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως: *Ιστορικό* http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/DMLhistorygr/DMLhistory_gr?OpenDocument

27. Γ.Κρητικός Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Ιστορική Γεωγραφία* Αθήνα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2004/2005 σελ.106

Κλείνοντας την υποενότητα αυτή θα μπορούσαμε να πούμε όπως και ο Zetter επισημαίνει ότι “ο αποτελεσματικός σχεδιασμός της χρήσης γης και οι αναπτυξιακές πολιτικές που καθορίζονται σε ένα χωροταξικό πλαίσιο, αποτελούν απαραίτητα μέσα για την αντιμετώπιση των εμποδίων και των επιπτώσεων των προσφύγων στους τομείς της απασχόλησης, της πρόσβασης στη γη και την καινοτόμο ανάπτυξης καταφύγιου.”²⁸ Ενώ παράλληλα υποστηρίζει πως “η Κύπρος μετά το 1974 χαρακτηρίζεται από μια σειρά καινοτομιών σχεδιασμού τόσο αστικές και αγροτικές περιοχές, καθώς και ότι “η εθνική συγέννηση των φιλοξενούμενων με τους εκάστοτε κατοίκους του νότου έχει ιδιαίτερη σημασία”.²⁹ Ενώ παράλληλα μιλώντας για χωροταξικό σχεδιασμό σύμφωνα: “με τον Glasson η διαδικασία διαμόρφωσης και εφαρμογής του χωροταξικού σχεδίου περιλαμβάνει συγκεκριμένα στάδια. Τα στάδια που συναντώνται πιο συχνά είναι τα παρακάτω:

“Εντοπισμός του προβλήματος, έπειτα διατύπωση του γενικότερου σκοπού και ειδικών επιτεύξιμων στόχων για τη διευθέτηση/επίλυση του προβλήματος. Εντοπισμός πιθανών εμποδίων/πιέσεων. Πρόβλεψη της μελλοντικής κατάστασης, στο πέμπτο στάδιο γίνεται προσδιορισμός και αξιολόγηση εναλλακτικών ενεργειών: α) θέτοντας προτεραιότητες, ώστε οι στόχοι να πραγματοποιηθούν το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα και β) αναζητώντας την οικονομικότερη μέθοδο πραγματοποίησης του σχεδίου. Επιλογή του τελικού σχεδίου ενώ η εφαρμογή του τελικού σχεδίου προϋποθέτει α) την ενσωμάτωση των φυσικών και οικονομικών πτυχών του και β) τη δέσμευση της Διοίκησης να φέρει εις πέρας το σχέδιο. Ενώ θα πρέπει να γίνεται συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του προγράμματος”³⁰

28. R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ. 70-71 και 29. σελ. 63

<http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disasterplanning/zettershelter.pdf>

30.Π.Μ Δελαδέτσιμας σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Χωροταξία* Αθήνα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2007/08 σελ.11

4.5 ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ἡ Κυβέρνηση της Κύπρου, αναγνωρίζοντας το μεγάλο ρόλο που διαδραματίζει η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στην εξύψωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού, έχει εφαρμόσει μια δυναμική κοινωνική πολιτική. Στον τομέα αυτό δόθηκε ιδιαίτερη σημασία. Μετά την τουρκική εισβολή και τη συνεχιζόμενη κατοχή μεγάλου τμήματος του νησιού, που είχε ως αποτέλεσμα το ξεριζωμό του 28% του πληθυσμού, τη δημιουργία πολλών κοινωνικών προβλημάτων και την αυξημένη εξάρτηση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού από το κράτος, ο τομέας των κοινωνικών υπηρεσιών απέκτησε ιδιαίτερη σημασία. Παρά το μεγάλο προσφυγικό πρόβλημα, η Κυβέρνηση ακολούθησε δυναμική και πολύμορφη πολιτική. Στην αρχή δόθηκε έμφαση στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών των προσφύγων και άλλων προσώπων με ειδικές ανάγκες, με τη χορήγηση χρηματικής βοήθειας και βοήθειας σε είδος. Σταδιακά, η Κυβέρνηση προχώρησε στην παροχή πληθώρας κοινωνικών υπηρεσιών που περιλαμβάνουν, ανάμεσα στ' άλλα, μια πλατιά και πολύπτυχη οικιστική πολιτική, δωρεάν παιδεία (μέσης εκπαίδευσης) δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, βελτιωμένο αναλογικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, σχέδιο παροχής υποτροφιών και δανείων σε άπορους φοιτητές για σπουδές στο εξωτερικό, ανέγερση δημόσιων κτιρίων όπως σχολείων, νοσοκομείων και κοινωνικών ιδρυμάτων (Στεγών ηλικιωμένων και αναπήρων, κοινοτικών κέντρων ευημερίας, βρεφονηπιακών σταθμών κ.ά.).¹

Τα πιο πάνω αναγράφονται στο διαδίκτυο σε επίσημη ιστοσελίδα της Κυβερνήσεως της Κυπριακής δημοκρατίας. Η επαναχάραξη πολιτικών μετά τον πόλεμο που θα ωθούσαν στην κοινωνική και οικονομική ευημερία του νησιού συνοδευόταν παράλληλα με μέτρα στήριξης προς όλους τους πρόσφυγες. Για να επιτυγχανόταν με ομαλότητα και προπάντων με επιτυχία η ένταξη όλων των προσφύγων, η κυβέρνηση ήταν πεπεισμένη πως έπρεπε να επενδύσει στους πρόσφυγες και μάλιστα χωρίς να τους αντιμετωπίζει αναγκαστικά ως επιβάρυνση. Προφανώς γνώριζε/πίστευε πως προσφέροντας άσυλο και παράλληλα επενδύοντας στο λαό της, θα επένδυε κάλλιστα και στον ίδιο τον τόπο, αφού όπως αποδεικνύεται είχε σκοπό να αξιοποιήσει τις παραγωγικές τους ικανότητες.

1. Κυβερνητική πύλη διαδικτύου (Υπ. Οικονομικών 2006) *Ἡ Κοινωνική πολιτική-προσφυγικό πρόβλημα* "<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/8A891F85DD4ADB55C2257036003AFD9E?OpenDocument>

Θα αποτελούσαν δηλαδή τους πόρους για την επανάκτηση της οικονομικής ευρωστίας, (καθώς αρχικά αποτελούσαν και φθινό εργατικό δυναμικό) που είχε χαθεί. “Έτσι βολιδοσκοπώντας την όλη κατάσταση αργότερα κρίθηκε πως η ανακούφιση (των προσφύγων) και η ανάπτυξη (του κράτους) είναι συμπληρωματικές έννοιες στην περίπτωση της Κύπρου όπως αναφέρει και ο καθηγητής Λοίζου.² Ο πρώην υπουργός Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας Δρ. Χ. Χριστοδούλου σε έκθεση του κατά την Έιδική σύνοδο για το οικοσύστημα ΙΙ” όπου πραγματοποιήθηκε στην Νέα Υόρκη στις 6 Ιουνίου του 2001 μεταξύ άλλων (εκπροσωπώντας την Κύπρο) αναφέρει:

“(…)Τα πρώτα δεκαπέντε χρόνια μετά την τουρκική εισβολή, η εθνική στεγαστική πολιτική επικεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά για την αντιμετώπιση της επείγουσας ανάγκης, για παροχή αξιοπρεπούς προσωρινής στέγασης για το 1/3 του πληθυσμού της Κύπρου, οι οποίοι είχαν εκτοπιστεί βίαια από τις πατρογονικές εστίες και οικισμούς τους. Η Κύπρος έχει επιτύχει στο έργο αυτό και σήμερα 58.000 οικογένειες προσφύγων ζουν κάτω από αποδεκτές συνθήκες στέγασης(...), η έντονη δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα, η οποία κυριαρχεί στην αγορά στέγης στην Κύπρο συμπληρώνεται από ημι-κυβερνητικούς οργανισμούς, όπου ειδικεύονται στη χρηματοδότηση κατοικιών και στην οικιστική ανάπτυξη. Οι οργανισμοί αυτοί είχαν επεκτείνει σταδιακά τις δραστηριότητες τους και έχουν καταφέρει επαρκώς την αντιμετώπιση των αναγκών του χαμηλού ή μεσαίου εισοδήματος πληθυσμού(…)”³ Συνεχίζοντας θα πρέπει να αναφερθεί πως μιλώντας για ανακούφιση αφορά μεταξύ άλλων και υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν με σκοπό την διευκόλυνση αλλά και άμβλυνση προβλημάτων των προσφύγων. Επιπλέον προνόμια που απέκτησαν μετά την μετεγκατάσταση στην ελεύθερη Κύπρο και διάφορα ωφελήματα κυρίως οικονομικά που απολαμβάνουν μέχρι και σήμερα (όπως θα δούμε αναλυτικά στην συνέχεια), κάτι που δεν συναντάμε να συμβαίνει σε πολλές άλλες χώρες (κυρίως) λόγω οικονομικών αδυναμιών. Θα πρέπει να πούμε πως πέρα από την εννοιολογική - κοινωνική “συμβολική ταυτότητα του πρόσφυγα” που οι ίδιοι οι εκτοπισμένοι εσκεμμένα προσδίδουν στους εαυτούς τους ενόσω διαμένουν στο Νότο εξαιτίας της σύνδεσης που φαίνεται να κυριαρχεί ανάμεσα στους περισσότερους πρόσφυγες και του τόπου τους και για λόγους που αναφέρθηκαν.

2.P.Loizos, *‘Iron in the soul: displacement, livelihood and health in Cyprus’*, (studies in forced immigrations vol.23) New York-Oxford Berghahn Books. 2008 σελ. 89

3. Statement by Dr. CH. CHRISTODOULOU *‘At the soecial session on habitat II’* New York June 6, 2001 <http://ww2.unhabitat.org/istanbul+5/docs/cyprusE.html>

Αναμφίβολα όμως δημιουργήθηκε και η γραφειοκρατική προσφυγική ταυτότητα που εκδίδει μέχρι σήμερα το Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας και όλοι οι πρόσφυγες κατέχουν για να αποδεικνύεται ότι ανήκουν στην ομάδα των εκτοπισθέντων κατοίκων του Βορρά (παθόντων-πληγέντων). Ως πρόσφυγες επίσης αναγνωρίζονται και οι απόγονοι προσφύγων και μοιράζονται τα ίδια δικαιώματα με τους γονείς πρόσφυγες, παρόλο που δεν αποτελούν κάποια ξεχωριστή ομάδα ή έχουν υποδεέστερη θέση από παιδιά γηγενών, ωστόσο έχουν όμως το προνόμιο να δέχονται κρατικές χορηγήσεις, ως πρόσφυγες.⁴ (Τα παιδιά των εκτοπισμένων ατόμων δεν γνωρίζουν καμία διάκριση ως εκτοπισμένοι, παρά το γεγονός ότι οι κατάλογοι των σχολείων εξακολουθούν να έχουν σύμβολα δίπλα στα ονόματα των παιδιών των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων).

Η προσφυγική ταυτότητα είναι κάτι σαν δεύτερη πολιτική (αστυνομική) ταυτότητα και το σίγουρο είναι πως όλοι όσοι υπέστησαν εκτοπισμό επωφελήθηκαν με διάφορους τρόπους "κατέχοντας/δείχνοντας" αυτή την ταυτότητα. Γενικά τα δεδομένα δείχνουν πως όλοι οι πρόσφυγες κάτοχοι της προσφυγικής ταυτότητας τείνουν να επωφελούνται από διάφορα οικονομικά προνόμια, πολύ περισσότερα σε σχέση με τους υπόλοιπους γηγενείς του Νότου. Σαφώς η δημιουργία της ταυτότητας αυτής αρχικά αποφασίστηκε με σκοπό να διευκολύνει την παροχή βοήθειας κυρίως στεγαστικής σε όλους τους εκτοπισθέντες, ενώ μετέπειτα στο πέρασμα των χρόνων –μετά την στεγαστική αποκατάσταση- η ταυτότητα αυτή διευκολύνει τους εκτοπισμένους να απολαμβάνουν διάφορες οικονομικές κρατικές χορηγήσεις, που δίνονται κατά καιρούς, ώστε να διευκολύνεται ακόμη περισσότερο η διαβίωση τους στο Νότο. Το Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης Κύπρου, επιβεβαιώνει πως περισσότεροι από 200.457 Ελληνοκύπριοι σήμερα είναι κάτοχοι προσφυγικής ταυτότητας, εξ' αυτών περίπου 27.000 είναι παιδιά προσφύγων και περίπου 34.000 είναι ηλικιωμένοι.⁵ Έτσι μετά την απόκτηση της προσφυγικής ταυτότητας, "εκτοπισθείς" (κατά τις Κυπριακές αρχές) σήμαινε πρόσωπο το οποίο κατέχει ταυτότητα εκτοπισθέντος.

4.Κυβερνητική πύλη διαδικτύου "Έκδοση Προσφυγικής Ταυτότητας"

<http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/0/66eb0386547769ccc2256ebd004f3c10?OpenDocument&ExpandSection=4>

5.Internal Displacement Monitoring Centre, *Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs.*[http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962Ope=nDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962Ope=nDocument&count=10000)

Επιπλέον σημαντική αποτελεί, η παρουσία μια από τις πρώτες υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπιστεί η δραματική κατάσταση που επικρατούσε στην χώρα: η **Υπηρεσία Μερίμνης και Αποκαταστάσεως Εκτοπισθέντων (ΥΜΑΠΕ)**. Η υπηρεσία αυτή ιδρύθηκε μετά την τουρκική εισβολή, τον Αύγουστο 1974, με σχετική Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, για την αντιμετώπιση του προσφυγικού προβλήματος και την παροχή βοήθειας και στήριξης στους εκτοπισθέντες και παθόντες. Από το Σεπτέμβριο του 1974 και μέχρι το τέλος Μαρτίου 1978 κάθε άπορη εκτοπισμένη οικογένεια έπαιρνε τρόφιμα και χρηματική βοήθεια ανάλογα με τον αριθμό των μελών της. Επιπλέον η υπηρεσία παρείχε τον αναγκαίο ρουχισμό και βασικά είδη νοικοκυριού.⁶ Ἀκόμη η υπηρεσία αυτή αποτελεί νομικό μέσο όπου ρυθμίζει την πρόσβαση των εκτοπισμένων στις διάφορες παροχές γιατί «πρόσφυγας», στη Δημοκρατία της Κύπρου δεν είναι μόνο απλή ονομασία, αλλά και μια νομική κατηγορία” αναφέρει ο Ege.⁷ Με την πάροδο του χρόνου η ΥΜΑΠΕ περιορίστηκε κυρίως στην παροχή στεγαστικής βοήθειας των εκτοπισθέντων/παθόντων, με βάση τα ακόλουθα τέσσερα σχέδια:

- Α.** Αυτοστέγαση σε Ιδιόκτητο Οικόπεδο/Επιδιόρθωση Κατοικίας
- Β.** Αγορά Διαμερίσματος/Κατοικίας
- Γ.** Αυτοστέγαση σε Κυβερνητικό Οικόπεδο
- Δ.** Στέγαση σε Κυβερνητικό Οικισμό ⁸

Επίσης με το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή του 1974, τα τραγικά επακόλουθα - τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική ζωή του τόπου- σημάδευσαν τη μετά την Ανεξαρτησία προοδευτική εξέλιξη των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών και επέβαλαν την ανάγκη για αναπροσαρμογή της πολιτικής και των στόχων όλων των παρεχομένων προγραμμάτων, μεταθέτοντας την έμφαση από την κοινωνική ανάπτυξη στην κοινωνική ανασυγκρότηση, όπως π.χ της **Υπηρεσίας Κοινωνικής Ευημερίας**.

6. Κυβερνητική Πύλη διαδικτύου (Υπουργείο Οικονομικών) "Κοινωνική Πολιτική" 2006

<http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/All/82941A70C1AFAA37C2257036003C2D83?OpenDocument&highlight=εκτοπισμένοι>

7. S. Ege for the PRIO Conference (Nov. 28 – 29, 2008) *Re/producing Refugees in the Republic of Cyprus: The Case of Refugee Mothers* 2008 σελ.8 ([http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/\\$file/EGEReproducingRefugeesPRIO.pdf](http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/$file/EGEReproducingRefugeesPRIO.pdf))

8.Κυπριακή Δημοκρατία, *Χάρτης Δικαιωμάτων του πολίτη* 2004-2009 http://www.cyprus.gov.cy/MOI/CitizensCharter/CitizensCharter.nsf/dmlintro_gr/dmlintro_gr?opendocument

Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων ποὺ προκάλεσε ἡ εἰσβολή καὶ ὁ ἐκτοπισμὸς, οὐδὴν τις ὑπηρεσίες Κοινωνικῆς Εὐημερίας, ὡς βασικοῦ φορέα προαγωγῆς τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς καὶ διαχείρισης τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, σὲ ἀπότομη καὶ ραγδαία επέκταση. Μὲ λίγα λόγια διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὸν ἀγῶνα γιὰ περίθαλψη καὶ στέγαση τῶν ἐκτοπισμένων, ἀνακούφιση τῆς μαζικῆς δυσπραγίας, καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας, ἀνασυγκρότηση τῶν κοινοτήτων καὶ ἀνάκαμψη τῆς οἰκονομίας. Ταχείς καὶ ἐπιδέξιοι ἐλιγμοὶ καὶ ἀναπροσαρμογές στὶς παραδοσιακές μεθόδους/διαδικασίες, συνέβαλαν στὴν ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πρωτόγνωρων καὶ ἐκρυθμῶν καταστάσεων ποὺ εἶχαν δημιουργηθεῖ τότε. Οἱ ραγδαίες κοινωνικό-οικονομικὲς ἐξελίξεις ποὺ ἐπῆλθαν στὸ νησί οὐδὴν σὲ νέες καὶ πολυσύνθετες κοινωνικὲς προκλήσεις, στὶς ὁποῖες συνέβαλε ἡ ὑπηρεσία Κοινωνικῆς Εὐημερίας.”⁹

Εἰσὶς ἰδρύεται καὶ ἡ **Υπηρεσία Ἀνθρωπιστικῶν Θεμάτων**. Ἡ Υπηρεσία Ἀνθρωπιστικῶν Θεμάτων δημιουργήθηκε μετὰ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή τοῦ 1974 καὶ ἀποστολή τῆς ἦταν ἡ ἀμεση ἀντιμετώπιση τῶν διαφόρων προβλημάτων ποὺ ἀντιμετώπιζαν τόσο οἱ ἐγκλωβισμένοι ὅσο καὶ οἱ ἐξαρτώμενοι τοὺς στὶς ἐλεύθερες περιοχές.¹⁰ Ἡ κοινωνικὴ ἐνταξί των προσφύγων ξεκινώντας ἀπὸ τὴν στεγαστικὴ ἀποκατάσταση ἀποτελοῦσε προτεραιότητα, καὶ υπολογίστηκε νὰ ολοκληρωθεῖ ἕως καὶ τὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ ’80, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ πρόσφυγες εἶχαν ἀποκατασταθεῖ στεγαστικά.¹¹ Τὰ πιο πάνω ἐπιβεβαιώνονται καὶ στὸ βιβλίο *Ἀνατομία μιᾶς μεταμόρφωσης*” μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἀνάμεσα στα ἔτη 1975-1981 ἡ στέγαση τῶν προσφύγων εἶχε προτεραιότητα καὶ τὰ τρία τέταρτα (¾) τῶν ἐπενδύσεων σὲ ἀκίνητο κεφάλαιο διατέθηκαν γιὰ αὐτὸ τὸ σκοπὸ.»¹² Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ 1975-86, περίπου 10.500 οἰκιστικὲς μονάδες χτίστηκαν σὲ ἰδιωτικὲς περιουσίες καὶ 11.000 σὲ κυβερνητικὴ γῆ, μὲ κόστος γιὰ τὴν κυβέρνησι 80 ἑκατομμύρια λίρες (περίπου 150 ἐκ. ευρώ). Ἔως τὰ μέσα τοῦ 1980 περισσότερες ἀπὸ 43.000 οἰκογένειες περίπου τὸ 80% τῶν ἐκτοπισθέντων, εἶχε στεγαστεῖ.¹³

9.Υπηρεσία Κοινωνικῆς Εὐημερίας (2003)

<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi//sws.nsf/dmlhistorygr/dmlhistorygr?OpenDocument>

10.Κυβερνητικὴ πύλη διαδικτύου: *Ἡ Κοινωνικὴ πολιτικὴ-ἐκτοπισμένοι, ἐγκλωβισμένοι καὶ συγγενεῖς ἀγνοουμένων*” (<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/82941A70C1AFAA37C2257036003C2D83?OpenDocument>)

11.Κυβερνητικὴ Πύλη Διαδικτύου(Υπ.Οικονομικῶν 2006) *Ἡ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ-Στέγαση*” <http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/4D9ED3C3F152B32FC2257036003B72A1?OpenDocument>

12. Ν.Περιστεριανῆς, Γ.Τσαγγαράς, *Ἀνατομία Μιᾶς Μεταμόρφωσης, ἡ Κύπρος μετὰ τὸ 1974*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.37

Μέχρι σήμερα έχουν στεγαστεί περισσότερες από 97 χιλιάδες οικογένειες κυρίως σε αστικές περιοχές (συμπεριλαμβανομένων και της δεύτερης και τρίτης γενιάς προσφύγων).¹⁴ Αυτό δείχνει πως τα κρατικά στεγαστικά σχέδια που εφαρμόστηκαν είχαν αναμφίβολα συμβάλει ώστε να επιταχυνθεί η κάθε προσπάθεια ομαλής αφομοίωσης και κοινωνικής επανένταξης των προσφύγων μέσα σε καλά οργανωμένους οικισμούς. «Η κυπριακή κυβέρνηση δεν αντιμετώπισε τους πρόσφυγες ως άτομα που δεν έχουν δικαιώματα -όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες ακόμη και σήμερα-, ένα επιχείρημα που προβάλλει ο Hannah Arendt 1951 ή τους περιθωριοποίησε αφήνοντας τους σε σκηνές/στρατόπεδα ή τους θεώρησε άτομα κατώτερα, με διάφορες διακρίσεις και ταπείνωση. Δεν τους δόθηκε κατά τον Agamben "la vita nuda" δηλαδή "γυμνή ζωή ή "ισχνή / πενιχρή ζωή"». Τουναντίον με την κατοχή της προσφυγικής ταυτότητας τα προνόμια τους αύξαναν, και τα δικαιώματα τους πάσης αμφιβολίας ήταν ανέκαθεν ίσα με των ντόπιων πολιτών του Νότου. Ενώ επίσης και ο Λοίζου συμπληρώνει με τα εξής λόγια: «Γίνεται σεβαστή η ιθαγένεια και τα δικαιώματα τους. Προσφέρονται κάποια επιπλέον πλεονεκτήματα στους πρόσφυγες, και το κράτος τους βοήθησε, τους στήριξε και έχουν ορθοποδήσει από τότε(...)»¹⁵

Τα πιο πάνω επιβεβαιώνονται και από τους ίδιους τους εκτοπισθέντες όπου η συντριπτική πλειοψηφία 77%, από όλες τις ηλικιακές ομάδες του ερωτηθέντος δείγματος, (ηλικίες από 49-79, 1960 έως 1930) συμφωνούν πως η μεγαλύτερη στήριξη που δέχτηκαν και η οποία ορίζεται (για τους ίδιους) ως καθοριστικός παράγοντας βοήθειας τα πρώτα δύσκολα χρόνια προέρχεται από το κράτος, ώστε να ξαναβρούν δύναμη να ορθοποδήσουν και να ξαναρχίσουν πάλι να ζουν μια αξιοπρεπή ζωή. Ενώ παράλληλα υπήρχε και ένα ποσοστό της τάξης του 16% κυρίως ηλικίας 49 χρόνων (γεννημένοι δεκαετία του 1960, περισσότεροι άνδρες) όπου ισχυρίστηκε πως κατάφερε να ξαναφτιάξει την ζωή του ύστερα από την δική του προσπάθεια, (η επιλογή αυτή ίσως προκύπτει επειδή εκείνη την εποχή ήταν ακόμη παιδιά).

13. Library of Congress Country Studies: *Refugees and Social Reconstruction* ([http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0050\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0050))) 14. Internal Displacement Monitoring Centre: *Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs* ([http://www.internal-displacement.org/80257_08F004CE90B/\(httpCountySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/80257_08F004CE90B/(httpCountySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000))

15. P. Loizos *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford Berghahn Books, 2008 σελ. 114-115

Επίσης 7% (απαντάνε κυρίως γυναίκες χαμηλής μόρφωσης) πιστεύει πως τη μεγαλύτερη βοήθεια την δέχτηκε από το οικείο του περιβάλλον, προφανώς θεωρώντας πως καθοριστικός παράγοντας στήριξης ήταν συμπολίτες τους- οικεία πρόσωπα όπως π.χ συγγενείς, φίλοι και όχι η κρατική μέριμνα, οι περισσότεροι από αυτούς που επιλέγουν την επιλογή είναι κάτοικοι της τουρκοκυπριακής συνοικίας, ίσως η μετεγκατάσταση τους επειδή έγινε με κοντά σε άλλα οικεία πρόσωπα να θεωρούν πως ήταν και μεγαλύτερη η αλληλοβοήθεια μεταξύ τους.(βλέπε διάγραμμα 16 σελ.15)¹⁶ Εξάλλου ας μην παραλείπετε και το γεγονός πως στην Κύπρο όλοι όσοι εκτοπίστηκαν αποτέλεσαν εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα και έτσι δεν αναγκάστηκαν να γίνουν πρόσφυγες-μετανάστες περνώντας τα διεθνή σύνορα της χώρας. Αυτό θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως ένα θετικό στοιχείο για τους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες του Βορρά, καθώς παραμένοντας στη χώρα τους δέχτηκαν αρκετά μεγάλη βοήθεια από το κράτος τους, παρά ως μετανάστες σε μια άλλη χώρα.

Γιατί αν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (από τις 200.000) αναγκαζόταν να μεταναστεύσει και να εγκατασταθεί σε άλλες χώρες παίρνοντας το δρόμο της ξενιτιάς,(αν βέβαια δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις ώστε να μπορούν να παραμείνουν στην ελεύθερη Κύπρο), θα είχαν να αντιμετωπίσουν πολύ περισσότερα προβλήματα και δυσκολότερες καταστάσεις στις χώρες υποδοχής παρά στη χώρα τους. Όπως άλλωστε συνέβηκε και τις περισσότερες φορές όταν μετανάστες αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την χώρα τους, είτε μόνιμα είτε προσωρινά, όπως επισημαίνει ο Λοίζου.¹⁷ Μερικές από τις ουσιαστικές δυσκολίες που θα είχαν να αντιμετωπίσουν οι Ελληνοκύπριοι, όπως άλλωστε και η μεταναστευτική εμπειρία δείχνει ότι τα κύρια προβλήματα των μεταναστών εργατών που έχουν εντοπιστεί στις χώρες υποδοχής είτε υπερπόντιες (Αυστραλία, Καναδά, ΗΠΑ) είτε χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία, Μ. Βρετανία), -αν και οι υπερπόντιες χώρες ήταν χώρες υποδοχής πολιτών όπου αναμενόταν ότι θα συμβάλλουν στη παραγωγή, ενώ στις Δυτικόμεναι χώρες οι μετανάστες δεν αναμενόταν να αποκτήσουν την ιδιότητα του πολίτη- διακρίνονταν σε κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά. Εν συντομία αναφέρονται πιο κάτω τα προβλήματα που κατά πάσα πιθανότητα θα είχαν να αντιμετωπίσουν εκείνη την δεκαετία ως νέοαφιχθέντες σε μια χώρα υποδοχής μεταναστών:

16. Ερώτηση: Ποιός θεωρείτε ότι ήταν ο καθοριστικός παράγοντας ο οποίος σας στήριξε/βοήθησε τα πρώτα δύσκολα χρόνια;

17. P. Loizos *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford Berghahn Books, 2008 σελ.104

- 1^ο Θα είχαν κακές συνθήκες στέγασης, χαμηλές αποδοχές, ανασφάλεια απασχόλησης
- 2^ο Επίσης προβλήματα με την γλώσσα
- 3^ο Θα έπρεπε να ζήσουν σε μια άγνωστη κοινωνία, που πολλές φορές επιφέρει κοινωνική απόσταση από τους μετανάστες (ταξική συνείδηση Δυτικό Ευρωπαίων)
- 4^ο Θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν την αγορά εργασίας, μειονεκτήματα / διακρίσεις ,
- 5^ο Φυλετικές διακρίσεις (η εργατική τάξη διαιρεμένη σε δυο στρώματα το κατώτερο το αποτελούν οι μετανάστες) και άρνηση της νομιμότητας τους, αντίδραση των ντόπιων στην ένταξη των ξένων εργατών στους κόλπους τους.
- 6^ο Ως ξένοι στις χώρες υποδοχής θα ήταν ακατατόπιστοι για το τι θα συναντήσουν όπως λ.χ την ύπαρξη ουσιαστικών δυσχερειών για την κοινωνική τους ένταξη.¹⁸

Από αυτά, (τα αναμενόμενα προβλήματα) παραμένοντας στο Νότο οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες είχαν να αντιμετωπίσουν μόνο το τέταρτο ως κύριο πρόβλημα, παρά όλα μαζί στις χώρες υποδοχής, όπως υποστηρίζουν και οι καθηγητές Λοίζου, Κωσταντίνου, και Άντον.¹⁹ Εκτός των πολιτικών οδών που ακολουθηθήκαν από τις πιο πάνω –αρμόδιες κυπριακές- υπηρεσίες για να συμβάλλουν με τον μέγιστο δυνατό τρόπο στην στήριξη των εκτοπισμένων, τους χορηγήθηκε επίσης το δικαίωμα δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης πλεονέκτημα που ωστόσο δεν παραχωρείτο στις ομάδες των μη προσφύγων Ελληνοκύπριων πολιτών, όπως υποστηρίζεται από τον κ. Λοίζου. Ενώ επίσης αναφέρει χαρακτηριστικά πως «καλύφθηκαν τα έξοδα τους για δευτεροβάθμια εκπαίδευση και (όπως προαναφέρθηκε)το κόστος μετεγκατάστασης τους. Όλες αυτές οι δραστηριότητες του κράτους ήταν καθοριστικής σημασίας για την μετέπειτα εξέλιξη των προσφύγων και είχαν υποστηριχθεί σε πολύ μεγαλύτερο επίπεδο σε σχέση με πολίτες που υπήρξαν θύματα συγκρούσεων τα τελευταία πενήντα χρόνια σε άλλες χώρες π.χ της Αφρικής, Ασίας, Βαλκάνια και άλλες χαμηλών και μέσων εισοδημάτων χώρες».²⁰

18. Λ.Μ. Μουσούρου, *“Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη”*, Αθήνα Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη–Gutenberg, 2003, σελ.85-90

19. P.Loizos, C. Constantinou , D. Hanton «*Hearts, as well as Minds: Wellbeing and Illness among Greek Cypriot Refugees*» Journal of Refugee Studies Vol. 20, No. 1, Oxford University Press, 2007 σελ.104

20. P. Loizos *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus* New York-Oxford, Berghahn Books, 2008 σελ.99-100

Τα μέτρα στήριξης της κυβέρνησης για τις χιλιάδες εκτοπισμένες οικογένειες δεν παρέμειναν μόνο στα αρχικά προσωρινά μέτρα ή τερματίστηκαν μετά την ολοκλήρωση της στεγαστικής αποκατάστασης. Αντιθέτως η στήριξη των προσφύγων υφίσταται μέχρι και την σημερινή εποχή. Η επαγρύπνηση των κρατικών αρχών για το προσφυγικό πρόβλημα συνεχίστηκε και μετά την διεκπεραίωση των αρχικών στόχων. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια επιπλέον θα πρέπει να τονιστεί πως το Υπουργικό Συμβούλιο, στις 19.4.95 ενέκρινε την επέκταση του όρου Εκτοπισθείς, ώστε να καλύπτει και πρόσφυγες που μετανάστευσαν στο εξωτερικό μετά την τουρκική εισβολή και κατά το χρόνο του εκτοπισμού τους όπου αποτελούσαν οργανικές οικογένειες, και ως επαναπατριζόμενοι στην Κύπρο να έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν (χωρίς να ισχύουν εισοδηματικά κριτήρια για αυτούς), κάποιο στεγαστικό σχέδιο προς επίλυση του προβλήματός τους, (κάτι που δεν ίσχυε τα προηγούμενα έτη).²¹

Τριάντα πέντε χρόνια αργότερα οι πρόσφυγες κάτω υπό την συνεχή προστασία και κηδεμονία του Κυπριακού κράτους ως νόμιμοι πολίτες δέχονται ακόμη οικονομικές στήριξεις. Οι στόχοι των αρμοδίων υπηρεσιών ήταν και είναι -όπως φαίνεται- να ενισχύσουν τα προγράμματα στεγαστική πολιτικής ούτως ώστε να εξασφαλίζονται και τα παιδιά προσφύγων, κάτι που ίσως απαλύνει των πόνο των εκτοπισμένων και ικανοποιεί τα αιτήματα για ένα λιγότερο αβέβαιο μέλλον των παιδιών τους. Ωστόσο πολύ σημαντικό είναι το γεγονός πως οι απόγονοι προσφύγων παρόλο που δεν γεννήθηκαν στα κατεχόμενα εδάφη εξασφαλίζουν το μέλλον τους ως παιδιά προσφύγων, έστω και αν αυτό δημιουργεί ακόμη μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση για το κράτος. Και για του λόγου του αληθές μπορούμε να δούμε μερικά αποσπασματικά τμήματα πηγών που αποδεικνύουν πως μέρος κρατικών προϋπολογισμών διατίθενται για τους πρόσφυγες, τα παρακάτω στοιχεία αφορούν την τελευταία δεκαετία:

1. “(...)με συστηματικό τρόπο επεκτάθηκε η υλοποίηση του προγράμματος αναδόμησης και ριζικής βελτίωσης κατοικιών και διαμερισμάτων σε Οικισμούς Στέγασης Εκτοπισθέντων και Συνοικισμούς Αυτοστέγασης(...)το συνολικό κόστος εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 200 εκατομμύρια ευρώ περίπου(...)”.

21. Υπουργείο Εξωτερικών *“Στεγαστικά σχέδια και επιδοτήσεις για επαναπατριζόμενους πρόσφυγες”* 2006-2010 http://www.mfagovcy.mfa/mfa2006nsf/994d20228b94be57c22571450035a6f6/d6f250aec65bcf4cc22574cd0_020756d?Open

Το πιο πάνω αναφέρει ο Φιλελεύθερος στις 23 Νοεμβρίου **2009** με θέμα "Ενώπιον της Βουλής κατατέθηκε ο προϋπολογισμός του Υπουργείου Εσωτερικών- Με τακτικές δαπάνες ύψους 470.866.137 ευρώ." <http://www.philenews.com/main/75,1,29,0,22812-.aspx>

2. Ακόμη, το Υπουργείο Οικονομικών το 2006 πληροφορούσε ότι "(...)Μέχρι το Δεκέμβρη του **2000** έχουν συμπληρωθεί και διατεθεί συνολικά 65 Κυβερνητικοί Οικισμοί οι οποίοι περιλαμβάνουν 14.000 οικιστικές μονάδες. Υπολογίζεται ότι κάπου 50.000 εκτοπισθέντες έχουν ήδη στεγαστεί σε Κυβερνητικούς Οικισμούς(...)"

<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/0F6D3362AA6BF021C2257036003B90FB?OpenDocument>

3. Το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 27/04/2007 με τίτλο "Κρατικά στεγαστικά σχέδια" εξήγγειλε πως "(...)Κατά τα έτη **2003-2006** έχουν παραχωρηθεί 355 κυβερνητικά οικόπεδα σε δικαιούχες οικογένειες και συνολική οικονομική βοήθεια ύψους £2.840.000(...) Κατά τα έτη 2003-2006 στεγάστηκαν 1688 οικογένειες σε Κυβερνητικούς Οικισμούς . Αυτοστέγαση σε ιδιόκτητο οικόπεδο: με το σχέδιο αυτό παρέχεται οικονομική βοήθεια στους δικαιούχους, ύψους τουλάχιστον £9.800, ανάλογα με την σύνθεση της οικογένειας(...)Βάση του Σχεδίου Επιδότησης Ενοικίου για εκτοπισθέντες και παθόντες, κατά τα έτη 2003-2006 έχουν ωφεληθεί 15.417 οικογένειες με το συνολικό ποσό ύψους £9.883.640(..)" http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/71fa4bcfdab1394_dc225_72ca00334f31?OpenDocument&print&Click=&print

4. Στην Χαραυγή on line το **2008** δημοσιεύεται από τον δημοσιογράφο Ν. Νεοφύτου άρθρο με τίτλο "770 νέες προσφυγικές κατοικίες σε 3 χρόνια, συνεχίζεται η αναδόμηση και ανέγερση νέων οικιστικών μονάδων": "(...)Όσον αφορά τις ανάγκες σε οικόπεδα η ζήτηση ανέρχεται στα 896, η Κυβέρνηση ήδη έχει προγραμματίσει να είναι έτοιμα στις **αρχές του 2009** περίπου 500 οικόπεδα, ενώ άλλα 400 θα είναι έτοιμα μέχρι το τέλος του επόμενου χρόνου και άλλα 600 οικόπεδα θα είναι έτοιμα μετέπειτα..." <http://www.haravgi.com.cy/site-article-16214-gr.php>

5. Η εφημερίδα "Ο Πολίτης" δημοσίευσε με τίτλο άρθρου "Αυξημένες χορηγίες σε πρόσφυγες" και ο Χ. Μανώλη έγραψε "...είτε **εντός του 2008** είτε το πιθανότερο από 1/1/2009 αφορά η μείωση του εισοδηματικού κριτηρίου στα 20.500 ευρώ ετησίως για κάθε ζευγάρι, από 25.390 ευρώ που είναι σήμερα το ανώτατο εισοδηματικό όριο για στέγαση σε συνοικισμό.

Επιπλέον, θα παραχωρείται έκπτωση 1280 ευρώ για κάθε εξαρτώμενο παιδί(...)για τις αυτοστεγάσεις σε κυβερνητικά οικόπεδα θα αυξηθεί επίσης ο αριθμός των δικαιούχων μέσω της μείωσης των εισοδηματικών κριτηρίων. Η οικονομική βοήθεια για ανέγερση της κατοικίας (πέραν της παραχώρησης οικοπέδου) θα κυμαίνεται από 22.000 ευρώ ως 31.000 ευρώ(...)” http://news.karpasha.com/index.php?option=com_content&task=view&id=794&Itemid=2

6. Το Υπουργείο Εσωτερικών στις 27/10/2008 με επικεφαλίδα: “Ο Προϋπολογισμός του Υπουργείου Εσωτερικών για το **2009** στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Οικονομικών” στην ιστοσελίδα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, πληροφορούσε τους Ελληνοκύπριους πολίτες ότι “ Για την αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών των Εκτοπισθέντων και Παθόντων εφαρμόζονται μετά την αναθεώρηση των σχεδίων που αφορούν την αυτοστέγαση σε κυβερνητικό ή ιδιόκτητο οικόπεδο και την αγορά κατοικίας/διαμερίσματος, η οποία τέθηκε σε ισχύ από την 1.7.2008(...)οι σχετικές πρόνοιες για τον προϋπολογισμό του 2009 ανέρχονται σε €80,5 εκ. και παρουσιάζουν συνολική αύξηση ύψους €39,2 εκ., δηλαδή ποσοστό 95% σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσά του 2008 (€41,2 εκ.). Επιπρόσθετα, για κάλυψη των αναγκών που προκύπτουν με την αναθεώρηση / αύξηση των παρεχόμενων χορηγιών των πιο πάνω Στεγαστικών Σχεδίων εντός του 2008, προωθείται Συμπληρωματικός Προϋπολογισμός ύψους μέχρι €25 εκ(...)για Αυτοστέγαση σε Κυβερνητικό Οικόπεδο, η πραγματική δαπάνη για το 2007 ήταν €2.213.353. Στον Προϋπολογισμό του 2008 υπάρχει κονδύλι ύψους €3.283.249. Μέχρι 30/9/2008 εγκρίθηκαν 564 αιτήσεις και δαπανήθηκε το ποσό των €3.229.667. Στον Προϋπολογισμό του 2009 έχει συμπεριληφθεί κονδύλι ύψους €4.425.704, δηλαδή το ποσό αυξάνεται σε σχέση με το 2008 κατά €1,14 εκ. ή ποσοστό 35%(...)Για να βοηθηθούν περαιτέρω οι πρόσφυγες να αποκτήσουν το δικό τους σπίτι, η Κυβέρνηση συνεχίζει και εντείνει την πολιτική Διαχωρισμού Κρατικών Οικοπέδων για Αυτοστέγαση Εκτοπισθέντων (...). Εντός του 2007 δαπανήθηκε για τον πιο πάνω σκοπό το ποσό των €2.568.631 (Κυβερνητικά Σχέδια Οικήσεως). Στον Προϋπολογισμό του 2008 περιλαμβάνεται ποσό ύψους €3.622.235 εκ., ενώ μέχρι τις 30.9.2008 δαπανήθηκε το ποσό των €1.470.949. Στον Προϋπολογισμό του 2009 έχει συμπεριληφθεί ποσό ύψους €4.219.738εκ.” .

<http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/AEE50B423EF7A53EC22574EF0061A585?OpenDocument>

Σε όλη αυτή την προσπάθεια δεν πρέπει να υποτιμάτε βέβαια και η διεθνής βοήθεια που δέχεται το κράτος, καθώς μέρος του κρατικού προϋπολογισμού που προορίζεται για την προσφυγική πολιτική προέρχεται από τα Ηνωμένα Έθνη (UNHCR) για προστασία και στήριξη των προσφύγων με απώτερο στόχο την διασφάλιση των δικαιωμάτων και την ευημερία τους. Από το 1992 η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών παρέχει ετησίως 10 εκατ. δολάρια (ΗΠΑ) ως επιχορήγηση, την οποία παρέχει μαζί με την Ύπατη Αρμοστεία που από το 1981 είναι ο μόνος χορηγός, στη Κύπρο αναγνωρισμένος για το ανθρωπιστικό πρόγραμμα και χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τη χρηματοδότηση δικαιοδικών έργων. Ενώ επίσης η ετήσια επιχορήγηση από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών περιλαμβάνει επιπλέον 5 εκατ. δολάρια για υποτροφίες, οι οποίες χορηγούνται από την Επιτροπή Fulbright. ²²

Συνοψίζοντας συμπεραίνεται λοιπόν πως πέρα από την θέληση που πρέπει να έχει ένα πλήθος ατόμων/προσώπων για να μπορέσει να ενταχθεί σε μια νέα κοινωνία και ένα νέο χώρο υποδοχής, μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρει και η αντιμετώπιση του κράτους απέναντι σε τέτοιες καταστάσεις (εφόσον υπάρχουν και οι απαραίτητοι πόροι). Το κατά πόσο στηρίζει το κράτος ένα νέο κύμα προσφύγων ή μεταναστών ώστε να καταφέρει να αφομοιωθεί στη νέα περιοχή/χώρα υποδοχής, είναι υψίστης σημασίας. Στη περίπτωση της Κύπρου το κράτος φαίνεται -πως παρόλο που βρίσκεται σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση- ότι από την αρχή στήριξε το κύμα προσφύγων Ε/Κ του Βορρά που εξαπλώθηκε σε όλη την ελεύθερη Κύπρο. Γι' αυτό άλλωστε η επανένταξη των Ελληνοκυπρίων προσφύγων γίνεται με ομαλότητα και με αρκετά μεγάλη επιτυχία όπως αποδεικνύεται καθολη την διάρκεια διεκπεραίωσης της εξής μελέτης. Παρόλα αυτά ποια είναι η γνώμη μέρους των Ελληνοκύπριων προσφύγων του 1974 όσο αφορά τα κονδύλια που προσφέρονται κάθε χρόνο για διάφορες οικονομικές παροχές για τους ίδιους και τα παιδιά τους που ανήκουν στους πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς; Από σύνολο των προσφύγων που διετέλεσαν μέρος του δείγματος φαίνεται ότι οι απόψεις τους διίστανται, σε σχέση με την προηγούμενη ερώτηση.

22. United Nations High Commissioner for Refugees-Division of International Protection " *UNHCR's Operational Experience With Internally Displaced Persons*" September 1994

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3d4f95964&query=displacement%20refugees%20cyprus>

Δηλαδή, παρόλο που στην προηγούμενη ερώτηση 'ποιος θεωρείτε πως ήταν ο καθοριστικός παράγοντας που σας βοήθησε/στήριξε τα πρώτα δύσκολα χρόνια η συντριπτική πλειοψηφία απαντάει πως κατάφεραν να ορθοποδήσουν λόγω της οικονομικής στήριξης που δέχθηκαν από το κράτος, όμως, παρόλα αυτά σε ερώτηση 'Το κράτος πιστεύετε προσέφερε την οικονομική στήριξη που έπρεπε σε κάθε προσφυγική οικογένεια όλα αυτά τα χρόνια; Οι απόψεις ανάμεσα στο δείγμα διαφοροποιούνται, το 28% φαίνεται να είναι ευχαριστημένο με όσα έχει κάνει η κυβέρνηση για αυτούς μέχρι σήμερα και οι απαντήσεις προκύπτουν και από τα δύο φύλα, από όλες τις ηλικιακές ομάδες του δείγματος και απαντούν περισσότεροι πρόσφυγες κάτοικοι αυτοστέγασης. Ενώ το 34% αναγνωρίζει πως η κρατική ηγεσία τους έχει βοηθήσει αλλά μπορεί αν κάνει παρόλα αυτά και περισσότερα για τις πιο αδύνατες ομάδες του πληθυσμού. Οι απαντήσεις έχουν δοθεί από πιο μέτριου μορφωτικού επιπέδου άτομα (κυρίως δεκαετιών '50-'60) και την άποψη αυτή στηρίζουν κυρίως άνδρες περισσότεροι κάτοικοι τουρκοκυπριακής γης.

Παρατηρούμε δηλαδή πως οι πρόσφυγες και οι των δύο οικισμών είναι αρκετά ικανοποιημένοι από τις κρατικές παροχές όμως όπως φαίνεται οι πρόσφυγες που κατοικούν μαζικά στον τουρκοκυπριακό οικισμό θα προτιμούσαν η συμβολή του κράτους να είναι ακόμη μεγαλύτερη χωρίς όμως να σημαίνει βέβαια πως δεν αισθάνονται ευχαριστημένοι με την μέχρι σήμερα κρατική βοήθεια. Επιπλέον 17% του προσφυγικού κόσμου φαίνεται/δείχνει να μην είναι ακόμη ικανοποιημένο από τις οικονομικές παροχές του κράτους έως σήμερα αφού απαντά την δεύτερη επιλογή του 'όχι' δηλαδή δεν πιστεύουν πως το κράτος έχει κάνει όσο πίστευαν πως έπρεπε να πραγματοποιηθούν για τις πιο ευάλωτες ομάδες. Ανάμεσα σε αυτούς πολλές απαντήσεις προέρχονται από άτομα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, κυρίως ηλικιών 69-79 (ίσως να απαντούν και όχι διότι είναι προκατειλημμένοι από άλλες κρατικές έρευνες νοουμένου πως απαντώντας αρνητικά ίσως βοηθηθούν και περισσότερο). Επιπλέον υπήρχαν και πρόσφυγες (21%) που προτιμούν να έχουν μια ουδέτερη στάση σε αυτό το ζήτημα και απαντάνε πως δεν γνωρίζουν αν το κράτος στήριξε τους πρόσφυγες όσο θα έπρεπε (πιο πολλές απαντήσεις από γυναίκες και από τους δύο οικισμούς) βλέπε διάγραμμα 17 σελ.16.²³

23.Ερώτηση 'Το κράτος πιστεύετε προσέφερε όση οικονομική στήριξη έπρεπε σε κάθε προσφυγική οικογένεια;'

4.6 ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ - Συνοικισμοί προσφύγων

«Είκοσι χρόνια μετά το 1974 έχουμε ένα δυναμικό, υψηλά μορφωμένο και γεμάτο αυτοπεποίθηση λαό,(...)πραγματικά η γη που χάθηκε το 1974 παραμένει εκτός ελέγχου, αλλά οι Έλληνες Κύπριοι έχουν αξιοποιήσει κάθε χρήσιμη σταγόνα γης στο νότο και δεν έχουν επιτρέψει στις πολιτικές ταπεινώσεις του 1974 να τους οδηγήσουν στον παραλογισμό(...)αυτά είναι πολύ σημαντικά επιτεύγματα» αναφέρουν οι Περισιτιάνης/Τσαγγαράς.¹ Η στέγαση είναι ένα από τα βασικά θεμέλια της κοινωνικής και κοινοτικής ύπαρξης των ανθρώπων(...) κατά τα τελευταία 25 χρόνια οι συνθήκες στέγασης στην Κύπρο έχουν βελτιωθεί σημαντικά.² Το σοβαρότερο πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η Κυβέρνηση μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974 ήταν το στεγαστικό, η κατοχή του 36,2% του οικιστικού δυναμικού δημιούργησε σοβαρή έλλειψη στις οικιστικές μονάδες. Η άμεση αντίδραση της Κυβέρνησης ήταν η παροχή προσωρινής στέγης σε αντίσκηνα σε 25 καταυλισμούς που δημιουργήθηκαν γι' αυτό το σκοπό σε 25.000 περίπου εκτοπισμένα άτομα, που δεν ήταν δυνατόν να βρουν λύση στο στεγαστικό τους πρόβλημα.

Παράλληλα η Κυβέρνηση έθεσε ως μακροπρόθεσμο στόχο να αυξήσει ποσοτικά και ποιοτικά το οικιστικό δυναμικό του νησιού με σκοπό να φτάσει τα επίπεδα που επικρατούσαν πριν από την τουρκική εισβολή του 1974(όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα). Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η μεσοπρόθεσμη πολιτική της Κυβέρνησης ήταν η παροχή καλύτερης προσωρινής στέγασης σε όσο το δυνατό περισσότερες οικογένειες προσφύγων ενώ μόνιμος στόχος εξακολουθεί να είναι η επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια τους και την πατρογονική τους γη. Μέχρι το 1981 και μετά τη σχετική ανακούφιση από την τεράστια πίεση που δημιούργησε το όλο στεγαστικό πρόβλημα και αφού καλύφθηκε το μεγαλύτερο μέρος των στεγαστικών αναγκών των εκτοπισμένων, η Κυβέρνηση στράφηκε και προς άλλα στρώματα του λαού(...)³, ανάμεσα σε άλλα παραθέτει το υπουργείο οικονομικών του κυπριακού κράτους.

1.Ν.Περισιτιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.118

2. Στατιστική Υπηρεσία: *Κοινωνικοί δείκτες* σειρά II, αριθ.έκθεσης 2, 1998 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1998 σελ. 23

3.Κυβερνητική πύλη διαδικτύου (Υπ.Οικονομικών 2006): '*Κοινωνική Πολιτική – Στέγαση*'
<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/4D9ED3C3F152B32FC2257036003B72A1?OpenDocument>

Ενώ επιπρόσθετα για την στεγαστική ανακούφιση των εκτοπισθέντων: 'Ο Οργανισμός Ανάπτυξης Γης με τις νέες αποφάσεις της Κυβέρνησης ανέλαβε πιο ισχυρό ρόλο στην εξυπηρέτηση των προσφύγων για στέγαση. Συνεργάζεται με όλους του κρατικούς φορείς, όπως π.χ τον Οργανισμό Χρηματοδοτήσεως στέγης και τον Φορέα Ισότιμης Κατανομής Βαρών για πλήρη συντονισμό και εκσυγχρονισμό των δομών τους. Οι τρεις αυτοί Κρατικοί Τραπεζικοί Φορείς, θεωρώ ότι συνεργαζόμενοι αρμονικά. Μπορούν και πρέπει να γίνουν οι φορείς ανακούφισης, βοήθειας και ευημερίας των προσφύγων μας'' σχολίασε ο πολιτικός Α. Μουσκαλλής όπως δημοσιεύθηκε το 2008 από την εφημερίδα 'Χαραυγή'.⁴

Μέσα στα πλαίσια της στεγαστικής πολιτικής για τους πρόσφυγες, η Κυβέρνηση υιοθέτησε και εφαρμόζει διάφορα σχέδια και προγράμματα που αναλύονται πιο κάτω: **(α) Ανέγερση οικιών χαμηλού κόστους για τη στέγαση εκτοπισθέντων:** Αμέσως μετά την προσωρινή τακτοποίηση των εκτοπισθέντων σε οργανωμένους καταυλισμούς και σε προσωρινές συνθήκες στέγασης, η κυβέρνηση αποφάσισε την ανέγερση μόνιμων οικιών για τη στέγασή τους κάτω από καλύτερες συνθήκες. Από το 1976 το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως ανέλαβε την ανέγερση κατοικιών χαμηλού κόστους, που αποτελεί ένα από τα κυριότερα στεγαστικά σχέδια που έχει υιοθετήσει η Κυβέρνηση. Οι οικίες χαμηλού κόστους έχουν πάρει τη μορφή κατά το πλείστον οργανωμένων συνόλων ή Οικισμών, όπως ονομάζονται, μετρίου μεγέθους. Εκτός από τις οικίες, ανεγείρονται στους οικισμούς και εμπορικά κέντρα όπου λειτουργούν και άλλες υπηρεσίες όπως κέντρα νεότητας, ιατρεία, γηροκομεία κλπ.. Οι Οικισμοί εξυπηρετούνται επίσης από σχολεία στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης. Μέχρι το Δεκέμβρη του 2000 έχουν συμπληρωθεί και διατεθεί συνολικά 65 Κυβερνητικοί Οικισμοί οι οποίοι περιλαμβάνουν 14.000 οικιστικές μονάδες. Υπολογίζεται ότι κάπου 50.000 εκτοπισθέντες έχουν ήδη στεγαστεί σε Κυβερνητικούς Οικισμούς. Την ευθύνη για τη διαχείριση των Κυβερνητικών Οικισμών έχει το Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως.⁵ Ομοίως και ο Ζέττερ υποστηρίζει πως 'η Κύπρος μετά το 1974, χαρακτηρίζεται από μια σειρά καινοτομιών σχεδιασμού τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές όπως ξανα-ανφέρθηκε και πιο πριν.⁶

4. Α. ΜΟΥΣΚΑΛΛΗ (βουλευτής ΑΚΕΛ), 'Η προσφυγική πολιτική της κυβέρνησης Δ. Χριστόφια'', Χαραυγή 2008 <http://www.haravgi.com.cy/site-article-26700-qr.php> 5. Κυβερνητική πύλη διαδικτύου(Υπ.οικονομικών) :''Κοινωνική πολιτική-Σχέδια και μέτρα πολιτικής για τους πρόσφυγες'' .<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/0F6D3362AA6BF021C2257036003B90FB?OpenDocument> 6. R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ.62 [http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disaster planning/zettershelter. Pdf](http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disaster%20planning/zettershelter.Pdf)

Ακόμη πρέπει να επισημανθεί πως η συνεχής αναβάθμιση και συντήρηση των προσφυγικών κατοικιών εκτελείται ανέκαθεν από την Κυπριακή κυβέρνηση μέχρι και τις σημερινές μέρες. Σύμφωνα με την πολιτική που ακολουθείται από τις αρμόδιες αρχές συνεχίζεται η **“συντήρηση και επιδιόρθωση κατοικιών εκτοπισθέντων”** καθώς σημειώθηκε και πολύ σημαντική αύξηση στην αρχική οικονομική βοήθεια (κυρίως για συμβόλαιο μέχρι το 1981), που ξεκίνησε ήδη από το 1981. Επίσης όπως δημοσιεύεται από το Υπουργείο Οικονομικών συνεχίζεται και ο διαχωρισμός οικοπέδων σε Συνοικισμούς Αυτοστέγασης:

Πιο αναλυτικά: εκτός από την ανέγερση οικιών χαμηλού κόστους και την παραχώρηση τους σε δικαιούχες οικογένειες εκτοπισθέντων, η Κυβέρνηση προβαίνει στο διαχωρισμό οικοπέδων τα οποία εγκρίνονται από την ΥΜΑΠΕ και παραχωρούνται από τους Επάρχους με χρηματική χορηγία σε δικαιούχες οικογένειες για σκοπούς αυτοστέγασης. Η εργασία αυτή προϋποθέτει την εξασφάλιση κατάλληλης γης, την ετοιμασία των αναγκών σχεδίων, την παροχή βασικών υπηρεσιών (ηλεκτρικό ρεύμα, νερό, τηλέφωνο κλπ) και την κατασκευή των έργων υποδομής η οποία αναλαμβάνεται από τα αρμόδια τμήματα της Κυβέρνησης. Τα οικόπεδα που διαχωρίστηκαν μέχρι το τέλος του 2000 ανέρχονται σε 12.866 από τα οποία τα 12.596 έχουν ήδη παραχωρηθεί από τους Επάρχους σε δικαιούχες οικογένειες εκτοπισθέντων και έχουν ανεγερθεί και οι κατοικίες. Πρόσθετα θα πρέπει να αναφερθούν και τα εξής στεγαστικά σχέδια:

1.Σχέδιο αυτοστέγασης σε ιδιωτική γη: Με το σχέδιο αυτό παρέχεται χρηματική βοήθεια σε εκτοπισμένες εγκριμένες οικογένειες για την ανέγερση της κατοικίας τους πάνω σε ιδιωτικό οικόπεδο. Η χρηματική βοήθεια είναι σε συνδυασμένη μορφή χορηγίας. Μέχρι το τέλος του 2000 ανεγέρθηκαν με τη βοήθεια του σχεδίου αυτού 28.972 κατοικίες.

2.Σχέδιο αγοράς διαμερίσματος/κατοικίας: Με το σχέδιο αυτό που τέθηκε σε εφαρμογή από το 1981, βοηθούνται προσφυγικές οικογένειες στις οποίες παρέχεται χρηματική βοήθεια σε μορφή χορηγίας για να αγοράσουν τη δική τους οικιστική μονάδα. Ολόκληρη η βοήθεια παρέχεται δωρεάν.⁷ Μέχρι το τέλος του 2000, εγκρίθηκαν 14.529 αιτήσεις, επιπλέον σε αιτητές που επιθυμούν να στεγάσουν τους ηλικιωμένους γονείς τους μαζί τους, δίνεται πρόσθετη βοήθεια για την αγορά οικιστικής μονάδας με πρόσθετο υπνοδωμάτιο.

7.Κυβερνητική πύλη διαδικτύου :*“Κοινωνική πολιτική-Σχέδια και μέτρα πολιτικής για τους πρόσφυγες ”*
<http://www.portal.gov.cy/portal /portal.nsf/All/0F6D3362AA6BF021C2257036003B90FB?OpenDocument>

Αναφέρεται επίσης πως σε εξαμελείς οικογένειες που η σύνθεση τους το απαιτεί και σε επταμελείς ή μεγαλύτερες οικογένειες, παραχωρείται βοήθεια για προσθήκη υπνοδωματίου /ων, ανεξαρτήτως ηλικίας των παιδιών και νοουμένου ότι το/τα υπνοδωμάτια δεν έχει/έχουν ανεγερθεί. **3. Επιδότηση ενοικίου:** Εκτοπισμένες οικογένειες που αναμένουν έγκριση για στέγαση μέσω των διαφόρων σχεδίων ή που δεν είναι σε θέση να στεγαστούν μέσω των σχεδίων αυτών, λαμβάνουν επίδομα ενοικίου. **4.Σχέδια στέγασης εκτοπισμένων κρατικών υπαλλήλων:** Τα σχέδια αυτά άρχισαν να λειτουργούν από το 1980 με την παραχώρηση από την Κυβέρνηση μακροπρόθεσμων, χαμηλότοκων δανείων και επιχορήγηση των τόκων των δανείων για στεγαστικούς σκοπούς στις οργανώσεις των υπαλλήλων. **5.Σχέδια για την προσωρινή στέγαση των προσφύγων σε τουρκοκυπριακά σπίτια:** Η Κυβέρνηση έχει αναλάβει τη διαχείριση και προστασία αυτών των σπιτιών στις ελεύθερες περιοχές μετά την εγκατάλειψή τους από τους Τουρκοκύπριους, καθώς επίσης και την επιδιόρθωση και βελτίωσή τους για τη στέγαση εκτοπισθέντων. Σήμερα 5.000 περίπου τουρκοκυπριακές κατοικίες κατοικούνται από πρόσφυγες. Στα τουρκοκυπριακά χωριά λειτουργεί επίσης σχέδιο για την ανέγερση κυβερνητικών κατοικιών για αυτοστέγαση εκτοπισθέντων στα χωριά αυτά.

Θα πρέπει ακόμη να τονίσουμε πως οι αρμόδιες αρχές συγκαταλέγουν ανάμεσα στα πιο πάνω ένα ακόμη σχέδιο για (6.) **Παραπέρα βοήθεια των ηλικιωμένων ζευγαριών ή μονήρων ατόμων:** Σύμφωνα με το πρόσθετο αυτό χωριστό σχέδιο δίδεται βοήθεια για αυτοστέγαση για συγκατοίκηση των ηλικιωμένων με τους συγγενείς τους, με την κατασκευή πρόσθετου δωματίου ή μιας οικιστικής μονάδας μέσα στο ίδιο τεμάχιο γης. Το σχέδιο βοήθειας για πρόσθετο δωμάτιο ισχύει επίσης στην περίπτωση οικογενειών που αποκτούν παιδιά και που έχουν ανάγκη για πρόσθετα υπνοδωμάτια.⁸ Σύμφωνα με τα πιο πάνω κατανοείται λοιπόν πως το “αρχικό” στεγαστικό πρόβλημα των προσφύγων έληξε με επιτυχία ενώ συνεχίζει παράλληλά η στέγαση εκτοπισμένων δεύτερης και τρίτης γενιάς. Στη μελέτη που διεξάγεται θεωρήθηκε απαραίτητο πως ο αναγνώστης θα πρέπει να ενημερωθεί για το που στεγάζεται/διαμένει μέχρι και σήμερα το πλείστο μέρος του προσφυγικού κόσμου (π.χ εκκλησιαστική/ιδιωτική/κυβερνητική γη, προσφυγικούς συνοικισμούς, τουρκοκυπριακούς οικισμούς κτλ) αλλά και σε ποιές περιοχές της ελεύθερης Κύπρου.

8. οπ. π

Το 1981 στην έρευνα που είχε δημοσιευτεί για τους πρόσφυγες της Κύπρου από την Χαρίτου-Φταούρου για την παρούσα διαμονή τους υπολογίστηκε πως τέλη του 1976 περισσότεροι από 62,363 πρόσφυγες διέμεναν στην πρωτεύουσα του νησιού την Λευκωσία. Ενώ η δεύτερη πόλη που “φιλοξενούσε” εξίσου σημαντικό αριθμό προσφύγων ήταν η επαρχία Λάρνακας καθώς διέμεναν 49.609 πρόσφυγες. Επιπλέον οι 34.208 εκτοπισμένοι δηλώνσαν κάτοικοι επαρχίας Λεμεσού, στα ελεύθερα χωριά της επαρχίας Αμμοχώστου (βάση των στοιχείων) μετά την εισβολή κατοικούσαν 11.544 εκτοπισμένοι, και τέλος στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κύπρου που βρίσκεται η επαρχία Πάφου όπου αποτελεί την περίπτωση μελέτης στεγάστηκαν 5,388 πρόσφυγες.(βλέπε διάγραμμα 18 σελ.17)⁹ Τα πιο πάνω στοιχεία μας επιβεβαιώνουν αυτό που αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα της εργασίας πως οι πρόσφυγες είναι εξαπλωμένοι σε όλο τον ελεύθερο χώρο του νησιού.

Η προσπάθεια εντοπισμού εκτοπισμένων στην σημερινή τους θέση (που θα συμπεριλάμβανε και πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς) δεν ήταν εφικτή, (καθώς άρνηση για εντοπισμό στοιχείων υπήρξε από την στατιστική υπηρεσία, και από το τμήμα αρχείο πληθυσμού όπως αναφέρθηκε και στον πρόλογο) παρόλα αυτά ήταν δυνατή η εύρεση στοιχείων -μετά από συνεννόηση με υπεύθυνο του Κεντρικού τμήματος Πολεοδομίας και Οικισμωσ Λευκωσίας Κ.Πανάο – της σημερινής γεωγραφικής θέσης των εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων βάση τις οικιστικές μονάδες που έχουν παραδοθεί μέχρι 2004 για την στέγαση τους. Οι ονομαζόμενοι **“Κυβερνητικοί Οικισμοί”** είναι σύνολο από οικιστικές μονάδες που παίρνουν την μορφή οικισμών και έχουν δημιουργηθεί από την Κυβέρνηση με όλες τις απαιτούμενες παροχές σε όλες τις ελεύθερες επαρχίες της νήσου. Βάση των στοιχείων/πινάκων που ήταν διαθέσιμα από το **Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως Λευκωσίας** έχουν παραδοθεί έως το 2004 συνολικά 13.460 οικιστικές μονάδες σε όλη την ελεύθερη Κύπρο για στέγαση προσφυγικών οικογενειών. Ξεκινώντας από την **επαρχία Λευκωσίας** παρατηρείται πως οι κυβερνητικοί οικισμοί είναι χωροθετημένοι σε 22 διαφορετικά τμήματα της επαρχίας.

9. Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο, Θεσσαλονίκη*, Χ.Ε 1981 σελ.23 Το πιο πάνω σύνολο αθροίζει 163.112 πρόσφυγες, θα πρέπει να πούμε πως τα στοιχεία αυτά δόθηκαν στην δημοσιότητα βάση τις επαγγελματικές κατηγορίες των εκτοπισθέντων, αναφορές σε κείμενα κάνουν λόγω πως ο αριθμός των εκτοπισμένων είναι κατά προσέγγιση 200.000 πρόσωπα. Το πιο πάνω σύνολο συμπληρώνουν και 293 εκτοπισμένοι που παρέμειναν σε κατεχόμενα εδάφη και συγκεκριμένα στην επαρχία Κυρήνειας.

Η πρωτεύουσα φαίνεται να είναι η πόλη που έχει στεγάσει το μεγαλύτερο μέρος του εκτοπισμένου πληθυσμού, καθώς έχουν δημιουργηθεί οι περισσότερες κατοικίες (6.842) με την μορφή κυβερνητικών οικισμών. Η κάθε επιλεγμένη περιοχή της πρωτεύουσας που προορίστηκε για σκοπούς οικιστικής εκμετάλλευσης και δημιουργίας Κυβερνητικού οικισμού δεν ξεπερνούσε τις 1024 οικιστικές μονάδες όπως στην περιοχή Ανθούπολη που αποτελεί και τον μέγιστο αριθμό κατοικιών αλλά δεν ήταν και λιγότεροι (οι κυβερνητικοί οικισμοί) από 44 οικιστικές μονάδες όπως π.χ στην περιοχή Γεράνι.

Συνεχίζοντας θα πρέπει να αναφερθεί πως παρόλο που τα στοιχεία για την κατανομή του προσφυγικού πληθυσμού -σύμφωνα με τα στοιχεία της Χαρίτου Φατούρου- δεν χαρακτηρίζονται "καινούργια" καθώς είναι έρευνα που είχε διεξήχθη τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, τα νεότερα στοιχεία που προέρχονται από την Πολεοδομική υπηρεσία φαίνεται να επιβεβαιώνουν και να μας διαβεβαιώνουν -όπως θα φανεί και στην συνέχεια- πως οι αναλογίες του πληθυσμού κατά επαρχία δεν διαφοροποιούνται μέχρι και σήμερα – όπως μπορεί να περίμενε κανείς- βάση των Κυβερνητικών οικισμών. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό αν παρατηρηθεί το σύνολο των οικιστικών μονάδων σε κάθε επαρχία που κατανέμονται σχεδόν με την ίδια σειρά όπως με την κατανομή του πληθυσμού το '76. Η **επαρχία Λάρνακας** είναι η δεύτερη ελεύθερη επαρχία Κύπρου με τις περισσότερες οικιστικές μονάδες για πρόσφυγες, με συνολικό αριθμό 3.398 προσφυγικές κατοικίες. Σε ολόκληρη την επαρχία έχουν δημιουργηθεί 15 προσφυγικοί οικισμοί και ο μέγιστος αριθμός οικιστικών μονάδων έχει κατασκευαστεί στη περιοχή των Αγίων Αναργύρων Ι με 446 κατοικίες. Οι λιγότερες προσφυγικές οικιστικές μονάδες στην επαρχία βρίσκονται στο χωρίο Δεκέλεια καθώς υπάρχουν μόνο 20. Επιπλέον στην **επαρχία Λεμεσού** υπάρχουν συνολικά 2.919 οικιστικές μονάδες χωροθετημένες σε 14 Κυβερνητικούς οικισμούς και οι περισσότερες προσφυγικές κατοικίες -που φτάνουν τις 575- βρίσκονται σε μια από τις κεντρικότερες τοποθεσίες της επαρχίας, την Λινόπετρα. Επίσης στην επαρχία Λεμεσού ο μικρότερος Κυβερνητικός οικισμός αποτελείται από 4 οικιστικές μονάδες στη περιοχή Παραμάλι. Τέλος η ελεύθερη Αμμόχωστος και Πάφος είναι οι επαρχίες στις οποίες έχουν δημιουργεί οι λιγότεροι Κυβερνητικοί οικισμοί που συνεπάγεται και πολύ λιγότερες οικιστικές μονάδες σε σχέση με τις υπόλοιπες επαρχίες.¹⁰

10.Κ.Πανάος - Υπηρεσία Πολεοδομίας και Οικήσεως του Κεντρικού τμήματος Λευκωσίας, *"Κυβερνητικοί Οικισμοί"* (συναπτικός πίνακας) Μάιος 2009

Η **επαρχία Πάφου** όπου εξετάζεται στην παρούσα μελέτη διαθέτει 10 κυβερνητικούς οικισμούς με τις περισσότερες οικιστικές μονάδες να φτάνουν τις 90 και είναι χωροθετημένες στην περιοχή Μούταλλου (περιοχή που εξετάζεται), ενώ η κυβέρνηση έχει επιλέξει να κατασκευάσει και να διαθέσει τις λιγότερες οικιστικές μονάδες στο χωριο Άγιος Γεώργιος Μαμμωνιών με μόλις 6 προσφυγικές κατοικίες, για Πάφο βλέπε και διαγράμματα 20.α και 20.β σελ.19. Στην **επαρχία Αμμοχώστου** υπάρχουν μόνο 4 κυβερνητικοί οικισμοί με συνολικά 117 οικιστικές μονάδες με τον μεγαλύτερο οικισμό να αποτελείται από 33 προσφυγικές κατοικίες στην πλέον δημοφιλέστερη τουριστική περιοχή της χώρας την Αγία Νάπα, ενώ ο μικρότερος οικισμός αποτελείται από 20 οικιστικές μονάδες στη περιοχή Φρέναρος.

Παράλληλα, σημαντικό είναι να επισημανθεί πως οι οικιστικές μονάδες που κτίζονται σε κυβερνητικούς οικισμούς έχουν διατεθεί σε πρόσφυγες μετά από απόφαση διαχωρισμού τους σε πέντε είδη κρατικής γης, δηλαδή εντός: 1.Ε/κ γης, 2.Χαλίτικης γης, 3.Τουρκοκυπριακής γης, 4.εκκλησιαστικής γης και 5.δασικής γης. Πιο αναλυτικά στις δυο μεγαλύτερες επαρχίες της χώρας Λευκωσία και Λεμεσό οι περισσότερες οικιστικές μονάδες των κυβερνητικών οικισμών έχουν δημιουργηθεί εντός ελληνοκυπριακής γης με ποσοστά 64.5% και 59.7% αντίστοιχα. Επίσης και στην επαρχία Λάρνακας έχει αξιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό ελληνοκυπριακό έδαφος με ποσοστό 45.6% για στέγαση των εκτοπισμένων. Αντίθετα στην ελεύθερη Αμμόχωστο για προσφυγική στέγαση έχει αξιοποιηθεί μόνο χαλίτικο έδαφος 100%. Και τέλος στην επαρχία που εξετάζεται Πάφο, οι πρόσφυγες που διαμένουν σε κυβερνητικούς οικισμούς στεγάζονται μόνο εντός τουρκοκυπριακής γης(100%). Η εκκλησιαστική γη όπως δείχνουν οι πίνακες του τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως είναι η μόνη που φαίνεται να αξιοποιείται λιγότερο για σκοπούς στέγασης εκτοπισμένων ατόμων.¹¹ Αναμφισβήτητα αναφορά θα πρέπει να γίνει και στους **“Συνοικισμούς Αυτοστέγασης”** όπου αποτελούν ένα άλλο μέσο στέγασης όπου επιλέχθηκε για την στεγαστική αποκατάσταση των Ελληνοκυπρίων προσφύγων και διεκπεραιώνετε από την λήξη της τουρκικής εισβολή, από την Ε/κ κυβέρνηση. Πρόκειται για σύνολο οικιστικών μονάδων που παίρνουν την μορφή οικισμών και έχουν δημιουργηθεί από εκτοπισμένα πρόσωπα με οικονομική κρατική βοήθεια και έπειτα από παραχώρηση κυβερνητικών οικοπέδων σ’όλες τις ελεύθερες επαρχίες.

11. οπ.π

(Ο ακριβής ορισμός του συνοικισμού είναι: ίδρυση πόλης/χωριού/συγκρότημα κατοικιών κοντά σε πόλη. Συνοικισμός λέγεται η συνάθροιση πολλών ατόμων σ' ένα μέρος, που κάποτε έγινε κάτω από ορισμένες συνθήκες οι οποίες ένωναν σε κοινή μοίρα αυτά τα άτομα. Ο συνοικισμός είναι στενότερη έννοια από τη συνοικία. Συνοικισμοί φτιάχνονταν και φτιάχνονται ακόμη, κυρίως στις άκρες της πόλης, από ανθρώπους που αναγκάστηκαν για διάφορους λόγους να φύγουν από τον τόπο τους και να εγκατασταθούν, είτε προσωρινά είτε μόνιμα σ' ένα άλλο μέρος. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται π.χ. στις περιπτώσεις πολέμου, που ολόκληρες περιοχές ξεκληρίζονται και καταστρέφονται μ' αποτέλεσμα να εγκαταλείπονται από τους κατοίκους τους. Συνοικισμοί που δημιουργήθηκαν από τέτοιους ανθρώπους, είναι οι συνοικισμοί των προσφύγων της Μικράς Ασίας, που υπάρχουν άφθονοι στην Ελλάδα, οι συνοικισμοί των Παλαιστίνιων στις Αραβικές χώρες και της Κύπρου).¹²

Στα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία του τμήματος Πολεοδομίας και Οικήσεως μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως έχουν παραχωρηθεί μέχρι και το 2004 συνολικά 13.259 οικόπεδα, για σκοπούς αυτοστέγασης εκτοπισμένων οικογενειών. Η **Λεμεσός** είναι η επαρχία που έχουν παραχωρηθεί τα περισσότερα οικόπεδα και συγκεκριμένα φτάνουν τα **4.068** για ίδρυση τέτοιου είδους συνοικισμών. Τα κυβερνητικά οικόπεδα που παραχωρήθηκαν σε πρόσφυγες στην Λεμεσό ανήκουν κυρίως σε τουρκοκυπριακή γη με ποσοστό 61.5% και υπάρχουν συνολικά 64 συνοικισμοί. Επιπλέον η κάθε περιοχή κατά επαρχία είναι διαχωρισμένη σε φάσεις (αλφαβητικά) και στον μεγαλύτερο συνοικισμό αυτοστέγασης έχουν παραδοθεί σε εκτοπισμένες οικογένειες 545 οικόπεδα στα Πάνω Πολεμίδια Γ' φάσης για δημιουργία οικιστικών μονάδων. Ο μικρότερος συνοικισμός της επαρχίας έχει 8 οικόπεδα και βρίσκονται στα Κάτω Πολεμίδια φάσης Α'. Ανάλογος διαχωρισμός οικοπέδων πραγματοποιήθηκε και στην επαρχία **Λάρνακας** όπου αξιοποιήθηκαν για σκοπούς αυτοστέγασης **3.890 οικόπεδα** σε συνολικά 94 συνοικισμούς αυτοστέγασης, Περισσότερα από το 55% των οικοπέδων παραδόθηκε και για αυτή την επαρχία κυρίως σε τουρκοκυπριακή γη. Ο μεγαλύτερος συνοικισμός αποτελείται από 472 οικόπεδα στην περιοχή Μενεού Α' φάσης και στον μικρότερο συνοικισμό παραχωρήθηκε μόνο ένα οικόπεδο για οικιστική εκμετάλλευση και συγκεκριμένα στην περιοχή Πύλας Α' φάσεως.

12. Ελληνική Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια: "Συνοικισμός"

<http://www.livopedia.gr/index.php/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Στην επαρχία **Λευκωσίας** έχουν διαχωριστεί **2.773 οικόπεδα** για την στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων κυρίως εντός ελληνοκυπριακής (42.1%) και χαλίτικης γης (38.6%). Υπάρχουν 82 συνοικισμοί σε 25 διαφορετικές τοποθεσίες της επαρχίας και ο μεγαλύτερος οικισμός αποτελείται από 223 οικόπεδα στο Γέρι Γ' φάσης ενώ ο μικρότερος συνοικισμός περιέχει μόλις 1 οικόπεδο στο Αρέδιου Δ' φάσης. Ακόμη στα ελεύθερα χωρία της επαρχίας **Αμμοχώστου** έχουν διαχωριστεί **2.147 οικόπεδα** κυρίως εντός χαλίτικης γης 42% ενώ επίσης σημαντικό είναι να πούμε πως το 28.3% των οικιστικών μονάδων (βάση των οικοπέδων που παραδόθηκαν σε πρόσφυγες) βρίσκεται εντός των Βρετανικών Βάσεων. Υπάρχουν 50 συνοικισμοί αυτοστέγασης σε 8 περιοχές και το μεγαλύτερο τμήμα οικοπέδων που παραδόθηκε σε εκτοπισμένα πρόσωπα βρίσκεται στην περιοχή Βρυσούλλες Α' φάσης ενώ τα πιο λίγα οικόπεδα διαχωρίστηκαν στον ίδιο συνοικισμό Η' φάσεως (6) αλλά και σε συνοικισμό στο Δασάκι Άχνας Δ' φάσεως

Τέλος στην **επαρχία Πάφου** που εξετάζεται παρατηρείται πως είναι η πόλη που και στις δυο περιπτώσεις στέγασης (κυβερνητικοί οικισμοί και συνοικισμοί αυτοστέγασης) αξιοποιείται από την πολιτεία του κράτους σε μικρότερο βαθμό για σκοπούς στεγαστικής αποκατάστασης προσφύγων, καθώς έχουν διαχωριστεί και παραδοθεί μόνο 381 οικόπεδα. Το 98% των οικοπέδων βρίσκεται σε τουρκοκυπριακή γη σε 7 τοποθεσίες διαχωρισμένες σε 17 συνοικισμούς. Οι περισσότεροι πρόσφυγες φαίνεται να διαμένουν στο χωρίο Τίμη (στην Α' φάση) της επαρχίας Πάφου καθώς έχουν παραχωρηθεί 98 οικόπεδα για οικιστική εκμετάλλευση. Ο μικρότερος συνοικισμός βρίσκεται στα Μανδριά Β' φάσεως με μόνο 8 οικόπεδα, (βλέπε διαγράμματα 21 α,β,γ,δ σελ.20-21 για Πάφου).¹³ Τέλος είναι αναγκαίο να τονιστεί πως **όλες οι οικιστικές μονάδες δημιουργήθηκαν με πρότυπο παρόμοιο με αυτό του μη-εκτοπισμένου πληθυσμού**.¹⁴ Ενώ παράλληλα τα εκτοπισμένα άτομα που βρήκαν στέγαση σε τέτοια προγράμματα στέγαση προέβλεπαν επίσης κοινωνικές υπηρεσίες, με τη μορφή κέντρων ημερήσιας φροντίδας, σχολεία εμπορικά κέντρα κτλ.¹⁵

13.Κ.Πανάος - Υπηρεσία Πολεοδομίας και Οικήσεως του Κεντρικού τμήματος Λευκωσίας, "Συνοικισμοί Αυτοστέγαση" Μάιος 2009

14. Internal displacement monitoring center: *Cyprus: A Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs* (2009) [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000)

15.The Library of Congress Cyprus, *Refugees and Social Reconstruction* [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy_0050\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy_0050))

Στην παρούσα εργασία παρόλο που επανειλημμένα παρουσιάζεται πως οι κυβερνητικοί οικισμοί και οικισμοί αυτόστέγασης έχουν κατασκευαστεί με βάση πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού και προϋποθέτουν όλες τις αναγκαίες παροχές και υπηρεσίες(γηροκομεία, κέντρα νεότητας, σχολεία κτλ) που αποτελούν ισχυρά κίνητρα για ευκολότερη ένταξη των μεγάλων μαζών προσφύγων σε ένα νέο χώρο υποδοχής ποίες είναι οι πρόσθετες παροχές που θα επιθυμούσε το δείγμα του προσφυγικού κόσμου που εξετάζεται ώστε να βελτιωθούν ακόμη περισσότερο οι συνοικισμοί τους; Στο ερωτηματολόγιο για αυτό το λόγο είχε τεθεί μια τέτοια ερώτηση και συγκεκριμένα ρωτούσε: 'Αν ζείτε σε προσφυγικό συνοικισμό ποίες κατά την άποψη σας θα ήταν οι επιθυμητές πρόσθετες παροχές από το κράτος που θα βοηθούσαν περισσότερο τον συνοικισμό σας; Θα πρέπει να πούμε πως σε αυτή την ερώτηση εξαιρούνται οι πρόσφυγες που διαμένουν στις άλλες επαρχίες και οι πρόσφυγες που κατοικούν στη Πάφο οι οποίοι δεν απαντούν καθώς δεν τους αντιπροσωπεύει η ερώτηση.

Ενώ επίσης θα πρέπει να επισημανθεί πως οι περισσότεροι πρόσφυγες κάτοικοι που διαμένουν σε τ/κ γη (Μούταλλο) παρατηρείται πως θα επιθυμούσαν να υπάρξει βελτίωση στις οικίες που διαμένουν(30%) ενώ πολύ λιγότεροι πρόσφυγες κάτοικοι του οικισμού αυτοστέγασης επιλέγουν την επιλογή αυτή. Αντίθετα παρατηρείται πως οι περισσότεροι κάτοικοι του οικισμού αυτοστέγασης θα προτιμούσαν περισσότερο να αυξηθούν τα κοινωφελή έργα(28%) ενώ στην επιλογή "άλλο" που καλούνται να συμπληρώσουν ουσιαστικά κάποια δική τους απάντηση σε περίπτωση που το επιθυμούσαν κάποιες προσφυγοπούλες αναφέρουν πως μια επιθυμητή πρόσθετη παροχή που θα βοηθούσε περισσότερο των οικισμό τους είναι η δημιουργία παιδικού σταθμού. Ενώ τέλος το 22% των προσφύγων περίπου στα ίδια ποσοστά -οι κάτοικοι του ενός οικισμού σε σχέση με τον άλλον- απαντάει πως αυτό που θα βοηθούσε περισσότερο στην ανάπτυξη του συν-οικισμού τους θα ήταν η βελτίωση των υποδομών (βλέπε διάγραμμα 37 σελ.34).¹⁶

16. Ερώτηση: 'Αν ζείτε σε προσφυγικούς οικισμούς ποίες κατά την άποψη σας θα ήταν οι επιθυμητές πρόσθετες παροχές από το κράτος που θα βοηθούσαν περισσότερο τον συνοικισμό σας;"

4.6.(1) Διαχείριση Τουρκοκυπριακών περιουσιών στην ελεύθερη Κύπρο

Για την ανάλυση των πιο πάνω επισημάνθηκε αρκετές φορές πως γίνεται εκμετάλλευση της τουρκοκυπριακής γης στην ελεύθερη Κύπρο. Για την περαιτέρω ανάλυση του τρόπου αξιοποίησης της τουρκοκυπριακής γης θεωρήθηκε αναγκαία η επιτόπια επίσκεψη στην αρμόδια Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/Κ περιουσιών στην επαρχία Πάφου και η συνάντηση με την διευθύντρια της υπηρεσίας πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2009. Η κ. Θ. Χατζηβασιλείου επισημαίνει πως η διαχείριση των τ/κ περιουσιών στην ελεύθερη Κύπρο που άνηκε μέχρι και την εισβολή σε τουρκοκύπριους τείνει σήμερα να είναι υπό την εποπτεία και την κηδεμονία του Υπουργού εσωτερικών. Για αυτό το λόγο άλλωστε ο υπουργός Εσωτερικών Ν. Συλικιώτης ονομάζεται/θεωρείται ο ‘Κηδεμόνας του Τ/κ εδάφους/ περιουσιών στην ελεύθερη Κύπρο’, καθώς διαχειρίζεται τις Τ/κ περιουσίες προς όφελος των προσφύγων και ασκεί τις αρμοδιότητες του ενόσω υφίσταται η έκρυθμη κατάσταση, μέχρις ότου επιτευχθεί τελική διευθέτηση του προβλήματος. Επίσης οποιαδήποτε διεργασία πρόκειται να πραγματοποιηθεί ή έχει διεξαχθεί σε τουρκοκυπριακή περιουσία γίνεται ύστερα από έγκριση του (βάση των τροποποιημένων νόμων και των προσωρινών διατάξεων).¹

Ο συνολικός αριθμός οικιστικών μονάδων που δημιουργήθηκαν σε κυβερνητικούς οικισμούς στις τουρκοκυπριακές περιουσίες/γη σε όλη την μη κατεχόμενη χώρα είναι 3.125 και 5.640 είναι τα οικόπεδα που διαχωρίστηκαν για δημιουργία συνοικισμών αυτοστέγασης.² Πέρα από αυτά για την στέγαση των ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων χρησιμοποιήθηκαν και οι ήδη υφιστάμενες τουρκοκυπριακές κατοικίες(βλέπε φωτογ.Ι και Λ). Σε αυτό το σημείο να επισημανθεί πως: “Από την τουρκοκυπριακή πλευρά μια παρόμοια διαδικασία για την αποκατάσταση έλαβε χώρα. Δεδομένου όμως των εξαιρετικά διαφορετικών αριθμών που εμπλέκονται στη μεταφορά πληθυσμού (200.000 Ελληνοκύπριοι, σε αντίθεση με περίπου 50.000 Τουρκοκύπριοι), γίνεται κατανοητό πως υπήρξε μεγάλο πλεόνασμα κενών κατοικιών διαθέσιμων για τους εκτοπισθέντες Τουρκοκυπρίους, στο Βορρά”, αναγράφεται στην μελέτη του Ζέττερ. Επιπλέον “υπήρχε πολύ λιγότερη πίεση για την υιοθέτηση λύσεων έκτακτης ανάγκης. Η μετεγκατάσταση ως διαδικασία διεξήχθη πιο συστηματικά με καλά οργανωμένο τρόπο.

1.Κ. Θ. Χατζηβασιλείου- Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών Μάιος 2009

2.Κ. Πανάος - Υπηρεσία Πολεοδομίας και Οικήσεως του Κεντρικού τμήματος Λευκωσίας, *“Συνοικισμοί Αυτοστέγαση και Κυβερνητικοί οικισμοί ” (συνοπτικοί πίνακες)* Μάιος 2009

Εκριζόμενοι χωρικοί επανεγκαταστάθηκαν και η στέγαση αλλά και η γη διατέθηκαν με βάση το μέγεθος της οικογένειας, ώστε να αντισταθμιστεί η απώλεια της ακίνητης περιουσίας από το νότο(...). Η πολιτική επαναχρησιμοποίηση αναπτύχθηκε και από τις δύο κοινότητες, ανεξάρτητα η μια από την άλλη κοινότητα. Δεν υπήρξε καμία πολιτική «συνεργασίας» με μεσολάβηση μεταξύ τους για την επίτευξη αυτών των παρόμοιων αποτελέσμων”επισημαίνει ο R. Zetter³

Όπως ανέφερε η διευθύντρια Θ.Χατζηβασιλείου οι πρόσφυγες δεν καταβάλλουν ενοίκιο για την χρήση των κατοικιών για σκοπούς ιδιοκατοίκησης. Οι δαπάνες για την επιδιόρθωση και συντήρηση των τ/κ κατοικιών καλύπτονται από το “Ταμείο διαχείρισης τ/κ περιουσιών”. Ενώ παράλληλα με ανάλογο τρόπο διαχειρίζονται και τα α) τ/κ υποστατικά(2000), β)τ/κ γεωργικοί κλήροι, γ)τ/κ χώροι δ)τ/κ τεμάχια/ οικόπεδα σε κτηνοτροφικές περιοχές, για όσο το δυνατό μεγαλύτερη εξυπηρέτηση των ελληνοκυπρίων προσφύγων. Επιπρόσθετα, με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία οι Τ/κ κατοικίες ανέρχονται στις 6.762 και βρίσκονται σε όλες τις ελεύθερες επαρχίες πλην της επαρχίας Αμμοχώστου. Έχουν παραχωρηθεί σε εκτοπισμένες οικογένειες 5.708 κατοικίες για στέγαση, ενώ οι υπόλοιπες παραχωρήθηκαν για εξοχικούς σκοπούς. (Η επιδιόρθωση και συντήρηση των εξοχικών κατοικιών αναλαμβάνεται από τους ίδιους τους μισθωτές, διαδικασία που όμως ανεστάλη).

Η διευθύντρια του αρμόδιου τμήματος επισήμανε αρκετές φορές πως οι τουρκοκυπριακοί (κοινόχρηστοι/ιδιωτικοί) χώροι χρησιμοποιούνται/συντηρούνται και διαχειρίζονται πάντοτε με ιδιαίτερο τρόπο, και σεβασμό προς τους τουρκοκυπρίους κατόχους τους. Χαρακτηριστικό είναι πως και τα τζαμιά – ο θρησκευτικός χώρος των μουσουλμάνων Τουρκοκυπρίων- όπως στην περιοχή Μουτάλλου στη επαρχία Πάφου εκεί που στεγάζεται και η υπηρεσία Τ/κ δεν έχουν καταστραφεί αλλά αντιθέτως συντηρούνται από την αρμόδια υπηρεσία, καθώς και οι κατοικίες. Οι φωτογραφίες Θ-Ι-Κ σελ45-47 Π σελ.53 -Ν.1σελ.50 από την Τουρκοκυπριακή περιοχή Μουτάλλου απεικονίζει την σημερινή κατάσταση στην περιοχή και όπως δείχνει ακόμη και τα ονόματα των οδών έχουν παραμείνει όπως ήταν και πριν την εισβολή. Επίσης η ευαισθητοποίηση των κυπριακών αρχών για τις τ/κ περιουσίες δεν παραμένει μόνο σε αυτά.

3.R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ.63

<http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disasterplanning/zettershelter.pdf>

Με αυτό εννοείται πως σε περίπτωση απαλλοτρίωσης ακινήτου όπως κτηρίων/κατοικιών για το δημόσιο συμφέρον (π.χ δημιουργία κοινόχρηστων χώρων, δρόμων, πάρκων κτλ) σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, οι Τουρκοκύπριοι κάτοχοι δέχονται αποζημιώσεις. Οι **αποζημιώσεις για τις απαλλοτριώσεις** των τ/κ περιουσιών κατατίθενται σε Ειδικό Λογαριασμό στο "Ταμείο τ/κ Περιουσιών" σε πίστη των τ/κ ιδιοκτητών των επηρεαζόμενων περιουσιών(βλέπε φωτογ.Ξ.3-Οσελ.51-52). Τέλος αναφέρετε πως η Υπηρεσία Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών μας επιβεβαιώνει πως στην επαρχία Πάφου βρίσκεται η μεγαλύτερη έκταση τ/κ γης στην ελεύθερη Κύπρο. Επίσης η συνολική έκταση τουρκοκυπριακής γης που παραχωρήθηκε σε πρόσφυγες για σκοπούς γεωργικής αξιοποίησης στην Πάφο φτάνει τα 7.535 εκτάρια και είναι η δεύτερη επαρχία σε έκταση μετά την Λάρνακα που το μεγαλύτερο μέρος της Τ/κ γης αξιοποιείται για αυτούς τους σκοπούς (βλέπε πίνακες 22-23 σελ.22).⁴

4.Από αρχείο Υπηρεσίας Διαχείρισης Τ/κ Περιουσιών (επαρχίας Πάφου)

4.7 ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΩΝ-ΤΟΥΡΚΟΚΥΠΡΙΩΝ

Στην ενότητα αυτή κατά πρώτο θα ήταν ενδιαφέρον να ανακοινώναμε την θέση της (ελληνορθόδοξης) εκκλησίας Κύπρου όσο αφορά το ζήτημα της εγκατάστασης τουρκοκυπρίων και τούρκων εποίκων κάτοικων στις περιουσίες ε/κ του Βορρά, όπως την μετέδιδαν τα κυπριακά Μ.Μ.Ε στις 27.4.1010: "(...)Η εκκλησία δηλώνει πως εάν οι τουρκοκύπριοι θέλουν να παραμείνουν στο Βορρά, μπορούν να παραμείνουν στο Βορρά (...), η εκκλησιά αγαπά τους τουρκοκυπρίους(...) παρολά αυτά πρέπει να παραδώσουν τα σπίτια που ανήκουν στους ελληνοκυπρίους"¹

Κατά δεύτερο, στο διεθνή χώρο μερικοί από τους μελετητές που έχουν ασχοληθεί με το κυπριακό ζήτημα και τους πρόσφυγες της Κύπρου (όπως οι καθηγητές: P.Loizos, R.Zetter, S. Ege, S. Avineri) συγκρίνοντας με περιπτώσεις άλλων κρατών κάνουν λόγο για μια χώρα που παρά τα όσα προβλήματα επωμίστηκε και τις αρνητικές συνέπειες που επέφερε ο πόλεμος, καταφέρνει και πάλι να ανασυγκροτηθεί και προπαντός να αφομοιώσει όλους τους πρόσφυγες που υπήρχαν. Ως παράδειγμα αναφέρω τον καθηγητή πολιτικών επιστημών του Εβραϊκού πανεπιστημίου Shlomo Avineri όπου σε μελέτη του τον Αύγουστο 2004 στο "project-syndicate" (το project-syndicate προβάλλει εφημερίδες από όλο τον κόσμο και σχολιασμούς από διακεκριμένους επιστήμονες) αντλεί παραδείγματα από την Μεσόγειο κάνοντας μια σύγκριση ανάμεσα σε χώρες που έχουν καταφέρει να εντάξουν μεγάλο κύμα προσφύγων και χώρες που αποτυγχάνουν με αναποτελεσματικό τρόπο να ανταπεξέλθουν σε τέτοιου είδους καταστάσεις, μετά από πολέμους/συρράξεις.

Τα παραδείγματα αυτά αφορούν την Κύπρο και την Παλαιστίνη, αναφέρει την Κύπρο ως χώρα πρότυπο, που με στρατηγική -βάση σχεδίων έκτακτης ανάγκης- κατάφερε να εντάξει τους πρόσφυγες μετά το τέλος του πολέμου, στην ελεύθερη Κύπρο. Επεκτείνοντας στο άρθρο κάνει ακόμη αναφορά για μια χώρα που κατάφερε να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά προβλήματα των προσφύγων του Βορρά και υποστηρίζει πως το Ελληνοκυπριακό κράτος πρέπει να είναι υπερήφανο που κατάφερε να ανταπεξέλθει σε τέτοιες δύσκολες καταστάσεις. Παρουσιάζει μια ελληνοκυπριακή κοινότητα που αντέδρασε με ανθρωπιά, αλληλεγγύη και σύνεση, χωρίς να τρέφεται με μίσος και αδιαλλαξία ακολουθώντας μια "Κάντι" πολιτική.

1.Αντ1(Κύπρου) Κεντρικό δελτίο ειδήσεων 27 Απριλίου 2010

Ενώ επίσης κάνει λόγο για μια κοινωνία που δεν προώθησε το διαχωρισμό ή τις διακρίσεις ανάμεσα σε γηγενείς και πρόσφυγες και τον κοινωνικό αποκλεισμό της ευάλωτης ομάδας. Μιλάει ακόμη για πρόσφυγες που ζουν σήμερα με αξιοπρέπεια και τιμή. Επιπλέον αναφέρει πως η Κύπρος είναι ένα κράτος που κατάφερε να μην επιτρέψει την δημιουργία περιοχών με γκέτο και κατά την άποψη του μια χώρα μπορεί να το κατορθώσει αν πραγματικά έχει πίστη και θέληση. Σε αντίθεση με αυτά κατακρίνει την Παλαιστίνη που αποτελεί πεδίο έντασης, εστία τρομοκρατικών επιθέσεων, αντιπαραθέσεων και πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών, με αποτέλεσμα τους χιλιάδες Παλαιστίνους εκτοπισμένους που ζουν σε άθλιες συνθήκες σε καταυλισμούς, και οι περισσότεροι από τους οποίους βρίσκονται κοντά ή μέσα σε αστικά κέντρα που γιγαντώνονται άναρχα με τα χρόνια.

Στη συνέχεια παρατίθεται ενδεικτικό μέρος του άρθρου: “(...)εξίσου αξιόλογη ήταν η ελληνοκυπριακή στρατηγική απόφαση να ακολουθήσουν μια Γκάντι πολιτική (της μη-βίας). Ενώ υπάρχει έντονη πικρία για την τουρκική κατοχή, και το γεγονός ότι οι τούρκοι έποικοι εμφυτεύονται στον Βορρά, η ελληνική κοινότητα της Κύπρου αποφάσισε να μην κάνει χρήση βίας εναντίον της κατοχής(...). Αυτός είναι επίσης ένας από τους λόγους που λίγοι άνθρωποι έχουν ποτέ ακούσει για τους Έλληνες πρόσφυγες της Κύπρου. Θα μπορούσε βέβαια, να είναι αλλιώς αν οι Ελληνοκύπριοι είχαν ακολουθήσει το Παλαιστινιακό παράδειγμα του 1948 – αν διατηρούνταν οι πρόσφυγες σε στρατόπεδα, και διαχωρίζονταν από την μη προσφύγων κοινωνία, και έτρεφαν τα παιδιά τους με καθημερινό μιλιταριστικό μήνυμα, του μίσους, της εκδίκησης και της τρομοκρατίας, μια εντελώς διαφορετική ατμόσφαιρα θα διαπερνούσε το νησί(...). Οι Παλαιστίνιοι(...), δεν κατάφεραν να χειραφετηθούν από τη βίαιη στρατιωτικοποιημένη επιλογή που έχει φέρει τη δυστυχία τους. Η Κύπρος έχει επιτύχει - μια ακμάζουσα οικονομία, κανείς δεν ζει κάτω από συνθήκες εξαθλίωσης και ταπείνωσης σε καταυλισμούς, έχει επιτύχει την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση(...)”.² Σε αυτό το σημείο σημαντικό είναι να βλέπαμε και τις απόψεις των ιδίων των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων που διετέλεσαν μέρος του ερωτηματολογίου. Μετά τις δραματικές επιπτώσεις που επωμίστηκαν οι ίδιοι αλλά και χιλιάδες τουρκοκύπριοι (του νότου), τι αισθάνονται για αυτούς;

2. Shlomo Avineri “*The Refugee Dilemma*” Project Syndicate, August 2004 <http://www.project-syndicate.org/commentary/avineri24>

Θα δέχονταν π.χ σήμερα να πάντρευαν τα παιδιά τους με τουρκοκύπριο/α; Παρόλο που διατήρησαν μια Κάντι πολιτική όπως και ο καθ. Anineri αναφέρει καθώς, δεν επεκτάθηκαν σε βίαιες συγκρούσεις, θα δέχονταν σήμερα να έχουν επαφές με αυτούς τους ανθρώπους; Για αυτό το λόγο στο ερωτηματολόγιο τέθηκε και η εξής ερώτηση: "Θα παντρεύατε ποτέ τα παιδιά σας με τουρκοκύπριο/α;", για απάντηση είχαν τεθεί τρεις επιλογές "ναι" "όχι" και "δεν ξέρω". Οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες που πήραν μέρος στην έρευνα φαίνεται να είναι αρνητικοί σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, να δέχονταν δηλ. να γινόταν μια τέλεση μυστηρίου (γάμου) ανάμεσα στα παιδιά τους και σε Τ/κ. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από τα αποτελέσματα του δείγματος, καθώς ποσοστό της τάξης του 54% απαντάει στην δεύτερη επιλογή "όχι".

Προφανώς η μεγαλύτερη πλειοψηφία του ερωτηθέντος προσφυγικού πληθυσμού(ενώ φαίνεται να υπάρχει μια μεγαλύτερη συγκέντρωση αρνητικής θέσης από πρόσφυγες κατοίκους του τ/κ συνοικισμού) δεν επιθυμεί και βλέπει ίσως με προκατάληψη τους Τουρκοκύπριους συμπατριώτες τους ή ακόμη ίσως τους διακατέχει μια ρατσιστική τάση θα μπορούσαμε να λέγαμε. Παρόλο που αρκετοί Ελληνοκύπριοι έχουν συνυπάρξει στο παρελθόν με την άλλη πλευρά (π.χ βλέπε πίνακα 3 σελ.2-3 για Πάφο 1960 και Χάρτη 3 σελ.56 "κατανομή πληθυσμού 1973), ζώντας αυτούς τους ανθρώπους ίσως ως γείτονες ή ως φίλους, τους θεωρούν όμως "ξένους". Προφανώς αυτό το ποσοστό των προσφύγων δεν δέχεται αυτό που και ο Βαντον είπε ότι: "οι άνθρωποι γεννιούνται και είναι ίσοι"³ για τους Τουρκοκύπριους συμπατριώτες τους μετά τον πόλεμο, εφόσον είναι κατηγορηματικοί στην ιδεολογία τους και επιδιώκουν να μην έχουν οποιαδήποτε σχέση ή πρόσμιξη του "εαυτού" με τους "άλλους". Στο σημείο αυτό –λόγω της (μάλλον) ρατσιστικής αντιμετώπισης των Ε/κ απέναντι στους Τ/κ συμπατριώτες τους- μας δίνεται παράλληλα η ευκαιρία να παρατηρήσουμε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα έλεγα όσα αναφέρονται στο βιβλίο "Divided Cyprus:modernity, history, and an island in conflict", των Y.Papadakis, N. Peristianis, G. Welz στην σελ.11:"(...) υπάρχει χάσμα ανάμεσα στη επίσημη πολιτική ρητορική των Ελληνοκυπρίων για τους Τ/κ, η οποία τους μεταχειρίζεται ως συμπατριώτες με τους οποίους οι Ε/κ συνυπήρχαν ειρηνικά στο παρελθόν, και τις ελληνικές εκπαιδευτικές πρακτικές της Κύπρου. Η ανθρωπολογική διερεύνηση δείχνει αμφιβολία για την έννοια της κρατικής πολιτικής ως κάποιο είδος συνεπούς δόγματος που διαδίδεται μέσω της εκπαίδευσης. Το εκπαιδευτικό σύστημα έρχεται σε αντίθεση με την επίσημα διακηρυγμένη πολιτική(...).

3.M. Banton *Racial theories*, Cambridge Cambridge University Press, 1998 σελ.24

Εφαρμόζεται μια στρατηγική που προσφέρει διαφορετικά μηνύματα σε διαφορετικά ακροατήρια(...). Η "καλή" ε/κ γραμμή επαναλήφθηκε διαρκώς στη διεθνούς πολιτική, όταν Έλληνες αξιωματούχοι Κύπριοι απευθύνονται σε ξένους πολιτικούς, αλλά μέσα στην Κύπρο δεν υπήρξε καμία συνεχής προσπάθεια να μετατρέψει αυτό σε ένα μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Αυτό το χάσμα θα μπορούσε επίσης να είναι το αποτέλεσμα της αντίστασης εκ μέρους του Υπουργείου Παιδείας στην εφαρμογή της κρατικής πολιτικής και της αντίστασης εκ μέρους των δασκάλων κατά τη διάρκεια των πρακτικών διδασκαλίας(...). Τις περισσότερες φορές, δάσκαλοι αποτυγχάνουν να κάνουν οποιεσδήποτε διακρίσεις μεταξύ των "κακών" τούρκων και καλών "τουρκοκυπρίων" και κατά συνέπεια οι τουρκοκύπριοι εντάσσονται κάτω από την αρνητική κατηγορία του "τούρκου".⁴

Το κείμενο του βιβλίου αναφέρει δηλαδή την συγκεχυμένη επεξήγηση και διδασκαλία στους ελληνοκυπρίους μαθητές όσο αφορά την τουρκοκυπριακή μειονότητα σε σχέση με τους τούρκους εποίκους. Ίσως, πέρα από την πικρία που νιώθουν εξαιτίας της απώλειας της ιδιαίτερης τους πατρίδας η άρνηση των ελληνοκύπριων προσφύγων, θα μπορούσαμε να λέγαμε πως οφείλεται στην κατάταξη και των "καλών" τουρκοκυπρίων στους "Τούρκους", έπειτα από την διακοπή των σχέσεων τους. Πέρα από αυτά, σημαντικό είναι και το ποσοστό των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων 18% που θα δεχόταν να πάντρευαν τα παιδιά τους με Τουρκοκύπριους. Οι απαντήσεις δόθηκαν κυρίως από δύο συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες, από τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες του δείγματος (1960, 9%) αλλά υπήρχε και ένα σημαντικό ποσοστό από την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα (γεννημένους την δεκαετία του 1930, 7%) του δείγματος. Οι απαντήσεις της θετικής θέσης σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο ίσως να προκύπτουν επειδή προφανώς δεν έχουν αρνητικά αισθήματα προς τα άτομα αυτά. Ίσως συμπάσχουν και μαζί τους, δεδομένου πως μερίδα τουρκοκυπρίων ξεριζώθηκε επίσης, ή δεν έχουν προκαταλήψεις ή κάποιοι από αυτούς έχουν ζήσει αυτούς τους ανθρώπους ή τους ζούνε ακόμη στην ελεύθερη Κύπρο. Μερίδα πληθυσμού Τουρκοκυπρίων ακόμη παραμένουν στα ελεύθερα εδάφη της χώρας καθώς από το 1975 με την συμφωνία της Βιέννης από τους 45.000 Τουρκοκύπριους που μετακινήθηκαν από το νότο προς τον βορρά, 130 επέλεξαν να παραμείνουν στις πατρογονικές τους εστίες και στην Πάφο σήμερα η Υπ.Διαχείρισης τ/κ μα επιβεβαιώνει πως σήμερα υπάρχουν 600 τ/κ κάτοικοι στην επαρχία Πάφου σε τρία χωριά και εντός της πόλης.(βλέπε χάρτη 12σελ.65:τ/κ οικισμοί στην Πάφο)⁵

4. Y.Papadakis, N. Peristianis, G. Welz *Divided Cyprus :modernity, history, and an island in conflict* Bloomington Indiana University Press 2006 σελ.11

Ενώ επίσης σημαντικό είναι να ειπωθεί πως 'περίπου 35.000 Τουρκοκύπριοι έχουν μεταναστεύσει κατά τη περίοδο 1974-1999 από το κατεχόμενο τμήμα λόγω της οικονομικής, κοινωνικής και ηθικής εξαθλίωσης που επικρατεί εκεί. Ως αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των τούρκων στρατιωτών και των εποίκων ξεπερνά σήμερα τον αριθμό των Τουρκοκυπρίων'⁶

Ακόμη στο βιβλίο 'Δεν ξεχνώ και αγωνίζομαι' μπορεί διαβάσει κανείς αφηγήσεις προσφύγων που μιλούν για τους Τουρκοκύπριους συμπατριώτες τους με αρκετά κολακευτικά λόγια και μετά τον πόλεμο, για τον τρόπο συμβίωσή τους και τις καλές σχέσεις που συνήθιζαν να έχουν ως συγχωριανοί ή και φίλοι στο Βορρά, παρατίθενται ενδεικτικά τα εξής: '(...) περνώ από τον τουρκομαχαλά, συναντώ Τούρκους συγχωριανούς μου. Τους χαιρετώ και αυτοί ανταποδίδουν το χαιρετισμό με το «καλώς την γειτόνισσα». Ήταν αγαθοί, φιλήσυχοι, εργατικοί άνθρωποι όπως και οι Έλληνες της Λαπήθου.⁷ Η θετική θέση μέρους των ε/κ προσφύγων θα μπορούσε επίσης να χαρακτηριστεί αισιόδοξο για μελλοντική συνύπαρξη αυτών των δυο κοινοτήτων. Εφόσον δηλώνουν ότι θα δέχονταν να αφήσουν αυτούς τους ανθρώπους να μπου σ' τις οικογένειές τους και στη ζωή τους, δίνει ελπίδα πως σε περίπτωση λύσεως' καθώς μέρος Ελληνοκυπρίων (προσφύγων) θα δεχτεί να συμβιώσει και να συνυπάρξει με Τουρκοκύπριους. Επιπλέον 5% δεν απαντάει καθόλου στην ερώτηση ενώ υπήρχαν και οι πρόσφυγες που επιλέγουν 'δεν ξέρω' 23%(βλέπε διάγραμμα 24 σελ.23). Προφανώς επιλέγοντας ως απάντηση την τρίτη επιλογή ίσως να μην έχουν σκεφτεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο, δηλαδή πως θα μπορούσαν να έχουν σχέσεις με τουρκοκύπριους μετά την εισβολή. Αφορά κυρίως πρόσφυγες που διαμένουν στο οικισμό αυτοστέγασης. Αυτοί που επιλέγουν 'δεν ξέρω' είναι και άνδρες και γυναίκες από όλες τις ηλικιακές ομάδες, αλλά υπάρχει μια μεγαλύτερη συγκέντρωση απαντήσεων σε αυτή την επιλογή από γυναίκες. Τώρα όσο αφορά την αρνητική θέση της πλειοψηφίας του δείγματος αποφασίστηκε να τους δοθεί η ευκαιρία να επιλέξουν και να αριθμήσουν βάση αυτό που τους αντιπροσωπεύει περισσότερο έως το λιγότερο (1-4).

5. A. Gurel K. Ozersay, PRIO project (Peace and reconciliation in the Eastern Mediterranean) ' *The Politics of Property in Cyprus: Conflicting Appeals to 'Bizonality' and 'Human Rights by the Two Cypriot Communities'* , by PRIO Cyprus Centre Report 3/2006 σελ.4 <http://www.prio.no/Research-and-Publications/Publication/?oid=62530>

6. Εκπαιδευτήρια Μάνεση -Σχολικό Αφιέρωμα 1974-2004 ' 30 χρόνια Τουρκικής κατοχής στο μαρτυρικό νησί της Κύπρου' <http://www.manesis.gr/Kypros/kypros.htm>

7. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992.σελ.181

Ανάμεσα σε τέσσερεις επιλογές (η άρνηση αυτή οφείλεται στη διαφορά θρησκείας, γλώσσας, ηθών/εθίμων, ή εξαιτίας των γεγονότων της εισβολής).Ο σκοπός είναι να γίνει διευκρίνιση και ανάλυση της αιτίας που δεν θα δέχονταν να αποκτήσουν σχέσεις με τουρκοκυπρίους όπως παραδείγματος χάριν με ένα γάμο ανάμεσα στα παιδιά τους. Από τους 54 πρόσφυγες οι 32 επιλέγουν ως κύριο λόγο της άρνησης τους την "διαφορετική θρησκεία" (περισσότεροι άνδρες και πιο μέτριου μορφωτικού επιπέδου), δηλαδή δεν δέχονται τους Τ/κ επειδή είναι μουσουλμάνοι, και δεν συμμερίζονται την ίδια θρησκεία μαζί τους (χριστιανισμό).

Εξαιτίας αυτής της διαφορετικότητας τους κρίνουν πως είναι ικανή αιτία να μην δέχονται να γίνει καμία πρόσμειξη του "άλλου" μαζί τους. Προφανώς η θέση αυτή ευνοείται και από το γεγονός πως η θρησκεία για τους Ελληνοκύπριους είναι ένας ιερός θεσμός. Αυτή η αιτία της διαφορετικότητας τους, θεωρούν πως είναι αρκετό για μην αποδεχτούν να πάντρευαν τα παιδιά τους με άλλη εθνότητα. Το 22% επιλέγει ως πρώτη επιλογή για άρνηση τους τα γεγονότα της εισβολής '74, η επιλογή αυτή προέρχεται κυρίως από άτομα πιο χαμηλής μόρφωσης από όλες τις ηλικιακές ομάδες αλλά κυρίως από τους πρόσφυγες γεννημένους το 1940-50. Προφανώς τοποθετώντας ως πρώτη επιλογή "λόγω των γεγονότων της εισβολής" τους θεωρούν υπαίτιους για τον εκτοπισμό τους από τον Βορρά. Ενώ παράλληλα οι περισσότεροι εκτοπισμένοι του δείγματος θεωρούν ως δεύτερο σημαντικότερο λόγο για να αρνιούνται την δέσμευση των απογόνων τους με Τ/κ την διαφορά ηθών και εθίμων που έχουν οι δύο πλευρές μεταξύ τους (28%). Επιπλέον σχεδόν όλοι οι πρόσφυγες του δείγματος που αριθμούν, συμφωνούν μεταξύ τους πως αυτό που τους αντιπροσωπεύει λιγότερο ως επιλογή για άρνηση τους στην νύμφευση των παιδιών τους με την άλλη πλευρά την διαφορετική γλώσσα, με λίγα λόγια το γεγονός πως μιλάνε μια άλλη γλώσσα δεν τους απασχολεί σε μεγάλο βαθμό όσο το γεγονός ότι ασπάζονται μια άλλη θρησκεία όπως τον μουσουλμανισμό.⁸ Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως σε έρευνα που έγινε σε έφηβους πρόσφυγες στο νότο κρίνουν πως οι διαφορές μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων είναι μεγαλύτερες από ό, τι μεταξύ εκτοπισθέντων και μη εκτοπισθέντων.⁹ Το αίσθημα της άρνησης για τους Τουρκοκυπρίους επιβεβαιώνουν και οι συγγραφείς Περισιτιάνης και Τσαγγαράς καθώς αναφέρουν τα εξής:

8. Ερώτηση: "Θα παντρεύατε ποτέ τα παιδιά σας με τουρκοκύπριο/α;"

9. Internal Displacement Monitoring Centre: *Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs*(2009) [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?OpenDocument&count=10000)

Ήτο αίσθημα της συμπάθειας για τους Τουρκοκύπριους δεν είναι ούτε πολύ διαδεδομένο ούτε πολύ ισχυρό (...)αλλά και οι τουρκοκύπριοι μπορούν να νιώθουν φιλικά για συγκεκριμένα άτομα που γνωρίζουν καλά και τα εμπιστεύονται, δεν αισθάνονται πολύ συμπάθεια για τους ελληνοκύπριους στο σύνολο τους.”¹⁰ Τέλος αναφέρετε πως πληθυσμός της Κύπρου στο τέλος του 2003, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών, ήταν 818.200 από του οποίους οι 646.900 (79,0%) ανήκουν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, 87.800 (11,0%) στην τουρκοκυπριακή κοινότητα και 83.500 (10,0%) είναι ξένοι που κατοικούν στην Κύπρο (βλέπε διάγραμμα 2 σελ.1)¹¹ Ενώ μιλώντας για τον πληθυσμό της Κύπρου στην ελεγχόμενη περιοχή είχε εκτιμηθεί σε 789.300 στο τέλος του 2007. Στη επαρχία Λευκωσίας κατοικούσαν 310.900, στην Αμμόχωστο 43.700, στην Λάρνακα 131.900, στη Λεμεσό 226.700 και στην Πάφο 76.100 (βλέπε διάγραμμα 25 σελ.24). Ποσοστό της τάξης του 69,9% διέμενε σε αστικές περιοχές ενώ μόνο το 30,1% του συνολικού πληθυσμού διέμενε σε αγροτικές περιοχές.¹²

10. Ν.Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.119

11.Κυβερνητική πύλη διαδικτύου *Ήδιαβίωσης στην Κύπρο*
<http://www.portal.gov.cy/portal/portal.nsf/All/557C1D21FAEB9C6EC2256EBD004F3D30?OpenDocument>

12.Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου *Νεότερα στοιχεία: Πληθυσμός Κύπρου, 2007*
http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Paphos_District

ΕΠΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΠΡΟΥ –ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτό το κεφάλαιο απαντούνται ερωτήματα όπως: ποιος ήταν ο καθοριστικός ρόλος των Ελληνοκυπρίων προσφύγων στην προσπάθεια ανοικοδόμησης της ελληνοκυπριακής οικονομίας χωρίς όμως πλέον το 38% των εδαφών που ουσιαστικά “χαθηκε” για την ελληνοκυπριακή πλευρά μετά την καταστροφή του 1974; Καθώς οι κατακτήσεις των Τούρκων δεν περιελάμβαναν και σαφώς δεν περιορίστηκαν μόνο στις οικιστικές μονάδες και περιουσίες προσφύγων αλλά μεταξύ άλλων κατέλαβαν βιομηχανίες, εμπορικά λιμάνια, το μοναδικό αεροδρόμιο της χώρας (επαρχία Λευκωσία), τουριστικές εγκαταστάσεις, σημαντικό μέρος μεταλλείων-λατομείων κτλ.

Όμως παρόλα αυτά το Ακαθάριστο Εθνικό και Εγχώριο Προϊόν ήδη από τα τέλη του πόλεμου αρχίζει να αυξάνει και ξεπερνάει μέσα σε μερικά χρόνια τα προ πολέμου επίπεδα. Αναλύεται επίσης πως οι πρόσφυγες και η επείγουσα ανάγκη που υπάρχει για την στέγαση τους ενεργοποιεί αυτόματα τον κατασκευαστικό τομέα ενώ παράλληλα –έμμεσα- υποκινεί και άλλους κλάδους του οικονομικού τομέα με λίγα λόγια αποτελούν εν μέρει την αιτία αναβίωσης του δευτερογενή τομέα. Τονίζεται επίσης πως μετά τον πόλεμο 1974 και την εκδίωξη των Ελληνοκυπρίων του Βορρά ξεκινάει μια άλλη εποχή για το νησί, στις καταλυτικές αυτές αλλαγές εντάσσονται: η μείωση της παραγωγής του πρωτογενή τομέα και η συνεχής επιταχυνόμενη ανάπτυξη του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Έπειτα “από το 1984 η Κυπριακή Δημοκρατία εισέρχεται στην πορεία του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης. Επιπρόσθετα από την ίδια περίοδο οι συγκρίσεις αρχίζουν να γίνονται με διαφορετικά κριτήρια και μάλιστα τα ευρωπαϊκά πρότυπα”.¹ Στην αρχή του κεφαλαίου γίνεται ανάλυση της συνταγής του οικονομολόγου Keynes που ίσως ακολουθεί και το Ελληνοκυπριακό κράτος.

1. Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαρής, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.16

Καθώς οι δαπάνες της κυβέρνησης θα πρέπει να έχουν σκοπό τις επενδύσεις (εδώ π.χ το προσφυγικό στεγαστικό πρόγραμμα), για να επέλθει πλήρης απασχόλησης και να ξεπεραστεί μια κρίση (εδώ έχουμε την κρίση που επέφερε ο πόλεμος, ενώ η ανεργία μειώνεται σε πάρα πολύ χαμηλά επίπεδα), όπως προτείνει ο Keynes. Ενώ παράλληλα ο Keynes υποστηρίζει πως προαπαίτηση είναι ο αυξημένος ρόλος του κράτους όπως συνέβηκε και στην Κύπρο. Επίσης στο κεφάλαιο εξηγείται/ επισημαίνεται γιατί δεν πρέπει να πάντα τα κράτη υποδοχής αναγκαστικά να βλέπουν τους πρόσφυγες ως επιβάρυνση αλλά αντιθέτως μπορούν να χρησιμοποιούνται ως πόροι για ανάπτυξη, όπως συνέβηκε και στο Κυπριακό κράτος, καθώς μπορούν να συμβάλλουν και οι πρόσφυγες σε αυτό χρησιμοποιώντας τις παραγωγικές τους ικανότητες, όταν μάλιστα έχουν υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας,. Η N.L.Green στο βιβλίο της «Οι δρόμοι της μετανάστευσης» υπογραμμίζει τα λόγια του S.Steinberg: "Η ιστορική στιγμή και η χρονολογία άφιξης των μεταναστών μπορεί να είναι αποφασιστικής σημασίας για την αποτίμηση της σχέσης τους με τις ευκαιρίες που υπάρχουν κατά την στιγμή άφιξης τους".² Μήπως το γεγονός πως και οι εκτοπισμένοι ελληνοκύπριοι έφτασαν στον νέο χώρο υποδοχής σε μια εποχή όπου η κυπριακή οικονομία είχε καταστραφεί και γινόταν προσπάθεια βελτίωσης να ήταν επίσης καθοριστικής σημασίας και συνέβαλε έτσι ώστε να υπάρξει ομαλότερη ένταξη στην κοινωνικοοικονομική ζωή των πόλεων που εγκαταστάθηκαν;

Γίνεται προσπάθεια να διαπιστωθεί μέσω της έρευνας (ερωτηματολογίου) αν οι ίδιοι οι πρόσφυγες κατανοούν ότι αποτέλεσαν μέρος της όλης προσπάθειας για την οικονομική άνθιση της χώρας. Παράλληλα αναλύονται τα επαγγέλματα των προσφύγων πριν και μετά τον πόλεμο, κάποιοι από αυτούς δηλώνουν ότι αναγκάστηκαν να αλλάξουν επαγγελματικό προσανατολισμό είτε μόνιμα είτε προσωρινά για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες συνθήκες, που επέφερε ο πόλεμος. Ακόμη γυναίκες κυρίως δηλώνουν πως αν και πριν το πόλεμο δεν επαγγέλονταν μετά τον πόλεμο αναγκάζονται να εργαστούν. Επίσης παρατίθενται στοιχεία που δείχνουν πως οι πρόσφυγες αγρότες μετά την μεταφορά τους στο Νότιο τμήμα αλλάζουν τον τρόπο παραγωγής των προϊόντων δείχνουν μεγάλη ευελιξία/ προσαρμοστικότητα και με κάποιες "έξυπνες κινήσεις" προσπαθούν να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες και σε ένα νέο τρόπο παραγωγής προϊόντων, που θα επέφερε μεγαλύτερα κέρδη.

2.N.L.Green Οι δρόμοι της μετανάστευσης[μτφρ Δ.Παρσάνογλου] στα πλαίσια του μαθήματος Διεθνής Μετανάστευση Αθήνα Σαββάλλας 2004 σελ.46

Όπως και ο Febvre(1924) υποστήριξε: "(...)παντού υπάρχουν δυνατότητες, ο άνθρωπος ως κύριος των δυνατοτήτων του, είναι αυτός που αποφασίζει την αξιοποίηση τους. Η άποψη αυτή με την αναστροφή του βάζει σε πρώτη μοίρα τον άνθρωπο και όχι πλέον την γη την επίδραση του κλίματος ή τις καθοριστικές συνθήκες που ισχύουν σε κάθε περιοχή." ³ Τέλος επειδή δεν ήταν δυνατός ο εντοπισμός στοιχείων για την συμβολή των προσφύγων στο ΑΕΠ της χώρας αναφέρονται ενδεικτικά μηναιία εισοδήματα όπως δήλωσε μέρος του προσφυγικού πληθυσμού που εξετάστηκε.

³ Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζημιχάλης σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Πολιτισμική γεωγραφία* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ.124

5.2 Ο ρόλος των προσφύγων στην ανόρθωση και την προοδευτική εξέλιξη της Κυπριακής Οικονομίας από το 1974

Στο κεφάλαιο 5 πριν από οπουδήποτε ανάλυση θα μπορούσαμε να παρομοιάσουμε το παράδειγμα που ίσως ακολούθησε η Ελληνοκυπριακή κυβέρνηση σε όλες τις ελεύθερες περιοχές, ώστε να καταφέρει να υλοποιήσει τους στόχους της και να φτάσει τα επίπεδα του ΑΕΠ που επικρατούσαν πριν την εισβολή και τον διαχωρισμό της χώρας σε δύο χωριστά και εντελώς αποκομμένα το ένα από το άλλο τμήματα, αλλά και να επιτευχθεί (ανοδική) οικονομική πρόοδος, με πλήρη απασχόληση και επαγγελματική αποκατάσταση και των Ελληνοκυπρίων προσφύγων.

Ίσως η πολιτεία ακολουθεί την Κευνσιανή πολιτική γιατί όπως και ο οικονομολόγος J.M. Keynes υποστήριξε μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου¹: "κατά την διάρκεια μιας κρίσης θεωρούνται απαραίτητες οι Κυβερνητικές Δαπάνες με λίγα λόγια «Δημοσιονομική Πολιτική». Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με κατασκευή τεχνικών υποδομών (οδικοί άξονες, φράγματα, πάρκα, κτλ), οι Κυβερνήσεις θα μπορούσαν να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, που με τη σειρά τους θα προκαλούσαν αύξηση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες. Οι βιομηχανίες έτσι θα προχωρούσαν στην αύξηση των εκροών τους και άρα των διαθέσιμων θέσεων εργασίας. Πρόκειται για μια προς τα πάνω εξέλιξη τύπου «spiral». Όταν θα επανέρχονταν οι καλές περίοδοι οι Κυβερνήσεις τότε με την αύξηση της φορολογίας θα απέτρεπαν φαινόμενα υπερθέρμανσης της οικονομίας." Η συνταγή του Keynes για τη βελτίωση της οικονομίας είχε ως προαπαιτήση έναν αυξημένο ρόλο του κράτους δηλαδή την ενεργοποίηση των Κυβερνήσεων με δράσεις αποταμίευσης και εξοικονόμησης σε καλές περιόδους και δαπανών σε περιόδους κρίσης (...)το νέο στοιχείο που εμφανίστηκε στις πολιτικές της Δυτικής Ευρώπης έχει μείνει γνωστό και ως η μεταπολεμική Κευνσιανή συναίνεση. Επιπλέον θα πρέπει να πούμε πως με την καινοτομία αυτή οι Δυτικές Κυβερνήσεις έθεσαν ως κορυφαία προτεραιότητα την πλήρη απασχόληση, εκ παραλλήλου με την βελτίωση των κοινωνικών παροχών στους τομείς της δημόσιας εκπαίδευσης, της στέγης, της περίθαλψης.²

1. Σε συνέδριο που έλαβε χώρα στο Bretton Woods με σκοπό συζήτησης την δομή της Νέας Παγκόσμιας Οικονομίας.

2. Σαπουντζάκη Π, Σκορδίλη Σ. σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική Ι* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 2002/03, σελ.20-21

Στα όσα θα αναφερθούν θα προσπαθήσω να υποστηρίξω πως τα πιο πάνω εφαρμόστηκαν και από το κράτος της Κύπρου. Γιατί όπως και Α. Μουσκαλλής πολιτικός/ δημοσιογράφος (στη θέση του βουλευτή Αμμοχώστου/ΑΚΕΛ και αναπληρωτής πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής επιτροπής Προσφύγων/Εγκλωβισμένων) το 2008 στην εφημερίδα Χαραυγή, ανέφερε: “Πέρασαν 35 χρόνια από την Τούρκικη Εισβολή και κατοχή. Η μεγαλύτερη καταστροφή της σύγχρονης ιστορίας της πατρίδας μας(...). Η Κυβέρνηση πήρε θαρραλέες και πλούσιες αποφάσεις για τους πρόσφυγες(...)τα Υπουργείο Εσωτερικών εργάστηκε με ταχύτητα και σκληρή δουλειά για την εκτέλεση των αποφάσεων της Κυβέρνησης για τους πρόσφυγες(...)“.

Ενώ επίσης ορθά θα χαρακτήριζε κανείς τα λόγια του δημοσιογράφου ότι: “Η προσφυγιά δεν έχει χρώματα. Η προσφυγιά δεν αντέχει μικροπολιτικές και μικρόψυχες αντιμετωπίσεις. Η προσφυγιά κερδίζει μόνο μέσα από τη σοβαρότητα, ενότητα, αναγνώριση, διεκδικητικότητα και σκληρή δουλειά, (...)Η προσφυγιά χρειάζεται ψυχραιμία, ηρεμία, υπομονή και έντιμη, σωστή, ειλικρινή διαχείριση, (...)Η προσφυγική πολιτική της Κυβέρνησης κρίνεται άκρως επιτυχημένη”.³ Ήδη από το 1979 από τις 31 υποθέσεις που καταγράφηκαν/εξετάστηκαν και χορηγόταν δημόσιο βοήθημα για ανεργία οι 28 υποθέσεις αφορούσαν πρόσφυγες ενώ μόνο 3 για μη πρόσφυγες. Επίσης για κοινωνικά προβλήματα όπως διαζύγια και ορφανά πρόσωπα (με μικρή διαφορά) το μεγαλύτερο μέρος κυβερνητικής βοήθειας αφορούσε εκτοπισμένα άτομα –181 υποθέσεις-, 96 πρόσφυγες και 85 γηγενείς⁴. Αυτό μας δίνει μια σαφή εικόνα κατά πρώτον πως και το μέγεθος του προσφυγικού πληθυσμού με οικονομικά προβλήματα ήταν μικρό αν και μιλάμε για 4,5-5 χρόνια μετά την εισβολή και κατά δεύτερο πως τα κοινωνικά προβλήματα προσφύγων είναι περίπου όσα και του μεγέθους των προβλημάτων γηγενών, ενώ θα περίμενε κανείς πως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκτοπισμένοι σε νέο τόπο εγκατάστασης είναι μεγαλύτερου βαθμού (βλέπε και πίνακες α,β,γ,δ σελ.35-36) για τα έτη 2001 και 2002, 2008 και 2009 καθώς ο αριθμός υποθέσεων που αφορά εκτοπισθέντες για δημόσιο βοήθημα εμφανίζεται μικρότερος σε σχέση με τον αριθμό υποθέσεων γηγενών κατοίκων).

3. Α. Μουσκαλλής “Η προσφυγική πολιτική της κυβέρνησης”, Χαραυγή on line 2008

<http://www.haravgi.com.cy/site-article-26700-gr.php>

4. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus σελ. 127

Από οικονομική άποψη το σύνολο του ενεργητικού που βρέθηκε υπό τουρκικό έλεγχο σύμφωνα με τον Σ.Παντελή ήταν:

- 70% του ακαθάριστου εισοδήματος
- 65% των τουριστικών εγκαταστάσεων
- 87% των υπό κατασκευή ξενοδοχείων
- 83% της γενικής διακίνησης εμπορευμάτων(Αμμόχωστος)
- 56% της παραγωγής των μεταλλείων και λατομείων
- 41% της κτηνοτροφικής παραγωγής
- 48% των γεωργικών εξαγωγών
- 46% της καλλιέργειας φυτών⁵

Ο Helladren(2003) υποστηρίζει ότι: "Η Δημοκρατία της Κύπρου σήμερα χαρακτηρίζεται ως μια από τις πιο δυναμικές οικονομίες στην περιοχή(...), με ένα από τα υψηλότερα βιοτικά επίπεδα στη λεκάνη της Μεσογείου.⁶ Ενώ επίσης σημειώνει πως: "Το οικονομικό κόστος για την Κύπρο που επέφερε η διαίρεση ήταν τεράστιο(...), και το γεγονός ότι προκλήθηκε μεγάλος αριθμός προσφύγων. Οι Ελληνοκύπριοι στερήθηκαν σημαντικό μέρος από την καλύτερη γη τους(...), καθώς ήταν κερδοφόρα βιομηχανία εσπεριδοειδών, δύο μεγάλες πόλεις, και το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής υποδομής. (...)Όμως οι Ελληνοκύπριοι γρήγορα ομαδοποιούνται και θέτουν τις δυνάμεις τους για την ανοικοδόμηση του κατεστραμμένου έθνους. Μέσα σε λίγα χρόνια η οικονομία ήταν σχετικά πολύ καλύτερη και η Ελληνική Κυπριακή Δημοκρατία συνεχίζει να απολαμβάνει τη διεθνή αναγνώριση ως ο μόνος νόμιμος εκπρόσωπος της Κύπρου."⁷

Παρόλο που μικρή αναφορά για την ταχεία μεγέθυνση του ΑΕΠ της χώρας ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια έγινε σε προηγούμενη υποενότητα· ωστόσο μπορούμε να δούμε και πιο αναλυτικά, την μετέπειτα εξέλιξη του ΑΕΠ όπως καταγράφηκε στην "Οικονομική έκθεση του τμήματος στατιστικής και ερευνών" (1994). Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε τρέχουσες τιμές αγοράς) το 1977 είχε ήδη φτάσει στα 423,1 εκ. λίρες σημειώνεται συνεχής αύξησης και 4 χιόνια αργότερα μέχρι το 1981 διπλασιάζεται (876.0 εκ.λίρες), ενώ μια δεκαετία αργότερα φτάνει μέχρι τα 2.662.9 εκ. (1991) και η εντυπωσιακή πρόοδος συνεχίζεται (3.575,4 εκ. το 1994). Η ίδια διαπίστωση γίνεται και για το Ακαθάριστο Εθνικό προϊόν.

5.Σ. Παντελής *Η Νέα Ιστορία της Κύπρου* [μτφρ. Ελένη.Ταμβάκη], Αθήνα Ι.Φλώρος 1986 Σελ.421

6. P. Helladren *Cyprus* β' έκδοση Victoria Lonely planet publications ltd 2003 σελ.10 και 7 σελ.16

Όπου από το 1977 που ήτανε 441.9 εκ.λίρες μέχρι το 1994 φτάνει 3.609,8 εκ. (σημαντική πρόοδος πραγματοποιείται και στις ακαθαρ.εγχώριες πάγιες κεφαλαιουχικές επενδύσεις βλ.πίνακα 26 σελ.25).⁸ Ο επικερδώς απασχολούμενος πληθυσμός το 1974 ήταν 213.900 ενώ μέχρι το 1994 φτάνει τις 272.000 χιλιάδες. Όπως φαίνεται και στο πίνακα 28 στην σελ.26 το μέγεθος των απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα μειώνεται από το 1974 όπου ήταν 79.700 άτομα, μέχρι το 1994 μόνο 34.800 άτομα απασχολούνταν σε αυτό τον τομέα. Σημαντική εξέλιξη παρουσιάζεται στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, στο δευτερογενή τομέα το 1974 απασχολούνταν 52.900 Ελληνοκύπριοι ενώ μέχρι το 1994 μια εικοσαετία αργότερα οι απασχολούμενοι αυξάνονται στις 69.700 πρόσωπα. Μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζεται στο τριτογενή τομέα καθώς το 1974 εργάζονταν 81.200 άτομα ενώ μέχρι το 1994 διπλασιάζονται σε 167.500 απασχολούμενους.⁹

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να λέγαμε όπως επισημαίνουν και οι Χατζημιχάλης/Βάιου ότι: "Οι επίσημες στατιστικές της εργασίας χωρίζουν την απασχόληση στους γνωστούς τρεις τομείς(πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής), ενώ η σταδιακή μείωση της απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα ως δείκτης (αλλά και μέσον)ανάπτυξης και ευημερίας παραμένει κυρίαρχη θέση στις θεωρίες της ανάπτυξης. Η γεωργία ήταν (και για κάποιους παραμένει)έναν παραδοσιακό καθυστερημένος τομέας, ενώ η εκβιομηχάνιση είναι συνώνυμη με το δυναμισμό και την πρόοδο(...), όμως ο ασαφής ορισμός του «αγρότη»κάνει ιδιαίτερα προβληματικές τις τομεακές περιγραφές της απασχόλησης. Παρόλα αυτά η σχετική σημασία του αγροτικού τομέα στην περιφέρεια(και στην περίπτωση της Κύπρου θα μπορούσαμε να λέγαμε) δεν αμφισβητείται από κανένα."¹⁰ Παράλληλα στο πίνακα 27 σελ.25 επίσης μπορεί να παρατηρήσει κανείς τις μεγάλες αυξήσεις στις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων την πενταετία 1975 μέχρι 1980. Επιπρόσθετα υπάρχει ραγδαία αύξηση του κατασκευαστικού και μεταποιητικού τομέα από το 1973-74 έως και το 1980. Το '73-74 οι κατασκευές βελτίωσαν το ΑΕΠ της χώρας κατά 36.2 και 28.4 εκατομμύρια αντιστοίχως, μέχρι και το 1980 σημειώνει τέτοια εξέλιξη που έφτανε τα 62.600 εκ.λίρες περισσότερα δηλαδή έφτασε τα 98.800 εκ.λίρες (βλέπε πίνακα 11 σελ.10).¹¹

8.Τμήμα στατιστικής και ερευνών (Υπ. Οικονομικών) *Γενικές Οικονομικές Στατιστικές-Οικονομική Έκθεση* 1994 Αρ. έκδοσης 39 σειρά 1 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1994σελ.96

9. Τμήμα Στατιστικής και ερευνών (Υπουργείο Οικονομικών) *Εργατικές Στατιστικές* 1994 σειρά II αρ. έκθεσης 13 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1994 σελ.42

10. Ντ.Βαΐου-Κ.Χατζημιχάλης Με την ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους πολωνούς στους αγρούς στα πλαίσια του μαθήματος Οικονομική Γεωγραφία (β'έκδοση) Εξάντας Εκδοτική Α.Ε Αθήνα 1997 σελ.101

Ας μην ξεχνάμε πως αυτά ήταν και τα κρίσιμα έτη που “εκμεταλλεύτηκε” και η Κυπριακή Δημοκρατία για την στέγαση των προσφύγων. Άρα η προσπάθεια στεγαστικής αποκατάστασης με την δημιουργία των χιλιάδων νέων οικιστικών μονάδων που κατασκευάζονται για αυτό το λόγο (που συνεπάγεται και δημόσια έργα) σε προσφυγικούς οικισμούς θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως η ραγδαία εξέλιξη της οικονομίας της χώρας (ξεκινώντας από τον κατασκευαστικό τομέα) μετά τον πόλεμο οφείλεται εν μέρει στην ύπαρξη προσφύγων και στην πολιτική της κυβέρνησης για προστασία τους. Με λίγα λόγια όπως ανέφερα και στο πρόλογο του κεφαλαίου η οικονομική άνθιση της χώρας μετά τον πόλεμο εν μέρει οφείλεται/αποτελέσσει αιτία και το προσφυγικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε εξαιτίας της εκδίωξης των Ελληνοκυπρίων του Βορρά, όπως παρατίθεται από διάφορες πηγές και πιο κάτω.

Στο βιβλίο «Ανατομία μιας μεταμόρφωσης» υποστηρίζονται με παρόμοιο τρόπο τα πιο πάνω “(...) Το θαύμα της επιβίωσης και προόδου δεν άργησε να έλθει. Διαχωρίζονται σε δύο στάδια: πρώτο ήταν η περισυλλογή και η συναρμολόγηση των θρυμμάτων της οικονομίας, η φροντίδα και η απασχόληση των εκτοπισμένων και γενικά η επαναδραστηριοποίηση όλων των οικονομικών παραγόντων. Το δεύτερο στάδιο ήταν η νέα αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας. Τα καλά αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν. Σε 4 χρόνια μετά την εισβολή εξέλιπε η ανεργία(...). Η στέγαση των εκτοπισμένων είχε προτεραιότητα και στην περίοδο 1975-1981 σχεδόν τα 3/4 των επενδύσεων σε ακίνητο κεφάλαιο διατέθηκαν για αυτό το σκοπό.”¹² Επιπρόσθετα σημαντικό είναι και ότι: “Η ανάκαμψη ήταν ραγδαία και στην ουσία αναπάντεχη σε τέτοιο βαθμό που ορθά χαρακτηρίστηκε σαν ένα “οικονομικό θαύμα”, (...) η οικονομική ανάκαμψη μετά το 1974 δεν μπορεί να γίνει κατανοητή χωρίς αναφορά στην κουλτούρα των Ελληνοκυπρίων (μιλώντας για στοιχεία της Ε/κ κουλτούρας- συγκεκριμένα κάνει λόγο για τον Ελληνοκύπριο πρόσφυγα- που συνδέονται πιο άμεσα με την οικονομική συμπεριφορά π.χ αύξηση της παραγωγής μείωση της κατανάλωσης με στόχο την επανάκτηση ενός ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου ή την επανάκτηση της οικονομικής ευμάρειας που προϋπήρχε στους πρόσφυγες και τέθηκε ως θέμα άμεσης ηθικής προτεραιότητας,-ελληνοκυπριακό ήθος- αυτοθυσία).

11. Republic of Cyprus, *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus 1979-1980 σελ. 131

12. Ν. Περιστιάνης, Γ.Τσαγγαράς, *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης, η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press, 1995 σελ.10 και σελ.37, και 13.σελ.57

Η αντίδραση των Ελληνοκυπρίων στις δραματικές εξελίξεις δεν μπορεί με κανένα τρόπο να χαρακτηριστεί ως φυσιολογική ως απορρέουσα από ανθρωπολογικά ένστικτα και προδιαθέσεις. Σε ανάλογες περιπτώσεις πολέμου και προσφυγοποίησης η επιτυχής επαναδραστηριοποίηση της οικονομίας είναι σπάνιο φαινόμενο,” αναφέρουν οι Τσαγγαράς-Περισιτιάνης.¹³ Καθώς και στην ηλεκ/νική βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (τμήματος ερευνών) για την Κύπρο (υποενότητα:κατασκευές) αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής:“Η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας άρχισε από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ο ρυθμός ανάπτυξης του κλάδου κατά μέσο όρο ήταν 17,5% ετησίως σε τρέχουσες τιμές από το 1968 έως το 1972 και ανήλθε σε 24,8% το 1973. Στις κατασκευές απασχολούνταν κατά τις περιόδους 1968-73 περίπου το 1/10 του επικερδώς απασχολούμενου εργατικού δυναμικού. Η κατασκευαστική βιομηχανία επλήγη σκληρά από την τουρκική εισβολή και κατοχή (...).

Το 1975 το εργατικό δυναμικό στο τομέα των κατασκευών ήταν το 6,2% των ατόμων μισθωτής δραστηριότητας στο νότο. Η εμπορική κατασκευή αναβίωσε το 1976, ως απάντηση στις αποφάσεις της κυβερνητικής πολιτικής, άρχισε την κατασκευή οικιών για περίπου 200.000 πρόσφυγες(...). Αυτή η έκρηξη στις κατασκευές διήρκεσε μέχρι το 1981(...). Ο ταχέως αναπτυσσόμενος τουριστικός τομέας επίσης ενθάρρυνε την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων, όπως επίσης αύξηση υπήρξε και στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Μετά την μεταστέγαση των προσφύγων, η κυβέρνηση ξεκίνησε πρόγραμμα κατασκευής κτηρίων για ομάδες χαμηλού εισοδήματος, ως μέρος μιας νέας, ευρύτερης κοινωνικής ευθύνης(...). Ένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικό έτος κατά την περίοδο οικονομικής άνθησης ήταν το 1979, όταν η κατασκευαστική βιομηχανία επεκταθεί στο 36,3% και αποτελούσε το 13,4% του ΑΕΠ το 1979. Ο κλάδος των κατασκευών παρουσίασε πιο χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στη δεκαετία του 1980 όμως η βιομηχανία συνέχισε να αποτελεί σημαντικό τμήμα της οικονομίας.¹⁴ Επίσης και ο Zetter στην έρευνα του για την Κύπρο(1986,1992) υπογραμμίζει: “ (...)η μελέτη μου για την Κύπρο είναι ένα τέτοιο παράδειγμα, η κυβέρνηση κατευθύνει επιτόκια της τραπεζικής ρευστότητας σε επενδύσεις στον τομέα της στέγασης μετά το 1974, μαζί με προτιμησιακές φορολογικές πολιτικές για την ανοικοδόμηση της κατασκευαστικής βιομηχανίας. Αυτά ήταν σημαντικά στοιχεία για την τόνωση και τη ανάκαμψη του κατασκευαστικού τομέα που βρισκόταν κοντά στην ολική καταστροφή, (...)αλλά και για την κινητοποίηση του προγράμματος στέγασης για τους εκτοπισμένους.

14.The Library of Congress “Cyprus-Construction” 1991
[http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0083\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0083))

Αυτές οι πολιτικές πρωτοβουλίες μπορούν να ισχύσουν και για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος στο χώρο υποδοχής όσον αφορά την φιλοξενία προσφύγων. Είναι ενδεικτική η ευρύτητα της στεγαστικής πολιτικής που μπορεί να ακολουθεί και είναι απαραίτητη για να αντιμετωπιστούν οι σοβαρές πιέσεις για την αγορά συμβατικών κατοικιών που προκαλούνται από τις διαδικασίες μαζικής εισροής πληθυσμού. Ενώ οι αλλαγές στην νομοθεσία ενοικίασης για τον έλεγχο και για την προστασία προσφύγων από την εκμετάλλευση, μπορεί επίσης να είναι αναγκαία(...)¹⁵

Στη εισαγωγή της μελέτης είχε τεθεί ακόμη ένα ερώτημα το οποίο θα επιχειρηθεί να απαντηθεί δηλαδή εάν οι πρόσφυγες είχαν συμβάλει στο "Οικονομικό Θαύμα" - στην μετέπειτα οικονομική εξέλιξη του νησιού (που ουσιαστικά εννοείτε η ξαφνική/ απότομη/ραγδαία ανάκαμψη της οικονομίας της Κύπρου μετά τον πόλεμο, γιατί όπως αναφέρεται και στην σελ.56 του βιβλίου "Ανατομία μιας μεταμόρφωσης" υπήρχαν βάσιμοι φόβοι ότι η κυπριακή οικονομία και κοινωνία θα κατέρρεαν ολοκληρωτικά. Τα στοιχεία που θα παρατεθούν πιο κάτω κάνουν λόγο για χρησιμοποίηση των προσφύγων ως πόρους για ανάπτυξη και όχι αναγκαστικά ως επιβάρυνση στην χώρα, μετά την εισβολή και κατοχή του 38% της κυπριακής επικράτειας. Κάτι που θα έλεγα πως πολλά κράτη θα πρέπει να ακολουθούν το ίδιο παράδειγμα ούτως ώστε να βγαίνουν από το τεράστιο αδιέξοδο που δημιουργείται όταν κυρίως (δέχονται και) πρόκειται για μεγάλα κύματα προσφύγων/ μεταναστών. Ίσως και για αυτό η Ελληνοκυπριακή κυβέρνηση κατάφερε να αποκαταστήσει οικονομικά και κοινωνικά όσους Ελληνοκύπριους τράπηκαν σε φυγή το 1974 μετά την άγρια και "απρόσμενη" επίθεση στο νησί από τη Τουρκία, και όπως και ο καθηγητής S.Avinieri αναφέρει πως σήμερα πλέον αγνοείται συνήθως η ύπαρξη προσφύγων στην Κύπρο. Ενώ επίσης θα φανεί και πως κατά κάποιο τρόπο ακολουθείται η συνταγή του οικονομολόγου Keney. Στην εφημερίδα "Μελέτες για τους πρόσφυγες" (Πανεπιστημίου Οξφόρδης) γράφτηκαν από τους καθηγητές Loizos, Constantinou , Hanton τα εξής: "Κατά τα πρώτα δύο χρόνια της μετατόπισης υπήρξε τεράστια οικονομική αναστάτωση, αλλά η κυβέρνηση της Κύπρου συνέταξε μια σειρά από σχέδια έκτακτης ανάγκης με τα οποία αντιμετωπίζονται οι πρόσφυγες και οι παραγωγικές τους ικανότητες ως «πόροι για ανάπτυξη».

15.R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden
Reprocentralen 1994-5 σελ. 70

<http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disasterplanning/zettershelter.pdf>

Σε αυτά εμπλέκονται ανακατασκευή των υποδομών, δημιουργία επιχειρήσεων δάνεια, εξαγωγικές πιστώσεις, επιλεκτικές διαγραφές χρεών (για τους αγρότες) και η ασφάλεια απασχόλησης των εκτοπισμένων (δημοσίων υπαλλήλων κτλ). Με αυτές και άλλες μεθόδους υπέρ-ευημερίας το κράτος και οι πρόσφυγες μαζί αργά και οδυνηρά μετατρέπουν μια πολιτική και οικονομική καταστροφή σε διαδικασία αναδημιουργίας / ανασυγκρότησης.”¹⁶ Ενώ επίσης σημειώνουν: “(...)παραλήφθηκαν από ένα “συμπονετικό” κράτος και μια κοινωνία που αποτελείτο από ομοεθνείς τους και με όμοια θρησκεία οι οποίοι διέθεταν επίσης σημαντικούς πόρους, με αυτές τις συνθήκες που επικράτησαν το κράτος επέτυχε μια αξιοπρόσεκτη οικονομική αποκατάσταση μέσα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα (...)”¹⁷

Ενώ επίσης και στο ‘Παρατηρητήριο εσωτερικών εκτοπίσεων’ γράφτηκαν τα πιο κάτω: ‘Η ανθρωπιστική και παρεμβατική προσέγγιση της Κυπριακής Κυβέρνησης μετά τη σύγκρουση του 1974 ήταν καθοριστική στην ανοικοδόμηση της οικονομίας και της παροχής κατάλληλων συνθηκών στέγασης στα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα(...), καθώς μετέβησαν στο νότο υπήρχε έλλειψη στέγης για τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Σε απάντηση της Ελληνοκυπριακής πλευράς υλοποιούνται προγράμματα στέγασης για τους εκτοπισμένους που έφυγαν από το βορρά, με παροχή στέγης δωρεάν κυρίως στις αστικές περιοχές. Αυτό επανενεργοποίησε τον τομέα της κατασκευής και συνέβαλε έμμεσα στην αύξηση της βιομηχανίας και του εμπορίου(...)πολλοί εκτοπισμένοι ήταν σε θέση να συμβάλουν με τις δεξιότητες τους-την εργασία τους στην κατασκευή των οικιστικών μονάδων με αποτέλεσμα και την αποταμίευσή τους σε άλλους τομείς της αστικής οικονομίας. Κατά συνέπεια, παρά την ύπαρξη μιας πίεσης στην οικονομία του νότου, η άφιξη προσφύγων υποκίνησε τη αστική ανάπτυξη”.¹⁸ Άλλες πηγές που αποδεικνύουν ότι οι πρόσφυγες συνέβαλαν στην εξελικτική πορεία της κυπριακής οικονομίας, συμβάλλοντας έτσι και στο ΑΕΠ της χώρας είναι και τα όσα αναγράφονται στο “Country studies”:

16. P.Loizos, C. Constantinou , D. Hanton «*Hearts, as well as Minds: Wellbeing and Illness among Greek Cypriot Refugees*» Journal of Refugee Studies Vol. 20, No. 1, Oxford University Press, 2007 σελ.89 και 17. σελ.104

18. Internal displacement monitoring center: *Cyprus- A Prospects remain dim of political resolution to change situationof IDPs* (2009)[http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?Open Document&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962?Open Document&count=10000)

“Μια άλλη πρωτοβουλία που συνέβαλε στην επίλυση του προβλήματος των προσφύγων ήταν το σύστημα παροχής κινήτρων για την επαναδραστηριοποίηση τους. Συστάθηκε το 1976(...) με το πρόγραμμα αυτό παρέχονται οικονομικά κίνητρα για να βοηθήσουν τους πρόσφυγες να ορθοποδήσουν, (...)αλλά πρόσθετη έμφαση δόθηκε σε ορισμένες επαγγελματικές ομάδες που θα μπορούσαν σύντομα να γίνουν οικονομικά αυτοδύναμες, όπως οι αγρότες στις απομονωμένες περιοχές. Με την ενθάρρυνση της οικονομικής αποκατάστασης, το πρόγραμμα καταπολέμησε επιτυχώς την απελπισία στην κοινότητα των προσφύγων(...). Παρά το μέγεθος του προσφυγικού προβλήματος, η κυβέρνηση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι με τα μέτρα του 1977 είχε καταφέρει να αποκαταστήσει όλες τις ομάδες που επηρεάστηκαν από την εισβολή.¹⁹

Επιπλέον (στο κεφ 3) οι Α. J. Kondonassis και Β. Yesilada αναφέρουν πως: “Η ανάγκη για την τόνωση της οικονομίας μετά την εδαφική διαίρεση του νησιού το 1974, προκάλεσε την κυβέρνηση να εγκαταλείψει την παλιά πολιτική των ισοσκελισμένων προϋπολογισμών και να υιοθετήσει επεκτατική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική(...). Στις κυριότερες πηγές εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού συμπεριλαμβάνονται οι άμεσοι-έμμεσοι φόροι, οι πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, τόκοι, μερίσματα, ενοίκια, καθώς και από τα δικαιώματα εκμετάλλευσης γης, επίσης και από ξένες επιχορηγήσεις. Το 1987 τα έσοδα από άμεσους φόρους ανήλθαν σε £ 107 εκατ. ή 27% του συνόλου των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού. Τα έσοδα από έμμεσους φόρους ανήλθαν σε £151,3 εκατομμύρια, ή 38,2%. Και τα έσοδα από δάνεια σε £ 68 εκατομμύρια, ή 17,2%. Αυτές οι τρεις κύριες πηγές εσόδων ασκήθηκαν για το 82,4% των συνολικών εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού.”²⁰

Οι σημαντικότερες δαπάνες του προϋπολογισμού ανάπτυξης από 1976 έως 1987 ήταν για επενδύσεις, μεταφορές κεφαλαίων, και την απόκτηση γης(...). Το 1987, αποτέλεσε ένα αντιπροσωπευτικό έτος, καθώς οι κατοικίες απορρόφησαν περίπου το ήμισυ των συνολικών επενδύσεων στον οικοδομικό κλάδο, τα μη κατοικημένα κτίρια το ένα τέταρτο περίπου, ενώ επίσης η ξενοδοχειακή υποδομή, οδικά δίκτυα, γέφυρες, φράγματα, αρδευτικά έργα, καθώς και οι τηλεπικοινωνιακές και ηλεκτρικές γραμμές μετάδοσης τις αποτέλεσαν μέρος των υπόλοιπων δαπάνων.²¹ Οι επενδυτικές δαπάνες ανήλθαν σε £ 46 εκατομμύρια το 1988.

19.The Library of Congress: *Cyprus -Refugees and Social Reconstruction* [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0050\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0050)) 20.*Cyprus -The Ordinary Budget* [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0067\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0067)) 21.‘*Cyprus-Construction*’ 1991 [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cy0083\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cy0083))

(Ακόμη οι επενδυτικές δαπάνες κατά την περίοδο 1985-88 ήταν κυρίως για τη χρηματοδότηση του νοτίου αγωγού, για το πρόγραμμα άρδευσης, την εθνική οδό Λευκωσίας-Λεμεσού, αλλά και αρκετές άλλες κύριες οδικές αρτηρίες, και το αεροδρόμιο Λάρνακας. Για το λόγο αυτό, στην κατασκευαστική δραστηριότητα απορροφούνται οι περισσότερες από τις δαπάνες επενδύσεων μεταξύ 1985 και 1988).²² Επιπρόσθετα ο καθηγητής Zetter αντλεί παραδείγματα από πολλά μέρη του αναπτυσσόμενου κόσμου, καθώς και από την δική του έρευνα σχετικά με τη στέγαση των προσφύγων στη Κύπρο, και παρουσιάζει τα επιχειρήματά του. Η μελέτη του ενισχύεται από μια σειρά κεντρικών ισχυρισμών, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων τα ακόλουθα.

Ήρwτων ότι η ανακούφιση και η ανάπτυξη είναι συμπληρωματικές έννοιες. Δεύτερον, οι πρόσφυγες παρουσιάζουν συχνά υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας και ως εκ τούτου δεν θα πρέπει αναγκαστικά να θεωρούνται ως επιβάρυνση για τις χώρες υποδοχής. Επιπλέον, διαθέτουν συχνά δεξιότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή και αναβάθμιση των δικών τους κατοικιών. Τρίτο οι πρόσφυγες πρέπει να έχουν το δικαίωμα να εργαστούν και αυτό αποτελεί σημαντικό παράγοντα που διευκολύνει την επιτυχία των διεργασιών αυτοβοήθειας στον τομέα της στέγασης.²³ Ακόμη ο καθηγητής υποστηρίζει: "(...)Στο δικό μου έργο όπου ασχολήθηκα με την αυτοστέγαση στην Κύπρο (Zetter 1987,1992) και Σουδάν (1985)(...), δείχνουν ότι η απασχόληση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα των εισροών αυτοβοήθειας και την αναβάθμιση των κατοικιών. Δημιουργεί επενδυτικά κεφάλαια, αύξηση της ζήτησης εργατικού δυναμικού σε βιοτεχνικές καθώς και στις προμήθειες υλικών.²⁴ Επίσης αναφέρει ότι:"(...)Για οικονομικούς λόγους και μόνο αποτελεί μια αποτελεσματική αξιοποίηση των επενδύσεων σε αδράνεια: η πληρότητα των τ/κ κατοικιών λειτουργεί ως βαλβίδα ασφάλειας και αυτό επέτρεψε στα εκτοπισμένα άτομα να προσαρμοστούν πιο εύκολα στην αγορά εργασίας και στις γεωργικές ευκαιρίες. Για τους Ελληνοκύπριους που οι τουρκοκυπριακές κατοικίες ήταν σε ορισμένες λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του νησιού, είχαν δημιουργηθεί επενδύσεις για αγροτική οικονομική εξέλιξη και οδήγησαν στην επιτάχυνση/αύξησης της γεωργίας και σε μικρή κλίμακα τουρισμό. Αυτό είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για μια αναπτυξιακή προσέγγιση για τις προσφυγικές ανάγκες.²⁵

22. The Library of Congress, *Cyprus The Development Budget* <http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:+cy006>

8) 23. Roger Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2 (Nordiska Afrikainstitutet) Sweden

Reprocentralen 1994-5σελ.9-10 24. σελ.46 25. Σελ.64 [http://www.Centerforurbanstudies.com/documents/electronic library/disasterplanning/zettershelter.pdf](http://www.Centerforurbanstudies.com/documents/electronic_library/disasterplanning/zettershelter.pdf)

Παράλληλα στην μελέτη του ο Ζεττερ σημειώνει πως:“(...)ένα οργανωμένο χωροταξικό πλαίσιο επιτρέπει σε χορηγούς και οργανισμούς να πραγματοποιήσουν πολύπλοκες αποφάσεις κατανομής πόρων για έργα και προγράμματα μέσα σε ευρύτερο πλαίσιο το οποίο περιλαμβάνει τόσο τους πρόσφυγες όσο και τους γηγενείς. Οι υποδομές και δημόσιες επενδύσεις- υπηρεσίες θα μπορούσαν να στοχεύουν τους πρόσφυγες και τις κοινότητες υποδοχής καθώς θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν πιο αποτελεσματικά με εξέταση των αναγκών τους με συντονισμένο τρόπο. (...)Τρίτο, η μεγάλης κλίμακας περιβαλλοντικές επιπτώσεις που συνοδεύονται αναπόφευκτα με την εισροή προσφύγων μπορεί να προβλεφθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια και με πολιτικές βελτίωσης.

Στο σύνολό τους, τα οφέλη από την ορθολογικότερη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους πρόσφυγες θα εξασφαλίσει επίσης τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των προσφύγων και γηγενών για την κατανομή γης, κοινωνική υποδομή και την απασχόληση. Η σύνδεση των νέων οικιστικών περιοχών με απασχόληση (π.χ. εγκαταστάσεις και υπηρεσίες με απασχόληση προσφύγων) είναι μια προφανής πρόταση. Η ανάπτυξη νέων περιοχών ή η πιο αποτελεσματική χρήση των υφιστάμενων υποδομών θα πρέπει να έχει εξεταστεί υπό γεωγραφική σκοπιά. **Στην Κύπρο τα προσφυγικά συγκροτήματα κατοικιών που βρίσκονται στην αστική περιφέρεια δημιουργήθηκαν με ακρίβεια αυτές τις προθέσεις.** Η ενσωμάτωση των προσφύγων στον αστικό ιστό, είχε ως προϋπόθεση και την αύξηση συντονισμένου σχεδιασμού. (Ο καθηγητής Ζέτερ αναφέρει ότι ειπώθηκε και στο κεφάλαιο 4 ότι λόγω της ύπαρξης των αρμόδιων τμημάτων όπως κτηματολογίου, πολεοδομίας, Οργανισμού αναπτύξεως γης ήταν αιτία ώστε οι οικισμοί που στεγάζονται μέχρι και σήμερα οι πρόσφυγες να δημιουργηθούν με τις πλέον καλύτερες προϋποθέσεις).

“(...)Οι Ελληνοκύπριοι εκτοπισμένοι έχουν ενσωματωθεί στις πόλεις με θετικά οικονομικά αποτελέσματα και σε μακρό-οικονομικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο εθνικής οικονομίας. Και πάλι αυτά είναι εξαιρετικά παραδείγματα αναπτυξιακής προσέγγισης προς όφελος τόσο των εκτοπισθέντων όσο και ντόπιου πληθυσμού μέσω συντονισμένου σχεδιασμού χρήσεων γης. Δυστυχώς, λίγες χώρες που φιλοξενούν πρόσφυγες διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία σχεδιασμού για τις υπάρχουσες ανάγκες(...), τέλος αναφέρει.²⁶ Υπογραμμίζει επίσης ότι ο ρόλος της στέγασης στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας αποτελεί αιτία για νέα αξιολόγηση του αντίκτυπου των προσφύγων.

26.R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet) Sweden Reprocentralen 1994-5 σελ.72 [http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disasterplanning/zetter shelter.pdf](http://www.centerforurbanstudies.com/documents/electroniclibrary/disasterplanning/zetter%20shelter.pdf)

Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η κατασκευή προσφυγικών κατοικιών αναγνωρίζεται ως ένας από τους τομείς που οδηγούν στη οικονομική ανάπτυξη. (Η στέγαση είναι ένα σημαντικό κίνητρο για αύξηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης του κατασκευαστικού τομέα κάτι που πιο πάνω αναλύθηκε πως συνέβηκε και στην Κύπρο μετά το 1974).²⁷ Σε επόμενο κεφάλαιο (6.3) ο συγγραφέας με τίτλο 'Πρόσφυγες, οικισμοί και οικονομική ανάπτυξη κάνει λόγο για τις νέες προοπτικές που μπορούν να δημιουργήσουν/δημιουργηθούν από τις τρεις αυτές σχέσεις μεταξύ τους σε εθνικό επίπεδο. Βρίσκει την Κύπρο ως χώρα με μια μοναδική εμπειρία και υποστηρίζει πως κατόρθωσε αξιοσημείωτο επίτευγμα που πρέπει να αντιγράψουν και άλλες χώρες.

Επίσης σημειώνει πως και οι πρώην Γιουγκοσλαβία - πρώην Σοβιετική Ένωση φέρουν αξιοσημείωτες ομοιότητες με τις ιδιαιτερότητες της Κύπρου. Αναλύει λεπτομερώς το παράδειγμα της Κύπρου μετά το 1974 και παρουσιάζει τον τρόπο που το νησί κατάφερε να μετατρέψει την καταστροφή σε μοντέλο ανάπτυξης, με σχέδια (εκτάκτου ανάγκης) οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής δράσης από το 1975-1985 ενσωματώνοντας όλους τους οικονομικούς τομείς βασίζομενη και στο προσφυγικό εργατικό δυναμικό που προσέφερε 'σημαντικά περιθώρια οικονομικής ανασυγκρότησης της προγενέστερης κατάστασης', καθώς υπήρξε αισθητή μείωση της γεωργίας και ο κατασκευαστικός τομέας δίνει νέες ευκαιρίες για απασχόληση (με σκοπό την δημιουργία νέων οικισμών). Αναφέρει ότι παρόλο που δέχτηκαν και διεθνή βοήθεια το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών για την ανάπτυξη του δημόσιου τομέα προήλθαν από μια ποικιλία καινοτόμων μεθόδων με φορολογίες και δημόσιες αποταμιεύσεις. Γράφει ακόμη ότι οι δημοσιονομικές πολιτικές ενθάρρυναν επίσης και τις ιδιωτικές επενδύσεις σε κατοικίες. Όπως επίσης ότι μεταξύ 1976 και 1981 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά μέσο όρο 9% ετησίως, η ανεργία μειώθηκε από 30% (1974) σε λιγότερο από 2% το 1978. Παράλληλα για την επίτευξη οικονομικής ανασυγκρότησης και στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων (με επενδυτικά προγράμματα) αναφέρει ως κύριους παράγοντες που δημιούργησαν/συνέβαλαν στο θετικό αποτέλεσμα και στην οικονομική πρόοδο της νήσου, τον πλήρη έλεγχο αλλά επίσης τον συντονισμένο-παρεμβατικό-κυρίαρχο ρόλο του κράτους. Την πολιτική βούληση σε συνδυασμό με ένα ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό, ενώ θίγει την προσεγμένη προσπάθεια για έλεγχο πληθωρισμού με φορολογικές παρεμβάσεις.

27.Οπ.π σελ.90

Επίσης στην επιτυχία που σημειώθηκε υποστηρίζει πως συμπεριλαμβάνεται και ο καθοριστικός ρόλος της εθνοτικής συγγένειας που υπήρχε μεταξύ εκτοπισμένων και ντόπιων. Αναφέρει επίσης την διοικητική και επαγγελματική ικανότητα τους, και την «επιβολή», από την πολιτεία ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος ανάπτυξης. Το βασικό στοιχείο/σημείο σημειώνει είναι ότι οι πρόσφυγες δεν είχαν περιθωριοποιηθεί από την οικονομία των ντόπιων, την διαθεσιμότητα πόρων και υποδομών αλλά ότι υπήρξε έγκυρη κινητοποίηση των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων. Τέλος περιγράφει ότι τα προγράμματα για ανάπτυξη και η βοήθεια έκτακτου ανάγκης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις ειδικές συνθήκες του πληθυσμού των προσφύγων και την δομή της εθνικής / τοπικής οικονομίας.²⁸

Ακόμη και στο βιβλίο «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» αναφέρεται: «Παρά τις καταστροφικές συνέπειες της τουρκικής εισβολής η κυπριακή οικονομία ανασυγκροτήθηκε και σε σύντομο χρονικό διάστημα ξεπέρασε τις επιδόσεις που είχε πριν το 1974, με αποτέλεσμα να γίνει λόγος διεθνώς για «κυπριακό οικονομικό θαύμα». Με την ανασυγκρότηση και αναδιάρθρωση της οικονομίας, η σημασία της γεωργίας και των γεωργικών εξαγωγών μειώθηκαν. Κατά το 1975-85 ο τομέας της μεταποίησης και ελαφράς βιομηχανίας παρουσίασε σταθερή ανάπτυξη(...)»²⁹

Ωστόσο οι ίδιοι οι πρόσφυγες όπου την εποχή του πολέμου άνηκαν στο εργατικό δυναμικό της χώρας (και συνέβαλλαν με αυτό τον τρόπο και στο ΑΕΠ) ή συμμετείχαν μερικά χρόνια αργότερα τι πιστεύουν σήμερα, πιστεύουν πως μετά την προσφυγοποίηση τους και εγκατεστημένοι πλέον στο Νότο συνέβαλαν με την παρουσία και δράση τους στην οικονομική ανάπτυξη του νέου χώρου εγκατάστασης, επιβεβαιώνουν την καθοριστική συμβολή που τους προσδίδουν οι πιο πάνω μελετητές και όσα έχουν γραφτεί για αυτούς; Ο μισός και πλέον πληθυσμός προσφύγων που έλαβε μέρος για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας μας επιβεβαιώνει πως πιστεύουν ότι αποτέλεσαν μέρος για την σημερινή οικονομικής ευημερία που υπάρχει στον τόπο τους. Ποσοστό της τάξης του 53% περισσότεροι άνδρες (από όλες τις ηλικιακές ομάδες μέσου και μέσου μορφωτικού επιπέδου) δηλώνουν πως συνέβαλαν στη ανοικοδόμηση της Κυπριακής οικονομίας, από την εποχή του πολέμου.

28. Οπ.π σελ. 91-92

29. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000σελ.487

Άλλωστε "ήδη από την εποχή του πολέμου ανέφεραν πως για να αντέξουν την ένδεια και για να αντιμετωπίσουν την δυστυχία τους συχνά εργάζονταν πολλές ώρες, ή ακόμη απασχολούνταν και σε δεύτερη εργασία. Θεωρούσαν πως απαιτείται πρόσθετη σκληρή δουλειά με σκοπό την επιβίωσή".³⁰ Επίσης 32% του προσφυγικού κόσμου δηλώνει πως "ίσως" να έχουν συμβάλει στην ανόρθωση της οικονομία μετά τον πόλεμο. Στο ποσοστό αυτό συμπεριλαμβάνονται άτομα κυρίως πιο χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και αρκετοί από αυτούς είναι γυναίκες (γεννημένοι τις δεκαετίες κυρίως 1950-1940). Τέλος πιστεύουν πως δεν συμμετείχαν στην ανόρθωση της εθνικής οικονομίας το 15%(απαντάνε όχι) πρόσφυγες κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου κυρίως γυναίκες από όλες τις ηλικιακές ομάδες, (ενώ κάποιες από αυτές δηλώνουν ως επάγγελμα οικιακά και ίσως γι' αυτό επιλέγουν την επιλογή όχι). Κατανοείται λοιπόν πως μεγάλο μέρος του προσφυγικού πληθυσμού επιβεβαιώνει και όσα έχουν γραφτεί πιο πάνω, καθώς και οι ίδιοι πιστεύουν/αναγνωρίζουν πως αποτέλεσαν μέρος της όλης προσπάθειας για ανοικοδόμηση και συνεχή θετική εξέλιξη της οικονομίας της χώρας και μετά το 1974 που ονομάστηκαν εσωτερικά εκτοπισμένοι (βλέπε διάγραμμα 29 σελ.27).³¹

Στο βιβλίο "Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους" υπογραμμίζεται πως ήδη πριν την ένταξη της στην Ε.Ε η κυπριακή οικονομία με τον δυναμισμό της και την ευρωστία της προϋπόθετε τα κριτήρια που ενίσχυαν την ένταξη της. "Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η Κύπρος εξελίχθηκε σε διεθνές κέντρο παροχής υπηρεσιών και σε δημοφιλή τουριστικό προορισμό. Κατά το 1997 ο αριθμός των τουριστών που επισκέφθηκαν την Κύπρο για πολυήμερη παραμονή ξεπέρασε τα 2 εκατομμύρια. Βασική τάση της κυπριακής οικονομίας εξακολουθεί να παραμένει η αυξανόμενη σημασία του τομέα υπηρεσιών με παράλληλη μείωση της γεωργίας και μεταποίησης. Κατά την δεκαετία του 1990 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ήταν 4%, που είναι ψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό ανάπτυξης των χωρών της Ε.Ε. Το ποσοστό πάγιων επενδύσεων ήταν γύρω στο 20% του Ακαθαριστου Εθνικού Προϊόντος. (...)Επίσης την ίδια χρονιά (1997) στην Κύπρο επικρατούσαν συνθήκες πλήρους απασχόλησης (στην ΕΕ το ποσοστό ανεργίας ήταν 11%) και ο πληθωρισμός ήταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα αφού κυμάνθηκε γύρω στο 3.5%. (...)Ενδεικτικό στοιχείο της ευρωστίας της Κυπριακής οικονομίας είναι επίσης τα υψηλά αποθέματα που διαθέτει η Κύπρος σε ξένο συνάλλαγμα και η υγιής κατάσταση του ισοζυγίου πληρωμών".³²

30. P.Loizos, C. Constantinou , D. Hanton «*Hearts, as well as Minds: Wellbeing and Illness among Greek Cypriot Refugees*» Journal of Refugee Studies Vol. 20, No. 1, Oxford University Press, 2007 σελ.100

Επίσης ως καταληκτικά σχόλια το υπουργείο Εξωτερικών αναφέρει: "Η υποανάπτυκτη οικονομία που κληρονόμησε η Κύπρος από την Αγγλική αποικιοκρατία το 1960 μεταβλήθηκε σε μια μοντέρνα οικονομία με σταθερή πρόοδο σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας, με δυναμικές υπηρεσίες, ψηλή κοινωνική δομή και επιτυχημένους βιομηχανικούς και γεωργικούς τομείς. Έχει βιοτικό επίπεδο που είναι υψηλότερο ακόμα και από αυτό των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και η επίδοση της οικονομίας συγκρίνεται ευνοϊκά με αυτή των περισσότερων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διεθνώς η Κύπρος κατέχει την 16η θέση όσον αφορά στο κατά κεφαλήν εισόδημα και αναγνωρίζεται σαν οικονομία που εκμεταλλεύτηκε σωστά τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν κατά καιρούς και δημιούργησε ένα σταθερό υπόβαθρο για οικονομική και κοινωνική πρόοδο στο μέλλον. Τα πιο πάνω επιτεύγματα και το γεγονός ότι η Κυπριακή οικονομία κατάφερε να επιβιώσει παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις της τουρκικής εισβολής το 1974 και της συνεχιζόμενης κατοχής του βορείου τμήματος του νησιού χαρακτηρίστηκε σαν ένα "οικονομικό θαύμα". Η επιτυχία της Κύπρου στον οικονομικό τομέα οφείλεται μεταξύ άλλων (...) στη σωστή μακροοικονομική πολιτική από την Κυβέρνηση καθώς επίσης στην ύπαρξη μίας δυναμικής και ευέλικτης επιχειρηματικής τάξης και μιας μορφωμένης εργατικής τάξης. Επιπρόσθετα η οικονομία ωφελήθηκε από τη στενή συνεργασία μεταξύ του δημόσιου τομέα και των κοινωνικών εταίρων. Η συμμετοχή της Κύπρου στην εσωτερική αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια περιοχή όπου διασφαλίζεται η ελεύθερη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών, ανθρώπων και αγαθών οδήγησε μακροπρόθεσμα σε πιο αποτελεσματική κατανομή των μέσων παραγωγής σε δραστηριότητες στις οποίες η Κύπρος διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Αυτό είχε θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση. Η Κύπρος συμμετέχει ήδη στην ανάπτυξη και βελτίωση της οικονομίας της Ε.Ε. Προσελκύει επενδύσεις από την Ε.Ε σε δραστηριότητες όπου η οικονομία της διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα, επιταχύνοντας έτσι την μετατροπή του νησιού σε περιφερειακό επιχειρηματικό κέντρο.³³

31.Ερώτηση: *Πιστεύετε ότι ως πρόσφυγες βοηθήσατε στην ανόρθωση της οικονομίας (ΑΕΠ) μετά τον πόλεμο;*

32. Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους: Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε C1970-2000 σελ.487

33. Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, *Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ντόχα* 2006 – 2010 (<http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassydoha.nsf/DMLcygr/DMLcygr?OenDocument>)

5.3 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Οι επίσημες στατιστικές της χώρας αναφέρουν ότι την εποχή του πολέμου το σύνολο του πληθυσμού που μαστιζόταν από ανεργία “κτυπούσε κόκκινο” καθώς το 1794 μεταξύ Αυγούστου-Δεκεμβρίου η ανεργία άγγιξε τις 59.200 άτομα με το μεγαλύτερο μέρος να αποτελείται από άντρες (40.593). Ενώ σε ποσοστά αφορούσε το 29.6% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Ήδη από το 1975 όμως το ποσοστό αυτό μειώνεται στο 16.2%, ενώ τα επόμενα έτη η μείωση αυτή συνεχίζεται έτσι ώστε το 1979 να είναι μόλις 1.7%. Επιπρόσθετα το 1990 η ανεργία αφορούσε το 1.8% του οικονομικά ενεργού Ελληνοκυπριακού πληθυσμού, ενώ μέχρι το 1994 αυξήθηκε στο 2.7% (βλεπε πίνακα 30 σελ.28).³⁴ Ακόμη όπως έχει ξανά αναφερθεί στην μελέτη, η στατιστική υπηρεσία Κύπρου δεν εκδίδει ξεχωριστά στοιχεία για τους πρόσφυγες, ο καθένας θα μπορούσε να σκεφτεί πως αν όχι όλο, το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων αποτελούσαν μέρος του Ελληνοκυπριακού ανέργου πληθυσμού κατά την διάρκεια εκείνης της εποχής. Πάντως στη μελέτη της Φατούρου αναφέρεται πως το μεγαλύτερο μέρος των εκτοπισμένων βάση “την κατά προσέγγιση” κατανομή προσφυγικού πληθυσμού το 47.01% επρόκειτο για άτομα (αναπαραγωγικής ηλικίας) ηλικιών 20 μέχρι και 59 ετών,(βλέπε Πίνακα 19 σελ.18).³⁵

Το φθινόπωρο 1976 το Υπουργείο Εργασίας δημοσίευε τις επαγγελματικές κατηγορίες των εκτοπισθέντων προσώπων κατά επαρχία παρούσης διαμονής, παρόλα αυτά τα επαγγέλματα των προσφύγων που δηλώθηκαν αφορούσαν ωστόσο μόνο “τα πρόσωπα που δέχονταν βοήθεια κατά οποιοδήποτε τρόπο από το κράτος” όπως ακριβώς αναγράφεται στην σελίδα 23 στη έρευνα της Φατούρου. Αν και για τις 120.452 πρόσφυγες δεν έχουμε ακριβής στοιχεία για το επάγγελμα που ασκούσαν στην ελεύθερη Κύπρο αφού είναι εργάτες που δεν κατατάσσονται –χ- (προφανώς δεν δέχονταν βοήθεια) όπως φαίνεται και στο πίνακα 31 σελ.29, επίσης πολλοί πρόσφυγες κάτοικοι επαρχίας Πάφου υπαγονται σε αυτή την κατηγορία (3.955)με αποτέλεσμα να μην έχουμε ακριβή στοιχεία για την μεταπολεμική επαγγελματική κατηγορία τους. Μπορούμε όμως να δούμε και να έχουμε μια ευρύτερη ιδέα/εικόνα για την επαγγελματική κατηγορία όλων των υπόλοιπων εκτοπισθέντων στις ελεύθερες περιοχές.

34. Τμήμα Στατιστικής και ερευνών (Υπουργείο Οικονομικών) *Εργατικές Στατιστικές 1994* σειρά II αρ.έκθεσης 13 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας 1994 σελ.99

35. Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη,Χ.Ε 1981 σελ.24

Στην επαρχία Λευκωσίας από τους 62.363 πρόσφυγες κάτοικους η μεγαλύτερη πλειοψηφία δηλαδή 8.823 εκτοπισμένοι εργάζονταν ως εργάτες παραγωγής δηλαδή χειριστές μηχανημάτων και εργάτες. Επίσης και η επαρχία Λάρνακας φιλοξενούσε ένα εξίσου σημαντικό αριθμό προσφύγων που απασχολούνταν σε αυτό το επάγγελμα. Καθώς έφταναν τις 7.454 ενώ λιγότεροι εκτοπισθέντες του ίδιου κλάδου διέμεναν στις επαρχίες Λεμεσού, Ελεύθερης Αμμοχώστου, Πάφου 4.198, 1.836, 765, αντίστοιχα, με ολικό αριθμό ατόμων σε αυτή την επαγγελματική κατηγορία να αριθμεί τις 23.021 πρόσφυγες. Μια άλλη επαγγελματική κατηγορία που απορρόφησε ένα σημαντικό μέρος προσφυγικού πληθυσμού ανήκει στο πρωτογενή τομέα και πρόκειται για γεωργούς -αγρότες- ψαράδες και κυνηγούς. Το άθροισμα του συνόλου είναι 5.502 και οι περισσότεροι από αυτούς κατοικούσαν στην επαρχία Λάρνακας ενώ 1.693 στην επαρχία Λευκωσίας, 960 στην επαρχία Λεμεσού καθώς και 570 στην Ελ.Αμμόχωστο ενώ πολύ λιγότεροι διέμεναν στην επαρχία Πάφου 137.

Σημαντικό είναι πως 4.386 εκτοπισμένοι δήλωναν για επάγγελμα "υπηρετικό προσωπικό" χωρίς διευκρίνιση για το τι σημαίνει ακριβώς αυτό ίσως/ προφανώς αφορά κυρίως γυναίκες προσφυγοπούλες που εργάζονταν ως οικιακοί βοηθοί. Οι περισσότεροι πρόσφυγες που άνηκαν σε αυτή την επαγγελματική κατηγορία διέμεναν στη πρωτεύουσα του νησιού (1.762), 1.161 στην επαρχία Λάρνακας ενώ πολύ λιγότεροι στις υπόλοιπες επαρχίες όπως δείχνει και ο πίνακας. Επιπλέον περισσότεροι από 7.000 εκτοπισθέντες δήλωναν ως επάγγελμα στην "παρούσα διαμονή" επαγγελματίες/τεχνικοί και εμποροϋπάλληλοι (3.539 και 3.514 άτομα αντίστοιχα). Οι περισσότεροι εκτοπισθέντες που ασκούσαν αυτά τα επαγγέλματα ήταν κάτοικοι επαρχίας Λευκωσίας. Ένας εξίσου σημαντικός αριθμός επαγγελματιών/τεχνικών διέμεναν στην επαρχία Λεμεσού 1.013, 860 εργάζονταν σε αυτό το επάγγελμα στην επαρχία Λάρνακας και μόνο 141 και 129 άτομα στις επαρχίες Ελ.Αμμοχώστου και Πάφου αντίστοιχα. Επίσης ως εμποροϋπάλληλοι εργάζονταν 939 στην επαρχία Λεμεσού 954 στην επαρχία Λάρνακας και πολύ λιγότεροι στην επαρχία Πάφου 127. Περίπου 2.500 πρόσφυγες δήλωσαν ως επάγγελμα δημόσιοι/ιδιωτικοί υπάλληλοι και οι περισσότεροι από αυτούς διέμεναν στην Λευκωσία 1.266, εκτός της πρωτεύουσας περίπου 550 με 600 άτομα διέμεναν στις επαρχίες Λεμεσού και Λάρνακας, ενώ μόνο 43 πρόσφυγες επαγγελματίες/τεχνικοί είναι κάτοικοι Πάφου(για Πάφο πιο αναλυτικά βλέπε πίνακα 32 σελ.30).³⁶

36.Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε 1981 σελ.23

Τέλος πιο λίγοι πρόσφυγες δήλωσαν ως επάγγελμα στρατιωτικοί 287, ενώ 160 εκτοπισθέντες δηλώνουν διοικητικοί υπάλληλοι/υπάλληλοι επιχειρήσεων πάλι οι περισσότεροι κάτοικοι Λευκωσίας. Σαφώς πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων δεν δεχόταν κυβερνητική βοήθεια³⁷ και δεν εμφανίζεται η επαγγελματική τους κατηγορία, παρόλα αυτά αν δεχτούμε τα υφιστάμενα στοιχεία πρόκειται κυρίως για πρόσφυγες χαμηλής και μέσης μόρφωσης –εφόσον μιλάμε για τρεις και πλέον δεκαετίες πριν- και αντικατοπτρίζονται περίπου οι επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες άνηκαν.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να πούμε πως στο ερωτηματολόγιο είχε ζητηθεί από τους πρόσφυγες που έλαβαν μέρος στην έρευνα να απαντήσουν για την επαγγελματική κατηγορία που άνηκαν πριν την εκδίωξη τους από το Βόρειο τμήμα, το επάγγελμά τους αμέσως μετά την εισβολή και το επάγγελμά τους σήμερα. Αρκετοί από αυτούς δεν συμπληρώνουν και τα τρεις επιλογές, μερικοί απάντησαν μόνο το τρίτο δηλαδή επάγγελμα σήμερα (κυρίως πρόσφυγες που την εποχή του πολέμου ήταν ακόμη σε παιδική ηλικία) κάποιοι δεν επιλέγουν καθόλου την τρίτη επιλογή που τους ζητήθηκε (καθώς πλέον δεν εργάζονται ή είναι συνταξιούχοι). Παρόλα αυτά όσοι απάντησαν και τα τρία στοιχεία που ζητούνταν δηλώνουν πως μετά την εκδίωξη τους από τον τόπο καταγωγής τους και το εκάστοτε επάγγελμά τους, αναγκάστηκαν να έχουν άλλο επαγγελματικό προσανατολισμό για να καταφέρουν να επιβιώσουν, είτε προσωρινά είτε μόνιμα όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια. Παραδείγματος χάριν μπορούμε να αναφέρουμε πως το 18% των ανδρών (δεκαετίας 1940) αναφέρουν ως επάγγελμα πριν το πόλεμο ελεύθεροι επαγγελματίες/αυτεπάγγελτοι π.χ ιδιοκτήτες εστιατορίου ή κομμωτές, ράφτες, γεωργοί/κτηνοτρόφοι, καταστηματαρχες, ηλεκτρολόγοι, μηχανικοί κτλ.ενώ αμέσως μετά την εισβολή δηλώνουν πως έγιναν υπάλληλοι σε ιδιωτικές εταιρείες/επιχειρήσεις όπως κατασκευαστικές εταιρίες, υπάλληλοι εστιατορίων/ καφενείων, εργάτες σε εργασίες με εποχιακή ζήτηση όπως αγροκαλλιέργειες, συγκομιδή φρούτων, εταιρίες αλουμινίων. Ενώ σήμερα το 8% των ανδρών αυτών δήλωσε πως επέστρεψε στο αρχικό του επάγγελμα. Όσο αφορά τις γυναίκες 11%(γεννηθέν δεκαετίες 1940-’50) μας επιβεβαιώνει πως πριν την εισβολή ασχολούνταν μόνο με τα οικιακά.

37.Εφημερίδες εποχής ήδη από το 1974 όπως η "Χαραυγή" στις 26.11.1974 έκαναν αναφορές για κυβερνητική βοήθεια με τίτλους άρθρων: «ΑΡΧΙΣΕ Η ΠΛΗΡΩΜΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΙΤΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ» καθώς επίσης: «Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ- ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ» <http://www.atollsoftware.com/www.politis.gr/data/CIMG0971.JPG>

Ενώ αμέσως την εισβολή άρχισαν να εργάζονται για να βγουν από το αδιέξοδο της φτώχειας, ως εργασίες μετά το πόλεμο δηλώνουν εργάτριες σε εργοστάσια πλαστικών, καθαρίστριες σε σχολεία, υπάλληλοι ξενοδοχείων, γραμματείς, αγρότριες, υπάλληλοι σε εργαστήρια παραγωγής οίνου, σε υπεραγορές, λιανικό εμπόριο κτλ. Επίσης οι περισσότερες προσφυγοπούλες για σημερινή εργασία αναφέρουν 6% είτε συνταξιούχες είτε πως σταμάτησαν να εργάζονται, ενώ οι υπόλοιπες δηλώνουν διαφορετικό επάγγελμα από αυτό που αναφέρουν ως επάγγελμα μετά την εισβολή. Σημαντικό είναι παράλληλα πως πολλά άτομα (23% περισσότεροι άνδρες) που ακόμη δεν είχαν ενηλικιωθεί γεννηθέν δεκαετίας 1960 δήλωσαν ότι παρόλο που δεν είχαν εργαστεί στο παρελθόν, αναγκάστηκαν να βρουν εργασία για να επιβιώσουν, μερικοί αναφέρουν ως επαγγέλματα ευκαιριακές δουλειές (ή εποχιακής ζήτησης) που μπορούσαν να εργαστούν όπως οικοδόμοι, ξυλουργοί, υπάλληλοι σε δημόσιες υπηρεσίες (π.χ δήμο), τεχνίτες, αγρότες/τριες, εμποροϋπάλληλοι, υπάλληλοι ξενοδοχείων, πωλητές κτλ. Για πιο μορφωμένα άτομα (6% δεκαετίας '50), δημόσιοι υπάλληλοι δηλώνουν ότι πριν και μετά την εισβολή παραμένουν στο ίδιο επάγγελμα.³⁸

Σημαντικό είναι ότι και στην έρευνα του Τ.Ευδοκά το 1976 είχε παρατηρηθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό προσφύγων ήταν έτοιμοι να δεχτούν να εργαστούν σε διαφορετικά επαγγέλματα, από το σύνηθες επάγγελμά τους. Χαρακτηρίστηκε αναφέρεται: "η εργασιακή προσαρμοστικότητα των προσφύγων αποτελεί ελπιδοφόρο διαπίστωση. Το 76% είναι διατεθειμένοι να αναλάβουν εργασία που δεν έκαναν πριν τον πόλεμο".³⁹ Επίσης στην σελ. 89 διαπιστώνει (με ερώτηση: ποία είναι η βασική σας ενασχόληση πριν και μετά τον πόλεμο) ότι είχε παρατηρηθεί μετατόπιση σε επάγγελμα διαφορετικό από αυτό που ασκούσαν προπολεμικά. Π.χ στο τομέα των τεχνικών το 1/3 περίπου συνέχιζε να ασκεί το ίδιο επάγγελμα, ενώ ένα άλλο 1/3 από αυτούς έχουν αναλάβει εργασίες όπως εργάτες, πωλητές, υπάλληλοι σε γραφεία. Ακόμη σχολιάζει ότι οι πρόσφυγες παρουσιάζουν διάθεση εργασιακής προσαρμογής αρκεί να βρουν επάγγελμα που να μπορούν να εργαστούν και να αποδώσουν.⁴⁰ Όσο αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση (την εξεύρεση εργασίας) των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων σημαντικά είναι και τα όσα αναφέρει ο καθηγητής Λοΐζου σε άρθρο του στο "Forced migration Review" καθώς γράφτηκαν τα εξής:

38. Ερωτηματολόγιο: προσωπικά στοιχεία: *επάγγελμα πριν-μετά-σήμερα*

39. Τ. Ευδοκάς, *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου*, Λευκωσία Θεοπρες 1976 Σελ.155 και 40. σελ.89

Ἡ ἐλληνικὴ Κυπριακὴ Κυβέρνηση υλοποιεῖ μιὰ σειρά ἀπὸ σχέδια ἐκτακτῆς ἀνάγκης γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προκλήσεων ποὺ τίθενται ἀπὸ τὴν μετατόπιση καὶ ἀπὸ τὴν ἀπώλεια ἀγροτικῆς γῆς (γεωργικῶν ἐκτάσεων), τῶν κατοικιῶν(...) καὶ βιομηχανικοῦ δυναμικοῦ. Στοὺς ἐκτοπισθέντες ἀγρότες προσφέρθηκε ἀνακούφιση ἀπὸ τὰ προπολεμικὰ χρέη συν τὰ ἀκάλυπτα δάνεια γιὰ νὰ συνεχίσουν στὴ γεωργία. Οἱ ἐκτοπισθέντες δημόσιοι υπάλληλοι ἀπασχολήθηκαν ἀλλὰ μὲ μειωμένους μισθοὺς. Οἱ ἐπιχειρηματίες ἔπρεπε νὰ ξεπληρώσουν ὁποιαδήποτε προπολεμικὰ χρέη ἀλλὰ στὶς μικρὴς κλίμακας ἐπιχειρήσεις καὶ βιοτεχνίες προσφέρθηκαν δάνεια γιὰ καινούργιο ξεκίνημα(...), ὁρισμένοι πρόσφυγες ἀγρότες ὅταν τράπηκαν σὲ φυγὴ κατάφεραν νὰ πάρουν μηχανήματα/τρακτέρ/ ρυμουλκούμενα μαζί τους, καὶ τοὺς ἐπιτράπηκε νὰ καλλιεργήσουν τὴ γῆ στὸ νότο. Μερικοὶ βρῆκαν ἐγκαταλελειμμένη τουρκοκυπριακὴ γῆ, μερικοὶ νοίκιασαν ἐκτάσεις ποὺ ἀνήκαν σὲ Ἑλληνοκύπριους γηγενεῖς, κάποιοι ἀποκτήσαν ἄδεια νὰ καλλιεργήσουν κρατικὲς ἐκτάσεις γεωργικῆς γῆς. Οδηγοὶ φορτηγῶν καὶ οἱ οδηγοὶ ἐκσκαφέων ἐπαναπροσλήφθηκαν εὐκόλα ἐὰν εἶχαν φέρει μηχανές ἀπὸ τὴ ζώνη πολέμου, ἢ μπορούσαν ἀκόμη καὶ νὰ τὶς πωλήσουν. Ἐπίσης ὁ Λοῖζου σημειώνει ὅτι: Ἡ εὐελιξία ἀποτελεῖ τὸ κλεῖδι μιᾶς βασικῆς στρατηγικῆς γιὰ ἀντιμετώπιση τῆς καταστροφῆς.

Οἱ ἀγρότες ἄλλαξαν/μεταπήδησαν ἀπὸ τὶς μακροπρόθεσμες δένδροκαλλιέργειες στὰ βραχυπρόθεσμα λαχανικά, κάνοντας τὴν καινοτόμο χρῆση τῆς πλαστικῆς κάλυψης γιὰ νὰ κάνουν τὰ "θερμοκήπια" καὶ νὰ προλάβουν τὶς ἐποχιακὲς ἀγορὲς ἢ στράφηκαν σὲ ἐντατικὴ ἐκτροφή ζώων, ἡ ὁποία χρειάζεται λίγη γῆ καὶ μπορεῖ νὰ ἀρχίσει μὲ μέτριο κεφαλαίو. Ἐπαγγελματίες ὅπως οἱ γιατροὶ καὶ οἱ δικηγόροι συνέχισαν νὰ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τους, κάποιοι ἦταν ἰδιαίτερα ἐπιτυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι εἶχαν πιο χαμηλὰ εἰσοδήματα ὡς ἐργαζόμενοι στὸ δημόσιο,...) κάποιοι καθηγητὲς δημιούργησαν ἰδιωτικὰ εκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Εκείνοι ποὺ χρειάζονταν ἐργασία, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὶς κατάλληλες δεξιότητες ἢ τὸ κατάλληλο κεφαλαίو κοίταξαν πρὸς διάφορες κατευθύνσεις, ἓνα μέρος γυναικῶν οἱ ὁποῖες δὲν εἶχαν δουλέψει στὸ παρελθόν, ἀρχισαν νὰ ἐργάζονται δουλεύοντας στὸ σπίτι ἀπασχολούμενες μὲ διάφορες δραστηριότητες (ὅπως παράγοντας μαγειρευμένα σπιτικά φαγητά, ἢ δαντέλα ἢ διάφορα προϊόντα). Ἐνῶ ἐπίσης ἐργάστηκαν καὶ στὴν ελαφριά βιομηχανία, π.χ συσκευάζοντας φρούτα καὶ λαχανικά. Τέλος ὁ Λοῖζου κάνει ἀναφορὰ σὲ πρόσφυγες ποὺ ἀπασχολήθηκαν σὲ τομεῖς τοῦ τουρισμοῦ ἢ κατάφεραν φτιάξουν δικές τους ἐπιχειρήσεις π.χ ταβέρνες, ἀστοποιεῖα, κτλ.⁴¹

41. P. Loizos *Displacement shock and recovery in Cyprus* σελ. 40-41 Forced migration review, (fmr 33) <http://www.fmrreview.org/FMRpdfs/FMR33/40-41.pdf>

Τέλος θα πρέπει να πούμε πως ζητήθηκε από το δείγμα να συγκρίνει την οικονομική κατάσταση πριν και μετά τον πόλεμο. Ανάμεσα σε τρεις επιλογές “άσχημη”, “καλή” και “πολύ καλή” οι περισσότεροι πρόσφυγες δηλώνουν καλή προφανώς εννοώντας δεν είναι ούτε σε πολύ άσχημη οικονομική κατάσταση αλλά ούτε σε πάρα πολύ καλή, όμως παρόλα αυτά καταφέρνουν να ζουν αξιοπρεπώς σε σχέση με την οικονομική υπόσταση του παρελθόντος. Την επιλογή αυτή επιλέγει ένα πολύ σημαντικό ποσοστό της τάξης του 72% και των δύο φύλων ενώ επίσης όλων των ηλικιακών ομάδων. (Επίσης παρόλο που δεν είχε τεθεί σχετική ερώτηση στο ερωτηματολόγιο αν μετά τον πόλεμο κατάφεραν να φτιάξουν κάποια δική τους -μικρού/ μεσαίου μεγέθους- επιχείρηση π.χ σε περίπτωση που διατηρούσαν μια ανάλογη στη Βόρεια Κύπρο, ωστόσο στο δείγμα της έρευνα υπήρχαν και πρόσφυγες όπου κατά την διεξαγωγή της έρευνας γίνεται κατανοητό πως κάποιοι από αυτούς διατηρούν σήμερα δικές τους μικρές επιχειρήσεις όπως κομμωτήρια, ταβέρνες, , κτλ. όπως μερικά από αυτά φαίνονται και στις φωτογραφίες Ζ σελ.42, Η.α-β σελ.43-44, Ξ.2 σελ.52.

Ενώ επίσης κατανοείται ότι πρόκειται για πιο ευκατάστατους πρόσφυγες στην νότια Κύπρο και συγκεκριμένα στην επαχία που εξετάζεται. Επιπρόσθετα κάποιοι πρόσφυγες (8% κυρίως κάτοικοι τ/κ οικισμού) κυρίως συνταξιούχοι πιστεύουν πως οικονομική τους κατάσταση είναι χειρότερη σε σχέση με πριν τον πόλεμο και τον ξεριζωμό τους από την ιδιαίτερη πατρίδα τους. Ίσως επιλέγουν αυτή επιλογή νοουμένου πως παρόλο που απέκτησαν στέγη και απασχόληση στο νότο έχασαν τις περιουσίες τους, που σαφώς θα τους έδιναν μεγαλύτερη οικονομική ευμάρεια, αφορά κυρίως κατοίκους τ/κ γης. Ακόμη 15% υποστηρίζει πως η οικονομική τους ζωή είναι πολύ καλύτερη σε σχέση με τα προ πολέμου επίπεδα, αφορά κυρίως πρόσφυγες που την εποχή του πολέμου δεν ήταν ακόμη ενήλικες και δεν άνηκαν στο εργατικό δυναμικό της χώρας, αυτό αποδεικνύει πως ως εκτοπισμένοι στην νότια πλευρά του νησιού κατάφεραν να ανταπεξέλθουν και αποκτήσουν μια οικονομική επιφάνεια ως πρόσφυγες (βλέπε διάγραμμα 33 σελ.31).⁴² Τα πιο πάνω επιβεβαιώνονται και στο βιβλίο “Κατεχόμενη Γη μας”, καθώς αναγράφεται: “Στο τόπο μετοικεσίας πολλοί πρόσφυγες απέκτησαν μεγαλύτερες περιουσίες από αυτές που είχαν στην Αμμόχωστο και στην Κερύνεια, πολλοί ζουν κάτω από καλύτερες συνθήκες τώρα(...).”⁴³

42.Ερώτηση: *η οικονομική σας κατάσταση σήμερα συγκρίνοντας με πριν τον πόλεμο θεωρείται πως είναι;*

43.Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων “Κατεχόμενη Γη μας” Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999, σελ.127

Παράλληλα στα προσωπικά στοιχεία ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες πρόσφυγες να δηλώσουν τα μηναίο τους εισόδημα. Παρόλο που ένα μεγάλο ποσοστό(37%) επιλέγει να μην απαντήσει σε κάποια από τις προκαθορισμένες κατηγορίες με τα ποσά που αναγράφονταν στο ερωτηματολόγιο (από -500 έως 2.500+ ευρώ) καθώς θεώρησαν πως αποτελεί πιο προσωπικό δεδομένο –αν και το δείγμα παρέμενε ούτος ή άλλως ανώνυμο- αυτή όμως η διστακτικότητα δεν περιέγραφε και όλο το σύνολο .

Καθώς ποσοστό της τάξης του 63% δέχεται να απαντήσει, και ως απάντηση τα περισσότερα προσφυγικά πρόσωπα επιλέγουν κυρίως τις κατηγορίες των 500 έως 1000 ευρώ (23%) και 1000-1500 (22%) ενώ πολύ λιγότεροι επιλέγουν την κατηγορία 1.500-2000 ευρώ (8%) και τέλος το 10% δηλώνει ως εισόδημα έως και 500 ευρώ, σε αυτούς όμως που επιλέγουν αυτή την κατηγορία θα πρέπει να πούμε πως συγκαταλέγονται και πρόσωπα που είναι συνταξιούχοι και συνεπώς δεν εργάζονται. Παρόλο που οι πρόσφυγες διστάζουν να απαντήσουν και να δηλώσουν το μηνιαίο τους εισόδημα από όσους απάντησαν όμως μπορούμε να πούμε πως οι περισσότεροι εκτοπισμένοι δηλώνουν ένα σχετικά καλό μηνιαίο εισόδημα καθώς ξεκινάει από 500 και φτάνει μέχρι και 1500 ευρώ και με αυτό τον τρόπο φαίνεται πως συμβάλουν και στο ΑΕΠ της χώρας, (το μηνιαίο εισόδημα στο ερωτηματολόγιο ζητήθηκε κυρίως γιατί δεν ήταν δυνατή η εύρεση στοιχείων για την συμβολή τους στο ΑΕΠ (βλέπε διάγραμμα 34 σελ.32).⁴⁴ Κλείνοντας το κεφάλαιο 5 θα πρέπει να πούμε πως πέρα από το δείγμα της μελέτης (αναγνωρισμένοι για το έργο τους) επιχειρηματίες της χώρας που δραστηριοποιούνται σε όλη την ελεύθερη Κύπρο, καταξιωμένοι στο χώρο τους τείνουν να είναι πρόσφυγες. Στον κατασκευαστικό τομέα για το έργο τους ευρέως γνωστοί είναι οι:

* “LEPTOS ESTATES” Ο Μ. Λεπτός, Εκτελεστικός Πρόεδρος Ομίλου Εταιριών Λεπτός, γεννήθηκε στην κατεχόμενη Κερύνεια. Είναι πολιτικός μηχανικός, επίτιμος Πρόξενος της Ιορδανίας και επί σειρά ετών Πρόεδρος του Συνδέσμου Επιχειρηματιών Ανάπτυξης Γης με ενεργό συμμετοχή και συμβολή από τη θέση αυτή στην υιοθέτηση μέτρων για την τόνωση της Οικοδομικής Βιομηχανίας και του Κλάδου Ακινήτων. Μετά την τουρκική εισβολή δραστηριοποιήθηκε στην πόλη- επαρχία Πάφου δημιουργώντας εκατοντάδες αναπτυξιακά έργα. Σήμερα ηγείται ενός από τους μεγαλύτερους επιχειρηματικούς Ομίλους Εταιριών με έντονη επιχειρηματική παρουσία στα οικονομικά δρώμενα της Κύπρου. Παράλληλα, ο Όμιλος Λεπτός επεκτάθηκε στην Ευρώπη, με κυριότερο άξονα την Ελλάδα.”⁴⁵

44.Ερωτηση: *μηναίο εισόδημα* (προσωπικά στοιχεία)

* "Lysiotis co.LTD" Ο Κ. Καλλής Λυσιώτης (με πραγματικό όνομα Κυριάκος Στρούθου) γεννήθηκε στο χωριό Λύση της επαρχίας Αμμοχώστου. Το 1976 άρχισε να δραστηριοποιείται επαγγελματικά σε ολόκληρη την Κύπρο(βλέπε φωτογραφία Ζ.2 σελ.42).⁴⁶ Στην τουριστική και ξενοδοχειακή βιομηχανία ευρέως γνωστοί πρόσφυγες είναι κάτοχοι ξενοδοχείων, όπως της αλυσίδας "Αστερίας" από την κατεχόμενη Αμμόχωστο. Επίσης η "Α. Tsokkos Hotels Public Ltd" εταιρεία εισηγμένη και στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου (ΧΑΚ). Ο ιδρυτής και μέτοχος της Εταιρείας, γεννήθηκε στην Αμμοχώστο.⁴⁷ Τέλος στο πολιτικό χώρο, μεταξύ άλλων δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί ο Δ. Χριστόφιας καθώς διακυβερνά την χώρα. Ο Δ. Χριστόφιας είναι ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και γεννήθηκε στο κατεχόμενο σήμερα Δίκωμο της επαρχίας Κερύνειας, και διαμένει στη Λευκωσία.⁴⁸ Αναφέρονται τα πιο πάνω ονόματα και οι εταιρίες προσφύγων θέλοντας να κατανοηθεί πως κάποιοι πρόσφυγες εξελίχθηκαν οικονομικά αν και ήλθαν ως πρόσφυγες στο Νότο, και ανήκουν στις υψηλές εισοδηματικές κατηγορίες και κυρίως κατάφεραν να επιτύχουν χωρίς να προϋπάρχουν δεσμοί ή διαύλοι κοινωνικών επαφών ή οικονομικής συνεργασίας με τον Νότο, ενώ ταυτόχρονα για πρόσφυγες του δείγματος που κατάφεραν να αποκτήσουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην πόλη που εξετάζεται φαίνεται και τις φωτό που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

45.Ευροκέρδος `Συνέντευξη Μιχαλάκη Λεπτού` (μηνιαίο περιοδικό) τεύχος 85 Μάιος 2006

<http://www.eurokerdos.com/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%B7/%CE%A4%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%B72006/%CE%A4%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%8285%CE%9C%CE%AC%CE%B9%CE%BF%CF%822006/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%9C%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82%CE%9B%CE%B5%CF%80%CF%84%CF%8C%CF%82/tabid/599/Default.aspx>

46. Lysiotis co.LTD `Η εταιρεία μας` <http://www.kallislysiotis.com/index.php?lang=gr&pageid=7>

47. Tsokkos Hotels "Διακυβέρνηση" http://ir.tsokkos.com/p_index.php?PID=22

48.Προεδρεία της Κυπριακής δημοκρατίας `Βιογραφικό σημείωμα` (2008-2010)

<http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/prc01qr/prc01qr?opendocument>

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο έκτο κεφάλαιο που παρουσιάζεται γίνεται αναφορά στην βάρβαρη καταστροφή του κυπριακού πολιτισμού. Παρουσιάζεται η αμείλικτη λεηλασία της Κυπριακής πολιτιστικής κληρονομιάς, θησαυρών τέχνης που επί αιώνες κοσμούσαν το νησί, καθώς μεγάλο μέρος βρισκόταν/βρίσκεται στις κατεχόμενες περιοχές. Μετά την εκδίωξη διακόσιων χιλιάδων Ελληνοκυπρίων, στην προσπάθεια της η τουρκική ηγεσία να “τουρκέψει” οτιδήποτε ελληνικό μετονομάζει όλες τις ελληνικές επιγραφές σε τούρκικες προσπαθώντας να εξαλείψει την ελληνικότητα της Βόρειας Κύπρου.

Περιγράφονται ήθη-έθιμα-παραδόσεις-συνήθειες που εγκαταλείπονται μαζί με τον ξεριζωμό και ταυτόχρονα απαντάται το ερώτημα αν οι εκτοπισμένοι κατά την μετακίνηση τους από το Βόρειο στο Νότιο τμήμα της χώρας ανακαλύπτουν διαφορές ανάμεσα στους ίδιους και τους συμπατριώτες τους στις ελεύθερες περιοχές που εγκαθίστανται, από τα έθιμα μέχρι την νοοτροπία και την κοινή τους διάλεκτο την κυπριακή. Φαίνεται πως το δείγμα του πληθυσμού που εξετάζεται βρίσκει διαφορές και οι αντιπροσωπευτικότερες σύμφωνα με τους ίδιους είναι τα έθιμα και η κοινή τους διάλεκτος. Γίνεται περιληπτική ανάλυση για πιο λόγο ίσως οι πρόσφυγες επιλέγουν ως μια από τις σημαντικότερες διαφορές την κοινή τους διάλεκτο αλλά και πως η Βόρεια γλωσσική ποικιλία τείνει προς εξαφάνιση.

Επιπλέον παρατηρείται πως οι μεταπολεμικές δεκαετίες έδωσαν έναν διαφορετικό-νέο πολιτιστικό προσανατολισμό στις ελεύθερες πόλεις του νησιού. Στην δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται η δράση των προσφύγων στην πολιτιστική εικόνα της σύγχρονης μη κατεχόμενης Κύπρου, εκτός της κρατικής προσπάθειας. Επεξηγείται με ποίο τρόπο οι ξεριζωμένοι Ελληνοκύπριοι αναπαράγουν μνήμες του παρελθόντος (ενώ αυτό φαίνεται πως μερικές φορές μπορεί να επιδρά και αρνητικά κυρίως στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες προσφύγων) μέσα από πολιτιστικές εκδηλώσεις, δημιουργία προσφυγικών σωματείων, πολιτιστικών ομίλων, ιδρυμάτων κτλ.

Οι πρόσφυγες στην συντονισμένη προσπάθεια για διατήρηση, ενίσχυση και προβολή της πολιτιστικής παράδοσης του τόπου τους και της πολιτιστικής τους ταυτότητας επαδραστηριοποιούνται και συμμετέχουν ενεργά στα πολιτιστικά δρώμενα του νησιού. Επανιδρύουν και συνεχίζουν το έργο τους στην προσφυγιά με πολιτιστικά ιδρύματα, αθλητικά σωματεία, ναυτικούς ομίλους, με διπλό σκοπό την μεταξύ τους κοινωνική δικτύωση, την συντήρηση της μνήμης, την γνωριμία των νεότερων γενεών με τις ρίζες τους αλλά και την ενίσχυση του αγώνα τους για επιστροφή στις πατρογονικές εστίες, και γενικά την παρουσίαση του κυπριακού προβλήματος (ξεριζωμός, αγνοούμενοι, εδαφική διαίρεση, ζωή στην προσφυγιά, εγκατάσταση τούρκων εποίκων στις περιουσίες τους κτλ).

6.2 Καταστροφή πολιτιστικής ζωής και κληρονομιάς στην κατεχόμενη Κύπρο

Ο πολιτισμός ως αντιστοίχιση της λέξης culture/kultur διαχωρίζεται στην στενότερη έννοια του όρου και την πιο ευρεία ανθρωπολογική του έννοια. Σύμφωνα με την δήλωση της [Mondiacult](#), της παγκόσμιας συνόδου για την πολιτιστική πολιτική που διοργανώθηκε το 1982 στο Μεξικό: «Με την ευρεία του έννοια ο πολιτισμός αντιπροσωπεύει σήμερα το σύνολο των διαφοροποιών στοιχείων, πνευματικών και υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή μία κοινωνική ομάδα. Συμπεριλαμβάνει, εκτός των γραμμάτων και των τεχνών, τον τρόπο ζωής, τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, το σύστημα αξιών, τις παραδόσεις(...). Με την στενή του έννοια εννοεί κυρίως το σύνολο των αξιών καθώς και τις γνωστικές και αισθητικές συνήθειες μίας κοινότητας και υπό αυτό το πρίσμα περιλαμβάνει την πολιτιστική κληρονομιά, τις τέχνες, τη λογοτεχνία και τα κινήματα σκέψης.» Ο πολιτισμός αποτελεί βασικό στοιχείο της εθνικής ταυτότητας ενός λαού καθώς και αποφασιστικό παράγοντα κοινωνικής συνοχής.¹

Έίναι προφανές πως δε μπορούμε να δούμε τα τοπία ως απλά φυσικά χαρακτηριστικά. Μπορούμε να τα θεωρήσουμε «κείμενα» που δύνανται να διαβαστούν και που διηγούνται στους κατοίκους τους και σε εμάς ιστορίες για τους λαούς, τις αντιλήψεις και την ταυτότητα τους”.² Ή στη μακραίωνη πορεία του ο Ελληνισμός της Κύπρου δημιούργησε έναν από τους πιο πλούσιους πολιτισμούς του κόσμου. Μνημεία όλων των εποχών του πολιτισμού αυτού βρίσκονται σπαρμένα σ’ ολόκληρη την Κύπρο. Μεγάλο μέρος του βρίσκεται στις κατεχόμενες περιοχές, που είναι η κοιτίδα που εξέθρεψε τις ελληνικές και χριστιανικές ρίζες. Στη σκλαβωμένη Κύπρο βρίσκονται τα ερείπια αρχαίων και μεσαιωνικών πόλεων (Αλάσια-Σαλαμίνα-Αμμόχωστος, Αχαιών Ακτή, Μακαρία, Καρπασία, Λάμπουσα, Αίπεια, Σόλοι) πλήθος μοναστηριών, εκκλησιών και ξωκλησιών (Απ.Βαρνάβας, Παναγία, Κανακαριά, Απ.Ανδρέας, Άγιος Φίλωνας, Άγιος Χρυσόστομος, Αντιφωνητής, Αχειροποίητος, Άγιος Παντελεήμονας, Άγιος Μάμας...).

1.Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: “Πολιτισμός” http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84_%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82#cite_ref-6

2. Α.Παπαδόπουλος, Κ. Χατζημιχάλης στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτισμική γεωγραφία Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ. 14

Με μοναδικά δείγματα τοιχογραφιών, ψηφιδωτών, φορητών εικόνων, ασημένιων-χρυσών σκευών και αφιερωμάτων, ιστορικά φρούρια (Κερύνειας, Άγιου Ιλαρίωνα, Βουφαβέντο, Καντάρας), μουσεία και ιδιωτικές συλλογές με αμύθητους αρχαιολογικούς θουσαυρούς (αγάλματα, ειδώλια, επιγραφές, ταφικά κτερίσματα, κοσμήματα), βιβλιοθήκες με σπάνια βιβλία. Όλα αυτά μαρτυρούν την πορεία και το χαρακτήρα του Κυπριακού πολιτισμού, τις ρίζες, το παρελθόν μας τον ίδιο τον εαυτό μας με την διπλή υπόσταση του Έλληνα και Χριστιανού, γράφτηκε στο βιβλίο "Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι".

Ενώ επίσης στο ίδιο βιβλίο αναγράφτηκαν τα εξής: "Οι Τούρκοι κατακτητές δεν έφεραν χιλιάδες εποίκους από την Ανατολία για να αλλάξουν το δημογραφικό χαρακτήρα της Κύπρου μόνο. Θέλουν να εξαφανίσουν καθετί που δείχνει την ελληνικότητα της κατεχόμενης Κύπρου,(...)γίνεται προγραμματισμένη προσπάθεια τουρκοποίησης της ελληνικής-χριστιανικής δημιουργίας και παράδοσης της περιοχής(...). Άλλαξαν τα ελληνικά ονόματα των κατεχόμενων χωριών και πόλεων σε τούρκικα. Χάλασαν εκκλησίες άλλες αφού τις γύμνωσαν τις μετέτρεψαν σε τζαμιά κι άλλες τις έκαναν αποθήκες ή μάντρες ζώων. Ανάσκαψαν και ισοπέδωσαν αρχαιολογικούς χώρους και νεκροπόλεις, σύλησαν τάφους, κατάκλεψαν μουσεία, ιδιωτικές συλλογές και βιβλιοθήκες. Δεν υπάρχουν σταυροί στις εκκλησίες, πουθενά ελληνική επιγραφή, εξαφανίστηκαν μοναδικές τοιχογραφίες και ψηφιδωτά εκκλησιών. **Ό,τι αναδεικνυε την κυπριακή πολιτιστική κληρονομία όλα φυγαδεύτηκαν από την Κύπρο, πουλήθηκαν και γέμισαν μουσεία και ιδιωτικές συλλογές στην Ευρώπη, Αμερική και Αυστραλία.** (...)Με την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομίας εκτός από το οικονομικό κέρδος οι Τούρκοι επιδιώκουν να πείσουν τους ξένους ότι η Βόρεια Κύπρος ουδέποτε ήταν ελληνική και πως τίποτε δεν υπάρχει που να μαρτυρά κάτι τέτοιο".³ "Δεν υπάρχουν επαρχιακά ή εθνικά στοιχεία που να παρουσιάζουν το ποσοστό των συλημένων αρχαιολογικών χώρων. Η κυπριακή αστυνομία υπολογίζει ότι από την τούρκικη εισβολή έχουν παράνομα εξαχθεί σε διάφορες χώρες του εξωτερικού πάνω από 60,000 αρχαία αντικείμενα. Θα πρέπει βέβαια να προστεθούν και οι περίπου 16,000 θρησκευτικές εικόνες και ψηφιδωτά που έχουν κλαπεί από τουλάχιστον 500 εκκλησίες στα κατεχόμενα" σύμφωνα με τα στοιχεία του Κυπριακού Υπουργείου Εσωτερικών.⁴

3.Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι Λευκωσία Πριντκο Λτδ 1992 σελ.25-27

4. Κυβερνητική Πύλη Διαδικτύου (Υπ. Εσωτερικών): "Πολιτισμός- Η σύληση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην κατεχόμενη Κύπρο" <http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/18C4356076F8493AC2256DC900205664?OpenDocument>

Ακόμη η προκλητικότητα των Τούρκων απέναντι στο Ελληνοκυπριακό λαό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μιας γιγαντιαίας τουρκικής σημαίας στο βουνό του Πενταδακτύλου, ενώ επίσης εσκεμμένα αντικρίζει προς την ελεύθερη περιοχή της Λευκωσίας. Καθώς διακρίνεται και από τις εθνικές οδούς Λάρνακας-Λευκωσίας ή Λεμεσού-Λευκωσίας. Παράλληλα το βράδυ περικλείεται από πολύχρωμα φώτα και φαντάζει πανηγυρικό και εορταστικό. Ακόμη ειρωνεία αποτελεί το γεγονός πως **‘‘η Τουρκική σημαία βρίσκεται στο Ρεκόν Γκίνες ως η μεγαλύτερη σημαία στον κόσμο**. Η σημαία φωταγωγήθηκε στις 28 Οκτωβρίου το 2003, μέρα που γιορτάζεται η επέτειος του «ΟΧΙ» αναφέρει η Ν. Χρήστου σε άρθρο της στις 19 Μαΐου 2009. ‘‘Συγκεκριμένα, η σημαία καλύπτει 12 χιλιόμετρα και χρειάζονται περίπου 3 ώρες για να την διασχίσει κανείς με τα πόδια. Έχει έκταση είκοσι γηπέδων ποδοσφαίρου. Έχει 425 μέτρα πλάτος και 250 μέτρα ύψος και το κόστος της φωταγώγισης έφθασε το ενάμισι εκατομμύριο στερλίνες.’’⁵ Ο Borowiec, Andrew στο βιβλίο του με τίτλο ‘‘Cyprus: a troubled island’’ ανάμεσα σε άλλα θίγει και το πιο πάνω θέμα καθώς γράφει τα εξής: ‘‘Για τους Ελληνοκύπριους τα βουνά της Κερύνειας που είναι σε πολύ μικρή απόσταση από την Λευκωσία, είναι μια μόνιμη υπενθύμιση της τουρκικής εισβολής, της κατοχής κυπριακού εδάφους και της διχοτόμησης. Οι Τούρκοι έχουν καταλάβει τα βουνά τους: ο καθένας μπορεί να παρατηρήσει την γιγαντιαία τουρκική σημαία που έχουν χρωματίσει Τούρκοι στρατιώτες, από την πλευρά των βουνών που αντικρίζουν την πρωτεύουσα. Καθώς επίσης και ένα από τα αγαπημένα συνθήματα-σλόγκαν του Ατατούρκ «Τυχερός είναι ο άνθρωπος που γεννήθηκε Τούρκος».⁶

Επίσης σημαντικά είναι και όσα αναφέρονται στο βιβλίο ‘‘Κύπρος’’ της Ε. Τράϊου: ‘‘Εσφυζε ο κυπριακός Βορράς από παράδοση, ιστορία, ομορφιά, ζωή, προκοπή και η απόσπαση του συνοδεύτηκε με άφθονο αίμα, πόνο και δάκρυ(...). Ο Αττίλας πάτησε με το βαρύ του πέλμα τη μικρή-πικρή πολιτεία της Κερύνειας, θρυμματίζοντας την ανεπανάληπτη ομορφιά της και ξετινάζοντας πολιτιστικές μήτρες και πολύτιμες μνήμες τριών χιλιάδων χρόνων. Ανυπολόγιστες οι πολιτιστικές και υλικές καταστροφές.’’⁷ ‘‘(...) Ο Αττίλας διατηρεί υπό τον έλεγχο του(...)τα σημαντικότερα αγροτικά κέντρα (Μόρφου, Λάπηθο, Καραβά, Μύρτου, Κυθρέα, Λευκόνικο, Τρίκωμο, Ριζοκάρπασο).

5. Ν.Χρήστου Κύπρος 1974: *Η σημαία που μας πληγώνει* 19.5.2009 http://cyprus74.blogspot.com/2009/05/blog-post_19.html

6. A.Borowiec *Cyprus: a troubled island* Westport, Praeger publishers, 2000 σελ.6

7.Ε. Τράϊου, *Κύπρος: ιστορία, Αμμόχωστος, Μονές, λογοτεχνία, τέχνη* (Τόμος ΙΖ) Αθήνα Καθημερινή 1997 σελ.14 και 8. σελ.17

Μερικούς από τους αντιπροσωπευτικότερους για την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου οικισμούς ή χώρους (Αγ. Ειρήνη, Βουνοί, Εγκωμη, Σαλαμίνα, Σόλοι, Χύτροι κτλ). Διάφορα μοναστήρια και πλήθος άλλων προσκυνημάτων βυζαντινών και νεώτερων ναών(...), ουρανοκρεμαστά βυζαντινομεσαιωνικά κάστρα, το επιβλητικό φρούριο της Κερύνειας(σε αυτό φυλαγόταν και το γνωστό ναυάγιο του 4^{ου} αιώνα π.χ), τα μοναδικά γοτθικά μνημεία της εντός των τειχών(με τον πύργο του Οθέλλου) παλαιάς Αμμοχώστου, του Μπέλλαπαις και της Αγ. Σοφίας.”⁸ Σύμφωνα με όλα τα πιο πάνω βλέπουμε πως μετά την κατοχή όλων των πολιτιστικών τοπίων που αναδείκνυαν/ανέδειχναν την Ελληνική πολιτιστική κληρονομία στο Βορρά, επήλθε καταστροφή (μερική ή ολική) ενός παμπάλαιου πολιτισμού, ενώ παράλληλα ο πόλεμος του '74 επέφερε λήξη στην διατήρηση και διαιώνιση των πολιτιστικών αυτών στοιχείων που χαρακτήριζαν την ταυτότητα του Κυπριακού λαού. Κάστρα, αντικείμενα μεγάλης πολιτιστικής αξίας ακόμη φρούρια, μοναστήρια-εκκλησίες-μνημεία-αρχαία θέατρα-ανάκτορα ψηφιδωτά/τοιχογραφίες που από την αρχή ύπαρξής τους γινόταν αγώνας για την διατήρηση αυτής της κληρονομίας, είναι πλέον παρελθόν για τους νόμιμους κατόχους.

Πέρα όμως από την χαμένη (υλική) πολιτιστική κληρονομία δεν πρέπει με κανένα τρόπο να αγνοηθεί και η καταστροφή ηθών και εθίμων, παραδόσεων, συνηθειών της κοινωνικής ομάδας του Βορρά, μιλώντας πάντα για διαφοροιά στοιχεία που χαρακτήριζαν τις κοινότητες αυτές. Ένα τρόπο ζωής που ο ξεριζωμός αποτελεί αιτία μαρasmus όλων των πλέον “προσφυγικών” συνηθειών. Ενδεικτικά αναφέρονται μερικές από τις παραδόσεις και έθιμα που χαρακτήριζαν τον κάποτε ελληνικό Βορρά και έδιναν νόημα στο τόπο και στους κατοίκους του ενώ από το 1974 έχουν εγκαταλειφθεί (ή και ξεχαστεί) και με αρνητικό επακόλουθο να αποτελούν παρελθόν για την πολιτιστική ζωή της Κύπρου και κυρίως για τον εκτοπισμένο λαό της. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε μια από τις μεγαλύτερες γιορτές της πόλης Αμμοχώστου την “Γιορτή του Πορτοκαλιού”. Στο βιβλίο “Της πατρίδας χώματα” ενδεικτικά αναφέρεται(με τίτλο κεφαλαίου “Αμμόχωστος”): “Αμμόχωστος είναι γνωστή και ως «η πόλη του πορτοκαλιού». Το ετήσιο φεστιβάλ του πορτοκαλιού αποτελούσε μια φανταχτερή γιορτή άρρηκτα δεμένη με την ζωή και την ύπαρξη της πόλης,”⁹. Ενώ η πόλη μετά το πόλεμο απέκτησε άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα, έπαψε να αποτελεί την πόλη της γιορτής και της χαράς, εδώ και δεκαετίες χαρακτηρίζεται/μεταμορφώθηκε ως/σε «πόλη φάντασμα».

9. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Της Πατρίδας Χώματα* Λευκωσία Σογек 1993(επανέκδοση) σελ.107

Στο ίδιο βιβλίο σημειώνεται με τα εξής: "Ο Αττίλας 2 που έσπειρε την καταστροφή και την ερήμωση τον Αύγουστο του 1974 φυλάγει σήμερα μια «πόλη φάντασμα» που καρτερεί να δεχτεί τους φυσικούς κατοίκους της".¹⁰ Ακόμη η περιοχή της Καρπασίας γνωστή και 'Χερσόνησος των Αγίων' ήταν φημισμένη για μια από τις παλαιότερες παραδόσεις της χώρας που αφορούσε την λαϊκή τέχνη. Στην σελίδα 152 σημειώνεται: "(...) η κάποια απομόνωση της περιοχής καθώς και οι παλαιότερες παραδόσεις αποτελούν τους παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη πολύ αξιόλογης λαϊκής τέχνης. Η Καρπασία είχε παρουσιάσει ιδιαίτερους τύπους υφαντικής(...),στο κέντημα(...),στην ξυλογλυπτική(...),στην λιθογλυπτική με ποικίλα εντυπωσιακά μοτίβα και στην καλαθογλυπτική.¹¹ Η Καρπασία ονομαζόταν και χερσόνησος των Αγίων και ιδιαίτερη γιορτή πραγματοποιούνταν για τον Άγιο Συνέσιο όπου οι πληροφορίες ήθελαν ο Άγιος ήταν γέννημα θρέμμα της περιοχής. Η τιμήση του Αγίου Συνεσίου από τους Καρπασιάτες κρατούσε μια βδομάδα με πανηγύρι που προσέλκυε πλήθος προσκυνητών, από όλη την χώρα.¹²

Επιπλέον η οροσειρά του Πενταδακτύλου με τον θρύλο που την κυριεύει για την "πέτρα του Διγενή", σύμφωνα με τις δοξασίες των ντόπιων κατοίκων¹³, ή ακόμη και ο θρύλος που επικρατεί στο νησί για τα 'Σπητριά της Ρήγαινας στο τουρκοκρατούμενο φρούριο του Βουφαβέντο. Καθώς παγκύπρια δοξασία θέλει τις πόρτες των σπιτιών αυτών να κρύβουν θησαυρούς και να ανοίγουν μια φορά το χρόνο, την νύχτα του Μεγάλου Σαββάτου.¹⁴ Επιπρόσθετα η κωμόπολη Μόρφου αποτελούσε κέντρο πνευματικό και θρησκευτικό με έντονη πολιτιστική κίνηση (σωματεία, ομίλοι κτλ).¹⁵ Μιλώντας για την πλούσια **καλλιτεχνική, πνευματική και λαογραφική ζωή του σκλαβωμένου Βορρά**, ως μέρος της πολιτιστικής ζωής των κατοίκων τα έθιμα-παραδόσεις αποτελούσαν χαρακτηριστικά στοιχεία των τόπων αυτών και μεταξύ άλλων θα μπορούσε να αναφερθεί ακόμη και ένα απλό παιγνίδι που μπορεί να θεωρηθεί/καταδεικτεί ως λαϊκό τοπικό παραδοσιακό έθιμο μιας περιοχής καθώς πραγματοποιούνταν συγκεκριμένες εποχές του χρόνου όπως: η "τριζουρά"¹⁶, ή ακόμη και το "κυνήγι της ζωντανής πάπιας", ο "ολισθηρός ιστός" κτλ καθώς είχαν ταυτιστεί με την πόλη της Κερύνειας .¹⁷

10. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Της Πατρίδας Χώματα* Λευκωσία Σογέκ 1993(επανέκδοση) σελ.108, και 11. σελ.152 12.σελ.160 . 13.Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων *Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι* Λευκωσία Πρίντκο Λτδ 1992 σελ.157 και 14. σελ.171 και 15.σελ.223

16. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων " *Κατεχόμενη Γη μας* " Λευκωσία Πρίντκο λτδ 1999, σελ 66, 18.σελ.73 και 19. σελ.189 17. Αθηνά Ταρσούλη " *το Κυπριακό έθιμο του Κατακλυσμού στη Κερύνεια* " Homeboy magazine <http://www.homeboymagazine.gr/?p=9838>

Επίσης παραδόσεις και συνήθειες που εφαρμόζονταν σε συγκεκριμένες εποχές του χρόνου όπως το Πάσχα. (Λαμπριάτικα έθιμα στο Καρμί).¹⁸ Ενώ παράλληλα τοπικά παραδοσιακά εδέσματα(π.χ Λευκωνιτζιατική πίττα)¹⁹, η ποίηση και το δημοτικό τραγούδι ακόμη μπορούν να επισημανθούν και οι γλωσσικές τους ιδιαιτερότητες που όπως φαίνεται(παρακάτω) φθίνουν και τείνουν προς εξαφάνιση· ήταν όλα μέρος των κυριότερων/συνηθέστερων στοιχείων που ταυτίζονταν με την κοινωνία του ελληνικού Βορρά πριν την εισβολή. Στην πνευματική ζωή του τόπου σημαντική παρουσία αποτελούσε η εξέχουσα προσωπικότητα του **Ύκωστα Μόντη** (18 Φεβρουαρίου 1914 - 1η Μαρτίου 2004) υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους Έλληνες ποιητές και συγγραφείς. Γεννήθηκε το 1914 στην κατεχόμενη σήμερα Αμμόχωστο και πέθανε το 2004 στη Λευκωσία, όπου διέμενε μετά την τουρκική εισβολή”.²⁰ Ενώ επίσης σημαντικά είναι και όσα καταχωρήθηκαν στην ιστοσελίδα “Δήμος Αμμοχώστου-Πνευματική ζωή στην προσφυγία”, όπου άνθρωποι του πνεύματος που αποτέλεσαν μέρος των προσφύγων της τουρκικής εισβολής, συνέχισαν το έργο τους και μετά τον ξεριζωμό: «Η Πνευματική Αμμόχωστος σιγά σιγά άρχισε να αναστηλώνεται και να συνεχίζει τη δημιουργία της στη διασπορά. Ποιητές όπως η Κλαίρη Αγγελίδου, εκπαιδευτικοί όπως ο Κυριάκος Χαραλαμπίδης, ο Πολύβιος Νικολάου, λογοτέχνες όπως ο Αντώνης Ηλιάκης, Κυριάκος Χατζηγιάννου, ο Παναγιώτης Σέργης, ζωγράφοι όπως ο Σκοτεινός, ο Σεργίου όλοι καταγράφουν στο έργο τους τον πόνο και τον νόστο για τη γενέθλια γη». ²¹

Πολλά στοιχεία συνέθεταν τον πολιτισμό του κάθε κατεχόμενου τόπου· όπως από τον τρόπο επιλογής του ονόματος της κάθε περιοχής μέχρι παραδόσεις, θρύλους, μυθολογία, ιστορία και συνήθειες των ανθρώπων που κατοικούσαν στις τουρκοκρατούμενες κοινότητες του Βορρά δηλαδή αξίες που οργανώνεται μια κοινωνία, ήταν όλα μέρος της ελληνοχριστιανικής ταυτότητας και του πολιτισμού των κατοίκων της περιοχής. Στην “Πολιτισμική Γεωγραφία” σημειώνεται ότι: “ένα τοπίο διαμορφώνεται σύμφωνα με τις δοξασίες των κατοίκων και το νόημα που αποδίδεται σε αυτό(συμβολικό τοπίο), (...)θεωρείται ότι η διαμόρφωση του τοπίου εκφράζει ιδεολογίες οι οποίες εν συνεχεία διαιωνίζονται και υποστηρίζονται από το ίδιο το τοπίο.”²²

20. Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: *Κώστας Μόντης* <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%82%CE%9C%CF%8C%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%82>

21. Δήμος Αμμοχώστου *Πνευματική ζωή στην προσφυγία* <http://www.netinfodemo6.com/simera/pnevmatiki.asp>

22. Α. Παπαδόπουλος, Κ. Χατζημιχάλης σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Πολιτισμική γεωγραφία* Αθήνα, Χαρκόπιο Πανεπιστήμιο, 2005/2006 σελ. 1-2

Στην μελέτη που διεξάγεται θεωρήθηκε αναγκαίο ο αναγνώστης να γνωρίσει αν μετά την μετακίνηση των προσφύγων στο Νότιο τμήμα του νησιού είχαν εντοπιστεί διαφοροποιήσεις σε ένα νέο περιβάλλον που είτε μικρές είτε μεγάλες ίσως θα αποτελούσαν αιτία –κατά κάποιο τρόπο- αλλαγής σε όλο το μηχανισμό που προϋπήρχε στην πολιτιστική ζωή των εκτοπισμένων(οι αλλαγές αυτές θα μπορούσαν να είναι παράλληλα και θετικές και αρνητικές). Με προϋπόθεση βέβαια να είχαν αισθανθεί πως υφίστανται διαφορές στις υπόλοιπες επαρχίες που εγκαταστάθηκαν όπως στα *έθιμα, στην κουζίνα, στα πολιτικά πιστεύω, στη διάλεκτο ή ακόμη και στην νοοτροπία, καθώς* φαίνεται πως οι απόψεις διίστανται. Για αυτό τον λόγο ο εξεταζόμενος πληθυσμός ερωτήθηκε το εξής: “Κατά την ένταξη σας σε ένα νέο χώρο μακριά από την Βόρεια Κύπρο βρήκατε διαφορές με κάποια από τα παρακάτω; (ναι όχι για απαντήσεις)” ενώ για επιλογές σε περίπτωση θετικής απάντησης (με αρίθμηση από το 1 έως το 5) τέθηκαν τα πιο πάνω(με πλάγια γράμματα).

Από τις απαντήσεις του δείγματος προκύπτει ότι το 53% των προσφύγων εντοπίζουν διαφορές ήδη από την εποχή μετεγκατάστασης κυρίως στα έθιμα και στην διάλεκτο στην επαρχία Πάφου. Ενώ το υπόλοιπο μέρος του δείγματος (47%) που εξετάζεται βρίσκει πως δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στους ίδιους και τους γηγενείς κατοίκους της υπόλοιπης Κύπρου. Πρόσφυγες με ποσοστό 22% τοποθετούν την επιλογή “έθιμα” ως την σημαντικότερη διαφορά(περισσότεροι κάτοικοι τ/κ οικισμού) ενώ το 25% επιλέγουν ως πρώτη αντιπροσωπευτικότερη απάντηση την “διάλεκτο”(περισσότεροι κάτοικοι του οικισμού αυτοστέγασης), ενώ μόλις 6%(μόνο γυναίκες) απαντάει ως πρώτη επιλογή την “κουζίνα” (προέρχεται κυρίως από προσφυγοπούλες που κατοικούν στις πόλεις).Ενδιαφέρον είναι να ειπωθεί πως “η κυπριακή διάλεκτος είναι διάλεκτος της Ελληνικής γλώσσας και αποτελεί στη σύγχρονη εποχή τη μοναδική πραγματικά ζωντανή ελληνική διάλεκτο. Σχεδόν ποτέ δεν χρησιμοποιείται ως επίσημος γραπτός λόγος, αλλά είναι η κοινή ομιλουμένη των περισσότερων Ελληνοκυπρίων. Επίσης οι πιο ηλικιωμένοι Τουρκοκύπριοι μιλούν τα Ελληνικά με κυπριακή διάλεκτο ως δεύτερη γλώσσα. Η κυπριακή διάλεκτος έχει δεχθεί πάμπολλες ξένες προσμίξεις ήδη από τις Αραβικές επιδρομές (5^ο -7^ο αιώνα) ενώ μέχρι σήμερα στην κυπριακή διάλεκτο χρησιμοποιούνται λέξεις λατινικές, γαλλικές, τουρκικές και αγγλικές. Οι κάτοικοι της Κύπρου, είτε είναι Ελληνοκύπριοι, Αρμένιοι-Λατίνοι-Μαρωνίτες, είτε είναι Τουρκοκύπριοι μιλούν την κυπριακή διάλεκτο με τις τοπικές της ιδιομορφίες”.²³

23. Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: *Ελληνική Κυπριακή διάλεκτος* <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%C E%B B%CE%BB %CE % B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE %CE%9A%CF%85%CF%80%C>

Ενώ στο σημείο αυτό θα επικαλεστώ τα όσα αναφέρει η Καρυολαίμου (2000) στο "Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (και γλωσσικής εκπαίδευσης)" για να γίνει (πιο) κατανοητή η αιτία που (ίσως) ωθεί μέρος Ελληνοκύπριων προσφύγων να επιλέξουν ως μια από τις σημαντικότερες διαφορές που εντοπίζουν ανάμεσα στους ιδίους και στους γηγενείς κατοίκους της Νότιας Κύπρου ακόμη και την κοινή τους διάλεκτο. "Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία τριάντα χρόνια συντελέστηκαν κοινωνικές, οικονομικές και δημογραφικές αλλαγές που είχαν σημαντικές επιπτώσεις στη γλωσσική φυσιογνωμία του νησιού: Καταρχάς, είχαμε τη μετακίνηση 200.000 ελληνοκύπριων προσφύγων από τις βόρειες προς τις νότιες περιοχές του νησιού. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διάλυση των παραδοσιακών κοινωνικών δικτύων, τα οποία -το γνωρίζουμε σήμερα- ευνοούν τη γλωσσική διατήρηση. Η διάλυση αυτών των δικτύων και η ανάμειξη του πληθυσμού οδήγησαν στη συρρίκνωση και τελικά στην εγκατάλειψη γλωσσικών στοιχείων των βόρειων ποικιλιών του νησιού, τα οποία δεν μεταβιβάζονται πλέον στις επόμενες γενιές. Η εξέλιξη αυτή είναι ορατή παντού, παρά τις κυβερνητικές προσπάθειες για αναδόμηση των εξαρθρωμένων δικτύων μέσω της επανεγκατάστασης των προσφύγων που προέρχονταν από τις ίδιες περιοχές σε οικισμούς που χτίστηκαν γι' αυτό το σκοπό (...).

Στη διάλυση των παραδοσιακών κοινωνικών δικτύων ήρθαν να προστεθούν στη συνέχεια σημαντικές οικονομικές αλλαγές, οι οποίες μετασχημάτισαν μια κοινωνία αγροτικού τύπου -που αποτελούσε τον πυρήνα της κυπριακής κοινωνίας για πολλά χρόνια- σε κοινωνία υπηρεσιών. Οι ομιλητές αυτοί έφεραν μαζί τους τις αγροτικές γλωσσικές ποικιλίες τους, οι οποίες ήρθαν τώρα σε επαφή με τις αστικές ποικιλίες. Η επαφή ανάμεσα στις αστικές και τις αγροτικές παραλλαγές είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση μιας κοινής αστικής ποικιλίας, στην οποία διατηρούνται ορισμένες φορές τοπικά διαλεκτικά στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά, όταν εμφανίζονται στο λόγο των ομιλητών, λειτουργούν ως δείκτες γεωγραφικής και μερικές φορές κοινωνικής προέλευσης. (...) Αν και υπάρχουν συνολικά 18 ιδιώματα της Κυπριακής διαλέκτου, **τα επικρατέστερα σήμερα** είναι αυτά της Πάφου, της Μόρφου, της Λεμεσού, των Κοκκινοχωριών(επαρχίας Αμμοχώστου), του Ορεινού και της Λευκωσίας, με μικρές διαφορές μεταξύ τους, αν εξαιρέσουμε το ιδίωμα της Μόρφου (υπερβολικό κράτημα της φωνής), της Πάφου (βαρετή, ελλειπτική προφορά) και των Βουνών (πολύ γρήγορη ομιλία).²⁴

24. Καρυολαίμου, Μ. *Μελέτες: Οι Νεοελληνικές Διάλεκτοι -Η κυπριακή Διάλεκτος, Η κυπριακή: Διάλεκτος ή ιδίωμα;* 2000 http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_8_3/index.html

Συνεχίζοντας θα πρέπει να πούμε πως ένα ποσοστό του ερωτηθέντος δείγματος (32%) βρίσκει ως δεύτερη σημαντικότερη διαφορά μεταξύ των ιδίων και των κατοίκων του Νότου την “κουζίνα”,(από όλες τις ηλικιακές ομάδες, με το γυναικείο φύλο να υπερισχύει). Περίπου τα δύο τρίτα (2/3) των προσφύγων(κυρίως πρόσφυγες από τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες του δείγματος) θεωρεί ως λιγότερο σημαντική διαφορά την νοοτροπία των ντόπιων κατοίκων του Νότου καθώς την επιλέγουν ως τρίτη και τέταρτη σημαντικότερη διαφορά. Επιπλέον βρίσκουν πως οι πολιτικές τους απόψεις είναι μάλλον ίδιες με τους υπόλοιπους κατοίκους του νησιού που δεν προσφυγοποιήθηκαν καθώς όσοι πρόσφυγες απαντούν τοποθετούν την επιλογή “πολιτικά πιστεύω” στην τελευταία επιλογή(βλέπε διαγράμματα 35-36 σελ.33).²⁵ Θα πρέπει να τονιστεί ακόμη πως ήδη από τα πρώτα έτη του ξεριζωμού ότι πρόσφυγες στην έρευνα της Φατούρου είχαν δηλώσει πως υπήρχε πολύ μικρότερη προσήλωση στα έθιμα-αξίες-παραδόσεις.

Παρόλο που παλαιότερα οι άνθρωποι αυτοί τηρούσαν έθιμα και παραδόσεις στο τόπο τους όπως ακριβώς τα είχαν γνωρίσει από τους προγενέστερους τους, φαίνεται πως ο πόνος, ο ξεριζωμός η εγκατάλειψη του γνώριμου-οικείου περιβάλλοντος είναι αιτία που μπορεί να οδηγήσει μέχρι και στον αφανισμό πατροπαράδοτων εθίμων. Συγκεκριμένα στην έρευνα της Φατούρου (1981) περιγράφεται με τα εξής (τίτλος έθιμα): “οι ερωτώμενοι αναφέρουν συνήθως ότι τώρα υπάρχουν λιγότερες δυνατότητες για την τήρηση των πατροπαράδοτων εθίμων, διότι οι συνθήκες είναι διαφορετικές, άλλες είναι οι συνήθειες των κατοίκων του χωριού και άλλες της πόλης στην οποία ζουν τώρα, δεν έχουν επαφή με συγχωριανούς, υπάρχει στενότητα χώρου.” (Ενώ επίσης γίνεται λόγος και για την θρησκεία όπου οι πρόσφυγες απαντούν πως τώρα πιστεύουν περισσότερο στα Θεία παρόλο που ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σπανιότερα).²⁶

25.Ερώτηση : *Κατά την ένταξη σας σε ένα νέο χώρο μακριά από την Βόρεια Κύπρο βρήκατε διαφορές με κάποια από τα παρακάτω: έθιμα, κουζίνα, πολιτικά πιστεύω διάλεκτο;*

26. Μ. Χ. Φατούρου *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο*, Θεσσαλονίκη, Χ.Ε 1981 σελ.21

6.3 Παρουσία και δράση των προσφύγων στην πολιτιστική εικόνα της σύγχρονης μη κατεχόμενης Κύπρου

Ο καθηγητής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Αντώνης Λιάκος, δημοσίευε στις 14 Σεπτεμβρίου 1997 στο "Βήμα on Line" θέμα με τίτλο "Βιομηχανία της μνήμης" και μεταξύ άλλων δήλωσε τα εξής: "Η καλλιέργεια της μνήμης ή της λήθης είναι προφανώς ένα ζήτημα ηθικό, πολιτικό και βέβαια ιστορικό. Όσο και αν φαίνεται παράξενο, ο λόγος περί μνήμης απέκτησε ένταση και πυκνότητα τις τελευταίες δεκαετίες συνοδεύοντας το πρακτικό και θεωρητικό ενδιαφέρον για τις ταυτότητες. Η μνήμη θεωρείται ο πυρήνας της ταυτότητας (...). Την ιστορία την γράφουν οι νικητές. Αλλά και οι ηττημένοι εκδικούνται. Σε αυτή την εκδίκηση οφείλεται και η ανάδειξη της μνήμης".²⁷

Στην υποενότητα 6.3 που παρουσιάζεται θα δούμε με πιο τρόπο οι πρόσφυγες από το 1974 άρχισαν να διατηρούν και να αναπαράγουν μνήμες της προσφυγιάς δρώντας κυρίως μέσω του πολιτιστικού χώρου καθώς και οι κρατικές αρχές που στοχεύουν τόσο στον εσωτερικό (τοπικό/εθνικό) όσο και στον διεθνή χώρο, με σκοπό την ενημέρωση των καθοριστικών γεγονότων του "παρελθόντος" που είχαν καταλυτικές συνέπειες στην μετέπειτα εξέλιξη της ζωής των κατοίκων. Ενώ επίσης η καλλιέργεια της μνήμης στοχεύει στην προσπάθεια να μην ξεχαστεί ο πόλεμος που διαδραματίστηκε στην σύγχρονη ιστορία της Κύπρου, οι σημερινοί εγκλωβισμένοι, οι αγνοούμενοι, οι εκτοπισμένοι, η εδαφική διαίρεση, η ύπαρξη εποίκων, τουρκικών στρατευμάτων και ταυτόχρονα η συνεχής προσπάθεια για γνωριμία με τα τμήματα της κατεχόμενης Κύπρου, έννοιες που αλληλοσχετίζονται και υπάρχει στενή σχέση μεταξύ τους για τον Ελληνοκυπριακό λαό, ενώ όλα μαζί συνθέτουν το "Κυπριακό Πρόβλημα" στον διεθνή χώρο, και κυρίως για την Ε.Ε. Γιατί όπως αναφέρεται και στη γαλλική εφημερίδα "*Le Monde diplomatique*" (που δημοσιεύεται σε 25 διαφορετικές γλώσσες με 2.5 εκ. αναγνώστες) από τον δημοσιογράφο Niels Kadritzke σε άρθρο του τον Σεπτέμβριο 2008 με τίτλο "*Cyprus-Kypros or Kibris or both?*": "(...) Το πρόβλημα της Κύπρου είναι ένα πρόβλημα για τον κόσμο από τη δεκαετία του 1950, και για την Ευρώπη από το 2004, όταν η Δημοκρατία της Κύπρου εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση. "(...) Η Κύπρος είναι το πιο σύνθετο-περίπλοκο, εξαιρετικό και δυσεπίλυτο πρόβλημα στην Ε.Ε - αλλά υπάρχει ελπίδα".²⁸

27. Αντώνης Λιάκος "Βιομηχανία της μνήμης" Βήμα on Line 14/9/1997 <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&arid=91121&ct=114&dt=14/09/1997#ixzz0uxMeYFLt>

Κατά πρώτο θα πρέπει να πούμε πως η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση έχει θέσει σε εφαρμογή σχέδιο για διατήρηση της μνήμης για την κατοχή του Βόρειου τμήματος του νησιού αλλά και την ύπαρξη εσωτερικά εκτοπισμένων Ελληνοκυπρίων, ενώ σε όλα όσα θα παρατεθούν στην συνέχεια θα δούμε πως το εθνικό σύνθημα της χώρας και των κατοίκων της είναι: "Δεν Ξεχνώ και Αγωνίζομαι" ως μέρος της αντίδρασης που επιδεικνύουν απέναντι στην παράνομη κατοχή τμήματος του ελληνοκυπριακού εδάφους από τον τουρκικό ζυγό, αλλά και στην συνεχή προσπάθεια επιστροφής όλων των νόμιμων κατοίκων στις κατεχόμενες περιοχές. Σημαντικά είναι τα όσα αναφέρει και ο καθηγητής C. Constantinou καθώς υπογραμμίζει πως:

"Η ελληνική-κυπριακή κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή σχέδιο για διατήρηση της μνήμης των ανθρώπων του Βορρά. Τα κυπριακά μέσα ενημέρωσης προβάλλουν συνεχώς εικόνες και ντοκιμαντέρ για την κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου με το σύνθημα «ΔΕΝ ΞΕΧΝΩ» (I don't forget). Οι πολιτικοί υποστηρίζουν ότι όλοι οι πρόσφυγες θα επιστρέψουν στις πατρογονικές τους εστίες και οι συνεχιζόμενες προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος διατήρησε την ελπίδα της επιστροφής ζωντανή. Επιπλέον, στα σχολεία τα παιδιά διδάσκονται σχετικά με την τουρκική εισβολή του 1974, την κτηνωδία των Τούρκων, τον ξεριζωμό και το δικαίωμα της επιστροφής των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων (βλέπε φώτογραφίες Μ και Ν.2 σελ.49-50). Πολλοί φοιτητές συμμετέχουν σε διαδηλώσεις κατά της κήρυξης της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» (...), ενώ οι μαθητές (παιδιά προσφύγων και μη) μαθαίνουν να προσδιορίζονται με το Βορρά και να προσανατολίζονται προς τη λύση του πολιτικού προβλήματος (Δεν ξεχνώ και Αγωνίζομαι)." Ο C. Constantinou σημειώνει επίσης: "(...) Το ερώτημα εδώ είναι τι σημαίνει αυτό για τους ανθρώπους (διατήρηση της μνήμης); Θεωρητικά μιλώντας, σημαίνει ότι οι ελπίδες για την επιστροφή έχουν διατηρήσει τη φαντασία του πρόσφυγα πίσω στο Βορρά στο χωριό του και την κατοικία του παρελθόντος. Αυτό συνέβη διότι, όπως και ο Zetter (1998) επιτυχώς το έθεσε, οι πρόσφυγες θέλουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, και το σπίτι (...) δεν σημαίνει απλώς επιστροφή στο φυσικό χώρο, αλλά στον "εαυτό" τους. Έτσι, μέσω της πολιτικής "μνήμης" οι πρόσφυγες επαναπροσανατολίζονται προς το Βορρά (...). Το γεγονός αυτό όμως μπορεί να τους στερεί την ανάπτυξη μιας βαθιάς φυσικής και κοινωνικής εμπειρίας με την τρέχουσα θέση τους στο νότο." ²⁹

28.Niels Kadritzke *Cyprus – Kypros or Kibris or both?* Le Monde diplomatique 2008

<http://mondediplo.com/2008/08/04cyprus>

Ο Κωνσταντίνου αναλύοντας αυτή την θεωρητική θέση και συγκρίνοντας με παραδείγματα άλλων χωρών καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: Πρώτον ένα μέρος από τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες προσφύγων στο δείγμα που εξετάζει δεν μπορούν να επιστρέψουν κοινωνικά επειδή σύνδεσαν αυστηρά την κοινωνική θέση με τη φυσική και η ελπίδα για τη φυσική και συνεπώς κοινωνική επιστροφή ήταν - και εξακολουθεί να είναι - πολύ ισχυρή που ενισχύει και το αίσθημα του "έθνικού ανήκειν". Οι πιο ηλικιωμένοι πρόσφυγες δεν αναφέρουν το 1974 ως μεταβατικό χρονικό σημείο μεταξύ της παλαιάς και νέας ταυτότητα τους. Αντ' αυτού, επικαλούνται το 1974 λέγοντας ότι δεν έχουν γίνει κάτι άλλο και εξακολουθούν ακόμα να συνδέονται με το Βορρά και το παρελθόν. Επομένως, το 1974 δεν εμφανίζεται να είναι ένα μεταβατικό σημείο αναφοράς αλλά ένα σημείο της κοινωνικής και φυσικής σταθερότητας. Στο δεύτερο καταληκτικό συμπέρασμα αναφέρει πως η ισχυρή ελπίδα για την κοινωνική και φυσική επιστροφή οφείλεται στην πολιτική της μνήμη και σε συνδυασμό με την αδυναμία παραγωγής μιας νέας κοινωνικής ταυτότητας, συμβάλλει μερικές φορές στην παραγωγή αρνητικών συναισθημάτων απέναντι στο συνοικισμό(Ταχτακαλλάς) που εξετάζει. Ενώ με ενδιαφέρον παρατηρεί πως η θέση αυτή δεν καλύπτει όλο το πληθυσμό που εξετάζει καθώς ισχυρίζεται πως κυρίως οι νεότερες ηλικιακές ομάδες αλλά και μέρος των μεγαλύτερων απολαμβάνουν τον συνοικισμό ως την νέα τους κοινότητα καθώς και την κοινωνική θέση όπως θα ήταν στο Βορρά.³⁰

Πέρα από αυτά όμως θα πρέπει να δούμε με ποίο τρόπο οι ξεριζωμένοι πρόσφυγες αναπαράγουν μνήμες του παρελθόντος και του δράματος τους στον σημερινό χώρο μετοίκησης τους "χρησιμοποιώντας" πολιτιστικά μέσα, μια προσπάθεια που όπως προανέφερα γίνεται να μην ξεχαστεί το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν η ανάγκη για επιστροφή ενώ μέσα στα πλαίσια αυτά είναι και η προσπάθεια για κοινωνική δικτύωση και διατήρηση των μεταξύ τους σχέσεων. Μεταξύ άλλων σε όλη την χώρα οι πρόσφυγες διοργανώνουν πολιτιστικές εκδηλώσεις με θέμα "Μνήμες κατεχομένων" μέσω οπτικοποιημένων μουσικών οδοιπορικών μνήμης.³¹ Προερχόμενοι από τόπους με μακραίωνη πολιτισμική παράδοση, οι πρόσφυγες μετέφεραν στην "νέα" τους πατρίδα τον πολιτισμό τους.

29. C. Constantinou «*The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees*», The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues, volume 17 no.2. University of Nicosia (2005) σελ.85 και 30. σελ.86

31.Κυπρίων Έργα: *Κύπριοι δημιουργοί* <http://www.kypriwnerga.com/site-article-158-gr.php>

Ενδεικτικά αναφέρεται η αναδημιουργία του **Πολιτιστικού Ομίλου «Δόξας Κατωκοπιάς»** ενώ επίσης οι πρόσφυγες της ίδιας κοινότητας για να τιμήσουν την “Γιορτή της Κατωκοπιάς”, το 1988 έκαναν καινούργια εικόνα της Παναγίας της Χρυσελεύσας στην προσφυγιά. Η εικόνα έγινε στο Άγιο Όρος και βρίσκεται τώρα σε τελάρo στην εκκλησία της Περιστερώνας. Γίνεται λιτανεία της εικόνας κάθε χρόνο εν αναμονή της απελευθέρωσης των κατεχομένων εδαφών.³² Το Πολιτιστικό ίδρυμα «**Κερύνεια-Χρυσokάβα**» συνεχίζει την δράση του στην ελεύθερη Κύπρο θέλοντας να δώσει στις νεότερες γενεές την ευκαιρία να γνωρίσουν τα κατεχόμενα χωριά.³³ Ακόμη ο **Κατακλυσμός** ήταν μια παραδοσιακή γιορτή στην παραλία της Αμμοχώστου, η γιορτή αυτή είχε μεγάλη πολιτιστική σημασία για τον τόπο. Σ’ αυτήν γίνονταν διάφοροι ποιητικοί και χορευτικοί διαγωνισμοί, που συγκέντρωναν το ενδιαφέρον των λαϊκών καλλιτεχνών ολόκληρης της επαρχίας. Η γιορτή του Κατακλυσμού σταμάτησε προσωρινά το 1974 μετά την τουρκική εισβολή και την κατάληψη της Αμμοχώστου. Από το 1977 όμως οι πρόσφυγες του εν λόγω δήμου διοργανώνουν την γιορτή του Κατακλυσμού κάθε χρόνο στην παραλία του Πρωταρά(Ελεύθερη Αμμόχωστο) για να διατηρηθεί η παράδοση ώσπου να ελευθερωθεί και πάλι η Αμμόχωστος.³⁴

Παράλληλα στην Πύλη Αμμοχώστου στη Λεμεσό, κάθε χρόνο από το 2008 πραγματοποιείται **έκθεση φωτογραφίας με θέμα «Λάπηθος των ονείρων μας γη, της επιστροφής ελπίδα»**. Η απόφαση για την ετοιμασία της έκθεσης λήφθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο Λαπήθου, μέσα στα πλαίσια της διαφωτιστικής εκστρατείας που διεξάγει για προβολή του κυπριακού προβλήματος και των προσπαθειών για δίκαιη λύση και επιστροφή στις κατεχόμενες περιοχές. Στόχος είναι η έκθεση να αποτελέσει ένα πρόσθετο μέσο στις προσπάθειες του Προέδρου της Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης, γενικά της πολιτικής ηγεσίας, για επίλυση του εθνικού προβλήματος. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η έκθεση φωτογραφίας αναφέρεται στην ιστορία της Λαπήθου, στους ανθρώπους της, στα δημοτικά σχολεία και το γυμνάσιο που λειτουργούσαν στη Λάπηθο, στις εκκλησίες και ξωκλήσια πριν και μετά το 1974, στις Λαϊκές Τέχνες της περιοχής, στην τουρκική εισβολή.

32.Πολιτιστικός Όμιλος «Δόξα Κατωκοπιάς» <http://www.doxakatokopiasfc.com/politistikos.shtm>

33.ΓΕΡΠ Θύμησες κατεχομένων “Σημερινή” 22/08/2010 <http://www.sigmalive.com/simerini/news/local/269786> ...

34.Ηθη Εθίμα Κύπρου: *Η ιστορία της γιορτής του Κατακλυσμού στην Αμμόχωστο* Homeboy magazine Ιούνιος 2009 <http://www.homeboymagazine.gr/?p=9833>

Επίσης αναφορά γίνεται στις πολιτιστικές και αντικατοχικές εκδηλώσεις που πραγματοποιεί ο Δήμος στην Κύπρο και στο εξωτερικό, και στην επαναδραστηριοποίηση των Λαπηθιωτών. Όπως αναφέρει η Π. Σωκράτους στην εφημερίδα "Χαραυγή on Line" το 2008, για το 2010 έχει ήδη διευθετηθεί η παρουσίαση της έκθεσης στην Αθήνα, τη Σπάρτη, τις Μηλιές Μαγνησίας και το Λονδίνο. Στόχος είναι η προβολή της ιστορίας της Λαπήθου, ο πολιτισμός της, η εισβολή, η κατοχή, η προσφυγιά, η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο δίκαιος αγώνας για λύση του κυπριακού προβλήματος, καθώς και η επιστροφή των προσφύγων στις πατρογονικές εστίες.³⁵ Παράλληλα σημαντική είναι και η προσφορά του **προσφυγικού σωματείου «ΑΔΟΥΛΩΤΗ ΚΕΡΥΝΕΙΑ»**. Ιδρύθηκε στη Λευκωσία το 1974, αμέσως μετά από την Τουρκική εισβολή και την προσφυγοποίηση που την ακολούθησε. Σκοπός του Σωματείου, όπως διατυπώνεται στο καταστατικό του Σωματείου το οποίο συντάχθηκε το 1974, είναι: «Η ανεπιφύλακτη και διαπαντός μέσου ενίσχυσης του αγώνος του Κυπριακού λαού δια την αποτίναξιν του τουρκικού ζυγού και η ασφαλής επιστροφή όλων των προσφύγων εις τας εστίαις των υπό συνθήκας ελευθερίας, ασφαλείας και εθνικής αξιοπρέπειας».

Το Σωματείο θεωρεί την μνήμη των κατεχομένων, με την ταυτόχρονη καλλιέργεια αγωνιστικών φρονημάτων, ως βασικές προϋποθέσεις για αγώνα. Αυτό το επιτυγχάνει με την συνεχή επαφή συνεπαρχιωτών, οπουδήποτε βρίσκονται στις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου, μέσω των Παραρτημάτων του που λειτουργούν σε κάθε πόλη, με συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές, συνεστιάσεις, ομαδικές εκδρομές, εκθέσεις, διάφορες εκδόσεις(περιοδικό ΑΔ.ΚΕΡΥΝΕΙΑ) και άλλα. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες επιτυγχάνεται η σύσφιξη των σχέσεων των Κερυνειωτών, διατηρούνται άσβεστες οι μνήμες μεταξύ των «παλιών», γνωρίζουν τα κατεχόμενα οι νέοι και σφυρηλατείται έτσι ο πόθος για επιστροφή και γιγαντώνεται η φλόγα του αγώνα για επιστροφή. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια εντάσσεται και η ίδρυση αρχικά καλλιτεχνικής ομάδας και τα τελευταία χρόνια της χορωδίας του Σωματείου. Συμμετέχουν με ενθουσιασμό, Κερυνειώτες πρόσφυγες. Ακόμα και μη Κερυνειώτες, φίλοι της Κερύνειας που συμμερίζονται τους αγώνες τους για επιστροφή. Και τα δύο συγκροτήματα συμμετείχαν και συμμετέχουν ενεργά στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή της Κύπρου και ανταποκρίνονται και σε προσκλήσεις του εξωτερικού.³⁶

35.Π. Σωκράτους «*Λάπηθος των ονείρων μας γη*» "Χαραυγή on Line"2008 <http://www.haravgi.com.cy/site-article-37934-gr.php> 36. Σωματείο "Αδούλωτη Κερύνεια" http://agrino.org/kyrenia/association_gr.utf8.html

Στο αθλητικό χώρο συμβολική παρουσία στην Ελεύθερη Κύπρο κάνει η **“Ανόρθωση Αμμοχώστου”** με προσωρινή έδρα την Λάρνακα με εκδηλώσεις που στρέφονται στον αθλητικό και πνευματικό τομέα,³⁷ αλλά και το αθλητικό σωματείο **“Ελπίδα” Προσφύγων Πάφου** με έτος ίδρυσης το 1989. Επίσης επαναδραστηριοποιήθηκε και ο **“Ναυτικός Όμιλος Αμμοχώστου”** (Ν.Ο.Α) στην ελεύθερη Κύπρο με έδρα την Λεμεσό. Ιδρύθηκε το 1960 με σκοπό της ίδρυσής του την ανάπτυξη των ναυταθλημάτων, παράλληλα δε την συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα της Αμμοχώστου. Χαρακτηριστικά είναι όσα αναγράφονται στην επίσημη ιστοσελίδα του “Ν.Ο.Α” “(...)Η θύελλα της τουρκικής εισβολής παρέσυρε προσωρινά τις επιτεύξεις και τα όνειρα δεκατεσσάρων χρόνων. Με την ανυστερόβουλη όμως εθελοντική προσφορά και με το πνεύμα σύμπνοιας, αλληλεγγύης και ανυποχώρητης αποφασιστικότητας των μελών του, ο Ναυτικός όμιλος Αμμοχώστου επαναδραστηριοποιήθηκε και στεγάζεται μέχρι σήμερα στο νέο οίκημά του στη Λεμεσό. Ο ρόλος του δύσκολος και αναβαθμισμένος. Ο Ναυτικός όμιλος Αμμοχώστου έγινε πυρήνας προσέλκυσης και συνοχής του προσφυγικού κόσμου της Αμμοχώστου, πέρα από πολιτικές ή/και κομματικές τοποθετήσεις. Αγκάλιασε όλους τους Αμμοχωστιανούς και οργάνωσε μεγάλες εκδηλώσεις (Αμμοχώστεια) για τη συντήρηση της μνήμης, των ηθών, εθίμων και παραδόσεων της Αμμοχώστου. Ο Ναυτικός όμιλος Αμμοχώστου, πάντοτε πρωταγωνιστής και πρωτοστάτης, είναι ο πρώτος όμιλος που δημιούργησε Τμήμα Κωπηλασίας στην Κύπρο και ανέπτυξε και πάλι πρώτος το άθλημα μετά το 1974.”³⁸

Ακόμη αναφέρεται το **“Προσφυγικό Σωματείο Λαπήθου”** με έδρα την Λάρνακα. Πρόκειται για πρωτοβουλία των κατοίκων της περιοχής καθώς διαπίστωσαν πως αφενός είχαν κοινές ανησυχίες και προβληματισμούς και κοινό στόχο και πόθο τη διατήρηση της μνήμης του χωριού τους, τη διατήρηση της επαφής και την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των συγχωριανών και αφετέρου την έλλειψη ενός ανεξάρτητου υπερκομματικού σωματείου που να εκφράζει και να εκπροσωπεί όλους τους κατοίκους του χωριού, για αυτό προχώρησαν στην σύσταση ενός ανεξάρτητου φορέα/σωματείου. Η ίδρυση του έγινε το 2000 και οι σκοποί του Σωματείου είναι: “(...)να ενισχύσει την επαφή της νέας γενιάς με τις ρίζες της. Όπως επίσης να αγωνισθεί με ολόκληρο τον Κυπριακό λαό για την επιστροφή στις εστίες του. Να φέρνει διαρκώς σε επαφή τους κατοίκους και γενικά όλους τους Λαρνακιώτες, εκτοπισμένους και μη (βλέπε και φωτογραφίες Ξ σελ.51 για Μούταλλο).

37.Ιστορία Ανόρθωσης 1911-2011 (official website) <http://www.anorthosisfc.com/article.php?PageID=2>

38.Ναυτικός Όμιλος Αμμοχώστου http://www.noa.org.cy/history1_gr.htm

Να καλλιεργήσει, να αναπτύξει και να στεριώσει πνεύμα αλληλεγγύης κι αμοιβαίας βοήθειας ανάμεσα σε όλους τους Λαρνακιώτες, και σε ολόκληρο τον Κυπριακό λαό. Και τέλος να προσφέρει γενικότερη πολιτιστική, κοινωνική και αθλητική υπηρεσία.³⁹ Κλείνοντας αναφέρεται η ύπαρξη των **Προσφυγικών Σωματείων 'Ελεύθερος Άγιος Νικόλαος'** (1986) και **«Το Λευκόνοικο»**. Στο προσφυγικό σωματείο 'Το Λευκόνοικο' κυρίαρχη δράση κατέχει το πολιτιστικό οίκημα του σωματείου. Στα εγκαίνια του πολιτιστικού οικήματος το 1997 παρέστει ο τέως πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Τ.Παπαδόπουλος και αξίζει να σημειωθεί πως μεταξύ άλλων ανέφερε τα εξής:

‘Κάθε προσφυγικό πολιτιστικό ίδρυμα που δημιουργείται, αποτελεί και μια ισχυρή έπαλξη της διατήρησης, ενίσχυσης και προβολής της πολιτιστικής μας παράδοσης, της πνευματικής δημιουργίας και της εθνικής μας ταυτότητας. Αποτελεί μια σαφή έκφραση της απαντοχής του λαού μας, της αγωνιστικότητάς του και μια ηχηρή διατράνωση της αταλάντευτης απόφασής του να μην υποταχθεί στη μοίρα του, να μην λυγίσει μπροστά στην κατοχή, αλλά να συντηρήσει τις ρίζες του και να επιβιώσει φυσικά και εθνικά. Παρακολουθώ με ικανοποίηση, εσάς τους ξεριζωμένους Λευκονοικιάτες, από τον χώρο της προσωρινής σας καταφυγής, να συνεχίζετε καθημερινά να διατηρείτε άσβεστη τη μνήμη της λαμπρής ιστορίας και παράδοσης του Λευκονοίκου, αλλά και ταυτόχρονα να οργανώνετε πολιτιστικές εκδηλώσεις και να δημιουργείτε πολιτισμό(...).’⁴⁰ Τέλος θα μπορούσαμε να λέγαμε ότι οι προσφυγικές ομάδες φαίνεται να συνεχίζουν να αιμοδοτούν την πνευματική ζωή των μη κατεχόμενων πόλεων με λαμπρές προσωπικότητες, όπως ποιητές, λογοτέχνες, ζωγράφους, εκπαιδευτικούς όπως μερικοί από αυτούς αναφέρθηκαν πιο πάνω. Καθώς και ότι η σημερινή πολιτιστική ζωή της Ελεύθερης Κύπρου αποτελεί έκφραση της επιμειξίας νοοτροπιών και αντιλήψεων πληθυσμιακών ομάδων ελληνοκυπριακής καταγωγής από διαφορετικές κατευθύνσεις.

39.Προσφυγικό Σωματείο Λάρνακας-Λαπήθου http://www.larnacaslapithou.com/?page_id=49

40.Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών (Υπ. Εσωτερικών): Χαιρετισμός του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Τ. Παπαδόπουλου κατά τα εγκαίνια του Πολιτιστικού Οικήματος του Προσφυγικού Σωματείου «Το Λευκόνοικο» 2004 - 2010

<http://www.cyprus.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/All/ED44FAC21D8C4FB3C22573A400305D67?OpenDocument>

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε να αναλυθεί πως κατορθώνουν βίαια εκτοπισμένα άτομα να ενταχθούν σε ένα νέο χώρο, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν από τις πρώτες μέρες τις προσφυγιάς ενώ μελετάται επίσης η κοινωνική παρουσία τους έως και τις σημερινές μέρες που διανύουμε. Παράλληλα θα πρέπει να τονίσουμε πως αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του Κυπριακού Ελληνισμού στο Νότο. Επίσης επιχειρήθηκε να κατανοηθεί πως η σύγχρονη Κυπριακή πραγματικότητα είναι αποτέλεσμα μιας εξελικτικής πορείας με υποκείμενα δράσης και τους πρόσφυγες του Βορρά. Η προσφυγοποίηση και ο ξεριζωμός είναι ένα ζήτημα που από το 1974 μέχρι σήμερα απασχολεί την κυπριακή κοινωνία, όταν περίπου διακόσιες χιλιάδες Ελληνοκύπριοι εκδιώχθηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες. Θα πρέπει να κατανοηθεί πως η έννοια του “μετανάστη” από την έννοια του “πρόσφυγα” διαφέρει, καθώς το πρώτο υπαινίσσεται οικιοθελής μετακίνηση από μια χώρα προς μια άλλη(ή περιοχή) ενώ ο δεύτερος όρος υπονοεί βίαιη μετακίνηση εξαιτίας πολέμου/συρράξεων, φυσικών καταστροφών κτλ από τον οικείο χώρο και όχι επιλογή. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η προσφυγοποίηση σε σχέση με την μετανάστευση προβλέπει δυσκολότερη προσπάθεια για ένταξη σε νέο χώρο εγκατάστασης, καθώς δημιουργούνται ψυχοκοινωνικά προβλήματα εφόσον μιλάμε για απρόσμενη εκρίζωση από το οικείο περιβάλλον.

Σαφώς και υπάρχει έντονη πικρία από την μεριά του εξεταζόμενου δείγματος για τον βίαιο ξεριζωμό από τις πατρογονικές τους εστίες και γενικότερα από όλο τον προσφυγικό κόσμο για την εισβολή-κατοχή, και την διαίρεση του νησιού σε δύο χωριστά τμήματα, σαφώς και υπήρξαν δυσκολίες –προβλήματα κατά την προσπάθεια ένταξης και δημιουργίας μιας νέας αρχής σε ένα καινούργιο τόπο.

Όταν μάλιστα μέρος των γηγενών κατοίκων ένωσαν αρχικά απειλή όταν κατέφθασαν τα νέα κύματα προσφύγων στην επαρχία που εξετάζεται και γενικότερα στο Νότο, όμως επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί και να αναλυθεί πως η κρατική παρέμβαση ήταν καθοριστικής-υψίστης σημασίας καθώς με αξιόλογα μέτρα ενέτεινα τις προσπάθειες για ομαλότερη ένταξη των πληγέντων προσώπων, και εξαρχής θέτει ως στόχους: α)την στήριξη, β)την κοινωνική επανένταξη ξεκινώντας (αρχικά, από τα) προσφυγικά στεγαστικά προγράμματα, και γ)την οικονομική αποκατάσταση των προσφύγων.

Ενώ στους μακροπρόθεσμους στόχους εντάχθηκε η αύξηση ποσοτικά και ποιοτικά του οικιστικού δυναμικού της χώρας, όπως επιχειρήθηκε να αναλυθεί στο τέταρτο κεφάλαιο, ενώ πολλοί μελετητές που εξετάζονται κρίνουν πως τα κρατική πολιτική που εφαρμόστηκε ήταν άκρως επιτυχημένη όσο αφορά το προσφυγικό ζήτημα αλλά και την ανόρθωση της κατεστραμμένης οικονομίας. Στα κεφάλαια 2 και 3 μεταξύ άλλων επιχειρήθηκε να κατανοηθεί το δέσιμο που υπάρχει μεταξύ ανθρώπου-τόπου όταν πρόκειται για εσωτερικές καταναγκαστικές μετακινήσεις· αυτή η σχέση όμως από ότι φαίνεται δεν εμπόδισε το μαζικό κύμα προσφύγων να ενταχθεί και να συνεχίσει να ζει με αξιοπρέπεια, ως νόμιμοι πολίτες στο νέο χώρο υποδοχής. Η νέα κοινωνία δεν αποτελούταν από ένα ξένο/διαφορετικό λαό αλλά ήταν συμπολίτες τους και μιλώντας σε αυτό το σημείο για τους γηγενείς κάτοικους του Νότου θα λέγαμε πως μάλλον η εθνοτική συγγένεια έπαιξε καθοριστικό ρόλο ώστε να μην υπάρξουν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ τους.

Παρόλη την έρευνα (και στο εξεταζόμενο δείγμα) δεν ήταν δυνατό να εντοπιστεί ούτε ένα περιστατικό βίας μεταξύ γηγενών και προσφύγων. Εάν δεν υπήρχε σύνεση και συνεργασία και από τις τρεις πλευρές κράτους-προσφύγων-ντόπιων ίσως να μην έφταναν και στην δημιουργία του (κυπριακού) “οικονομικού θαύματος” όπως αποκαλέστηκε στο διεθνή χώρο. Έγινε επίσης προσπάθεια να αναλυθεί και να τεκμηριωθεί ότι οι Ελληνοκύπριοι του Βορρά με την παρουσία τους γίνονται αιτία αναβίωσης του κατασκευαστικού τομέα με την ανάγκη που υπάρχει για στέγαση και συνδέεται στενά με τα προγράμματα τα οποία έχουν φθάσει σήμερα στην ανοικοδόμηση και την αναδιάρθρωση της οικονομίας.

Οι πρόσφυγες κατά την άφιξη τους στην μη κατεχόμενη Κύπρο δεν αντιμετωπίστηκαν ως επιβάρυνση από το κράτος αλλά αντιθέτως η κυπριακή κυβέρνηση είχε συντάξει σχέδια εκτάκτου ανάγκης με τα οποία φαίνεται να «χρησιμοποιεί» και να αντιμετωπίζει τους πρόσφυγες και τις παραγωγικές ικανότητες τους ως «πόρους» για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του νησιού στην μεταπολεμική φάση, για επανάκτηση της οικονομικής ευρωστίας που είχε χαθεί, ενώ οι ίδιοι δείχνουν μεγάλη ευελιξία και προσαρμοστικότητα καθώς πολλοί από αυτούς αλλάζουν τον τρόπο παραγωγής έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες του τόπου εγκατάστασης. Ίσως και το γεγονός ότι μετά την εισβολή των τούρκων κατακτήθηκε και ένα σημαντικό κομμάτι της χώρας τους από τους “άλλους” να αποτελεί ένα ακόμη παράγοντα που ενέτεινε την ομαλότερη συνύπαρξη των δύο κοινωνικών ομάδων κατά την συνάντησή τους.

Ενώ ως αποτέλεσμα ήταν να σημειωθεί σημαντική κοινωνικοοικονομική βελτίωση, κάτι που παρατηρήθηκε ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια στο νησί. Επιπλέον θα μπορούσαμε να λέγαμε πως η ανακούφιση (των προσφύγων) και η ανάπτυξη (του κράτους) είναι συμπληρωματικές έννοιες στην περίπτωση της Κύπρου.

Τα γεγονότα δείχνουν πως το προσφυγικό θέμα για την Κυπριακή κυβέρνηση όχι μόνο δεν αποτέλεσε ένα τεράστιο, άλυτο και μακροχρόνιο πρόβλημα, αλλά ήταν πολλές φορές το κίνητρο για την μετεξέλιξη του νησιού σε διάφορες κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές είτε επρόκειτο για θετικές είτε για αρνητικές. Ως αρνητική συνέπεια που εντάθηκε με την άφιξη των προσφύγων ήταν η αστικοποίηση, παράλληλα όμως αποτέλεσε παράγοντα που βοήθησε να μπορούσαμε να λέγαμε στην αστική ανάπτυξη αλλά και την βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται πως ο προσφυγικός πληθυσμός που εξετάζεται στους δύο οικισμούς φέρει το στοιχείο της διαφορετικότητας. Παρόλο που σε πολλές ερωτήσεις φαίνεται να συμφωνούν μεταξύ τους ωστόσο όμως οι περισσότεροι πρόσφυγες που κατοικούν σε τουρκοκυπριακές εστίες τείνουν έχουν πιο έντονη επιθυμία για επιστροφή στις πατρογονικές τους εστίες σε σχέση με τους πρόσφυγες κάτοικους συνοικισμών αυτοστέγασης. Επίσης φαίνεται πως οι πρώτοι είναι αυτοί που ξεχωρίζουν και στις απόψεις τους με μια αμετάκλητη αρνητική θέση πρόσμειξη του "εαυτού" και του "άλλου" δηλαδή παρατηρείται πως κατοικώντας μαζικά σε τουρκοκυπριακές εστίες αυξάνεται και το αίσθημα του "εθνικού ανήκειν" ενώ επίσης υπάρχουν και πιο έντονα αισθήματα για την προσφυγιά και τον ξεριζωμό σε σχέση με τους πρόσφυγες κάτοικους του συνοικισμού αυτοστέγασης.

Αυτό μας αφήνει να σκεφτούμε πως η ιδέα ότι κατοικούν σε τ/κ οικιστικές μονάδες καλλιεργώντας τη γεωργική γη των "άλλων" κτλ είναι αιτία που αυξάνει και περισσότερο το αίσθημα του πάθους και της αγάπη για την δική τους γη στο βορρά, αν παρατηρήσει κανείς και τις φωτογραφίες του τ/κ συνοικισμού Μουτάλλου που εξετάζεται θα κατανοήσει σίγουρα πως πρόκειται για ένα προσφυγικό συνοικισμό. Ενώ ο οικισμός αυτοστέγασης Λέμπας θα μπορούσαμε να λέγαμε πως δεν θυμίζει σε τόσο έντονο βαθμό και δεν έχει τα στοιχεία εκείνα που ένας απλώς επισκέπτης θα κατανοήσει πως πρόκειται για προσφυγικό οικισμό. Αντ' αυτού τα μόνο στοιχεία που παρατηρείται στο οικισμό αυτοστέγασης ώστε να θυμίζει προσφυγικό οικισμό είναι οι επιγραφές των οδών που φέρουν ονομασίες τουρκοκρατούμενων σήμερα περιοχών του Βορρά.

Τέλος συμπεραίνεται πως η εγκατάλειψη του οικείου χώρου μπορεί να είναι αιτία που επιφέρει αλλαγές στην πολιτιστική ζωή των προσφύγων στο νέο τόπο εγκατάστασης καθώς οι ε/κ πρόσφυγες βρίσκουν πως παρά το γεγονός πως η εγκατάσταση έγινε στην ίδια τους την πατρίδα βρήκαν διαφορές στις πολιτιστικές συνήθειες των γηγενών κατοίκων, αυτό όμως δεν αποτέλεσε αιτία για περιθωριοποίηση της ευάλωτης ομάδας. Ενώ επίσης κλείνοντας θα πρέπει να αναφέρουμε πως διαπιστώνεται ότι ισχυρή είναι και η συμβολή τους στον πολιτιστικό χώρο της σύγχρονης Κύπρου, καθώς η παρουσία και δράσης τους φαίνεται πως έδωσε ήδη από τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης τους ένα νέο πολιτιστικό προσανατολισμό σε όλη την ελεύθερη Κύπρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Αρχείο: Cyprus Red Cross Society:50 years of service

Τηλεφωνική συνέντευξη με Κυπριακό Ερυθρό Σταυρού κ. Θ. Βουρκίδου

Αρχείο Υπηρεσίας Διαχείρισης Τ/κ περιουσιών (Επαρχία Πάφου)

Προφορική συνέντευξη με την διευθύντρια Τ/κ περιουσιών Πάφου κ. Θ. Χατζηβασιλείου

Αρχείο Πολεοδομίας και Οικήσεως Λευκωσία (συνοπτικοί πίνακες)

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Argyrou V. (1996) *Tradition and modernity in the Mediterranean: the wedding as symbolic struggle* Cambridge, Cambridge University Press

Borowiec A. (2000) *Cyprus: a troubled island* Westport, Praeger publishers

Banton M. (1998) *Race theories* Cambridge, Cambridge University Press

Boniface P. (2001) *Ατлас Διεθνών Σχέσεων* [μτφρ. Έρικα Καλαντζή] στα πλαίσια του μαθήματος Πολιτική Γεωγραφία β' έκδοση Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Green N.L. (2004) *Οι δρόμοι της μετανάστευσης* [μτφρ Δ.Παρσάνογλου] στα πλαίσια του μαθήματος "Διεθνής Μετανάστευση" Αθήνα Σαββάλλας

Δελαδέτσιμας Π.Μ (2005) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Αστική και κοινωνική Γεωγραφία* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Π.Μ Δελαδέτσιμας (2007/08) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Χωροταξία* Αθήνα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ευδοκάς Τ. (1976) *Αντιπροσωπευτική έρευνα ανάμεσα στις 200.000 πρόσφυγες της Κύπρου* Λευκωσία, Θέοπρες

Helladren P. (2003) *Cyprus* (β' έκδοση) Victoria, Lonely planet publications ltd

- Hadjiyanni T. (2002) *The making of a refugee: children adopting refugee identity in Cyprus* Westport, Praeger publishers
- Κανάκης Α. (1975) *Ποιήματα: Στην Ματωμένη Κύπρο* Λάρνακα Ζαφείρης Δημητρίου
- Καρουζή Γ. (1981) *Γεωγραφία της Κύπρου*, 2η έκδοση, Λευκωσία, Χ.Ο
- Καρουζή Γ. (1975) *Η κυπριακή τραγωδία : μια γεωγραφική προσέγγισης* 2η έκδοση επαυξημένη Λευκωσία, Κάλβος
- Καρουζή Γ. (1975) *Σχέδιον λύσεως του κυπριακού* Λευκωσία, Στράβων
- Κρανιδιώτης Ν. (1983) *Οι Διεθνείς Διαστάσεις του Κυπριακού* Αθήνα, Θεμέλιο
- Κυριάκου Α. (1996) *Κύπρος. Γεωγραφία -Οικονομία* τόμος Ζ, Λευκωσία, Κυριάκου Ο.Ε
- Κρητικός Γ. (2004/2005) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Ιστορική Γεωγραφία* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Κυριαζή Ν. (2006) *“Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών”* στα πλαίσια του μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι για Γεωγράφους Αθήνα Ελληνικά Γράμματα
- Lacarriere J. (2003) *Λευκωσία: Η νεκρή ζώνη* [μτφρ. Βούλα Λούβρου], Αθήνα, Ολκός
- Loizos P. (1981) *The heart grown bitter : A chronicle of Cypriot war refugees*, Cambridge, Cambridge University Press
- Loizos P. (2008) *Iron in the soul displacement, livelihood and health in Cyprus*, New York-Oxford, Berghahn Books
- Μουσοῦρου Λ.Μ. (2003) *Μετανάστευση και Μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη* Αθήνα, Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη–Gutenberg,

Miller G.T. (1998) *Βιώνοντας στο περιβάλλον II: Προβλήματα περιβαλλοντικών Συστημάτων* [μτφρ. Μ.Ταλαντοπούλου] στα πλαίσια του μαθήματος Περιβάλλον και άνθρωπος Αθήνα ΙΩΝ

Mallinson W. (2005) *Κύπρος: Μια ιστορική προοπτική ανάμεσα στο Νάτο και την Ευρώπη: Πόλεμος ή Ειρήνη*, {μτφρ Κολαΐτη Ρίτα} Αθήνα Παπαζήσης

Παντελής Σ. (1986) *Η Νέα Ιστορία της Κύπρου* [μτφρ. Ελένη.Ταμβάκη], Αθήνα, Ι.Φλώρος

Παπαδόπουλος Α.Γ.(επιμ.) (2004) *Η ανάπτυξη σε μια πολυλειτουργική ύπαιθρο* στα πλαίσια του μαθήματος Γεωγραφία της Υπαιθρου Αθήνα, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής- Gutenberg

Παπαδημητρίου Ζ. Δ. (2000) *Ευρωπαϊκός ρατσισμός:Εισαγωγή στο φυλετικό μίσος* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Papadakis Y., Peristianis N. Welz G.(2006) *Divided Cyprus :modernity, history, and an island in conflict* Bloomington, Indiana University Press

Republic of Cyprus(1979-1980) *Statistical abstract nos 25 & 26 1979-1980* Nicosia Printing office of the republic of Cyprus

Στυλιανού Μ.Θ. (2001) *Κατεχόμενα: Μια Περιδιάβαση στα Κατεχόμενα χωριά και τις πόλεις μας*, Λευκωσία, Sermario Puplishing Co.ltd

Σαπουντζάκη Π. Σκορδίλη Σ. (2002/03) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική I* Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Στατιστική Υπηρεσία(1998) *Κοινωνικοί Δείκτες* σειρά II, αριθ.έκθεσης 2, Λευκωσία, Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας

Τράϊου Ε. (1997) *Κύπρος: ιστορία, Αμμόχωστος, Μονές, λογοτεχνία, [τέχνη](#)* (τόμος ΙΖ) Αθήνα, Καθημερινή

Τζερμενιάς, Π. (2004) *Η Κύπρος από την αρχαιότητα ως την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση "Γλυκείας χώρας" ιστορία* Αθήνα, Ι. Σιδέρης

Τμήμα Στατιστικής και ερευνών (Υπουργείο Οικονομικών) (1994) *Εργατικές Στατιστικές 1994* σειρά II αρ.έκθεσης 13 Λευκωσία, Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας

Τμήμα στατιστικής και ερευνών (Υπ.Οικονομικών) (1994) *Γενικές Οικονομικές Στατιστικές-Οικονομική Έκθεση 1994* Αρ.έκδοσης 39 σειρά 1 Λευκωσία Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας

Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2003) *Ιστορία της Κύπρου: Μεσαιωνική Νεότερη Ιστορία* Λευκωσία, Thekona ltd

Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (1999) *Κατεχόμενη Γη μας* Λευκωσία, Πρίντκο Λτδ

Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων(1992) *Δεν Ξεχνώ και Αγώνίζομαι* Λευκωσία Πρίντκο Λτδ

Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (1993) *Της Πατρίδας Χώματα* (επανεκδοση) Λευκωσία Σογέκ

Φατούρου. Μ. Χ. (1981) *Ψυχοκοινωνικά προβλήματα προσφύγων στην Κύπρο* Θεσσαλονίκη, Χ.Ε

Χατζηβασιλείου Ε. (2004) *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950* Αθήνα, Πατάκη

Χατζηβασιλείου Ε. (1998) *Το Κυπριακό ζήτημα 1878-1960: η συνταγματική πτυχή* Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Χατζημιχάλης Κ. (2004), Σημειώσεις *Βασικές Έννοιες της Γεωγραφίας*, στα πλαίσια του μαθήματος Εισαγωγή στην γεωγραφική επιστήμη Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Χατζημιχάλης - Κ. Μελισουργός Γ. (2006-07) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος *Γεωγραφία της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης: Συλλογή Κειμένων* Αθήνα Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Χατζημιχάλης κ.- Ντ.Βαϊού Με την ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους πολωνούς στους αγρούς (β'έκδοση) στα πλαίσια του μαθήματος Οικονομική Γεωγραφία Εξάντας Εκδοτική Α.Ε Αθήνα 1997

Χατζημιχάλης- Κ Παπαδόπουλος Α. (2005/2006) Σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος " Πολιτισμική γεωγραφία" Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, , σελ3-16

Περισιτιάνης Ν. - Τσαγγαράς Γ.(1995) *Ανατομία Μιας Μεταμόρφωσης η Κύπρος μετά το 1974: κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός* Λευκωσία, Intercollege Press,

Τενεκίδης Γ. - Κρανιδιώτης Γ.(2000) *Κύπρος: Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της* (Β'έκδοση), Αθήνα Βιβλιοπωλείον της 'Εστίας'

Ιστορία Του Ελληνικού Έθνους (C1970-2000) Σύγχρονος ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα (τόμος 16) Αθήνα Εκδοτική Αθηνών Α.Ε

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

C. Constantinou «The Different Embodiment of Home: Constructing and Reconstructing Identities among Refugees», The Cyprus Review, A Journal of Social Economic and Political Issues, volume 17 no.2 . University of Nicosia 2005

Loizos P. , Constantinou C., Hanton D «Hearts, as well as Minds: Wellbeing and Illness among Greek Cypriot Refugees» Journal of Refugee Studies Vol. 20, No. 1, Oxford University Press, 2007

S. Avineri "The Refugee Dilemma" Project Syndicate, August 2004 <http://www.project-syndicate.org/commentary/avineri24>

G.K. Ozersay, for the PRIO project (Peace and reconciliation in the Eastern Mediterranean) 'The Politics of Property in Cyprus: Conflicting Appeals to 'Bizonality' and 'Human Rights by the Two Cypriot Communities'', by PRIO Cyprus Centre Report 3/2006 <http://www.prio.no/Research-and-Publications/Publication/?oid=62530>

S. Ege for the PRIO Conference (Nov. 28 – 29, 2008) *Re/producing Refugees in the Republic of Cyprus: The Case of Refugee Mothers* 2008

([http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/\\$file/EGEReproduc ingRefugeesPRIO.pdf](http://www.internaldisplacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/D4199D3FBD99E179C12575E50029B505/$file/EGEReproduc ingRefugeesPRIO.pdf))

P. Loizos «*Displacement shock and recovery in Cyprus*» Forced migration review , FMR 33,
<http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR33/40-41.pdf>

R. Zetter, «*Labelling Refugees: Forming and Transforming a Bureaucratic Identity* »
Journal of refugee studies Vol. 4. No.1 1991 <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/reprint/4/1/39>

R. Zetter *Studies on emergencies and disaster relief* no.2(Nordiska Afrikainstitutet)
Sweden Reprocentralen 1994-5 http://www.centerforurbanstudies.com/documents/e lectronic_library/disaster_planning/ zettershelter.pdf

Οπτικοακουστικό υλικό

M. Kakogiannis «*Attilas 1974*» (οπτικοακουστικό υλικό) 1974-75

Αθέατος Κόσμος(τηλεοπτική εκπομπή): *Κύπρος 1974:Ντοκουμέντο οι τούρκοι βίαζαν κύπριες* 19.2.2009

Αντ1(Κύπρου) Κεντρικό δελτίο ειδήσεων 27 Απριλίου 2010

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ(google.gr)

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Αρχείο Κέντρου Ιστορικής Τεκμηρίωσης-Εφημερίδα "ΠΟΛΙΤΗΣ"

The Library of Congress,

Κυβερνητική πύλη διαδικτύου (Υπουργείο Οικονομικών)

Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας

Υπουργείο Εξωτερικών

Internal Displacement Monitoring Centre: «*Prospects remain dim of political resolution to change situation of IDPs*»
[http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountrySummaries\)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962? Op enDocument&count=10000](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountrySummaries)/7D0D770D77A297E4C12573A80050B962? Op enDocument&count=10000)

Paphos district http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Paphos_District

A.Καλλή "Αμμόχωστος Κύπρου: 36 αιώνες ιστορίας και πολιτισμού 2007"
<http://www.anorthosisfc.com/article.php?Pag eID=3>

Οδυσσέας Τύρναβος, 34 Χρόνια η Σιωπή της Ανοχής Πρέπει Να Παύσει, 21 Ιουλίου 2008
(<http://blackjack.pblogs.gr/2008/07/kypros-1974-34-hronia-h-siwph-ths-anohhs-prepei-na-paysh.html>)

Republic of Cyprus, Ministry of Finance 2006: *Cyprus Problem – Destruction of Cultural Heritage*

<http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/0/0d2add6bcd714facc22570290037d1d1?OpenDocument&ExpandSection=1>

Βουλή των Εφήβων (2006), *Το Δράμα των Εγκλωβισμένων* http://www.kypros.org/Occupied_Cyprus/Rizokarpaso/eglovismenoi.html

Internal Displacement Monitoring Centre: "*Displaced Persons-Turkish Republic of Northern Cyprus*, 18 October 2007" [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpDocuments\)/908C2B32CF953FDBC12573A4002A62](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpDocuments)/908C2B32CF953FDBC12573A4002A62)

Αστική Ανάπτυξη <http://www.Nicosia.org.cy/lefkosiaistoriadimouastikianptyksi.sht>

Κυπριακός Οργανισμός Αναπτύξεως Γης http://www.cldc.org.cy/gr_cldc.shtml?qr_foundationaim

Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως:Ιστορικό http://www.moi.gov.cy/moi/tph/tph.nsf/DMLhistoryqr/DMLhistory_gr?OpenDocument

Statement by Dr. CH. CHRISTODOULOU "At the soecial session on habitat II" New York June 6, 2001 <http://ww2.unhabitat.org/istanbul+5/docs/cyprusE.html>

N.Χρήστου Κύπρος 1974: *Η σημαία που μας πληγώνει* 19.5.2009 http://cyprus74.blogspot.com/2009/05/blog-post_19.html

Κυπριακή Δημοκρατία, *Χάρτης Δικαιωμάτων του πολίτη* 2004-2009 http://www.cyprus.gov.cy/MOI/CitizensCharte_r/CitizensCharter.nsf/dmlintro_gr/dmlintro_gr?opendocument

United Nations High Commissioner for Refugees-Division of International Protection " *UNHCR's Operational Experience With Internally Displaced Persons*" September 1994 <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3d4f95964&query=displacement%20refugees%20cyprus>

Εκπαιδευτήρια Μάνεση -Σχολικό Αφιέρωμα 1974-2004 "30 χρόνια Τουρκικής κατοχής στο μαρτυρικό νησί της Κύπρου" <http://www.manesis.gr/Kypros/kypros.htm>

Lysiotis co.LTD "Η εταιρεία μας" <http://www.kallislysiotis.com/index.php?lang=gr&pageid=7>

Tsokkos Hotels "Διακυβέρνηση" http://ir.tsokkos.com/p_index.php?PID=22

Αθηνά Ταρσούλη "το Κυπριακό έθιμο του Κατακλυσμού στη Κερύνεια" Homeboy magazine <http://www.homeboy magazine.gr/?p=9838>

Δήμος Αμμοχώστου *Πνευματική ζωή στην προσφυγιά* <http://www.netinfodemo6.com/simera/pnevmatiki.asp>

Βικιπαίδεια, ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια: *Ελληνική Κυπριακή διάλεκτος* <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%9A%CF%85%CF%80%CE>

Καρυολαίμου, Μ. *Μελέτες: Οι Νεοελληνικές Διάλεκτοι -Η κυπριακή Διάλεκτος, Η κυπριακή: Διάλεκτος ή ιδίωμα; 2000* http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_8_3/index.html

Κυπρίων Έργα: *Κύπριοι δημιουργοί* <http://www.kyprwnergas.com/site-article-158-gr.php>

Πολιτιστικός Όμιλος «Δόξα Κατωκοπιάς» <http://www.doxakatokopiasfc.com/politistikos.shtm>

ΓΕΡΠ Θύμησης κατεχομένων "Σημερινή" 22/08/2010 <http://www.sigmalive.com/simerini/news/local/269786> ...

Ηθη Εθιμα Κύπρου: Η ιστορία της γιορτής του Κατακλυσμού στην Αμμόχωστο Homeboy magazine
Ιούνιος 2009 <http://www.homeboymagazine.gr/?p=9833>

Σωματείο 'Αδούλωτη Κερύνεια' http://agrino.org/kyrenia/association_gr.utf8.html

Ιστορία Ανόρθωσης 1911-2011 (official website) <http://www.anorthosisfc.com/article.php?PageID=2>

Ναυτικός Όμιλος Αμμοχώστου http://www.noa.org.cy/history1_gr.htm

Προσφυγικό Σωματείο Λάρνακας-Λαπήθου http://www.larnacaslapithou.com/?page_id=49

Υπηρεσία Κοινωνικής Ευημερίας (2003)

<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi//sws.nsf/dmlhistoryqr/dmlhistoryqr?OpenDocument>

Υπουργείο Εξωτερικών "Στεγαστικά σχέδια και επιδοτήσεις για επαναπατριζόμενους πρόσφυγες"

2006-2010 <http://www.mfagovcy/mfa/mfa2006nsf/994d20228b94be57c22571450035a6f6/d6f250aec65bcf4cc22574cd0020756d?Open>

Εφημερίδες-Περιοδικά

Λ. Χριστοφόρου, '35 Χρόνια είναι πολλά για τους πρόσφυγες' Εφημερίδα Φιλελεύθερος 29.7.2009

Σ. Κόκκινου, «Εκτοπισμός και εποικισμός στην Κύπρο. Η ένοχη σιωπή» Περιοδικό Σύγχρονη Άποψη
Τεύχος Ιουλίου 2008, <http://www.apopsi.com.cy/2008/07/318/>

Α. Κ. Αιμιλιανίδης, «Η δική μου η πατρίδα δεν έχει μοιραστεί στα δυο» Περιοδικό Σύγχρονη Άποψη
Τεύχος Νοεμβρίου 2008, <http://www.apopsi.com.cy/2008/11/495/>

Φ. Κυθραιώτου 'Κύπρος η «ευέλαιος»' Καθημερινή 28.3.2004 http://www.kathimerini.gr/4dcqi/warticles/kathglobal_1_28/03/2004_1282697

Χ. Θεοπέμπτου Κύπρος-Υδατικό Terra-cypria 1/5/ 2007

http://theopemptou.com/prtal/index.php?option=com_content&view=article&id=286:terra-cypria-&catid=136:2009-04-04-15-28-14&Itemid=164

'Αστικοποίηση και ανάπτυξη' Εφημερίδα 'Το Βήμα on line 24.7.2009' <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=6&artid=280076&dt=24/07/2009>

'Ενώπιον της Βουλής κατατέθηκε ο προϋπολογισμός του Υπουργείου Εσωτερικών' Φιλελεύθερος
23.11 2009 <http://www.philenews.com/main/75,1,29,0,22812-.aspx>

Ν. Νεοφύτου '770 νέες προσφυγικές κατοικίες σε 3 χρόνια συνεχίζεται η αναδόμηση και ανέγερση
νέων οικιστικών μονάδων' Χαραυγή on line το 2008 <http://www.haravgi.com.cy/site-article-16214-gr.php>

Χ. Μανώλη 'Αυξημένες χορηγίες σε πρόσφυγες' Ο Πολίτης

http://news.karpasha.com/index.php?option=com_content&task=view&id=794&Itemid=2

Α. ΜΟΥΣΚΑΛΛΗ (βουλευτής ΑΚΕΛ), 'Η προσφυγική πολιτική της κυβέρνησης Δ. Χριστόφια',
Χαραυγή on line 2008 <http://www.haravgi.com.cy/site-article-26700-gr.php>

Αντώνης Λιάκος *“Βιομηχανία της μνήμης”* Βήμα on Line 14/9/1997 <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=91121&ct=114&d t=14/09/1997#ixzz0uxMeYFLt>

Π. Σωκράτους *«Λάπηθος των ονείρων μας γη»* “Χαραυγή on Line” 2008 <http://www.haravgi.com.cy/site-article-37934-gr.php>

Niels Kadritzke *Cyprus – Kypros or Kibris or both?* Le Monde diplomatique 2008 <http://mondediplo.com/2008/08/04cyprus>

“Συνέντευξη Μιχαλάκη Λεπτού” (μηνιαίο περιοδικό) τεύχος 85 Ευροκέρδος Μάιος 2006 <http://www.eurokerdos.com/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%B7/%CE%A4%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%B72006/%CE%A4%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%8285%CE%9C%CE%AC%CE%B9%CE%BF%CF%822006/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%9C%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%BB%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82%CE%9B%CE%B5%CF%80%CF%84%CF%8C%CF%82/tabid/599/Default.aspx>